พล. ต. ส. ดาวุฒิ

ที่ระลึก

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พลตรี หลวงศรานุชิต (สมบูรณ์ ศรานุชิต) ต.ช.

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันพฤหัส ที่ ๑๕ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๒

ชาตะ วันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๔

มตะ วันที่ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

ประวัติ

พล.ต. หลวง ศรานุชิต (สมบูรณ์ ศรานุชิต)

พล.ต. หลวง ศรานุชิต นามเดิม สมบุญ กงศะพุกก์ เมื่อทางราชการยกเลิกบรรดาศักดิ์ จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็น "สมบูรณ์" และขอใช้ราชทินนาม "ศรานุชิต" เป็นนามสกุล ต่อมาทางการได้ประกาศให้ใช้บรรดาศักดิ์เดิมอีก

พล.ต. หลวงศรานุชิต เกิดเมื่อวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๔ ตรงกับวันศุกร์ ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ปีฉลู จ.ศ. ๑๒๖๓ เป็นบุตรชายคนเดียวของ พระยาสยามนนท์เขตร์ขยัน (จาด กงศะพุกก์) ซึ่งเกิดกับ นางคร้าม กงศะพุกก์ (จันทร์) ที่บ้านตลาดขวัญ จังหวัดนนทบุรี

การศึกษา

โรงเรียนนายร้อยทหารบกชั้นปฐมและมัธยม ได้เข้าศึกษาเมื่อ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๗ หมายเลขประจำตัว ๒๗๕๐ ขึ้นทะเบียนทหารประจำการเมื่อ ๑ เมษายน ๒๔๖๒ หมายเลข ๒๔๖๒/ทบ. ๑/น. ๒๗๙

โรงเรียนประจำเหล่าทหารปืนใหญ่ พ.ศ. ๒๔๖๙

โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ๑ เมษายน ๒๔๗๒-๒๔๗๓

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศส ชุดที่ 60 mc Promotion พ.ศ. ๒๔๘๒ (École Supérieure de Guerre)

ยศ

นักเรียนนายร้อย ๙ มิถุนายน ๒๔๕๗

สิบตรีในกรมยุทธศึกษาทหารบก ๒๐ ธันวาคม ๒๔๖๔

นักเรียนทำการนายร้อย ๑ พฤษภาคม ๒๔๖๕

ร้อยตรี	๓๐	ธันวาคม ๒๔๖๕
ร้อยโท	๗	พฤษภาคม ๒๔๗๐
ร้อยเอก	๒๔	เมษายน ๒๔๗๔
พันตรี	๑	เมษายน ๒๔๗๘
พันโท	๑	เมษายน ๒๔๘๓

พันเอก	๑ กรกฎาคม ๒๔๘๕	
พลตรี	๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗	

โปรดเกล้าให้ออกจากประจำการตั้งแต่ ๔ ตุลาคม ๒๔๙๓ และถอดออกจากยศเมื่อ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๙๕ และโปรดเกล้าให้กลับมียศเป็นพลตรีและเครื่องราชอิสริยาภรณ์เช่นเดิมเมื่อ ๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑ และเป็นนายทหารนอกราชการรับบำเหน็จบำนาญ

บรรดาศักดิ์

เป็นขุนศรานุชิต	๓ มิถุนายน ๒๔๗๓
เป็นหลวงศรานุชิต	๑๘ พฤษภาคม ๒๔๗๕

ตำแหน่ง

ผู้บังคับหมวด กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๘	๑ พฤษภาคม ๒๔๖๕–มีนาคม ๒๔๗๑
ผู้บังคับหมวด กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๓	๑ เมษายน ๒๔๗๑
นายทหารฝึกหัดราชการแผนกโรงเรียน เสนาธิการทหารบก	๑ เมษายน ๒๔๗๒
ประจำกรมเสนาธิการทหารบก	๑ เมษายน ๒๔๗๔
ครูวิชาทหาร กรมยุทธศึกษาทหารบก	๑ สิงหาคม ๒๔๗๕
นายทหารฝ่ายเสนาธิการมณฑลทหารบกที่ ๑	๕ เมษายน ๒๔๗๖
ประจำกรมยุทธการทหารบก	๑๔ กรกฎาคม ๒๔๗๗
สำรองราชการ บก. กรมเสนาธิการทหารบก (ไปศึกษาต่างประเทศ)	๑๙ เมษายน ๒๔๘๐
หัวหน้าแผนกที่ ๓ กรมเสนาธิการทหารบก	๑๑ ตุลาคม ๒๔๘๓
ผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกและ รักษาราชการรองเสนาธิการทหารบกอีกตำแหน่งหนึ่ง	๑๘ มีนาคม ๒๔๘๖
รองเสนาธิการทหารบกและรักษาราชการผู้อำนวยการ โรงเรียนเสนาธิการทหารบกอีกตำแหน่งหนึ่ง	๑๔ พฤศจิกายน ๒๔๘๗
รักษาราชการ รองเสนาธิการทหาร	๘ มีนาคม ๒๔๘๙
รองเสนาธิการทหาร	๑๒ ตุลาคม ๒๔๘๙

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้เป็น

รองเสนาธิการกลาโหมและผู้อำนวยการการศึกษา	
วิจัยกรมเสนาธิการกลาโหม	๓๑ มีนาคม ๒๔๙๑
มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ออกจาก	
ประจำการเป็นนายทหารพ้นราชการ	๔ ตุลาคม ๒๔๙๑
เป็นนายทหารนอกราชการเพื่อรับบำเหน็จบำนาญ	
(เนื่องจากได้รับคืนยศตามเดิม)	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑

เครื่องราชอิสสริยาภรณ์และเหรียญตรา

เหรียญบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ ๗	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๘
เหรียญที่ระลึกงานฉลองพระนคร	๒๘ มีนาคม ๒๔๗๔
เหรียญพิทักษ์รัฐธรรมนูญ (ร.พ.ธ.)	๒๑ กันยายน ๒๔๗๗
จ.ม.	๒๐ กันยายน ๒๔๘๐
ร.จ.ม.	๒๐ กันยายน ๒๔๘๑
จ.ช.	๒๐ กันยายน ๒๔๘๒
ต.ม.	๒๐ กันยายน ๒๔๘๓
ชัยสมรภูมิ (กรณีพิพาทอินโดจีน)	๑๗ พฤษภาคม ๒๔๘๔
ต.ช.	๑๙ กันยายน ๒๔๘๔
เหรียญดุสฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา	๑๔ สิงหาคม ๒๔๘๖
ชัยสมรภูมิ (มหาเอเซียบูรพา)	๓๐ กรกฎาคม ๒๔๘๖

ตำแหน่งราชการพิเศษ

ขึ้นบัญชีเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ	เมษายน ๒๔๗๔
เป็นกรรมการอำนวยการสโมสรกลาโหม	๑ มกราคม ๒๔๘๗
เป็นราชองครักษ์เวร	๒๑ ตุลาคม ๒๔๘๗
เป็นรองประธานกรรมการสันติภาพ	๘ มีนาคม ๒๔๘๙
เป็นผู้อำนวยการทหารผ่านศึก (ผู้ก่อตั้ง)	๒๐ กรกฎาคม ๒๔๙๐

ราชการสงคราม

๑. ไปราชการสงครามในคราวพิพาทกับอินโดจีน ฝรั่งเศส เนื่องในกรณีเรียกร้องดินแดนคืน ๔ ธันวาคม ๒๔๘๓-๒๘ เมษายน ๒๔๘๔

๒. ไปราชการสงครามมหาเอเชียบูรพา ตั้งแต่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕-๑๙ มีนาคม ๒๔๘๙ และ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๘๖-๑ มกราคม ๒๔๘๙

ตำแหน่งราชการสงคราม

เป็นรองเสนาธิการกองทัพบกสนาม	๒๖ สิงหาคม ๒๔๘๖
เป็นเสนาธิการกองทัพพายัพ	๓๑ มีนาคม ๒๔๘๙

ชีวิตส่วนตัว

พลตรี หลวงศรานุชิต (สมบูรณ์ ศรานุชิต) ได้สมรสกับ นางสนม ศรานุชิต (กัลยาณมิตร) มีบุตร

(๑) พันเอก ไกวัล ศรานุชิต ได้สมรสกับ นางศิริลักษณ์ ศรานุชิต (อัยสานนท์)

(๒) นายกังวาล ศรานุชิต ได้สมรสกับ หม่อมหลวง ลมุล ศรานุชิต (มาลากุล)

(๓) นายเกรียงไกร ศรานุชิต ได้สมรสกับ นางภาณี ศรานุชิต (ฉัตรมงคล) ทำการสมรสอีกครั้งหนึ่งกับ นางวรรณะ ศรานุชิต (จุลละพันธุ์) มีธิดา ๑ คนคือ

(๑) นางกานดา วรรณบุตร ได้สมรสกับ นายสันทนา วรรณบุตร

การเจ็บป่วยและถึงแก่อนิจกรรม

ในบั้นปลายชีวิตท่านได้ป่วยเนื่องจากเส้นเลือดในหัวใจตีบ ได้เข้ารักษาในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๙ และรักษาโรคอื่นๆที่โรงพยาบาลศิริราช แต่อย่างไรก็ดี ความจดจำ สติปัญญายังใช้การได้ดี ต่อมาอาการของโรคกำเริบมากขึ้นได้เข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าอีกครั้ง เมื่อ มิถุนายน ๒๕๒๒ ซึ่งในตอนสุดท้ายนี้ท่านไม่รู้สึกตัวเสียแล้ว ต้องเข้าห้อง ไอ ซี ยู นายแพทย์และพยาบาลได้ให้การรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี แต่สุดความสามารถที่จะช่วยรักษาไว้ได้ ท่านได้สิ้นลมด้วยอาการสงบ เมื่อ ๐๕.๒๕ วันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๒ ด้วยเส้นเลือดหัวใจตีบ เบาหวานและโรคแทรกซ้อน รวมอายุได้ ๗๘ ปี

ภรรยา บุตร ธิดา ขอขอบพระคุณ พลโท ยงค์ วัชรคุปต์ เจ้ากรมแพทย์ทหารบก และพันโทแพทย์หญิง ผุสดี ศันสนายุทธ นายแพทย์และพยาบาลทุกท่านที่ได้ช่วยเหลือและให้การรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี จึงขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้ด้วย

งานสวดพระอภิธรรมศพ

พลตรีหลวงศรานุชิต

หลังจากได้เชิญศพจากโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าไปรับพระราชทานน้ำอาบศพ ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร ได้มีผู้เคารพนับถือได้กรุณาเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมศพดังนี้.-

วันจันทร์ ที่ ๑๖ กรกฎาคม ๒๕๒๒	ภรรยา บุตร ธิดา
วันอังคาร ที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๒	พลเอก เนตร เขมะโยธิน และ พลเอก รัศมี รัชนิวัตร
วันพุธ ที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๕๒๒	องค์การทหารผ่านศึก
วันพฤหัสบดี ที่ ๑๙ กรกฎาคม ๒๕๒๒	คณะนายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการ ชุดที่ ๒๗
วันศุกร์ ที่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๒๒	พันเอก เลื่อง และ ตระกูลวัจนรัตน์
วันเสาร์ ที่ ๒๑ กรกฎาคม ๒๕๒๒	นักเรียนเตรียมทหารบก รุ่นที่ ๖ และ กองการศึกษา กรมยุทธศึกษาทหารบก
วันอาทิตย์ ที่ ๒๒ กรกฎาคม ๒๕๒๒	ส่วนก่อสร้างธนาคารกรุงไทย เวลา ๒๑.๐๐ บรรจุศพ

ขอกราบขอบพระคุณ

★ ทุกท่านที่มีไมตรีจิตเมตตากรุณาไปเยี่ยมเยียนตลอดจนให้ความช่วยเหลือในขณะที่ป่วยอยู่ ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า

★ เจ้ากรมแพทย์ทหารบก นายแพทย์และพยาบาล โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ที่ได้ให้การรักษาพยาบาลเป็นอย่างดี

★ ทุกท่านที่ได้กรุณาเขียนคำไว้อาลัยลงในหนังสือบรรณการเล่มนี้

★ ทุกท่านที่ได้ให้เกียรติร่วมช่วยเหลือในการทำบุญ และเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม ตลอดจนมาในงานพระราชทานเพลิงศพ

★ หากการต้อนรับไม่ทั่วถึง หรือมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดขาดตกบกพร่องขอได้โปรดประทานอภัยด้วย

ภรรยา บุตร ธิดา

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๒

แด่ "พี่หลวงศรานุชิต"

ผมรู้จักและคุ้นเคยกับ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต (นามเดิมคือ หลวงศรานุชิต แล้วลาออกจากบรรดาศักดิ์) ตั้งแต่ผมเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ เคยเรียกท่านว่า "พี่หลวง" ติดปากมาแต่สมัยนั้น แม้ว่าภายหลังท่านจะได้ลาออกจากบรรดาศักดิ์ และกลับมาใช้ชื่อเดิมของท่านแล้วก็ตาม

"พี่หลวง" ออกรับราชการก่อนผม ๔ ปี และมีอายุแก่กว่าผมหลายปี "พี่หลวง" มีชื่อเสียงในการศึกษามาก เมื่อสำเร็จจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ก็สอบไล่ได้ที่ ๑ ของรุ่นนั้น สำเร็จแล้วก็ได้รับการบรรจุให้ประจำแผนกที่ ๓ (คือกรมยุทธการสมัยนี้) สังกัดกรมเสนาธิการทหารบก เรียกได้ว่าเป็น "คนเด่น" คนหนึ่งในสมัยนั้น พลเอก จิระ วิชิตสงคราม ซึ่งเป็นเสนาธิการทหารบกในสมัยนั้นรักใคร่มากและเป็นกำลังสำคัญคนหนึ่งของกรมเสนาธิการทหารบก

ผมเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นรุ่นแรก หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๕) สมัยนั้นโรงเรียนนี้ตั้งอยู่ในวังบางขุนพรหม ซึ่งขณะนี้เป็นที่ตั้งธนาคารแห่งประเทศไทย กรมเสนาธิการทหารบกก็อยู่ในบริเวณเดียวกัน "พี่หลวง" กับผมจึงพบปะกันบ่อย ๆ จนต่อมาเมื่อคุ้นเคยกันมากขึ้น โดยผมรักและนับถือ "พี่หลวง" เสมือนพี่ชาย ผมได้รับคำแนะนำและช่วยเหลือในการศึกษาหลายอย่างเนื่องจากถูกอัธยาศัยกันมาก

ปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ทางราชการส่งผมไปศึกษาต่อที่โรงเรียนเสนาธิการทหาร ประเทศฝรั่งเศส ผมสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนั้นตอนกลางปี พ.ศ. ๒๔๘๒ และกลับมารับราชการในประเทศไทย

"พี่หลวง" ซึ่งเป็นผู้ที่เรียนเก่งและเคยสอบได้ที่ ๑ ในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง (พ.ศ. ๒๔๗๕) ถูกทางราชการส่งไปศึกษาต่อที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศสต่อจากผมในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ กลางปี แต่ "พี่หลวง" ได้เดินทางไปประเทศฝรั่งเศสเพื่อเรียนภาษาเพิ่มเติมก่อนหน้านั้น ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๘ "พี่หลวง" กับผมจึงได้อยู่ด้วยกันในปารีสประเทศฝรั่งเศสราว ๑ ปี

จะเรียกว่าเป็นการเคราะห์ร้ายของ "พี่หลวง" ก็ได้ กล่าวคือตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๒ นั้นเอง เกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในทวีปยุโรป ประเทศฝรั่งเศสต้องทำสงครามกับเยอรมัน

แต่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศสก็ยังเปิดสอน เพื่อผลิตนายทหารฝ่ายเสนาธิการต่อไป โดยกำหนดหลักสูตรเร่งรัดให้สั้นเข้า กลาวคือเมื่อรุ่นผม (รุ่นที่ ๕๙) ใช้เวลาเรียน ๒ ปี แต่พอถึงรุ่นของ "พี่หลวง" (รุ่นที่ ๖๐) ใช้เวลาเรียนเพียง ๑ ปีเท่านั้น "พี่หลวง" เรียนสำเร็จและเดินทางกลับมาประเทศไทย ประมาณปี พ.ศ. ๒๔๘๓

เมื่อพูดถึงโรงเรียนเสนาธิการฝรั่งเศสแล้ว หลายท่านคงทราบดีว่า สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ โรงเรียนนี้มีชื่อเสียงโด่งดังมาก เนื่องจากในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๑ แม่ทัพนายกองของกองทัพบกฝรั่งเศส เช่น จอมพล ฟอร์ช, จอมพล เปแต็ง ฯลฯ และอีกหลายท่านล้วนแต่เป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนี้ทั้งนั้น ผู้ที่จะเป็นนายพลได้ในกองทัพบกฝรั่งเศสแทบทุกคนจะต้องผ่านการศึกษาจากโรงเรียนนี้ทั้งนั้น

คนไทยที่ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนี้สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีไม่กี่คน คือในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช (ก่อน พ.ศ. ๒๔๗๕) มี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ สมัยดำรงพระยศเป็นนายพันเอกเป็นพระองค์แรก คนที่ ๒ คือ สมเด็จพระราชบิดาของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระราชินีนาถในปัจจุบัน สมัยที่ดำรงพระยศเป็นพันตรีหรือพันโทหม่อมเจ้านักขัตมงคล กิติยากร คนที่ ๓ คือ พันตรีหม่อมเจ้าขจรจบกิติคุณ กิติยากร (แต่หม่อมเจ้าขจรจบกิติคุณทรงศึกษาไม่จบหลักสูตรมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี ๒๔๗๕ ต้องเสด็จกลับประเทศไทยเสียก่อน

สมัยหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง(พ.ศ. ๒๔๗๕) ทางราชการส่ง พันตรี ไชย ประทีปเสน (ภายหลัง เป็นพลตรี) เป็นคนที่ ๔ ไปศึกษาที่โรงเรียนนี้ คนที่ ๕ คือ ผม และคนที่ ๖ คือ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต ต่อนั้นไปก็เว้นระยะมานานจนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ยุติลงหลายปี ทางกองทัพบกจึงส่งนายทหารไปศึกษาที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศสตราบเท่าทุกวันนี้

กลับจากฝรั่งเศสแล้ว "พี่หลวง" ย้ายไปอยู่กรมเสนาธิการทหาร (คือกองบัญชาการทหารสูงสุดในปัจจุบัน) โดยไปเป็นรองเสนาธิการทหาร อนาคตของ "พี่หลวง" กำลังรุ่งโรจน์ เป็นที่คาดหวังกันทั่วไปในวงการทหารว่า "พี่หลวง" คงจะได้เป็นเสนาธิการทหารในไม่ช้า

แต่ชาตากรรมของ "พี่หลวง" และ ผม ก็ได้ดับวูบลงเมื่อมีเหตุการณ์ทางการเมืองในวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๑

หลังจากวันนั้น "พี่หลวง" ก็ได้รับเคราะห์กรรมหลายครั้งหลายคราว แต่ "พี่หลวง" ก็ได้ต่อสู้ชีวิตอย่างทรหด เมื่อออกจากราชการแล้ว ก็ได้ไปทำงานกับบริษัทเอกชนและทำทุกอย่างเพื่อการดำรงอยู่

"พี่หลวง" เป็นผู้ที่เรียนเก่งมาแต่หนุ่มๆ แม้เมื่อมีอายุมากแล้วก็ยังอุตสาหะเรียนภาษาฝรั่งเศสและภาษาจีน เฉพาะอย่างยิ่งอ่านและเขียนภาษาจีนได้ดี ซึ่งได้ช่วยราชการในกรมประมวลราชการแผ่นดินอยู่ระยะหนึ่ง

"พี่หลวง" เป็นคนอดทนและอุตสาหะเป็นเลิศ โอบอ้อมอารีกับพรรคพวกเพื่อนฝูง รวมทั้งผู้น้อยและบรรดาลูกศิษย์ลูกหาทุกคน ฉะนั้นจึงเป็นที่รักและนับถือของบุคคลทั่วไป

ในบั้นปลายของชีวิต "พี่หลวง" ออกจากงานเนื่องจากอายุมากแล้ว งานส่วนใหญ่จึงเป็นการอ่านหนังสือ "พี่หลวง" เป็นบุคคลที่เรียกกันว่าเป็น "หนอนหนังสือ" โดยแท้ได้สะสมหนังสือตำหรับตำราไว้มากเป็นนักศึกษาตั้งแต่หนุ่มจนแก่

บัดนี้ "พี่หลวง" ของผมได้ล่วงลับไปแล้ว หลังจากที่ได้ต่อสู้กับชีวิตมาอย่างโชกโชนที่สุดคนหนึ่ง

เมื่อทราบว่า "พี่หลวง" ป่วยมาก ผมได้ไปเยี่ยมที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า "พี่หลวง" อยู่ในขั้นหมดหวัง พูดไม่ได้และสมองจำอะไรไม่ได้เสียแล้ว ท่านมองดูผมด้วยสายตาน่าสงสาร จนผมแทบจะกลั้นน้ำตาไม่ได้ อีกไม่กี่วันก็ได้ทราบว่า "พี่หลวง" ที่รักของผมถึงแก่กรรมเสียแล้ว

"พี่หลวง" ได้บำเพ็ญความดีไว้มากเมื่อยังมีชีวิตอยู่ แม้ในตอนหลังจะประสบเคราะห์กรรมทางการเมืองอย่างทารุณโหดร้ายแต่ "พี่หลวง" ก็ได้ต่อสู้ด้วยความอดทนตลอดมา ไม่เคยท้อถอยหรือพูดบ่นกับใคร ผมซึ่งเป็นเสมือนเพื่อนผู้น้องของ "พี่หลวง" ยังระลึกถึงบุญคุณของ "พี่หลวง" ที่มีต่อผมอยู่เสมอและยังรักและนับถือเสมอ ถ้า "พี่หลวง" มีญาณวิถีอย่างใด โปรดทราบถึงความรู้สึกของผมด้วย

ขออานิสงฆ์ผลบุญที่ "พี่หลวง" ได้บำเพ็ญไว้เมื่อมีชีวิตอยู่และที่บรรดาญาติมิตรสหายรวมทั้งบรรดาศิษย์ทั้งหลายได้ช่วยกันบำเพ็ญ หลังจาก "พี่หลวง" ได้ล่วงลับไปแล้ว จงดลบันดาลให้วิญญาณอันบริสุทธิ์ของ "พี่หลวง" จงไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นเถิด.

พลเอก เนตร เขมะโยธิน

๒๐ กันยายน ๒๕๒๒

ท่านสมภาร

เมื่อกล่าวถึง *"ท่านสมภาร"* นายทหารฝึกหัดราชการ (เดี๋ยวนี้เรียกว่านายทหารนักเรียน) โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ตั้งแต่รุ่นที่ ๒๖ เป็นต้นมาอีกหลายรุ่น เป็นต้องเข้าใจกันดีว่าหมายถึงท่านอาจารย์ หลวงศรานุชิต

ผมเป็นศิษย์ของท่านในรุ่นที่ ๒๖ ตอนนั้นอยู่ในระหว่างเข้าด้ายเข้าเข็มในสงครามมหาอาเซียบูรพา โรงเรียนเสนาธิการทหารบกรุ่นที่ ๒๖ ซึ่งเป็นรุ่นพิเศษคัดเลือกจากนายทหารบกเหล่าละ ๔-๕ คน นายทหารเรือและนายทหารอากาศกองทัพละ ๔ คน เลือกเอาพวก *"หัวกระเด็น"* เพราะไม่ต้องสอบคัดเลือกจึงมีหลายคนที่เป็น *"นักเรียนนอก"* ผ่านโรงเรียนเหล่าในต่างประเทศมาแล้ว

ส่วนอาจารย์นั้นหายากจริงๆ เพราะส่วนใหญ่ต้องไปปฏิบัติงานสงครามแม้นักเรียนเองบางทีก็ต้องปลีกตัวไปปฏิบัติงานในกองบัญชาการหรือในเหล่าของตัวเองเหมือนกัน จึงต้องอาศัยนักเรียนที่เป็น *"นักเรียนนอก"* หรือนักเรียนอาวุโสบางท่านช่วยสอนกันเองก็มี

ฉะนั้น อาจารย์ที่เป็นหลักจริงๆ จึงมีอยู่เพียง ๔ ท่าน คือ อาจารย์หลวงศรานุชิต อาจารย์สุรจิตร จารุเศรณี อาจารย์เนตร เขมะโยธิน และอาจารย์รัศมี รัชนิวัต ซึ่งได้ปล้ำปลุกกับพวกเรามาโดยตลอด

ในบรรดาอาจารย์หลักนั้น อาจารย์หลวงศรานุชิต เป็นผู้มีอาวุโสที่สุดและลักษณะของท่านก็เหมาะสมที่เราจะเรียกท่านว่า *"สมภาร"* ด้วย ท่านจ้ำจี้จ้ำไชเรามาโดยตลอด ตั้งแต่เรื่องใหญ่ที่สุดลงมาจนถึงเรื่องเล็กที่สุด ไม่ได้คิดเลยว่านักเรียนบางคนมียศเป็นพันโทแล้ว และเล็กที่สุดก็เป็นร้อยเอกอาวุโส มีลูกมีเมียกันแล้วทั้งนั้น ท่านก็ยังคงขนาบอย่างหนักเหมือนสมภารสอนลูกศิษย์วัด เรียกว่าถือไม้เรียวคอยกวดกันทีเดียว

ผลของการสอนอย่างละเอียดถี่ถ้วนของท่านนี้เอง ที่ทำให้ลูกศิษย์ของท่านเฉพาะรุ่นที่ ๒๖ ก็เป็นพลเอกไปไม่น้อยกว่า ๑๐ คน เป็นรัฐมนตรีก็มีวิธีสอนของท่านทำให้สนุกไม่มีเบื่อเลย แม้เรื่องที่น่าจะเบื่อ เช่น การเตรียมแผนที่ ท่านก็สอนให้สนุกได้ท่านไม่ยอมให้ลูกศิษย์ที่จะเป็น *"ฝ่ายเสนาธิการ"* ในอนาคตมองข้ามช่องว่างแม้จะเล็กน้อยเพียงไร ท่านยกตัวอย่างในอดีตให้เห็น และให้เตรียมทางหนีทีไล่ไว้ทุกทางตลอดจน *"กลเม็ด"* ของฝ่ายเสนาธิการที่บางคนนึกไปไม่ถึง ต่อเมื่อได้มาปฏิบัติงานหน้าที่สำคัญ ในกองทัพหรือไปเจรจาระดับสูงกับต่างประเทศ จึงได้เห็นคุณค่าว่าถ้าท่าน *"สมภาร"* ไม่สอน ไม่เตือนไว้ก่อนก็คงเหงื่อแตกเหมือนกัน

สิ่งที่ท่านเรียนมาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกไทย และโรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศส ประกอบกับประสพการณ์ของท่านที่ได้รับราชการมานานท่านได้ถ่ายเทให้ลูกศิษย์โดยไม่ปิดบังเลย ลูกศิษย์ของท่านทุกรุ่นจึงเป็น *"ศิษย์มีครู"* ที่รับราชการเป็นใหญ่เป็นโตกันอยู่เป็นจำนวนมาก

เป็นที่น่าเสียดายที่ *"การเมือง"* มาพรากท่านไปจากกองทัพบกเสียก่อนเวลาอันสมควร มิฉะนั้น นายทหารอีกมากรุ่น คงจะได้รับการถ่ายทอดทั้งวิชาความรู้ทั้งวิธีสอน และวิธีทำงาน อย่างดีเยี่ยมจากท่านอีก อันจะเป็นประโยชน์แก่กองทัพและประเทศชาติเหลือคณานับ

ศิษย์ทุกคนคงเห็นด้วยกับผมซึ่งเป็นศิษย์คนหนึ่ง ว่าเราคารวะท่านอาจารย์หลวงศรานุชิตของเราอย่างสูง และอาลัยในการจากไปของท่าน *"สมภาร"* เป็นอย่างยิ่ง ขอให้วิญญาณของท่านจงไปสู่สุคติรับรู้ความกตัญญูกตเวทีของบรรดาศิษย์กับกุศลผลบุญที่ศิษย์ทั้งหลายได้บำเพ็ญมาและน้อมอุทิศให้ท่าน

พลอากาศเอก

(หะริน หงสกุล)

วันที่ไม่ลืมชั่วชีวิต

วันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๒ เวลา ๕.๒๕ น. เป็นวันที่คุณหลวงได้จากดิฉันและลูก ๆ ไปอย่างไม่มีวันกลับ นับเป็นวันที่ครอบครัวของเราประสพกับความสูญเสียและโศกเศร้าอย่างใหญ่ยิ่ง ถึงแม้จะได้พยายามปลอบใจตนเองว่าทุกคนไม่สามารถหนีพ้นจากความตายไปได้ แต่เมื่อความตายนั้นเป็นความตายของท่านผู้ซึ่งเคยอยู่ร่วมชีวิตกันมา ๓๘ ปี ก็อดที่จะทำให้ดิฉันนึกคิดถึงอยู่ตลอดเวลา ถึงแม้ท่านได้จากไปแล้ว แต่ท่านได้กระทำแต่คุณธรรมความดีมาโดยตลอด และที่ได้ปฏิบัติมาหาได้ดับสลายตามชีวิตร่างกายไม่ เชื่อว่ายังคงสถิตประจำใจลูกหลานตลอดจนญาติมิตรสหาย และผู้ที่เคารพนับถืออยู่เสมอ

ทำไว้อาลัย

แด่

พลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต

พลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต เป็นนายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ข้าพเจ้าเคารพนับถือมากผู้หนึ่ง ในขณะรับราชการเคยดำรงตำแหน่งที่สำคัญในทางทหารหลายตำแหน่ง อาทิเช่น ผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก รองเสนาธิการทหารบก และรองเสนาธิการทหาร

พลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถสูง มีความคิดริเริ่ม มีความวิริยะอุตสาหะ และอุทิศตนทำงานเพื่อส่วนรวมอย่างแท้จริง จึงได้รับการคัดเลือกจากกองทัพบกให้ไปเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศส เมื่อกลับมารับราชการเป็นอาจารย์ในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ท่านได้จัดทำตำราวิชาต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาของนายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบกขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับการจัดและอาวุธยุทโธปกรณ์ของกองทัพบกในสมัยนั้น และด้วยความตั้งใจจริงที่จะให้นายทหารนักเรียนทุกคนมีความรู้ อันจะเป็นผลให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการและหน้าที่ผู้บังคับหน่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ พลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต จึงได้สอนและกำกับดูแลการศึกษาของนายทหารนักเรียนอย่างใกล้ชิดด้วยตนเอง นอกจากนั้นแล้ว แม้จะย้ายไปรับราชการในตำแหน่งอื่นท่านก็ยังได้ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานแก่ผู้ที่เคยเป็นศิษย์ และผู้ร่วมงานอื่นตลอดเวลา จึงทำให้ได้รับความเคารพนับถือจากบุคคลเหล่านั้นและผู้ใกล้ชิดทุกคน

การถึงแก่กรรมของพลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต ทำให้ข้าพเจ้าและเพื่อนร่วมรุ่นโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ชุดที่ ๒๗ ตลอดจนผู้ที่เคยเป็นศิษย์ทุกคน มีความเสียดายและอาลัยเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องสูญเสียอาจารย์ผู้มีพระคุณไปอีกท่านหนึ่ง

ขออำนาจแห่งคุณความดีที่พลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต ได้ประกอบไว้ รวมทั้งอานุภาพกุศลบุญราศีที่ครอบครัวและบรรดาญาติมิตรได้ร่วมกันบำเพ็ญให้ จงเป็นพลวปัจจัยอำนวยให้ดวงวิญญาณของพลตรีสมบูรณ์ ศรานุชิต ประสบเกษมสุขตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพทุกประการ.

พลเอก [signature]

(เสริม ณ นคร)

ผู้บัญชาการทหารสูงสุด

อาลัยและระลึกถึง

คุณหลวงศรานุชิต ที่ข้าพเจ้ารู้จักนั้นเป็นนามบรรดาศักดิ์ของท่าน พลตรี สมบุญ กงศะพุกก์ ภายหลังเปลี่ยนนามสกุลเป็น ศรานุชิต แต่นามในทางราชการที่เรียกขานกันมาจนทุกวันนี้ คือ พลตรี หลวงศรานุชิต ท่านเป็นนายทหารปืนใหญ่ เมื่อครั้ง คุณสมบุญ ยังมียศเป็นนายทหารชั้นผู้น้อยอยู่นั้น ได้เคยพบปะกันกับข้าพเจ้าผู้เขียนคำไว้อาลัยนี้ และมาสนิทสนมกันในครั้งที่ข้าพเจ้ายังเป็นทหารช่างเครื่องสัญญาณอยู่ที่สะพานแดง (ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นทหารสื่อสารอยู่ขณะนี้) ในขณะนั้นเราทั้ง ๒ มียศ เท่า ๆ กัน และในการไปมาหาสู่กันโดยมากท่านไปหาข้าพเจ้าบ่อย ท่านต้องการมีความรู้ในทางการติดต่อสื่อสาร ส่วนข้าพเจ้าก็อยากรู้เรื่องกิจการของทหารปืนใหญ่ว่ามีแผนการยิงกันอย่างใด อำนวยการยิงปืนใหญ่อย่างใด ท่านก็ชี้แจงว่าเมื่อเราเป็นนักเรียนเมื่อเรียนในชั้นสูงแล้วต่างคนก็ต่างไม่รู้ว่าใครจะสังกัดอยู่เหล่าไหน ต่างก็เรียนวิชาของทหารทุกเหล่าเหมือน ๆ กันหมด โดยเฉพาะวิชาทหารปืนใหญ่เราก็เรียนและหัดปืนใหญ่ชนิดหาบหาม เวลาจะนำไปยิงที่ไหนก็เอาล้อ, ลำกล้อง, รางปืนหามไปชิ้นละ ๒ คน เวลาจะใช้ยิงก็เอามาประกอบกันเข้ายิงไประยะอย่างไกลก็ ๒-๓ กิโลเมตร เท่านั้น เมื่อเราเรียนชั้นสูงสุดก็มีปืนใหญ่เยอรมันยิงได้ไกล ๖-๗ กิโลเมตร เวลาเคลื่อนที่ก็ใช้ม้าเทียมลากมีหัดอยู่ ๒-๓ กระบอก เวลาที่พวกเราสอบไล่ออกเป็นนายทหารแล้วจึงเลือกเหล่าว่าใครจะสมัครไปเหล่าไหน รู้สึกว่าเราจะเลือกเหล่ากันตามบุญตามกรรม เคยเห็นคนที่ได้รับความชมเชยว่าฝึกยิงปืนใหญ่เก่งแต่ไม่ได้ยิงด้วยลูกกระสุนจริงเพียงแต่ตั้งศูนย์แก้มุมทิศทางยิงคล่องแคล่ว แก้ความบกพร่องของเครื่องกันสท้อนถอยหลังได้ก็นับว่าเก่งทางปืนใหญ่ เวลาเลือกเหล่าเข้าจริง ๆ ดันไปเลือกเหล่าทหารราบ ผมเรียนวิชาทหารช่างได้คะแนนดีกว่าวิชาอื่น ดันไปเลือกเหล่าทหารพราน ๆ มีการหัดขึ้นเขาก็อยากขึ้นบ้าง ผู้บังคับการท่านตรวจพบเข้าท่านเรียกไปว่าเรียนได้คะแนนดีทางช่างดันไปอยู่ป่าให้ไปคิดเสียใหม่ ตกลงเลยเปลี่ยนไปเป็นทหารช่าง ท่านบรรจุให้ไปอยู่ทหารช่างเครื่องสัญญาณ แต่คุณสมบุญ ท่านชอบทหารปืนใหญ่เลยสมัครปืนใหญ่ ในโอกาสที่พบกันไปมาหาสู่กันจนสนิทสนมจึงปรารภกันว่า เรามีความรู้ในเรื่องเหล่ายังไม่กว้างขวางพอ จึงมีความจำเป็นจะต้องเรียนรู้กิจการในหน้าที่ระหว่างเหล่าให้ดีว่า ทั้ง ๒ เหล่านี้จะเอาไปใช้การในสนามรบได้อย่างใด (เราคุยกันเมื่อสมัยที่เครื่องอาวุธยุทธภัณฑ์ยังล้าสมัยอยู่) ฉะนั้นการใช้ปืนใหญ่

และเครื่องมือสื่อสารจึงมีหน้าที่การใช้อยู่ในขอบเขตจำกัดตามแผนการจัดกำลังรบในสมัยนั้น ครั้นสมัยต่อมามีตำหรับตำราวิชาการปรับปรุงกองทัพตามแผนการยุทธสมัยเลยโบราณมาหน่อย ประกอบกับอาวุธยุทธโธปกรณ์ตามยุคแห่งความเจริญเป็นลำดับมาจนถึงสมัยที่มีอาวุธ ยิงเร็ว, ยิงไกล, ยิงป้องกันภัยทางอากาศ ฯลฯ ในหน้าที่ของทหารปืนใหญ่จะต้องปฏิบัติการกว้างขวางยิ่งขึ้น ท่านนายพลคนนี้เป็นผู้สนใจในเรื่องตำหรับตำราวิชาทหารที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ สำหรับภาษาต่างประเทศชอบใช้ตำราภาษาฝรั่งเศสและก็ได้ผลจากตำรานี้เป็นอย่างมาก โดยในสมัยต่อมาครั้งหนึ่งกองทัพบกได้ถือหลักฐานการจัดแผนการรบตามแบบฝรั่งเศสแต่ปรับปรุงให้เข้ากับภูมิประเทศของเรา และกำลังงบประมาณเท่าที่จะจัดได้

ความเจริญในเรื่องอาวุธยุทธโธปกรณ์ได้เจริญก้าวหน้ามาเป็นลำดับ จนถึงสมัยก่อนสงครามเอเซียบูรพาซึ่งมีเครื่องอาวุธยุทธโธปกรณ์ชนิดที่มีอานุภาพสูง ทำให้กองทัพต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้สัมพันธ์กับสิ่งใหม่ ๆ เหล่านั้น ในไม่ช้าความไหวตัวเริ่มเค้าสงครามจึงพิจารณาหาลู่ทางและเปลี่ยนแผนการวางกำลังใหม่ ขณะนั้นท่าน พันโท หลวงศรานุชิต มีตำแหน่งเป็นหัวหน้าแผนกที่ ๓ กรมเสนาธิการทหารบก มีหน้าที่กำหนดและวางแผนการรบตามนโยบาย ตอนนี้ท่านได้เรียกผมมาช่วยในการกำหนดจำนวนเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ สำหรับติดต่อไปยังหน่วยและเหล่าทหารต่าง ๆ จนถึงวันญี่ปุ่นยกพลขึ้นบกทางด้านตะวันออกและด้านใต้ตรงตามแผนที่กำหนดไว้ แต่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงกำหนดแผนการยุทธเป็นการร่วมรบร่วมกับทหารญี่ปุ่น จึงต้องแก้ไขอัตรากำลังกันใหม่ ตอนนั้นเจ้าหน้าที่ยังกระจัดกระจายกันอยู่ ตอนต้น ๆ กำหนดให้ส่วนอำนวยการอยู่วังสวนกุหลาบ ส่วนวางแผนอยู่ที่กระทรวงกลาโหม นายทหารผู้มีหน้าที่ต่าง ๆ ต้องปฏิบัติงานทั้งกลางวันและกลางคืน ข้าพเจ้ามีหน้าที่ปฏิบัติอยู่ที่วังสวนกุหลาบ ส่วนท่าน พันโท หลวงศรานุชิต มีหน้าที่ในการวางแผนประจำอยู่ที่กระทรวงกลาโหม ในตอนต้น ๆ ข้าพเจ้าต้องไปทำงานร่วมกันกับ หลวงศรานุชิตที่กระทรวงกลาโหมเลยต้องนอนอยู่ด้วยกันหลายคืน เมื่อการพิจารณาหารือในเรื่องการวางเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารในตอนนี้เสร็จแล้ว ข้าพเจ้าก็ต้องแยกไปปฏิบัติงานอยู่ที่วังสวนกุหลาบตามเดิม ส่วนท่านนายพลก็อยู่ที่กระทรวงตามเดิม แต่เมื่อแยกกันไปแล้วก็ยังคงมีการติดต่อกันอยู่เสมอ จนกระทั่งส่วนหนึ่งของกองทัพบกย้ายไปปฏิบัติหน้าที่ ๆ ในสนามที่จังหวัดลำปาง ข้าพเจ้าต้องไปประจำอยู่ที่ลำปางด้วยมีสิ่งใดขัดข้องข้าพเจ้าก็ได้หารือและขอความช่วยเหลือทั้งทางราชการและ

ส่วนตัวก็ได้รับความช่วยเหลือเป็นอย่างดี การทำงานร่วมกันนี้ย่อมเห็นอกเห็นใจกันในยามยากที่ได้ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อให้เป็นผลสำเร็จ จึงทำให้เกิดความสนิทสนมกันยิ่งขึ้น เมื่อเสร็จสิ้นสงครามแล้วเราก็ไม่ได้พบกันอีก เผอิญวันหนึ่งเราได้พบกันหลังกระทรวงกลาโหมต่างดีอกดีใจที่ไม่ได้พบกันเสียนาน เราเดินคุยกันไปอย่างเพลิดเพลิน การคุยกันบางคำใช้ภาษาจีน ข้าพเจ้าจึงถามได้ความว่า คุณหลวงศรานุชิต ได้ศึกษาภาษาจีนอีกภาษาหนึ่ง เพราะเป็นสมัยจีนเต็มบ้านเต็มเมืองมีการค้าขายกันมากเรารู้ไว้เป็นกำไรสำหรับใช้ในภายหน้าแล้วเราก็จากกันไป พบปะกันก็ในงานแต่งงานบ้าง งานศพบ้าง ตอนนี้ที่คุยกันทราบว่าท่านได้เรียนการธนาคารและการประกันขึ้นอีก และก็ได้ทำงานในหน้าที่นี้ด้วยและเท่าที่เราคุยกันถึงเรื่องภาษาจีนได้ผลดีมาก เพราะภาษาจีนนี้ทำให้ท่านรู้ความบกพร่องบางอย่างในเรื่องธนาคารและก็ได้แก้ไขไปบ้างแล้วก็มี ในตอนสุดท้ายแห่งชีวิตได้ทราบจากบุตรชายของท่าน (พันเอก ไกวัล ศรานุชิต) ว่าท่านไปป่วยอยู่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ข้าพเจ้าได้ไปเยี่ยมท่านๆ รู้สึกดีอกดีใจมากดูท่าทางยังคล่องแคล่วดี ภายหลังได้ทราบว่าป่วยอีกตอนนี้ข้าพเจ้าไม่ได้ไปเยี่ยมเพราะทราบกระทันหัน ในที่สุดท่านก็ถึงแก่กรรมโดยบุตรชายของท่านบอกไปที่บ้านทำให้เกิดความสลดใจด้วยความอาลัยที่เพื่อนรักต้องจากไปไม่มีวันจะมาพบกันอีก

วาระสุดท้ายที่ คุณหลวง เพื่อนที่รักต้องจากไปครั้งนี้ย่อมมีความสลดใจอาลัยรัก แต่ไม่ลืมความสัมพันธ์ตั้งแต่ครั้งแรกเรารู้จักกันด้วยความสัมพันธ์ อันเป็นสื่อให้เราทั้งสองได้แลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นในเรื่องวิชาการคนละอย่างเพื่อไว้ใช้ผสมผสานในงานสำคัญที่จะมีขึ้น และก็ได้มีแล้วจริงในคราวสงครามเอเชียบูรพา เราได้ใช้ความคิดและวิชานั้นมาปฏิบัติงานร่วมกันในกระทรวงกลาโหมดังกล่าวข้างต้น

ด้วยความอาลัยรักและคิดถึงด้วยความจริงใจ ซึ่งข้าพเจ้าจะลืมเสียมิได้ จึงพยายาม ค้นคิด นึก และเขียนถึงความหลังเอาไว้เป็นที่ระลึกจนตราบเท่าชีวิตจะหาไม่

อันคุณงามความดีที่มีต่อกันด้วย ธีระและวรรธนะ ตลอดทั้งผู้บังคับบัญชา, ผู้ใต้บังคับบัญชา, ญาติมิตรและผู้มีอุปการคุณทั้งหลาย และต่อหน้าที่ราชการซึ่ง พลตรีหลวงศรานุชิต ปฏิบัติด้วยดีแล้วนั้นถึงแม้ว่าดวงวิญญานของคุณหลวงจะได้จากร่างไปแล้ว แต่ความสัมพันธ์อันเหนียวแน่นในระหว่างครอบครัวยังคงมีต่อเนื่องกันด้วยความสนิทสนมมีความรักใคร่ไปมาหาสู่กันฉันญาติสนิท

ฉะนั้นครอบครัวและเครือญาติของ "กิตติรัต" ขออาราธนาอานุภาพคุณพระศรีรัตนตรัย จงดลบันดาลให้ พลตรีหลวงศรานุชิต จงสู่สุคติทุกภพทุกชาติตลอดไป.

จาก

พันเอก เทศ กิตติรัต

(หลวงโยธาณัติการ)

๑๗ สิงหาคม ๒๕๒๒

ท่านอาจารย์ที่รักและเคารพยิ่ง

เป็นที่ทราบกันดีในกลุ่มนายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกชุดที่ ๒๗ ว่าผมเป็นผู้หนึ่งที่มีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับท่านอาจารย์มากที่สุด แต่จะมีผู้ใดรู้ลึกซึ้งในความสัมพันธ์นี้เท่ากับอาจารย์กับผม ดังนั้นจึงใคร่ขอทบทวนรื้อฟื้นความไว้ดังนี้

๑. เริ่มต้นด้วยความสัมพันธ์ฉันท์ครูกับศิษย์ ระหว่างที่ผมเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก หลักสูตรเร่งรัด (๓ เดือน) ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ สมัยหนึ่งกับในหลักสูตรประจำชุดที่ ๒๗ ปี พ.ศ. ๒๔๙๑ อีกสมัยหนึ่ง ความสัมพันธ์ในสมัยแรกเป็นไปในลักษณะไม่สู้แน่นแฟ้นนัก ผมนั้นอาวุโสน้อยที่สุดในชั้น ความรู้ในวิชาทหารก็น้อย ประสพการณ์ในการรับราชการก็น้อยจึงทั้งรักและทั้งกลัว เนื่องจากกิตติศัพท์ในด้านความรู้และความสามารถในด้านการทหารของท่านอาจารย์นั้นโด่งดังไปทั้งกองทัพบก ระหว่างการสอนในชั้นเรียนท่าทางของท่านน่าเกรงขามมากชอบเปลี่ยนแว่นตาบ่อย ๆ เพราะมีทั้งชนิดมองใกล้ และมองไกลพอสวมแว่นมองไกลกวาดตาดูลูกศิษย์ในชั้นเพื่อให้ตอบปัญหา ลูกศิษย์คนนั่งหลังรีบหลบบังผู้ที่นั่งหน้ากันจ้าละหวั่น ปัญหาแต่ละปัญหายากและลึกซึ้งเหลือเกิน ลูกศิษย์ที่ว่าเก่ง ๆ ก็ตอบไม่ค่อยจะถูก ส่วนในสมัยเหล่านั้น เรียกได้ว่าเต็มไปด้วยความเลื่อมใสศรัทธาอย่างสิ้นสุดจิตใจ

๒. ต่อมาก็ในฐานะผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาสมัยสงครามมหาเอเซียบูรพา ท่านอาจารย์ดำรงตำแหน่งเสนาธิการกองทัพพายัพ ส่วนผมเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการประจำกองทัพพายัพ รับใช้ใกล้ชิดและขึ้นในบังคับบัญชาของท่านอาจารย์ นอนบ้านพักประจำตำแหน่งเสนาธิการกองทัพพายัพร่วมกับอาจารย์ ทำหน้าที่เป็นลูกศิษย์เฝ้ากุฏิของท่านสมภาร ระยะนั้นทั้งท่านอาจารย์และผมใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก ที่จำได้แม่นยำที่สุดก็คือ ท่านอาจารย์และผมต่างก็ขัดสนเงินทองถึงขนาดผมต้องขายสมบัติประจำตัวนาฬิกาข้อมือยี่ห้อ โอเมก้าไป เพื่อนำเงินมาแบ่งกันใช้กับท่านอาจารย์ ส่วนนาฬิกาของท่านอาจารย์นั้นผมขอร้องให้เก็บไว้ก่อนถ้าไม่จำเป็นจริง ๆ ก็อย่าขาย ทั้งนี้เพื่อผดุงเกียรติและชื่อเสียงของเสนาธิการกองทัพพายัพไว้ ความสัมพันธ์ระหว่างท่านอาจารย์กับผมในช่วงนั้นนับว่าลึกซึ้งถึงใจมาก ต่างเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกันในยามตกทุกข์ได้ยาก พยายามรักษาชื่อเสียงเกียรติยศ ตลอดมาจนกระทั่งสิ้นสงคราม กองทัพพายัพยุบเลิกไป

ผมได้เป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของท่านอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง เมื่อท่านดำรงตำแหน่งรองเสนาธิการกลาโหม โดยกระทรวงกลาโหมย้ายผมจากกองทัพบกมาประจำแผนกข่าวกรมเสนาธิการกลาโหม ในปี พ.ศ. ๒๔๙๑

๓. ในฐานะมิตร และเสมือนบุตรคนหนึ่งของท่านอาจารย์ ทั้งนี้นับแต่ภายหลังที่ท่านอาจารย์ต้องประสบภัยพิบัติและเคราะห์กรรมทางการเมืองเข้ามาพัวพัน จนต้องได้รับทุกข์เวทนาอย่างแสนสาหัสทั้งกายและใจ ต้องสูญสิ้นเกียรติ ศักดิ์ศรี ชื่อเสียง และทุกสิ่งทุกอย่างโดยสิ้นเชิง ผมในฐานะศิษย์ผู้หนึ่ง ในด้านมนุษยธรรมและการที่มีความสัมพันธ์กับท่านอาจารย์อย่างใกล้ชิดมาตั้งแต่ต้น รู้สึกว่าเป็นพันธะที่ไม่อาจทอดทิ้งกันได้ ด้วยเหตุผลเพียงประการเดียว คือ "ความผิดทางการเมืองนั้นมิใช่ความผิดทางอาชญากรรม" ดังนั้นในฐานะศิษย์และมิตรแท้ผู้หนึ่งของท่านอาจารย์ ผมจึงได้แสดงกตัญญู กตเวทิตาธรรม ตอบแทนพระคุณท่านอาจารย์ทุกวิถีทางอย่างเต็มความสามารถที่ผมจะทำได้ ตลอดเวลาที่ท่านอาจารย์อยู่ในที่คุมขัง

ภายหลังที่ท่านอาจารย์ได้รับนิรโทษกรรมและได้รับอิสรภาพแล้ว ความสัมพันธ์อันลึกซึ้งนี้ยังคงเจริญงอกงามสืบเนื่องต่อมาจวบจนวาระสุดท้ายของท่านมาถึง

ส่วนที่ว่า เสมือนบุตรนั้นคืออย่างไร ? เรื่องก็มีอยู่ว่า ครั้งหนึ่งท่านอาจารย์และภรรยาของท่านได้มาหาผมที่บ้าน แจ้งว่า ท่านป่วยเป็นโรคคอพอกชนิดร้ายแรง และท่านป่วยเป็นโรคเบาหวานอยู่ด้วย แพทย์แนะนำให้ผ่าตัดด่วน จึงอยู่ในลักษณะที่เสี่ยงต่อการเสียชีวิตมาก แพทย์ผู้รักษาไม่รับรองความปลอดภัย ท่านจึงมาหาและกล่าวฝากฝังให้ช่วยดูแลเอาใจใส่ครอบครัวของท่าน หากท่านมีอันเป็นไปก็ขอให้ช่วยจัดการฌาปนกิจศพของท่านให้เป็นที่เรียบร้อยด้วย ผมรับปากคำฝากฝังของท่านทันทีด้วยความเต็มใจระคนกับความเศร้าใจขณะเดียวกัน ผมอิ่มเอิบและภาคภูมิใจในเกียรติ ความรัก และความไว้วางใจ ที่ท่านได้ยกย่องและมอบหมายให้แก่ผมถึงเพียงนี้ ในทัศนะของผม ผมถือว่าโดยทั่วไปการมอบหมายและการฝากชีวิตต่อกันเช่นนี้ ถ้าผู้ฝากไม่มั่นใจ ไม่ไว้วางใจ หรือไม่รักนับถือผู้รับฝากอย่างฉันท์มิตรแท้หรือบุตรผู้ที่เป็นสุดที่รักแล้ว จะไม่ทำเป็นอันขาด ลูกศิษย์คนอื่นไม่มีอีกแล้วหรือ ญาติสนิทและผู้ใกล้ชิดคนอื่นไม่มีอีกแล้วหรือ ทำไมจึงต้องเป็น "เริงฤทธิ์" ด้วยละ เมื่อเกียรติและกุศลกรรมอันสูงส่งยิ่งมาถึงเฉพาะหน้าแล้ว ถ้าผมไม่รับปากท่านผมก็ไม่รู้ว่าสมควรจะเรียกตัวเองว่า เป็นอะไรดี

มีอยู่เรื่องหนึ่งซึ่งผมอดเสียมิได้ที่จะต้องขอบันทึกไว้ ณ ที่นี้คือ ทุกครั้งที่ท่านอาจารย์เจ็บป่วยและติดต่อถึงผม เพื่อขอให้ช่วยดูและพาเข้ารับการรักษาพยาบาล ผมก็ได้แต่อาศัยบารมีของท่านพลเอก เสริม ณ นคร ทั้งสมัยที่ท่านยังดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารบก และในตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุดสมัยปัจจุบัน ท่านและคุณหญิงได้กรุณาติดต่อนายแพทย์ผู้อำนวยการโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ขอให้อำนวยความสะดวกในด้านห้องพักผู้ป่วยและการดูแลรักษาพยาบาลทันทีทุกครั้งที่ได้แจ้งขอร้องไป และได้ไปเยี่ยมไข้ด้วยตนเองด้วย ซึ่งผมขอกราบขอบพระคุณท่านและครอบครัวของท่านด้วยความจริงใจ เพราะลำพังผมนั้นไม่มีอำนาจและบุญบารมีที่จะสามารถดลบันดาลความสะดวกเช่นนั้นได้

มรณกรรมของท่านอาจารย์ทำให้ผม เสียใจ และเสียดายอย่างยิ่งในความรอบรู้ความสามารถในด้านวิทยาการทางทหารของท่านซึ่งอยู่ในขั้นอัจฉริยะ สิ่งที่ท่านได้ทำนายหรือสอนไว้ในวิชายุทธศาสตร์เมื่อ ๓๐ ปีก่อน ยังคงทันสมัยและปรากฏเป็นความจริงในทุกวันนี้ ผมเทอดทูนความมานะพยายามอย่างเด็ดเดี่ยวของท่านในการต่อสู้เพื่อการดำรงชีวิตภายหลังการพ้นจากราชการแล้ว โดยใช้ความรู้ภาษาจีนที่เล่าเรียนมาจากในที่คุมขังถึงขั้นการแปลภาษาจีนเลี้ยงชีวิตและครอบครัวมาโดยตลอดรอดฝั่งมิได้หวังพึ่งผู้ใด จนกระทั่งเสียดวงตาไปข้างหนึ่ง และกำลังจะเสียไปอีกข้างหนึ่งก่อนที่ท่านจะถึงแก่อนิจกรรม ผมอาลัยในเกียรติความรัก และความเมตตาอันบริสุทธิ์ของท่านที่มีต่อผมในฐานะครูกับศิษย์ ในฐานะผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา ในฐานะมิตรต่อมิตรในยามตกทุกข์ได้ยากรวมทั้งในบั้นปลายของชีวิตของท่าน ซึ่งอาจเรียกได้ว่าในฐานะบิดากับบุตรก็ดูจะไม่ผิดนัก

ทุกวันผมรู้สึกว่า ผมยังเป็นหนี้ท่านอาจารย์ชนิดที่ไม่อาจชดใช้ได้โดยครบถ้วนท่านอาจารย์ที่รักและเคารพยิ่ง ผมขอตั้งจิตอธิษฐาน กุศลกรรมใดที่ผมได้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในขณะนี้ และต่อไปจนกว่าจะสิ้นชีวิต ผมขออุทิศให้แก่ท่านอาจารย์ที่ผมรักและเคารพอย่างยิ่งขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย รวมทั้งกุศลบุญราศีที่ท่านอาจารย์ได้กระทำไว้ด้วยตนเอง ตลอดจนที่บุตรและภรรยา ญาติมิตร ศิษย์ทั้งหลาย ได้ร่วมบำเพ็ญอุทิศจงบันดาลให้ท่านอาจารย์ประสบแต่ความสุขสงบในสัมปรายภพชั่วนิจนิรันดร์

พลตรี เริงฤทธิ์ รุมาคม

ประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด

"คุณพ่อ"

สิ่งที่ผมเห็นเป็นประจำในชีวิตของผมและน้อง ๆ ก็คือ การอ่านหนังสือและเขียนหนังสือของคุณพ่อ ซึ่งผมได้เห็นมาตั้งแต่จำความได้และเมื่อท่านย่างเข้าสู่วัยชราก็ยังอ่านและเขียนหนังสืออยู่เช่นนั้น ชีวิตของท่าน งานของท่าน แม้แต่งานอดิเรกก็ล้วนแล้วแต่เกี่ยวกับหนังสือทั้งสิ้น การอ่านหนังสือนี้จะเป็นกิจวัตรประจำวัน ยิ่งเป็นวันเสาร์และวันอาทิตย์รู้สึกว่าจะนั่งอ่านนั่งเขียนแทบทั้งวัน จะมีเวลาว่างก็ตอนบ่าย ๆ ซึ่งเป็นเวลาใช้พักผ่อนสมอง แต่ตอนกลางคืนก็กลับนั่งอ่านอีกไปจนถึงห้าทุ่มสองยาม ชีวิตของท่านไม่ต้องการความหรูหราฟุ่มเฟือย บ้านช่องโอ่อ่า เป็นคนสมถะ ต้องการสิ่งง่าย ๆ ไม่ต้องการให้มีพิธีรีตอง (จะเห็นได้จากเมื่อท่านเสียชีวิตลง จะหารูปถ่ายที่เป็นรูปนายพลสักรูปหนึ่งมาประดับในการสวดอภิธรรมก็ทั้งยาก หากันทั้งบ้านก็ไม่ปรากฏ ผลสุดท้ายต้องไปดูที่ประวัติที่กรมเสมียนตรา ปรากฏว่าถ่ายไว้สำหรับติดประวัติเพียงรูปเดียวเท่านั้น) ท่านชอบเป็นนักการทหาร นักวิชาการ นักศึกษาและมีอุดมการณ์อันสูงส่ง ถือความรู้ความสามารถและเหตุผลเหนือสิ่งอื่นใด สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือต้องพูดความจริงกัน การศึกษาหาความรู้จากการอ่านหนังสือ ท่านมิได้อ่านหนังสือเล่มเดียว อ่านหลายเล่มประกอบกันทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส ส่วนหนังสือภาษาไทยนั้นน้อยมาก ท่านว่าหาหลักฐานจากหนังสือภาษาไทยนั้นยากยิ่ง เพราะไม่ค่อยมีใครเขียน ถ้าเราช่วยกันเขียนไว้เด็กรุ่นหลังก็จะมีที่ค้นคว้า ที่บ้านจัดห้องทำงานและเป็นห้องสมุดไปด้วยในตัว มีหนังสือแทบทุกชนิดที่เกี่ยวกับการทหาร การเศรษฐกิจ การเมือง และการสังคม กฎหมาย ส่วนมากเป็นตำราภาษาฝรั่งเศส การจัดและเก็บหนังสือนี้ท่านจัดเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม น่าค้น น่าอ่าน และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอมิให้เบื่อสายตา ใครจะมาหยิบอ่านก่อนได้รับอนุญาตไม่ได้เป็นอันขาด หยิบของแล้วต้องวางไว้ที่เดิม มีกรรไกรตัดกระดาษสำหรับตัดหนังสือ มีดเหลาดินสอ อุปกรณ์การเขียน ฯลฯ มีดินสอสวย ๆ เหลาเสียแหลมน่าเขียน จึงเป็นที่ถูกใจของพวกลูก ๆ คือหยิบไปเขียนเสียหักบ้าง ทู่บ้าง แล้วเอามาเก็บไว้ที่เดิม

คุณพ่อเดินทางไปศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศสในปลายปี พ.ศ.๒๔๗๘ ซึ่งผมจำได้ว่าไปส่งที่สถานีรถไฟหัวลำโพง ผมยังเรียนอยู่ชั้นมัธยมปีที่ ๑ ท่านไปศึกษาภาษาฝรั่งเศส และประจำกรมทหารฝรั่งเศสก่อนเข้าศึกษาเป็นการล่วงหน้า ไปศึกษาประมาณ ๔ ปีเศษ และกลับมาเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ใกล้จะเกิดกรณีพิพาทอินโดจีน สิ่งที่ท่านนำกลับมาก็คือ

มีหีบใหญ่ ๆ ประมาณ ๒๐ หีบ ผมและน้อง ๆ นึกว่าพ่อคงจะซื้อของเล่นมาเยอะแยะ เพราะระหว่างที่ศึกษาอยู่เมื่อมีนายทหารเดินทางกลับ ท่านจะฝากของเล่นมาให้เป็นครั้งคราว มาคราวนี้คิดว่าคงจะได้เล่นจนช่ำใจ กุลีกุจอช่วยพ่อเปิด พอเปิดไม่ว่าใบไหนก็พบแต่หนังสือเล่มใหญ่ ๆ ชุดหนึ่งประมาณ ๑๒ เล่มก็มี ชุดละ ๒-๓ เล่มก็มี ผมก็ถามคุณพ่อว่าซื้อมาทำไมกันมากมายเช่นนี้ ท่านก็บอกว่าเอาไว้อ่านซิลูก แกโตขึ้นแล้วจะได้อ่านและศึกษาต่อไปถ้ามีโอกาส แต่ในขั้นต้นนี้ก็เป็นหน้าที่ของพวกแกแบกเข้าตู้ตามที่พ่อสั่งก็แล้วกัน ผมก็คิดในใจว่าตัวเองจะมีโอกาสได้อ่านหรือเปล่า เพราะเป็นภาษาฝรั่งเศสทั้งสิ้น หนังสือที่เก็บเข้าตู้นั้นจะเย็บเป็นหนังสือปกแข็งเดินทองสวยงามมีชื่อท่านอยู่ด้วย อนึ่ง โรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศส ผมได้มีโอกาสไปดูงานร่วมกับอดีตเจ้ากรมยุทธศึกษาทหารบก พลโท ประทักษ์ จันทราภา ปี ๒๕๐๖ เมื่อไปฟังบรรยายสรุปเขาเอารายชื่อนายทหารที่เคยศึกษามาให้ดู ผู้บัญชาการโรงเรียนถามผมว่า นาม-สกุลเดียวกับ Commandant Sranujit เป็นอะไรกัน ผมก็เรียนท่านว่าเป็นบุตร ท่านก็เลยพูดว่า พ่อมาเรียนที่นี่ทำไมลูกไม่คิดมาเรียนบ้างหรือ หรือไปเรียนที่อื่น ผมก็ตอบไปว่าเพราะไม่มีความรู้ในเรื่องภาษาฝรั่งเศสเลยนอกจากพูดได้เพียง "Le cafe noir et le croissant" เท่านั้นจึงไม่มีโอกาสมาศึกษา ครั้งนี้ได้มาชมสถานที่ศึกษาที่มีชื่อเสียงก็คิดว่าได้มาศึกษาในระยะสั้นเช่นกัน

เคยถามคุณพ่อว่าคุณพ่อเป็นทหาร ผมไม่เคยเห็นไปหัดทหารหรือยิงปืนที่ไหน พ่อก็ตอบว่าทหารอย่างพ่อใช้ปากกาแทนปืน ดูแต่ราชทินนามพ่อซิแปลว่าอะไร ท่านเป็นคนปลูกฝังความรู้ให้แก่ลูก ๆ ทุกคน ไม่เพียงแต่จะสอนวิชาทหารให้ผมเท่านั้น ยังสอนวิชาคณิตศาสตร์ให้กับน้อง ๆ อีก ในตอนสงครามมหาเอเซียบูรพาไม่มีโอกาสได้พบกัน เพราะต้องไปราชการสนาม มามีโอกาสพบกันตอนสงครามเลิกแล้ว ผมยังเป็นนักเรียนนายร้อยอยู่ เมื่อกลับบ้านในวันเสาร์ท่านจะสอนวิชาต่าง ๆ ประมาณ ๒-๓ ชั่วโมง หลังจากกินอาหารเย็นแล้ว การสอนเป็นการคุยกัน ท่านได้เล่าถึงข้อผิดพลาดที่ควรแก้ไขในสงคราม เล่าถึงการรับอาวุธจากเสรีไทยในกองทัพพายัพซึ่งท่านเป็นผู้ดำเนินการเองเอาแผนที่ของอเมริกันมาให้ดูแล้ว ก็ชี้ให้เห็นว่ามีภูมิประเทศบางแห่งที่ทำแผนที่ผิด ท่านก็บอกว่าอย่าไปเชื่อฝรั่ง ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ สอนอาวุธสมัยใหม่ การจัดกองทัพสมัยใหม่ของอเมริกัน นอกจากนั้นจะสอนเรื่องที่เกี่ยวกับการทหาร เศรษฐกิจสังคม การเมือง ซึ่งผมได้ยินมาประมาณ ๓๐ ปีแล้ว ซึ่งในตอนนั้นไม่ค่อยเข้าใจว่าทำไมถึง

ต้องใช้หัวข้อดังกล่าวมาพิจารณา เมื่อท่านจะสอนนักเรียนในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ท่านก็มาตั้งปัญหาถามผม เช่น "ความเป็นความตายของประเทศเรานั้นอยู่ที่ไหน" ผมก็ตอบเรื่อย ๆ เปื่อย ๆ ลงท้ายตอบไม่ได้ ท่านเลยตอบให้ว่าอ้ายที่พวกแกไปโดดน้ำเล่นกันตูม ๆ น่ะอะไร ผมก็ตอบว่าแม่น้ำเจ้าพระยา ท่านก็บอกว่านั่นแหละถ้าเราไม่หาประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากลำน้ำนั้นให้ได้ ชาติของเราจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงได้น้อยที่สุดสอนวิชา (ภูมิรัฐศาสตร์) Political Geography ซึ่งเขียนโดย แมทกิลเคอร์ ท่านก็สอนให้ ซึ่งผมพอจำได้อยู่ทุกวันนี้ คือ

ผู้ใดครอง "ยุโรปตะวันออก"	ผู้นั้นครอง "ใจโลก"
ผู้ใดครอง "ใจโลก"	ผู้นั้นครอง "เกาะโลก"
ผู้ใดครอง "เกาะโลก"	ผู้นั้น "ครองโลก"

ผมออกเป็นนายทหารใหม่ ๆ ไปประจำหน่วยทหารในกองพลที่ ๕ ภาคใต้ กองพลนี้ต้องทำการปราบปรามโจรจีนร่วมกันในดินแดนระหว่างไทยกับมาเลเซีย ซึ่งขณะนั้นอยู่ในความครอบครองของอังกฤษ ท่านเป็นห่วงเป็นใยและได้มีการสั่งสอนกันทางจดหมายอยู่เสมอ (ซึ่งผมได้ค้นพบและนำมาลงไว้) โดยเฉพาะการศึกษาในด้านภาษาพยายามให้ฝึกฝนตั้งแต่เป็นนักเรียนนายร้อย โดยให้อ่านหนังสือชีวิตนโปเลียนฉบับภาษาอังกฤษ ผมอ่านตั้งแต่เป็นนักเรียนจนออกเป็นนายทหารยังอ่านไม่จบ ท่านบอกว่าต่อไปชาติเราจะต้องคบหากับชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะชาติที่พูดภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น โดยเฉพาะภาษาอังกฤษถ้าจะให้ดีต้องให้แตกฉานสามารถพูดได้ เขียนได้จะดียิ่ง ถ้าไม่รู้จักภาษาใดภาษาหนึ่งจะเป็นโทษแก่ตัวเองอย่างช่วยไม่ได้ สายตาจะแคบมองเห็นความเป็นไปในโลกได้ไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทหาร ถ้าไม่รู้ถึงแก่นแล้วการที่จะพัฒนากองทัพให้เจริญมันยากยิ่ง ดีไม่ดีก็เวียนว่ายตายเกิดกันอยู่แค่นั้น

หลังจากที่ท่านประสบมรสุมทางการเมือง ท่านก็มิได้ย่นย่อหรือท้อถอยในการศึกษาแต่อย่างใด กลับศึกษาวิชาการคืบหน้าต่อไปอีก เช่น วิชาการจัดการ (Management) วิชาประกัน โหราศาสตร์ ศึกษาหลักพระพุทธศาสนา ฯลฯ พร้อมกับบอกว่า พ่อจบมหาวิทยาลัย BK ได้ปริญญาด้านภาษา เมเยอร์ภาษาจีนมาอีกภาษาหนึ่ง ซึ่งคาดว่าพ่อจะหากินได้ เพราะชีวิตของพ่อนั้นอยู่กับการแปลหนังสือมานานแล้ว แต่ถึงอย่างไรก็ตาม ยังอดอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับ

ทหารไม่ได้ เช่นหนังสือ Pocket Book เรื่อง The Green Berets อ่านจบก็บอกว่าไทยเรามี Green Berets มานานแล้ว เรียกว่าทหารพรานสรวมหมวกแบบเดียวกันด้วย ใครเอาอย่างใคร แต่เราก็เลิกเสียแล้วและมาเริ่มต้นกันใหม่อีก ชีวิตของท่านในตอนนี้ก็เป็นการสอนหนังสือ แปลหนังสือจีนไปบรรยายในมหาวิทยาลัยตามที่เขาเชิญบ้าง เขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์บ้าง ท่านไม่ชอบอยู่ว่าง ๆ โดยมิได้ทำอะไร

ในตอนสุดท้ายแห่งชีวิตยังเป็นห่วงประเทศชาติอีก โดยเฉพาะเมื่อประเทศเวียดนามได้คุกคามประเทศเพื่อนบ้าน ท่านก็โทรศัพท์มาถามผมว่าขณะนี้ข้าศึกมี ป. ๑๓๐ เรามี ป. อะไรบ้างที่จะยิงข่มข้าศึกได้ เราเตรียมการอย่างไรบ้าง ในด้านการฝึก การจัด การซ้อมรบ ฯลฯ ผมก็ได้เรียนให้ทราบว่า ขอให้คุณพ่อปล่อยให้คนหลังเขาเถิดอย่าเป็นห่วงเป็นใยไปเลย แต่ท่านก็ยังคิดและศึกษาเรื่องของกองทัพเวียดนามอยู่อีกในเรื่องการจัด อาวุธ และยุทธวิธี ฯลฯ เพราะสติปัญญาและความทรงจำยังใช้ได้ดีจนกระทั่งป่วย

เพื่อเป็นอนุสรณ์แห่งความทรงจำที่ท่านได้อุตส่าห์ วิริยะ ในเรื่องการศึกษา การใฝ่หาความรู้และการแบ่งปันความรู้ให้กับบรรดาศานุศิษย์ทั้งปวง ภรรยาและลูก ๆ จึงได้จัดทำหนังสือที่ท่านได้เขียนไว้มาเป็นบรรณาการในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ แต่เนื่องจากท่านได้เขียนหนังสือและตำหรับตำราไว้มาก เช่น บันทึกคำสอนวิชายุทธศาสตร์ บันทึกคำแถลงเรื่องทูตฝ่ายทหาร เรื่องของท่านรอง ฯ ท่านปลัด ฯลฯ จึงได้คัดเอามาเฉพาะเรื่องที่ท่านเขียนเป็นงานอดิเรก จากผลงานของการค้นคว้าบ้าง จากความคิดความเห็นของท่านบ้าง อนึ่งความคิดเห็นนี้เป็นความคิดเห็นเมื่อ ๓๐ กว่าปีมาแล้ว อาจไม่เหมาะแก่กาลสมัยตลอดจนคำภาษาไทยหรือคำพูดบางคำก็อาจล้าสมัยไปบ้าง ตลอดจนการสะกดการันต์ ทั้งนี้ก็เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอักษรไทยในระหว่างสงคราม และหันกลับมาใช้ตามรูปแบบเดิม จึงทำให้ความทรงจำผิดไปบ้าง ก็ขอได้โปรดประทานอภัยให้กับคุณพ่อด้วย อนึ่ง ในการจัดพิมพ์หนังสือครั้งนี้เจ้าภาพต้องขอขอบคุณคุณอาว์ พลตรี เริงฤทธิ์ รุมาคม ที่ได้ช่วยเหลือทุกสิ่งทุกอย่างในงานศพ ตลอดจนช่วยค้นหาเรื่องที่คุณพ่อได้เขียนไว้แล้วมามอบให้

ถึงแม้ว่าความตายเป็นสิ่งที่ห้ามไว้ไม่ได้ แต่เราทุกคนก็ยังไม่อยากที่จะตาย ถึงจะอยากหรือไม่อยากก็ไม่สามารถที่จะผิ้นหนีความตายไปได้ เมื่อถึงคราวก็ต้องเป็นไปตามชตากรรมของ

ชีวิต คุณพ่อได้จากไปแล้วจึงทำให้ลูก ๆ เศร้าโศกเสียใจ อาลัยและเสียดายท่านเป็นธรรมดา เมื่อท่านยังมีชีวิตอยู่ได้พบสนทนาปราศรัยกับท่านทำให้ได้รับความรู้อยู่เสมอ ก็อดอาลัยอาวรณ์ไม่ได้ ลูก ๆ จึงขอตั้งจิตอธิษฐานขอให้ บุญกุศลและคุณธรรมความดี ที่คุณพ่อได้ปฏิบัติมาตลอดมาชั่วอายุขัยของท่าน จงช่วยให้ดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุขคติในสัมปรายภพ คงไว้แต่ชื่อเสียงและคุณงามความดีให้บรรดาญาติพี่น้อง ลูกหลานและบรรดาศิษย์มิตรสหายของท่านระลึกถึงอยู่ชั่วกาลนาน

พันเอก ไกวัล ศรานุชิต และน้อง ๆ

คุณพ่อ

๖ โมงเช้าวันอาทิตย์ที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๒๒ เป็นวันและเวลาที่ร่างกายและจิตใจของทุกคนในบ้านเกือบจะหยุดการทำงานเมื่อกริ่งโทรศัพท์ดังขึ้น และเสียงพี่อรุณบอกมาว่าคุณพ่อเสียแล้ว เหมือนกับความฝัน แต่เป็นการฝันร้ายที่สุดในชีวิต คุณพ่อได้จากไปจริง ๆ แล้วหรือ เมื่อวันก่อนยังได้ไปเยี่ยมคุณพ่อ ยังดูนางพยาบาลให้อาหารคุณพ่อ และหวังว่าสักวันหนึ่งคุณพ่อจะต้องกลับมาอยู่ที่บ้านอย่างเดิม ต่อไปนี้จะไม่ได้ยินเสียงคุณพ่อพูดคุยหรือหยอกล้อกับหลาน ๆ ไม่ได้ยินเสียงคุณพ่อเรียกแม่จ๋า, น้อยจ๋าอีกแล้ว

ตลอดเวลาที่คุณพ่ออยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของบ้าน คุณพ่อจะให้ความรักความอบอุ่นและความปรานีอย่างเสมอต้นเสมอปลายแก่ทุกคนในครอบครัว ทุกเย็นคุณพ่อจะต้องอยู่ร่วมรับประทานอาหารกับทุกคน ถ้ามีใครขาดไปคุณพ่อจะรอให้ครบ บางครั้งท่านรอจนถึง ๓–๔ ทุ่ม ด้วยความหิวและความเป็นห่วง เมื่อมีปัญหาคุณพ่อจะช่วยแนะนำและหาทางแก้ปัญหาด้วยเหตุผลได้ทุกครั้ง ยามว่างคุณพ่อจะนั่งคุยและเล่าเรื่องต่าง ๆ ในอดีตที่คุณพ่อได้ประสบมา ไม่เคยมีใครมีความรู้สึกเบื่อต่อคำบอกเล่าของคุณพ่อ คุณพ่อมีจิตวิทยาในการสอนและบอกเล่า ทุกคนจะสนุกและมีอารมณ์คล้อยตามไปตามคำบอกเล่าตลอดเวลา คุณพ่อเป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้าและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเสมอ ทุกคนยอมรับว่าคุณพ่อเกิดก่อนสังคมเมืองไทยสักร้อยปี ความคิดและหลักการณ์ของคุณพ่อในสมัยก่อนเพิ่งมาเริ่มใช้ในยุคปัจจุบัน คุณพ่อเป็นคนที่มีความจำเป็นเลิศ แม้กระทั่งอายุมากแล้วก็ตาม ถ้าจะกล่าวว่าท่านเป็นอริยบุคคลคนหนึ่งก็จะไม่ผิดความจริงเลย โดยเฉพาะเรื่องความเป็นระเบียบและตรงต่อเวลา ของทุกอย่างคุณพ่อจะจัดอย่างเป็นระเบียบเมื่อมีการเคลื่อนย้ายหรือหายไป คุณพ่อจะทราบก่อนทุกครั้ง

ในชีวิตของคุณพ่อไม่เคยมีเลยสักครั้งที่คุณพ่อจะทำให้ใครผิดหวังหรือเสียใจ คุณพ่อจะเป็นผู้ให้ตลอดเวลา เมื่อมีการทำบุญทำทานที่ใดที่ท่านรู้ท่านก็จะมีส่วนร่วมด้วยทุกครั้ง ถ้าดวงวิญญาณของคุณพ่อมีโสตทิพย์ ขอคุณพ่อพึงรับรู้ว่าทุกคนในครอบครัวมีความโศกเศร้าเสียใจและอาลัยในการจากไปของคุณพ่อ ถ้าชาติหน้ามีจริงขอเกิดเป็นลูกคุณพ่อเช่นเคย ขออยู่ร่วมกับคุณพ่อ ขอผลบุญที่คุณพ่อได้สร้างและสะสมมา และขออาราธนาคุณพระศรีรัตนไตรและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในสากลโลก จงดลบรรดาลให้วิญญาณคุณพ่อจงสถิตย์อยู่บนสรวงสวรรค์และประสพสุขอยู่ในสัมปรายภพนั้นเทอญ

ปิ๊ด–อ๊อด

ถ่ายเมื่อมียศเป็น พ.ต. ขณะเมื่อศึกษาอยู่ใน รร. เสนาธิการทหารบกฝรั่งเศส

*"ถ่ายร่วมกับพลโท หลวงสินาดโยธารักษ์ ที่ประเทศเบลเยี่ยม
ในคราวชุมนุมนักเรียน ภาคพื้นยุโรป พ.ศ. ๒๔๗๘"*

*กับพลเอก เนตร เขมะโยธิน
ระหว่างการศึกษาวิชาทหารในประเทศฝรั่งเศส. พ.ศ. ๒๔๗๘*

กินเลี้ยงระหว่างนายทหารต่างประเทศ ซึ่งเข้าเรียนในโรงเรียนเสนาธิการ ชุดที่ ๕๙ และ ชุดที่ ๖๐

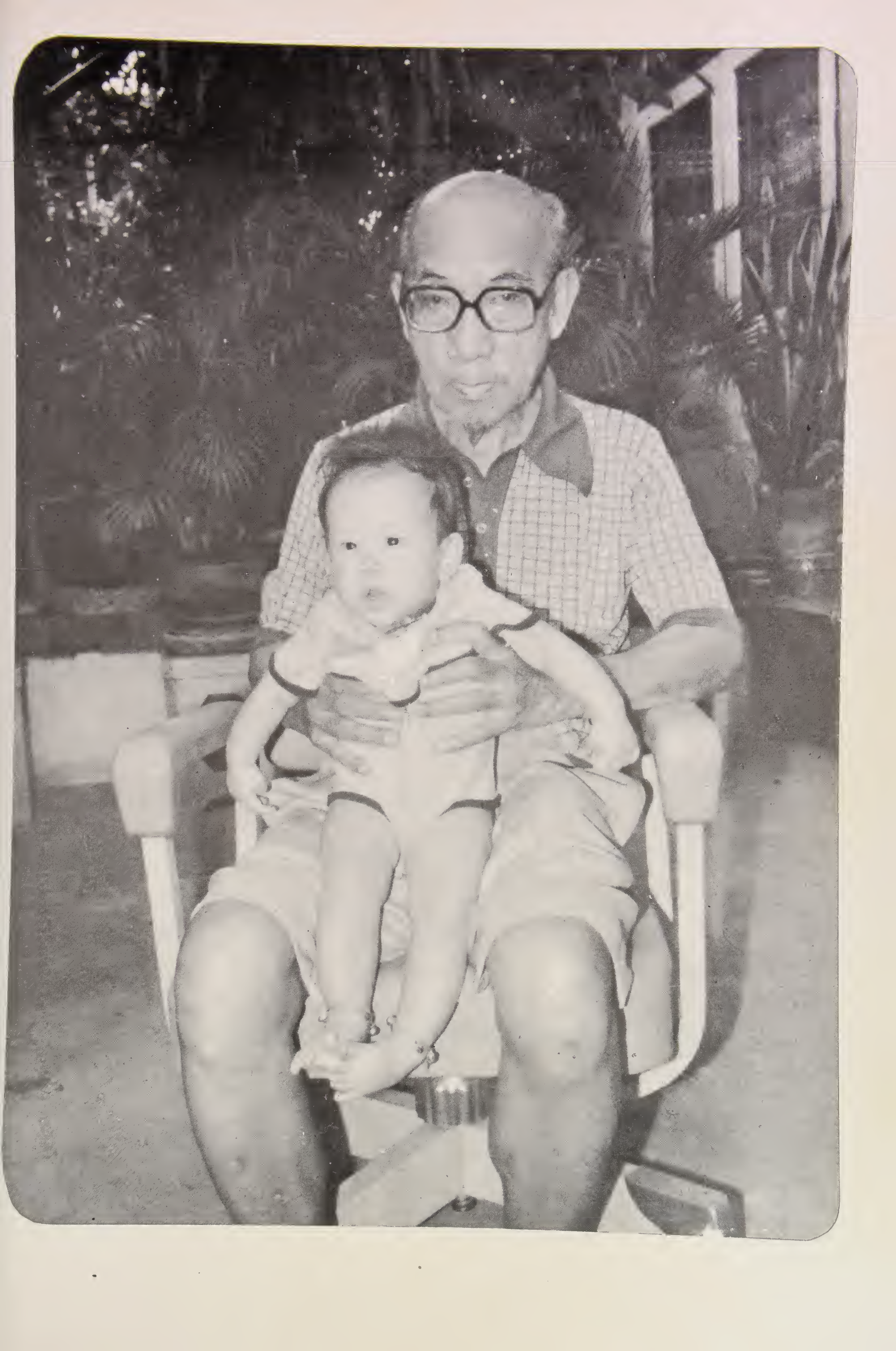
หน้ามุขห้องพักโฮเต็ล BEAUSEJOUR ระหว่างฝึกภาคสนาม ๒๓ เม.ย. ๒๔๘๐

พักผ่อนในชนบทร่วมกับ พลเอก รัศมี รัชนิวัต
และพลเอก อำนวย ไชยโรจน์ ระหว่าง รับการศึกษาในฝรั่งเศส

ถ่ายร่วมกับคณะกรรมการการบินของไทย ระหว่างการชมโรงงาน GNOME และ RHONE เมื่อ ๑๙ พฤศจิกายน ๒๔๗๙ (จากซ้ายไปขวา) เมอซิเออร์ GIRAUD ร้อยโท CONTAMINE ร้อยเอก เนตร เขมะโยธิน ร้อยเอก ขุนรานนภากาศ เรืออากาศเอก เสนาะ รักธรรม พันโท หลวงพรหมโยธี เมอซิเออร์ LEBEDEFF พันเอก พระยาอภัยสงคราม พันตรี หลวงศรานุชิต พันโท หลวงอธึก-เทวเดช พันโท หลวงหล้าฟ้าเริงรณ พันเอก พระศิลปศัสตราคม

ความในผ่น

(ลงในหนังสือพิมพ์ ยุทธโกษ)

ว่ากันว่าในระบอบประชาธิปไตย หนังสือพิมพ์เป็นสิ่งสำคัญ เป็นที่เผยแพร่ความรู้ เป็นที่แสดงมติมหาชน เป็นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ฯลฯ ....แต่สำหรับที่เมืองไทยเรายังได้ความรู้เพิ่มเติมต่อไปอีกว่า เป็นสนามสำหรับด่าว่าเสียดสีและติเตียนกันอย่างไม่ต้องยับยั้งอีกด้วยดีเหมือนกัน อ่านแล้วได้รับความเพลิดเพลินเหมือนดูลำตัดหรือเพลงฉ่อยตอนว่ากันถึงพริกถึงขิง ข้อลำบากมีอย่างเดียวคือ ในปัจจุบันนิตยสารประเภทนี้กำลังงอกงามถึงขนาด มีมากมายอย่างเดียวกับเงินเฟ้อ ความคิดของผู้อ่านจึงพลอยเฟ้อไปด้วย ต่างคนต่างว่า อ่านแล้วงง วินิจฉัยได้ยากว่าใครผิดใครถูก มหาชนมีมติมากเหลือทน อันใดจะเป็นมหามติ เหลือกำลังที่จะพึงแล้ว ถ้าจะลงความเห็นเอาง่าย ๆ ว่าเป็นจุลมติก็ไม่กล้าหรือไม่แน่ใจ

ตั้งแต่ไหนแต่ไรมา ทหารเคยมีชื่อดังว่ามีวินัยดีนัก แต่ตกมาในระยะนี้ ชื่อเสียงหอมหวลทวนลมอันนั้นชักจะแปรกลิ่น มีคำพังเพยเกิดขึ้น ๔ มุมเมืองว่า "ดู ๆ แล้วเศร้าใจ" เจอหน้านายทหารกองหนุนผู้เฒ่าเข้าครั้งใด มักถูกถามว่า "จะไปถึงไหนกัน พ่อเจ้าประคุณเอ๋ย" การหวั่นไหวทางวินัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของ "ภาวะกองทัพหลังสงคราม" หมู่นี้ปรากฏว่ามีทหารเขียนข้อความลงในหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ นายสิบเขียนเตือนรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็มีทหารให้ข้อความสำหรับหนังสือพิมพ์ไปเขียนพล่าเกียรติของทหารเองโดยเบาปัญญาก็มี

เมื่อวันอังคารที่ ๑ กรกฎาคมศกนี้ หนังสือพิมพ์ไทยลงพิมพ์ในหน้า ๒ อันเป็นคอลัมน์สำหรับจดหมายเปิดผนึก มีข้อความดังต่อไปนี้

หย่อนสมรรถภาพก็ปลดไปเสียเลยเป็นยังไง ?

เรียน บรรณาธิการพิมพ์ไทย

พวกผมรอการพิจารณาบำเหน็จประจำปี ๘๙ ของกลาโหมอยู่ครึ่งปีแล้ว นายพลก็เลื่อนกันไปขั้นหนึ่งคนละ ๑๐๐ บาทแล้ว ทหารราบพวก ร.ท. เต็มขั้นที่รับราชการมาด้วยดี

ทั้งผู้บังคับบัญชาก็ขอบำเหน็จให้ แต่ไม่ได้บำเหน็จตอบแทนโดยอ้างว่าไม่มีตำแหน่ง ความจริงตำแหน่งก็มีว่าง ควรเรียกเข้าสอบบรรจุเลื่อนบำเหน็จเสียทีเพื่อเป็นกำลังใจ เพราะเหล่าอื่นเขายังมีตำแหน่งว่างให้ เมื่อผู้ใดรับราชการมานานเกินควร หรือหย่อนสมรรถภาพสมควรปลดได้ก็ปลดเสีย เพื่อเป็นการเปิดทางให้ผู้อุตสาหะได้ก้าวหน้าในราชการต่อไป

ทหารราบ ร.ท. ๑๓๐

ขอท่านทั้งหลายได้พิจารณาจดหมายนี้ด้วยความมีสติ และความเป็นธรรม ท่านจะรู้สึกอย่างไรบ้าง ?

ก่อนอื่น เราจับสาระสำคัญหรือความมุ่งหมายอันแท้จริงได้ว่า นายทหารราบอันดับร้อยโทเต็มขั้น คือผู้ได้รับเงินเดือนอัตรา ๑๓๐ บาท ทำเรื่องร้องว่า "อยากได้เงินเดือนขึ้น" เพราะฉะนั้นทางกระทรวงก็ควรจะขึ้นให้ ถ้าไม่มีทางก็ให้ไล่ลูกฆ้องเอากับผู้อยู่เหนือกว่าขึ้นไป คือ ไล่ออก–ปลด จะได้หมดที่กีดขวาง ส่วนที่จะมีการขัดระเบียบหรือช้ำชอกแก่ใครบ้าง ไม่คำนึงถึงทั้งสิ้น

สมมุติเอาว่า ภายหลังที่ได้อ่านเรื่องนี้แล้ว อารมณ์วันนั้นเผอิญสบาย ท้องไส้เป็นปกติ ครั้นเข้านอนแล้วเกิดนิมิตรเป็นความฝันว่า ทางการยอมรับความเห็น เพราะเด็ก ๆ อ้างว่า ดูแต่เหตุการณ์ครั้งข้าราชการชั้นผู้น้อยประชุมคัดค้านการให้เงินเพิ่มพิเศษชั่วคราวเป็นตัวอย่างซี ยังมีการประนอมใจ ฉะนั้นก็ต้องปลดพวกร้อยเอกเต็มขั้น ถ้าไม่พอจำนวนก็ต้องร่นมามาปลดร้อยเอกในอันดับรองลงมา คือ อัตรา ๑๘๐ แล้วเลื่อนให้พวกร้อยโทเต็มขั้นได้รับเงินเดือนร้อยเอกสมดังมโนรถ

พวกร้อยเอกเต็มขั้นคงจะเอาอย่าง เพราะปรากฏว่ามีผลดี คือเขียนหนังสือไปเรียนบรรณาธิการพิมพ์ไทยบ้างว่า "ผมไม่มีความผิดอะไร ทำไมปลดผม เวลาเลื่อนผม ราชการพิจารณาแล้วว่าผมสามารถทำหน้าที่ผู้บังคับกองร้อยได้ ผมอุตส่าห์ปฏิบัติราชการมาอย่างเต็มฝีมือ อุตส่าห์ทนกินมื้อ อดมื้อ เพราะผมมีลูกเล็ก ๆ ตั้งแยะ ๒–๓–๔–๕ คนก็มี ถ้าจะว่าผมรับราชการนาน ก็ไม่เห็นมีพระราชบัญญัติฉบับไหนกำหนดว่า เป็นร้อยเอกได้เพียงอายุเท่าใด จะว่าถึงเกษียณอายุผมก็ยังอยู่ห่างไกลเป็นไหน ๆ ปลดชั้นพันตรีบ้างซี ออกแล้วได้เบี้ย

หวัดบำนาญมากกว่า ผมออกแล้วไม่รู้จะทำมาหากินอะไร ....”

โดยทำนองเดียวกัน พันตรีก็ตบหลังพันโท พันโทตบหลังพันเอก พันเอกตบหลังนายพลต่อ ๆ กันไป ส่วนข้ออ้างคงมีเพิ่มเติมพิเศษกว่ากันแล้วแต่โวหาร เช่นรวยแล้วบ้าง สบายแล้วบ้าง ทำงานมานานแล้วบ้าง ทำอะไรไม่เห็นถูกบ้าง ไม่เห็นทำอะไรบ้าง สาระพัดจะจาระนัยโดยไม่กระดากปาก

ผลลัพธ์สุดท้ายเป็นที่แน่นอนว่า บรรดานายพลทั้งหลายต้องลาออกหมด บางทีพันเอกส่วนมากก็จะต้องพลอยไปด้วย มิฉะนั้นแล้วจะไม่ได้จำนวนพอกับความประสงค์

พวกนายพลกับพันเอก ส่วนมากเป็นนายทหารรุ่นราวคราวเดียวหรือใกล้เคียงกัน หากแต่มีโชคชะตาหรือมีวุฒิพิเศษผิดกันมากน้อยตามสมควร จึงได้ยศและตำแหน่งเหลื่อมล้ำกันบ้าง คงจะหันหน้าเข้าปรับทุกข์กันในทำนองดังนี้ “อันว่าอาตมาทั้งหลายนี้ ต่างได้รับราชการกันมาคนละหลายปีนับ ๒๐ ปีขึ้นไป ต่างก็ได้ไว้ลายหรือไว้ฝีมือ ได้ทำงานคนละชิ้น ๒ ชิ้นหรือมากกว่านั้น นับว่าอย่างน้อยก็ได้ทำประโยชน์ต่อสังคมมากบ้างน้อยบ้างตามสมควรกับฐานานุรูป ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นคนไทยชาติทหาร การที่ทนอยู่ในทุกวันนี้จะเพื่อลาภยศสักการอย่างใดก็หาไม่ แต่ต้องอยู่เพราะบ้านเมืองกำลังทำการต่อสู้กับเศรษฐกิจอย่างสุดเหวี่ยง เศรษฐกิจกำลังรบกับเศรษฐกิจ ทหารก็ต้องสู้รบกับความอดทนเพื่อทรงความมีระเบียบเรียบร้อย ความสงบไม่อลเวง ถ้าจะรีบปลีกตัวออกไปก็ถูกติเตียนว่าใจเสาะไม่สมกับเป็นผู้ใหญ่ ปลีกเอาตัวรอดไปเป็นที่น่าอดสูใจ นอกจากนั้นเมื่อออกไปแล้วถ้าการยิ่งอลเวงหนักขึ้น จะรู้สึกสลดใจเป็นทุกข์เป็นร้อนหรือตรอมใจหนักยิ่งขึ้นไปอีก การที่ทหารต้องทนดูความเสื่อมโทรมของทหารด้วยกันเองนี้ เป็นสิ่งที่ทรมานใจอย่างไม่มีสิ่งใดจะเสมอเหมือน ถ้าจะอุปมาก็ดุจว่ามองดูศัตรูเชือดเนื้อเถือหนังบุตรสุดรักโดยฉะเพาะตรงหน้า บุตรก็โอดครวญร้องขอให้พ่อช่วย แต่ก็สุดปัญญาพ่อแล้วเพราะถูกมัดรัดรึงไว้กับเครื่องพันธนาการอันมหึมานั้น ข้อสำคัญการออกไปเดี๋ยวนี้เกียรติค้ำคอหาอาชีพยาก จะรับจ้างถีบสามล้อสังขารก็ทนไม่ไหว ซ้ำจะเป็นการทำลายเกียรติของชาติให้วอดวายหนักขึ้นไปอีก เท่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ก็ต้องค้าของเก่าจนเกลี้ยงบ้าน บ้านช่องที่ดินพลอยหมดไปอย่างน้อยต้องจำนำจำนอง คิดแล้วตันใจเสียแรงได้เสียสละมาตั้งแต่หนุ่มจนแก่เพื่อให้กองทัพมีความเจริญก้าวหน้า มุ่งแต่ทำงานอย่างเดียว ไม่ได้ทำเงิน ในที่สุดได้รับการตอบแทนอย่างขมขื่น หวังเอาว่าเมื่อคนชั้นรองพอคุมกิจการได้ไม่อลเวง หรือเขามีความสามารถ

ทำงานได้ผลดีกว่าแล้วก็จะหลีกไปให้เก้าอี้ว่างโดยไม่ต้องสงสัย และระหว่างนี้เองยังคาดการว่าบ้านเมืองจะเรียบร้อย เริ่มเดินทางเข้าสู่ปกติสุขภายในเวลาไม่สู้ช้านัก ถ้าเป็นจริงการกินอยู่ค่อยถูกลงพออาศัยบำนาญซื้อข้าวราดแกงเลี้ยงอาตมาวันละ 2 มื้อ ขนมกลางวันนิดหน่อย บุหรี่วันละ 5-6 มวน ก็เห็นว่าได้ฤกษ์ที่จะขยับขยาย บัดนี้เหตุการณ์กลับตรงข้ามรัดตัวเข้าจนถึงเกิดโรคเบื่อผู้ใหญ่ ระบาดไปแม้ในหมู่ทหารด้วยกันเอง ในกองทัพเดียวกันเอง เพียงแต่ไม่มีตำแหน่งว่างให้เลื่อนเงินเดือนขึ้นเพียงปีเดียวสองปี เพราะเป็นเวลาวิกฤตกาลทางเศรษฐกิจก็เสนอปลดไล่ที่กันชุลมุนชุลเกดังนี้ ดูเป็นที่น่าสังเวชใจสุดที่จะประมาณ อะไร ๆ ก็พอทน แต่การช้ำใจเป็นเรื่องใหญ่ แม่ทัพที่แตกทัพ (ข้าศึกทำ) ก็ดี หรือแม่ทัพที่ทัพแตก (ลูกน้องรวนคุมไม่อยู่) ก็ดี จะต้องออกเสมอเพราะเป็นการปลดโดยปริยาย จะอยู่ไปก็ป่วยการเปล่า สู้ก้มหน้ารับกรรมไปตั้งหน้าหาทางประกอบการอาชีพเช่นเกษตรกรรม อย่างน้อยทำสวนครัวไว้ช่วยบำนาญถ้าจะดีกว่า

ในความฝันยังคืบหน้าต่อไปอีก เมื่อตกลงกันแล้วพวกนายพลนายพันเอกบางคนหรือมากคนต่างยื่นเรื่องเสนอปลดตนเองขึ้นไปโดยให้เหตุผลดังต่อไปนี้ –

การที่กองทัพจะรักษาวินัยได้ดีอยู่ที่ท้องอิ่ม ทุกวันนี้สภาพของผู้น้อยเป็นที่น่าสงสาร มีผู้บอกเล่าว่า นายทหารชั้นผู้บังคับหมวดถึงกับเป็นลมล้มลงต่อหน้าแถวทหารระหว่างการหัดตอนบ่ายเพราะตอนเช้าดื่มกาแฟถ้วยเดียว กลางวันไม่มีอาหารกิน สตางค์ในกระเป๋าค้นไม่พบสำหรับอาหารเย็น ภาวะอันนี้เป็นที่น่าอนาถ เมื่อหาทางแก้ไขยังไม่ได้ก็ยิ่งทรมานขึ้นทุกวัน วินัยก็ย่นย่อลงตามในที่สุดถึงขนาดหัวเสียกลายเป็นคนไร้สติ ขาดความยั้งคิด ทั้ง ๆ ที่เป็นเรื่องอื่นก็อดที่จะก้าวก่ายเปะปะถึงผู้ใหญ่ไม่ได้

ครั้นผู้ใหญ่แนะทางให้หน่วยต่าง ๆ ช่วยตัวเอง เพราะทนรอการช่วยจากรัฐบาลไม่ไหว ก็มีนักแหย่ นักปั้นข่าวกวนเมืองให้เดือดพล่าน หาว่าเซ็งลี้บ้าง ใช้ทหารอย่างขี้ข้าบ้าง อะไรต่อมิอะไรร้อยแปดพันประการ ผู้ใหญ่ต้องรับบาปกลายเป็นผู้ถูกสาปแช่งทั้งสิบทิศ ผู้น้อยว่าไม่ช่วยเพราะรวยแล้วสบายแล้ว หรือไม่สามารถเพราะไม่เห็นทำอะไร ส่วนที่ทำมองไม่ยักเห็น ครั้นทำเข้าคือจัดการช่วย ก็ว่า เซ็งลี้-โกง ครั้นร้องเรียนต่อรัฐบาลก็มีเสียงว่าข้าราชการเอาแต่เงินเดือนขึ้นราษฎรล่ะทำยังไง ? บัญหาจึงมีว่า เราเลิกมีทหารกันเสียทีเป็นยังไงยุ่งนัก คนทั้งปวงก็ทักว่า อย่าเพิ่งเพราะหมู่นี้ดูท่าทางไม่ใคร่ดี ที่อเมริกายังมีจานวิเศษ ยานฟ้าวิเศษลอยอยู่บนฟ้าอย่างสนุก บ้างก็เชื่อ

ว่าสงครามดูที่ท่าจะมาอีกในเร็ว ๆ นี้แหละ ความขัดกันไปหมดเช่นนี้จึงมีทางเลือก ๒ ทาง คือถ้าจะคงทหารไว้ก็ต้องให้พอกิน ถ้าไม่มีให้พอกินก็ต้องยุบปลดกันให้ทั่วเมือง การปลดเป็นปัญหาใหญ่ เพราะทหารทั่วไปรู้สึกน้อยใจว่า ปลดแต่ทหารอย่างอื่นไม่ปลด ต่อไปจะมีใครสมัครใจเป็นทหาร ชวนกันไปเป็นนักหาเงินเข้ากระเป๋าสบายดีกว่า ประเทศเอกราชใดไม่มีทหาร ประเทศนั้นก็เป็นเอกราชจอมปลอม ฉะนั้นเพื่อแก้ปัญหาฉะเพาะหน้า ถ้าผู้บังคับบัญชาจะปลดพวกผู้ใหญ่ก็สุดแต่จะเห็นสมควรจึงเรียนมาเพื่อทราบ อย่างไรก็ดีการปลดผู้ใหญ่ตามที่ผู้น้อยร้องขอนี้ไม่เป็นทางแก้ปัญหาได้ดี เพราะการเปิดโอกาสให้ผู้น้อยได้เลื่อนเงินเดือนคนละ ๑๐-๒๐-๓๐ บาทนั้น มีค่าเพียงบุหรี่ ๒-๓ ซอง การพิจารณาตัวคูณอัตราเงินเดือนเดี๋ยวนี้เท่านั้นจะแก้ปัญหาได้มาก เช่น ๒ หรือ ๓ คูณแล้วเปิดทำนบยกเลิกข้อความที่ว่าบำนาญต้องไม่เกิน ๖๐๐ บาทนั้นเสียที ต้องใช้แฟกเตอร์อันเดียวกันคูณผู้ได้รับการปลดจะไม่ร้องโอดครวญโหยหวนอลเวงอย่างทหารกองหนุนทุกวันนี้และจะหาทางปลดได้แยะไม่มีใครบ่น เมื่อบำนาญได้พอกินตัวแฟกเตอร์เหมาะสม ทั้งถึงคราวที่ตนจะต้องโจนจากเก้าอี้ที่เคยนั่งเพื่อเปิดช่องว่างให้ผู้อื่นลองนั่งดูบ้างแล้วไซร้ ท่านว่าไม่บังควรที่จะทู่ซี้อยู่ต่อไปอีกเลย เพราะนอกจากจะขัดกับหลักการแล้วเด็ก ๆ ยังจะว่าได้ ในส่วนเด็ก ๆ เล่า ถ้ามีกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นก็วานออมใจลงอีกนิด ถ้ามีใครผิดก็เพ่งเล็งไปเป็นรายบุคคลเถิดพ่อคุณ ขออย่าได้เปะปะเหวี่ยงแหคลุมไปทั้งหมดเลย พี่ป้าน้าอาของท่านที่เป็นผู้ใหญ่จะพลอยเสียน้ำใจโดยใช่เหตุ

ถ้ารัฐบาลสามารถจัดการได้ ก็เป็นที่หวังได้ว่า ทางทหารจะไม่มีเรื่องรกหูดังต่อไปนี้

๑. <u>เข้าใจผิดคิดว่าหนังสือพิมพ์เป็นผู้บังคับบัญชา</u>

๒. ละเมิดข้อบังคับของกระทรวงกลาโหมและเป็นชนวนให้กองทัพแตก อันมีโทษฐาน "ผิดวินัยอย่างร้ายแรง"

๓. ไม่มีการรู้ดีไปกว่าจเรทหารราบ ว่ามีอัตราว่างหรือไม่มี

๔. ไม่พูดโฉเก รู้จักนั่วก้อยหัวแม่มือ

๕. ถ้ามีเรื่องจะพูดจะออกความเห็น ก็รู้ว่ากลาโหมหรือกองทัพเปิดโอกาสมานมนานกาเล ไม่ใช่ปิดปากพูดไม่ได้ มีที่ระบายกันระเบิดในลักษณะประชาธิปไตยอยู่แล้ว คือร้องทุกข์ได้ ขีดเขียนได้ในหนังสือพิมพ์ทหาร ซึ่งเวลานี้มีหลายฉบับ (ยุทธโกษ, หนังสือพิมพ์ทหารม้า, ทหารราบ ฯลฯ) ขออย่างเดียว เขียนให้มีหลักวิชาและอยู่ในกรอบวินัยอันควร และถ้าจะเขียนไปลงพิมพ์ที่อื่นก็ต้อง

ขออนุญาตเสียก่อน

๖. นโยบายที่ว่าทหารเป็นกลางจะสมบูรณ์ขึ้นในตอนนี้เอง ไม่หวั่นไหวในทางไหน เพราะปัจจัยเป็นเหตุ

ในความฝันนั้นว่า รัฐบาลรับหลักการและตกลงจัดการตามที่เสนอ ส่วนจะให้แฟกเตอร์เท่าไหร่ยังไม่แน่ แต่กำชับว่ายังไม่รับใบลาให้อยู่ไปก่อน จะปลดเมื่อใดจะวินิจฉัยเอง ทั้งให้ไต่สวนและอบรมพวกทหารราบ ร.ท. ๑๓๐ นั้นเสียใหม่ ความผิดที่มีให้คิดถึงความปราณีเป็นใหญ่

ผู้ใหญ่ได้ประชุมกัน สภาวะการณ์บางขณะอยู่ค่อนข้างรุนแรง คือความบกพร่องของ ร.ท. ๑๓๐ นี้ ถึงขนาดเสียวินัยอย่างร้ายแรง บางขณะไปในทางเศร้าสลดเพราะเห็นใจในความอดอยากลำบาก แต่บางขณะที่ประชุมถึงกับต้องสงบนิ่ง ๑ นาที เพื่อส่งใจไปยังหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย อ้อนวอนทางจิตต์ว่า *ขอได้สังวรณ์ใจไว้หน่อย ในเมื่อจะเขียนหรือรับเรื่องราวของทหาร ถ้าทหารไร้วินัยชาติก็หมด หนังสือพิมพ์อยู่ได้ยังไง ทหารเป็นผู้ถืออาวุธในมือ จะเป็นเครื่องมือของใครไม่ได้นอกจากจะเป็นของกลางของประชาชนของปวงชนไทยชาวสยาม ทหารจะต้องอยู่ในความสงบ ถ้าหยุกหยิกผู้น้อยด่าผู้ใหญ่โดยไม่เป็นธรรม เรื่องราวทั้งหลายเอาออกมาตีแผ่กันหมด ควรหรือมิควรหนังสือพิมพ์ลงกันดะไปไม่นำพา ดังนี้จะมิช่วยให้กองทัพล้มก่อนชาติล้มดอกหรือ”* ในที่สุด ที่ประชุมลงมติให้กำหนดหัวข้อสำคัญในการอบรมทหารราบ ร.ท. ๑๓๐ ดังต่อไปนี้

๑. พวก ร.ท. เต็มขั้นต้องนับว่าเป็นผู้บังคับบัญชาชั้นใหญ่ที่สุดที่อยู่ใกล้ชิดกับทหารที่สุด เมื่อตนทำอย่างใดผู้น้อยก็เอาอย่าง ตัวเสนอปลด ร.อ. ได้ เหตุไฉนนายสิบจะเสนอปลด ร.ท. ไม่ได้ เมื่อผู้น้อยบังคับผู้ใหญ่ ลูกบังคับพ่อ เมืองและบ้านก็จะย่อยยับแหลกลานเสียยิ่งกว่าถูกลูกระเบิดปรมาณูอีก

๒. นายทหารขาดความรู้หลักการจัดการทหาร คือวิธีจัด วิธีปลด สิทธิควรมีควรได้ เหตุผลของการปลด อันเรียกรวม ๆ ได้ว่าระเบียบกิจการทหาร ฉะนั้นให้บรรจุในหลักสูตรโรงเรียนนายร้อย โรงเรียนเหล่าด้วย ความจำเป็นที่ต้องสอนให้ทหารรู้ว่า สิทธิ (เงินเดือน เบี้ยเลี้ยง) ตลอดจนหน้าที่กองหนุนมีอะไรบ้างฉันใด นายทหารก็ต้องรู้สิทธิหน้าที่ของตนว่าจะมีหลักการเลื่อน ปลด ย้าย เข้าศึกษา ผลประโยชน์รายได้ ฯลฯ ฉันนั้น

๓. ให้เข้าใจถึงหลักการบำเหน็จโดยลึกซึ้ง การบำเหน็จมี ๒ อย่าง ทางวัตถุกับทางใจ

และผู้ใหญ่กับผู้น้อยต่างให้ซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ใครให้แต่ฝ่ายเดียว

ผู้ใหญ่ให้ทางวัตถุ คือ เลื่อนเงินเดือน เลื่อนยศ ตำแหน่ง ฯลฯ ให้ทางใจคือชมเชย สนับสนุนกำลังใจ

ผู้น้อยสนองผู้ใหญ่ โดยรู้จักหยิบยกข้อดีหรือคุณงามความดีที่เขามี แสดงความกตัญญูรู้คุณ ว่าท่านได้ประกอบความดีแก่สังคมอย่างไรบ้าง อะไรเป็นน้ำพักน้ำแรงของท่าน โดยวิธีนี้ผู้ที่จะไป และผู้ที่จะอยู่ก็มีความอาลัยผูกพันกัน ผู้ออกไปจะรู้สึกปลื้มใจจนวายปราณ ชาติที่เจริญแล้วเขาปฏิบัติ ต่อกันอย่างนี้ การรับส่งหน้าที่เขามิได้กระทำในลักษณะขับไล่ไสส่งเหยียดหยามเลย

การรู้จักแสวงหาและหยิบยกข้อดีให้กันและกัน มีผลดีกว่าการด่าทอกันกลางเมืองมากนัก พวกเรามักจะลืมอะไร ๆ ง่ายเหลือเกิน ทำความดีสิบอย่างแต่พลาดพลั้งเพียงอย่างเดียวกลายเป็นคน ถูกสาปแช่ง ดังนี้ ต่อไปจะหาคนดีได้ที่ไหน มีแต่จะชั่วไปทั่วชาติ เราจะยอมหรือใจไม้ไส้ระกำพอ ที่จะให้ใคร ๆ เขาขึ้นหน้าตราชื่อว่า ชาติไทยเป็นชาติชั่ว หรือชั่วชาติกระนั้นเจียวหรือ ?

๔. สอนให้รู้จักแยกปัญหา อย่างในกรณีนี้เป็นปัญหาเรื่องอัตราเงินเดือนไม่พอกิน ไม่ เหมาะสมกับสภาพการครองชีพ ไม่ใช่ปัญหาเรื่องการปลด เข้าแผนระดมกำลังหรืออื่น ๆ เสนอปลด คนอื่นเพื่อตนเองได้เลื่อน ๑๐ บาท กินก๋วยเตี๋ยวได้กี่ชาม พอใจแน่แล้วหรือ ?

๕. สอนให้รู้จักแสดงความคิดเห็นที่ถูกทาง ไม่มัวเมาด้วยอคติจนมืดหน้า รู้จักสังวรณ์ ว่าการมีจดหมายเรียนบรรณาธิการหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ นั้น ผลลัพธ์ก็คือเสนอปลดพวกเดียวกันเอง ทำลายพวกพ้อง ทำลายสังคม ทำลายตนเองเป็นที่สุด

๖. เมื่อพวกนี้สำนึกในความผิดแล้ว ลงโทษกักบริเวณ ให้อ่านข้อความบางตอนในมูลบท บรรพกิจของพระยาศรีสุนทรโวหาร ดังต่อไปนี้ให้ได้ครบคนละ ๕๐ เที่ยว คือ

"จะร่ำคำต่อไป พอล่อใจกุมารา ธรณีมีราชา เจ้าพาราสาวถี ชื่อพระไชยสุริยา มีสุดามเหสี ชื่อว่าสุมาลี อยู่บุรีไม่มีภัย ข้าเฝ้าเหล่าเสนา มีกิริยาอัชฌาไศรย พ่อค้ามาแต่ไกล ได้อาศัยในภารา ไพร่ฟ้าประชาชี ชาวบุรีก็ปรีดา ทำไร่เขาไถนา ได้เข้าปลาแลสาลี อยู่มา หมู่ข้าเฝ้า ก็หาเยาวนารี ที่หน้าตาดีดี ทำมโหรีที่เคหา ค่ำเช้าเฝ้าสีซอ เข้าแต่หอล่อกามา หาได้ให้ภริยา โลโภพาให้บ้าใจ ไม่จำคำพระเจ้า เหไปเข้าภาษาไสย ถือดีมีข้าไทย ฉ้อแต่ ไพร่ใส่ขื่อคา คดีที่มีคู่ คือไก่หมูเจ้าสุภา ใครเอาเข้าปลามา ให้สุภาก็ว่าดี ที่แพ้แก้ชะนะ ไม่

ถือพระประเวณี ขี้ฉ้อก็ได้ดี ไล่ด่าตีมี อาญา ที่ซื่อถือพระเจ้า ว่าโง่เง่าเต่าปูปลา ผู้เฒ่าเหล่าเมธา ว่าใบ้บ้าสาระยำ ภิกษุสมณะ เล่าก็ละพระสะธรรม คาถาว่าลำนำ ไปเร่ร่ำทำเฉโก ไม่จำคำผู้ใหญ่ ศีร์ษะไม้ใจโยโส ที่ดีมีอักโข ข้าขอโมทนาไป พาราสาวถี ใครไม่มีปราณีใคร ดุดื้อถือแต่ใจ ที่ใครได้ใส่เอาพอ ผู้ที่มีฝีมือ ทำดุดื้อ ไม่ซื้อขอ ไล่คว้าผ้าที่คอ อะไรล่อก็เอาไป ข้าเผ้าเหล่าเสนา มิได้ว่าหมู่ข้าไทย ถือน้ำร่ำเข้าไป แต่น้ำใจไม่นำพา หาได้ใครหาเอาไพร่ฟ้าเศร้าเปล่าอุรา ผู้ที่มีอาญา ไล่ตีด่าไม่ปราณี ผีป่ามากระทำ มรณกรรมชาวบุรี น้ำป่าเข้าธานี ก็ไม่มีที่อาศัย ข้าเผ้าเหล่าเสนา หนีไปหาพาราไกล ชีบ้าล่าลี้ไป ไม่มีใครในธานี"

ขึ้นกบจบแม่กด พระดาบศบูชากูณฑ์ ผาสุกรุกขมูล พูลสวัสดิสัตถาวร ระงับหลับเนตรนิ่ง เอนองค์อิงพิงสิงขร เหมือนกับหลับสนิทนอน สังวรศิลอภิญญาณ บำเพ็ญเล็งเห็นจบ พื้นพิภพจบจักรวาฬ สวรรค์ชั้นวิมาน ท่านเห็นแจ้งแหล่งโลกา เข้าญาณนานนับเดือน ไม่เขยื้อนเคลื่อนกายา จำศีลกินวาตา เป็นผาสุขทุกเดือนปี วันนั้นครั้นดินไหว เกิดเหตุใหญ่ในปัถพี เล็งดูรู้คดี กาพกิณีสี่ประการ ประกอบชอบเป็นผิด กลับจริตผิดโบราณ สามัญอันธพาลผลาญคนซื่อถือสัตย์ธรรม์ ลูกศิษย์คิดล้างครู ลูกไม่รู้คุณพ่อมัน ส่อเสียดเบียดเบียฬกันลอบฆ่าฟันคือตัณหา โลภลาภบาปบ่อคิด โจทจับผิดริษยา อุระพระสุธา ป่วนเป็นบ้าฟ้าบดบังบรรดาสามัญสัตว์ เกิดวิบัติบีดปาบัง ไตรยุคทุกขะตะรัง สังวัจฉะระอวสาน."

พอฝันมาถึงเพียงนี้ก็พอดีแมวไล่จับหนู หนูหนีขึ้นไปบนเพดาน แมวกำลังกำแหงลืมตัวโจนตะครุบ แต่พลาดหล่นลงมากับพื้นห้องเสียงดังปึ่งใหญ่ เลยตกใจตื่นรำพึงว่า

ยํ กมฺมํ กริสฺสามิ กลฺยาณํ วาปาปกํ วา ตสฺส ทายาโท ภวิสฺสามิ.

ทำกรรมใดไว้ ดีก็ตาม ชั่วก็ตาม จักต้องเป็นทายาทของกรรมนั้น.

สิทธิการิยะ ขอพระสยามเทวาธิราชผู้ศักดิ์สิทธิ์ ได้โปรดดลบันดาลให้อกุศลจิตต์อันมืดมนธ์ของคนทั้งหลายได้ผ่านพ้นไปเสีย แล้วตั้งหน้าบำเพ็ญกุศลกรรม เพื่อประโยชน์แก่สังคมและตนเอง อันจะนำมาซึ่งสันติสุขสถาพร ในอนาคตอันใกล้ที่สุดที่จะใกล้ได้นั้นเทอญ.

"๒๗๕๐"

ข้อคิดหลังสงคราม

(ลงในหนังสือพิมพ์ยุทธโกษ)

ก่อนที่จะมีสงครามเกิดขึ้น ความอลเวงในการเตรียมการและจัดการต่าง ๆ ก็มีมากพอดูอยู่แล้ว ยิ่งตอนจวนแจและสงครามเปิดฉากเข้าจริง ๆ ความอลเวงยิ่งเพิ่มขึ้นเป็นทวีหรือตรีคูณหรือมากกว่านั้น เพราะต้องมีการต่อสู้กันโดยนัยต่าง ๆ สุดแต่กาลสมัย ในระหว่างการต่อสู้นั้นเอง โรคเบื่อสงครามก็เริ่มเข้าจับและระบาดไปอย่างรวดเร็ว ชาวโลกทุกคนไม่ว่าใครต่างภาวนาบนบานศาลกล่าวขอให้สงครามเลิกเสียทีเถิด ทั้งนี้เพื่อความหวังที่จะได้กลับมาดื่มรสสันติสุขอันแสนหวาน ดังที่ตนได้เคยได้รับในกาลก่อน แต่ครั้นสงครามเลิกแล้วกลับผิดหวัง หาได้พบสภาวะอันรื่นรมย์ดังที่หมายมั่นปั้นมือไว้นั้นไม่ ตรงกันข้ามความอลเวงทำท่าจะยิ่งหนักขึ้น บ้านเมืองเต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บ โรคเศรษฐกิจกำลังกำเริบหนักแทนที่สิ่งของจะถูกกลับแพงอยู่อย่างเดิม หรือร้ายกว่านั้นบางอย่างอาจแพงไปกว่าด้วยเหตุนี้เองชนบางพวกถึงกับเสียดายและบ่นถึงสงคราม ยังอยากให้มีต่อไปเพราะมีโอกาสหรือช่องทางที่จะได้ทำอะไร ๆ ให้เกิดประโยชน์ได้สะดวกกว่า การหาเงินไม่ฝืดเคืองมีกระเป๋าเสื่อใบเดียวถือไปถือมาก็หาสตางค์ได้สบาย ฯลฯ

ผู้เขียนเคยมีความประหลาดใจในครั้งแรกที่ได้ยินถ้อยคำรำพรรณดังกล่าวข้างบน เคยคิดว่าชรอยผู้พูดบ่นในลักษณะนั้นจะคิดถึงประโยชน์ส่วนตัวจัดไปสักหน่อยดอกกระมัง หรือมิฉะนั้นการทิ้งระเบิดคงจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนทางสมอง สมควรได้ผ่านการตรวจของแพทย์ แต่ในต่อ ๆ มาก็ได้ยินซ้ำอีก เมื่อได้ยินได้ฟังหนัก ๆ เข้าชักเอะใจและชวนจะกลับความคิดใหม่ว่า เมื่อหลายต่อหลายคนเขามีความเห็นพ้องต้องกัน เราคนเดียวไม่เข้าใจในคำพูดของเขา เราต่างหากที่ควรจะมีอะไรบกพร่องสักอย่างอาจเป็นเพราะสมองทึบไปจึงคิดไม่เห็น หรือมิฉะนั้นก็เกิดวิปลาศทางสมองสมควรปรึกษาแพทย์ ได้ลองนำปัญหานี้ขึ้นเสนอมิตรสหายในระหว่างสนทนา ก็ไม่มีใครกล้าตัดสินวินิจฉัยว่ากระไรได้แต่ยิ้ม ๆ หรือพลอยขบขันในปัญหาไปด้วย

อันที่จริง พวกเราโดยมาก (รวมทั้งผู้เขียนด้วย) ต่างได้มีโอกาสศึกษาหรือทำงานเกี่ยวกับการเตรียมเพื่อสงคราม หรือได้ปฏิบัติการสงครามบ้าง มากน้อยเพียงไรแล้วแต่หน้าที่ แต่เรื่องของภายหลังสงครามได้มีโอกาสศึกษาหรือปฏิบัติงานน้อยเต็มที ทั้งนี้อาจเนื่องจากสาเหตุหลายประการ

เช่น เวลาไม่มีพอ ชั่วแต่ศึกษาการเตรียมก็ไม่ใคร่ทันเสียแล้ว อนึ่งการสงครามไม่ใช่มีทุกวัน นานๆ จึงจะมีสักที การทำงานประเภท "อำนวยการสันติภาพ" จึงเป็นกรณีพิเศษไป

การศึกษาเรื่องของภายหลังสงครามเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ แต่พอพูดถึงวิชาประวัติ-ศาสตร์ พวกเรามักหน้าเบ้แสดงความเบื่อหน่ายชวนจะเหยียดหยามหาว่าเป็น "ของครึ" ล้าสมัย อาจารย์วิชาประวัติศาสตร์เลยชวนจะถูกหาว่าเป็นคนครึคร่ำคร่าเข้าใจได้ยากไปด้วย ความอาภัพของวิชาประวัติศาสตร์เป็นดังนี้ การศึกษาจึงมักกระทำเพียงคร่าว ๆ หรืออย่างดีก็เข้าทำนองขอไปที คือมุ่งไปทางหยิบยกบทเรียนตามที่ต้องการขึ้นมาเท่านั้น หาได้มีการสรุปให้เข้ากันเป็นเรื่องเป็นราวเป็นลำเป็นสันจริง ๆ ไม่ อาทิเช่น เราเป็นทหาร เราก็มุ่งที่จะพิจารณาเฉพาะวิธีรบ วิธียุทธ แต่เราเพียงผ่าน ๆ ไปหรือไม่ทราบเลยว่า แนวเศรษฐกิจ การปกครอง การสังคม ฯลฯ อันเป็นกรอบใหญ่และสำคัญเพราะมีอิทธิพลเหนือการทหารนั้นได้เปลี่ยนไปบ้างอย่างใดหรือเปล่า และเปลี่ยนเพราะมีเหตุผลอะไรบ้างสท้อนสะเทือนมาถึงการทหารสถานใดบ้าง

ความบกพร่องเช่นว่านี้เนื่องมาจากอุปสรรคหลายสถาน เป็นต้นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ได้มีการต่อเนื่อง มาตามลำดับ ผู้ผ่านการศึกษาชั้นมัธยมเกือบเรียกได้ว่า หาประวัติศาสตร์ไม่พบ ที่โรงเรียนนายร้อยและโรงเรียนเหล่า สอนไม่ไหว ไม่มีเวลาพอ เพราะต้องมาเริ่ม ก.ข. นะโมกันใหม่ พอมาถึงโรงเรียนเสนาธิการความสำคัญของประวัติศาสตร์มีสูงเด่นทุก ๆ วิชาจะต้องสาธยายความเป็นไปในอดีต ความเปลี่ยนแปลงมาถึงปัจจุบันและข้อคาดคะเนในอนาคต กว่าจะรู้วิชานี้สำคัญก็สายเสียแล้ว เวลาเพียง 2 ปีนั้นไปทำอะไรไม่ทันเลย นอกจากนั้นเรามักจะนิยมรอให้ทางราชการเรียกหรือบังคับจึงจะเรียน การศึกษาด้วยตนเองอันเป็นสิ่งสำคัญยิ่งในการศึกษาพากันละเลยเสียเป็นส่วนมาก ดังนั้นความบกพร่องที่มีอยู่แล้วจึงขยายตัวออกเป็นช่องโหว่ถนัดใจ

นักประวัติศาสตร์ผู้คงแก่เรียนมักร้องว่าระยะเวลาระหว่างสงครามครั้งหนึ่ง ๆ สั้นเหลือเกิน สงครามฝรั่งเศสกับเยอรมัน ค.ศ. ๑๘๗๐ ยังไม่ได้ศึกษารายละเอียดพอความต้องการเลย ก็เกิดสง-ครามโลกครั้งที่ ๑ เสียแล้ว และในระยะนี้ยิ่งซ้ำร้ายการศึกษาสงครามโลกครั้งที่ ๑ เพียงแต่จะเริ่มตั้งตัว (พวกคนสำคัญ ๆ ยังมีชีวิตอยู่ ความเกรงใจยังมี ติชมไม่ได้เต็มปากเมื่อเริ่มตายกันจึงพูดได้) เท่านั้นสงครามโลกครั้งที่ ๒ ก็ออกไล่ติดตามมาทันควันทันที ตรงนี้ผู้เขียนใคร่ขออภัยเตือนนิดหนึ่ง

ว่า โปรดอย่าเข้าใจตามตัวอักษรจะสำคัญผิดไป ข้อความที่กล่าวนั้นเป็นถ้อยคำของพวกนักปราชญ์หรือพวกคงแก่เรียนอย่างชนิดรักงานยิ่งชีวิต เท่าที่เขากล่าวว่าได้ค้นคว้านิดหน่อยหรือเริ่มต้นเล็กน้อยนั้น ไม่ใช่ว่าคนเดียวสองคนเลย ขนาดจำนวน ๑๐๐ ทีเดียว ส่วนผลของงานก็ไม่ใช่ว่ากระท่อนกระแท่นไม่ได้ชิ้นอันอะไรก็หามิได้ตรงกันข้ามการเป็นไปในทางที่ยังไม่จุใจเขามากกว่า ถ้าจะกล่าวถึงหลักฐานเอกสารแล้วมีมากมายขนาดที่ต้องบันทุกเรือเดินสมุทรนั้นทีเดียว

ถ้อยคำของพวกนักประวัติศาสตร์นี้เองช่วยยืนยันความจริงที่ว่า ผลต่อเนื่องจากสงครามมีมากมาย มีความสำคัญและลึกซึ้งจะต้องพิจารณาโดยสุขุมรอบคอบ การสงครามในสมัยก่อนกระทำภายในระยะเวลาอันสั้นเสียด้วยซ้ำไป ยังมีผลให้ต้องศึกษาตรวจสอบมากมายถึงเพียงนั้น ตกมาในสมัยนี้รบกันคราว ๆ หนึ่งนานขนาด ๔ ปี ๖ ปี ผลต่อเนื่องจากสงครามจึงย่อมมีอย่างเอนกอนันต์ต่างอ้างสงครามเป็นครู เป็นเครื่องแสดง เป็นพยาน เราท่านทั้งหลายคงจะได้ชินหูในโวหารเหล่านี้อยู่บ้างแล้ว เช่น "สงคราม........พิสูจน์ว่า สงครามครั้ง... ....แสดงว่าถ้าสงครามมีตัวมีตนคงปวดท้องวันยังค่ำเป็นแน่ เพราะมีผู้บ่นถึงอยู่แทบทุกลมหายใจ

เรื่องของชาวโลกไม่ว่าในสมัยใดยุคใด อาจสรุปให้สั้นที่สุดได้ว่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับการ "อยู่กิน" ตามสภาพที่มนุษย์ยังคงเวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะสงสาร แต่ "อยู่กิน" 2 คำนี้เป็นเรื่องใหญ่หลวงเหลือเกินนัก อาจแบ่งเป็นสาขาใหญ่ ๆ ได้หลายสาขา อาทิเช่น การปกครอง เศรษฐกิจ การสังคม การทหาร (ใครจะแบ่งอย่างไรก็ได้ แต่ผู้เขียนแบ่งตามที่เหมาะแก่การเขียนเรื่องสั้น ๆ ในโอกาสนี้) และสาขาเหล่านี้ยังแบ่งย่อยกันต่อ ๆ ไปอีกหลายทอดหลายเท จนในที่สุดเกิดมีวิชาหรือศิลปศาสตร์ร้อยสีพันอย่าง การที่จะศึกษาเพียงชนิดใดชนิดหนึ่ง ส่วนใดส่วนหนึ่ง หรือแม้แต่แขนงใดแขนงหนึ่ง ก็ไม่ใช่ว่าทำได้โดยง่ายนัก และถ้าจะให้รู้แจ้งเห็นจริงด้วยแล้วยิ่งลำบากใหญ่ ศึกษาได้ไม่กี่คน ต้องเป็นคนพิเศษ เราเรียกคนจำพวกนั้นว่า นักปราชญ์ มหาปราชญ์ ความยากและความมากของวิชามีดังนี้ จึงกล่าวกันว่า "อยู่ร้อยปีเรียนร้อยปี หรืออายุมนุษย์เราสั้นเกินไป ไม่ยาวพอที่จะศึกษาได้พอความต้องการ"

เมื่อการสงครามทำให้มีผลต่อเนื่องกระทบกระเทือนไปถึงระเบียบ หรือวิธีอยู่กินของมนุษย์ซึ่งตกลงกันหรือวางแบบวางแผนไว้ว่าดำเนินทางนั้นอย่างนั้น และเรื่องการอยู่กินเป็นเรื่องใหญ่หลวงดังนี้ จึงเห็นได้ชัดว่า ผลต่อเนื่องจะต้องซับซ้อนยุ่งยากและพิศดารเป็นธรรมดา

เช็กเปียร์เคยกล่าวไว้ว่า โลกเรานี้ก็เปรียบเหมือนละครโรงใหญ่โรงหนึ่ง ซึ่งมนุษย์เป็นตัวละครทั่วกัน ตามธรรมดาละครต้องมีม่านสำหรับเปิดปิด เพื่อให้รู้ว่าแบ่งเป็นฉากเป็นองก์กันแค่ไหน เมื่อม่านปิดเปิดครั้งหนึ่งก็เป็นสัญญาณให้เราทราบว่าท้องเรื่องจะต้องดำเนินต่อไปต่าง ๆ กัน ฉากที่แล้วมาเป็นอดีต ฉากที่กำลังเล่นอยู่เป็นปัจจุบัน แต่ฉากอนาคตต้องคอยดูไปก่อนว่าเรื่องจะลงเอยกันอย่างไร สำหรับฉากอนาคตผู้ดูพอจะเดาล่วงหน้าได้ และการเดาไม่ใคร่ผิดหรือถ้าผิดก็เพียงพลาดไปเล็กน้อย เพราะติดตามมาทั้งอดีตและปัจจุบันแล้ว

จากการเปรียบเทียบอันนี้เองทำให้เราได้คิดขึ้นว่า สงครามก็คือม่านของละครโลกเราดี ๆ นี่เองไม่ใช่อื่นไกลเลย เมื่อเปิดปิดครั้งหนึ่ง สิ่งต่าง ๆ ในโลกย่อมวิวัฒนผันแปรไม่ซ้ำรอยเก่า สภาพก่อนสงครามจะหาไม่พบอีกแล้วในภายหลังสงคราม มิใยใครจะคร่ำครวญให้เลือดตากระเด็นสภาพนั้นก็หาอาลัยใยดีที่จะกลับฟื้นคืนมาอีกไม่ อดีตกลับมาเป็นปัจจุบันไม่ได้ฉันใด ปัจจุบันก็ไม่ใช่อดีตฉันนั้น ด้วยเหตุนี้ถ้าผู้ใดยังหวังจะได้พบ ผู้นั้นจะได้แต่เพียงความฝัน ผู้ใดยังหวังดำรงตนอย่างแต่ก่อนผู้นั้นก็ล้าสมัยและเดินทางผิด ทุกคนจะต้องปรับปรุงตนให้เหมาะสมกับสถานะการณ์ปัจจุบันที่เป็นจริงและพร้อมที่จะปรับให้เข้ากับอนาคตที่อาจเป็นไปเพื่อเข้าใจง่าย เราลองยกอุทาหรณ์ง่าย ๆ ขึ้นสักเรื่องหนึ่งก็ได้ เมื่อก่อนสงครามผู้มีรายได้เพียงเดือนละ ๖๐ บาท ก็พอมีทางเลี้ยงอาตมาได้ โดยมีการหย่อนใจบ้างตามสมควร ในตอนหลังสงครามนั้นเป็นอย่างไร หากว่าใครยังหวังให้ชีวิตถูกลงดั่งแต่ก่อน ผู้นั้นเห็นจะต้องหลบความเจริญไปตั้งถิ่นฐานแถบป่าเขาลำเนาไม้ ถ้ารักจะอยู่ในชุมนุมชนอย่างเดิมก็จำต้องขวนขวายหาทางก้าวหน้าให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ที่แท้จริงดังนี้เป็นต้น

การศึกษาเพื่อทราบผลต่อเนื่องจากการสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้เป็นเรื่องของปัจจุบัน สิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเราต้องสนใจคอยรวบรวมร้อยกรองและพิเคราะห์เครื่องมือก็คือ หนังสือพิมพ์ หนังสือรายคาบต่าง ๆ ตลอดจนข่าวสารอื่น ๆ ความเป็นไปในปัจจุบันนี้ บางทีก็นิยมเรียกกันว่า "ความรู้รอบตัว" เพราะรู้เพียงสิ่งละอันพรรณละน้อยพอไปวัดไปวากับเขาได้ คือพอเข้าสังคมสนทนาออกความเห็นโต้แย้ง สนับสนุนเขาได้ เป็นคนทันสมัย สำหรับผู้จะเข้ารับศึกษาในโรงเรียนการทหารชั้นสูงเช่นโรงเรียนเสนาธิการ จำเป็นต้องมีพื้นฐานในเรื่องนี้เพียงพอ ทางโรงเรียนจึงได้กำหนดไว้ในหลักสูตรสอบเข้าด้วย ส่วนการเรียกชื่อมีต่าง ๆ กัน บางแห่งเรียกว่าความไปของโลกปัจจุบัน

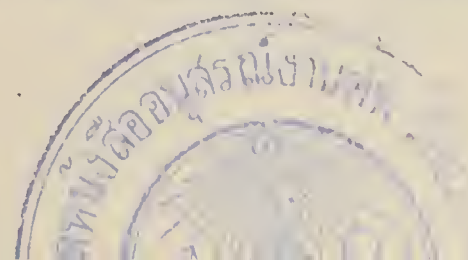
ได้กล่าวแล้วว่า การที่จะเข้าใจเรื่องราวของปัจจุบันได้ดีจำเป็นต้องได้รับความเป็นไปในอดีตด้วย ฉะนั้นต่อไปนี้เราลองพิจารณาถึงเรื่องอดีต คือผลต่อเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 1 เพื่อทราบว่า ได้มีอะไรเปลี่ยนแปลงอย่างใดบ้าง ครั้นแล้วจึงวางกรอบไว้สำหรับรวบรวมผลต่อเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ในประการหลังนี้เราจะเพ่งเล็งมากเฉพาะกิจการทหาร เฉพาะอย่างยิ่งทหารบก เพราะผู้เขียนเป็นทหารบกและหนังสือพิมพ์นี้เป็นของกองทัพบก

ผลต่อเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๑

สงครามโลกครั้งที่ ๑ แม้จะมีส่วนเกี่ยวข้องด้วยกันทั่วโลกก็จริง แต่สมรภูมิส่วนใหญ่และที่ได้ปฏิบัติการกันอย่างรุนแรงจริงจังและผู้มีส่วนกระทบกระเทือนโดยตรงอยู่ทางยุโรป การเปลี่ยนแปลงก็เกิดหรือมีมูลจากยุโรปก่อน แล้วจึงสะท้อนไปทั่วโลก ดังนั้นเราจะพิจารณาเกี่ยวข้องกับยุโรปเป็นหลักและอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบและพิจารณาอย่างรวบรัดทำนองย่อเรื่องชนิดย่อสารบาญพอรู้เป็นเค้าเท่านั้น หัวข้อใหญ่สำหรับเป็นหลักอีก ๔ หัวข้อ คือ การปกครอง เศรษฐกิจ การสังคม และการทหาร

การปกครอง ก. อาณาเขต เมื่อสงครามสุดสิ้นลงแล้ว เขตแดนย่อมเปลี่ยนไป บางประเทศหายไป บางประเทศเกิดขึ้นใหม่ บางประเทศดินแดนหดเข้า บางประเทศดินแดนยืดออก แผนที่โลกต้องได้รับการแก้ไขใหม่ การเปลี่ยนแปลงนี้โดยหลักย่อมพยายามปรับปรุงให้เหมาะสมที่สุด แต่ในทางปฏิบัติทำได้ยาก คือจะให้พอใจทุกฝ่ายไม่ได้ บางแห่งเรียบร้อยไปได้ บางแห่งมีเรื่องราวกลายเป็นปัญหาใหญ่โตชนิดขบไม่ลงในภายหลัง เช่นประเทศหนึ่งควรจะรวมชาติของตนไว้ในปกครองอันเดียวกัน แต่เผอิญมีชนชาติอื่นมาอยู่คั่นกลางหรือเข้ามาอยู่ปะปนจนแยกไม่ออกหรือเผอิญมีแคว้นอันเป็นแหล่งผลประโยชน์หรือขุมทรัพย์มหาศาล ใคร ๆ ก็อยากได้ดังนี้ การแบ่งจึงกระทำได้ยาก ต้องใช้วิธีตกลงขอไปทีและในไม่ช้าความยุ่งยากก็ค่อย ๆ ก่อตัวขึ้นทีละน้อย จนเป็นเรื่องใหญ่ในภายหลังจนได้ อาณาเขตของประเทศโปแลนด์ซึ่งล้ำเหลื่อมกับเยอรมันและรุสเซียเป็นอุทาหรณ์อันชัดเจนเกี่ยวกับเรื่องนี้

ข. ระบอบการปกครอง เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยุโรปปกครองด้วยการมีพระเจ้าแผ่นดิน ๑๗ ประเทศ และมีประธานาธิบดี ๓ ประเทศ แต่เมื่อเสร็จสงครามแล้ว กลับตรงกันข้ามคือ คงมีพระเจ้าแผ่นดินเพียง ๑๓ ประเทศ (เว้นฮังการี ทั้ง ๆ ที่อยู่ในระบอบราชาธิปไตยก็ไม่มีพระเจ้าแผ่นดิน) แต่มีประธานาธิบดีเพิ่มขึ้นเป็น ๑๗ ประเทศ แสดงให้เห็นว่า

สงครามทำให้ยุโรปเปลี่ยนจากราชาธิปไตยมาเป็นสาธารณรัฐ และโดยทั่ว ๆ ไปปกครองด้วยระบอบรัฐสภาและประชาธิปไตย แต่ในต่อ ๆ มาสาเหตุทางเศรษฐกิจค่อยบันดาลให้หลายประเทศผันแปรไปในทางระบอบเผด็จการรูปต่าง ๆ มากขึ้น

ในส่วนการเมืองต่างประเทศ ได้ตั้งสันนิบาตชาติเพื่อระงับข้อพิพาทบาดหมางระหว่างประเทศด้วยสันติวิธี ซึ่งในตอนต้นก็มีความคึกคักดำเนินงานได้ผลดี แต่สันนิบาตชาติขาดกำลังอันเป็นอำนาจและเมื่อจำเนียรกาลนานมาก็มีอุปสรรคหลายอย่างขัดขวางอยู่เรื่อย ๆ ความศักดิ์สิทธิ์ของสันนิบาตชาติจึงค่อย ๆ เสื่อมลงจนกระทั่งในตอนสุดท้ายเหลือแต่ชื่อและสถานที่สำหรับตรึงตราความทรงจำไว้เท่านั้น

เศรษฐกิจ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ เศรษฐกิจของยุโรปอาศัยค่าของเงินซึ่งกำหนดแน่นอน โดยถือทองคำเป็นหลัก อย่างที่กล่าวกันง่าย ๆ ว่า ใช้มาตราทองคำ แต่เมื่อทุกประเทศต้องอยู่ในภาวะสงครามนาน ๆ ต่างก็มีหนี้สินรุงรังมากล้นพ้นตัวด้วยกัน มิรู้ที่จะหาทองคำที่ไหนมาใช้หนี้กันได้ นอกจากนั้นการที่ทุกประเทศต่างพิมพ์ธนบัตรออกใช้เกินทุนสำรองเป็นเหตุให้เกิดเงินเฟ้ออยู่มากมายดังนั้น การค้าขายระหว่างประเทศจึงต้องชะงัก เพราะไม่มีอะไรจะยึดเหนี่ยว ค่าน้ำเงินลดลงทุกที ๆ อัตราแลกเปลี่ยนผันผวนทุกวัน หาความแน่นอนอันใดไม่ได้ ความปั่นป่วนในทางการเงินรุนแรงอย่างที่ไม่เคยมีในอดีต ทองคำหยุดการแพร่สะพัด และไปรวมพักอยู่ตามธนาคารของบางประเทศ งบประมาณของประเทศต่าง ๆ บีดหีบไม่ค่อยลง ในที่สุดเปลี่ยนหลักการกันใหม่ คือเลิกกำหนดค่าน้ำเงินตายตัว เลิกใช้มาตราทองคำ เมื่อเงินมีค่าไม่แน่นอน อะไรๆก็ขึ้นราคาแพงไปหมด การที่เข้าของสารพัดอย่างมีราคาแพงนี่เอง เป็นเหตุให้กระตุ้นฝ่ายผลิตเพราะผลิตของออกมาแล้วขายไม่ได้ราคา แต่การผลิตต้องใช้ทุนมากเพราะเงินเฟ้อทำให้ต้องใช้จ่ายจำนวนมาก ธนาคารก็จำต้องเปิดเครดิตให้อย่างไม่อั้น มิฉะนั้นไม่พอ เงินที่เฟ้ออยู่แล้วจึงยิ่งทวีความเฟ้อหนักขึ้นไปตามลำดับ ชีวิตที่แพงอยู่แล้วก็ยิ่งถีบสูงลิ่วขึ้น ความเป็นไปดังนี้เข้าขีดถึง อลเวง บางประเทศเช่น เยอรมันอยู่ในฐานะง่อนแง่นมาก ซึ่งถ้าเป็นบุคคลก็ต้องถูกล้มละลายโดยมิต้องสงสัย

อนึ่ง ฐานะของยุโรปเมื่อก่อนสงครามนั้นเป็นฝ่ายเจ้าหนี้ และที่อื่นเป็นฝ่ายลูกหนี้กับถือหลักการค้าโดยเสรี ครั้นถึงระยะหลังสงครามการกลับกลายตรงกันข้าม ยุโรปกลายเป็นฝ่าย

ลูกหนี้และที่อื่น (อเมริกา) กลายเป็นฝ่ายเจ้าหนี้

สภาพยุ่งยากดังกล่าวแล้วเริ่มแสดงผลในปี ค.ศ. ๑๙๒๙ คือเริ่มเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกธนาคารในอเมริกาล้มละลายหลายแห่ง ทุกสิ่งทุกอย่างแปรสภาพโดยฉับพลัน เข้าของราคาตก ไม่ใคร่มีเครดิต ไม่มีใครกล้าให้กู้ยืมเงินมีสินค้าแต่ไม่มีคนซื้อ ต้องขายขาดทุน โรงงานต่าง ๆ ต้องลดงาน ลดค่าจ้างแรงงาน เกิดกรรมกรว่างงานมากมาย คราวนี้ต้องร้อนถึงรัฐบาลเข้าช่วยโดยวิธีตั้งกำแพงภาษีการค้ากลายเป็นไม่เสรี กรรมกรก่อความปั่นป่วนด้วยเรื่องขอเพิ่มแรงงานหรือขอลดเวลาทำงาน เพื่อนายจ้างจะได้จ้างคนทำงานเพิ่มจำนวนขึ้น เป็นการช่วยเหลือเพื่อกันให้มีงานทำและมีกิน พวกกรรมกรว่างงานขอช่วยให้จ่ายค่าอยู่กิน ในระยะนี้เป็นระยะที่ฝ่ายผลิตผลคอยหาทางป้องกันไม่ให้ราคาของตก คือกลัวของจะถูกนัก แต่ฝ่ายผู้บริโภคหรือผู้ใช้กลับร้องว่า "ชีวิตแพงนัก" เป็นการขัดแย้งกันอยู่อย่างตรงกันข้าม

เศรษฐกิจตกต่ำทำให้รัฐบาลอึดอัด ต้องหาทางแก้ไขหลายอย่าง เพื่องบประมาณเข้าสู่ดุลย์ รัฐบาลต้องจำใจทำในสิ่งที่ไม่อยากทำ เช่น ดุลย์ภาพข้าราชการ เลิกการงานบางอย่างตลอดจนหาทางประหยัดอื่น ๆ เพื่อลดรายจ่ายให้เหลือน้อยที่สุด และต้องพยายามหารายได้ เช่นเพิ่มภาษี ถ้าเราพิจารณาตรงนี้สักหน่อยจะรู้สึกเห็นใจรัฐบาล ที่จำใจต้องทำในสิ่งที่ไม่มีผู้ใดชอบในทางหลักการเศรษฐกิจ ต้องลดค่าน้ำเงิน ต้องออกจากมาตราทองคำหันไปอิงเงินอื่น เช่นเงินปอนด์ และหันกลับไปใช้วิธีเกลียดกัน (ส่งเสริมสินค้าขาออก กันสินค้าเข้า) ตามแบบของสำนักเมอร์คันติลิสม์และมุ่งไปในระบอบเศรษฐกิจเลี้ยงตัวเอง

เรื่องยุ่งเหยิงของเศรษฐกิจนี้ทำให้สะเทือนถึงวิธีปกครองเพราะเมื่อเกิดเดือดร้อนเรื่องการทำมาหาเลี้ยงชีพ รัฐบาลก็คลอนแคลนล้มลุกคลุกคลานกันเรื่อย ๆ จนในที่สุดประเทศใดยุ่งเหยิงเดือดร้อนถึงขีดรูปการปกครองก็เลยผันแปรไป หลายประเทศหันเข้าหาระบอบเผด็จการรูปต่าง ๆ (นาซี ฟัสซิสต์ คอมมูนิสต์)

ความวุ่นวายในทางเศรษฐกิจไม่เพียงแต่แสดงผลต่อระบอบการปกครองเท่านั้น ยังเกี่ยวพันไปถึงเรื่องพลเมืองด้วย จำนวนคนเกิดน้อยลงต่างพยายามคุมกำเนิดกันเพราะหาเลี้ยงกันไม่พอ ผู้คนในชนบทพากันอพยพเข้าเมือง

ผลในทางเศรษฐกิจย่อมสะเทือนถึงกิจการทหารด้วยเป็นธรรมดา การสะสมกำลังทุก

ชนิด (คน อาวุธยุทธภัณฑ์) การฝึก การเตรียมต่าง ๆ ต้องใช้งบประมาณทั้งนั้น ถ้าประเทศร่ำรวยเศรษฐกิจดี การทหารย่อมรุ่งเรืองตาม ถ้าประเทศขัดสนการทหารก็พลอยทรุดโทรมตามไปด้วย หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าภัยสงครามคุกคามอยู่ประเทศจะร่ำรวยหรือยากจนก็ตามที ความจำเป็นที่จะต้องบำรุงการทหารย่อมอยู่ในลำดับความเร่งร้อนประการแรกเสมอ ซึ่งในกรณีหลังนี้ย่อมเป็นเหตุหรือความยุ่งยากทางเศรษฐกิจยิ่งขึ้นอีก

การสังคม ความผันผวนทางเศรษฐกิจทำให้ฐานะของบุคคลไม่คงที่แน่นอน อาจกลับฐานะอย่างหน้ามือเป็นหลังมือได้ง่าย ๆ กระยาจกอาจกลายเป็นเศรษฐี และเศรษฐีอาจกลายเป็นกระยาจกก็ได้ ยามเงินเฟ้อของแพงทำให้ผู้มีรายได้คงที่ (ข้าราชการ ผู้กินดอกเบี้ย ค่าเช่า) ถึงความล่มจม แต่ผู้มีรายได้ไม่แน่นอน (พ่อค้า ผู้ผลิตผล ชาวนา ร้านค้า เจ้าของโรงแรม คนรับใช้ ทนายความ แพทย์) กลับกลายเป็นคนรุ่มรวย นักเซงลี้อาจสพโชคกลายเป็นเศรษฐีได้ง่าย ๆ แต่ถ้าสถานะการณ์กลับตาละปัตร์โดยพลัน เงินหายเฟ้อคือเงินแพง ของถูกซื้อขายไม่คล่องพวกมีรายได้ไม่แน่นอนอยู่ในฐานะลำบาก แต่พวกมีรายได้ประจำคงที่ค่อยหน้าชื่นตาบานหน่อย

จากข้อพิจารณาอันนี้เอง จะช่วยให้เราเข้าใจได้ว่า เราควรจะตัดสินใจในโอกาสไหนว่าเป็นพ่อค้าดีหรือข้าราชการดี ไม่ใช่เห็นเขาทำการค้าร่ำรวยในยามเงินเฟ้อ เราก็พลอยตามอย่างออกไปค้าในยามเงินฟุบ คือเงินหายเฟ้อเสียแล้ว ที่ว่าเคราะห์ร้ายอยู่แล้วจะยิ่งราหูเข้าหนักขึ้น

ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาถือกันว่า สตรีมีหน้าที่อยู่กับเหย้าเฝ้าเรือน มีหน้าที่ปกครองบ้านเรือนชายเป็นฝ่ายไปหารายได้ แต่ครั้นมีสงครามขึ้นชายต้องไปเป็นทหารไปเข้ากองทัพ สตรีต้องเข้ารับภาระทำงานแทนชายในบางตำแหน่ง นอกจากนั้นค่าจ้างแรงงานในระยะสงครามย่อมสูง การออกทำงานนอกบ้านมีรายได้งดงามความเคยชินอันนี้ทำให้สตรีเกิดรู้สึกในความอิสระเสรีในอันที่จะไม่ง้อชาย ยิ่งในส่วนการแต่งกายหรือเครื่องสำอางค์ด้วยแล้วยิ่งก้าวหน้ามาก มีเงินใช้จ่ายมากเท่าไหร่ก็เท่ากัน ไม่ต้องกลัวหรือเกรงใจผู้หาเพราะตนหาได้เองต่างหาก

อาชีพที่เคยสงวนไว้ให้ชายก็ต้องเปิดให้แก่หญิง บางประเทศไปไกลมาก (รุสเซีย) ถึงกับมีหญิงอยู่ในตำแหน่งสูง ๆ ในเยอรมันมีความก้าวหน้าในทางนี้รวดเร็วจนเกินขีด ถ้าขืน

ปล่อยไว้จะวุ่นกันใหญ่ในต่อไป รัฐบาลนาซีจึงได้ยกเลิกเสียโดยฉับพลัน

การที่มีเครื่องใช้อันทันสมัยสำหรับทำกิจธุระในบ้านเรือน ทำให้ทุ่นเวลาลงได้มาก ทั้งไม่จำเป็นจะต้องมีคนรับใช้สำหรับช่วยเหลือ อุปกรณ์อันนี้ช่วยให้สตรีมีเวลาว่างมาก รู้สึกเป็นอิสระแก่ตนมากขึ้นตามลำดับ เมื่อระลึกถึงความอิสระเสมอกันขึ้นมา ความเกรงใจในชายก็ค่อยถอยลง หญิงจะช่วยเลิกเป็นเพศอ่อนแอและค่อยเขยิบความแข็งแรงขึ้นทัดเทียมชาย ด้วยเหตุนี้เอง สมัยของเครื่องแต่งกายจึงแสดงออกหันไปนิยมใกล้ ๆ ชายคือ กระโปรงก็หดเข้าหายรุ่มร่าม หรือเลยนุ่งกางเกงกันอย่างแพร่หลาย ผมก็สั้นเข้า ไม่ยาวเหมือนก่อนเพราะเห็นว่ารุงรังไม่ทะมัดทะแมง ไม่เข้มแข็งกะทัดรัด

ท่านทั้งหลายถ้าท่านได้ยินผู้มีวัยวุฒิเหนือท่าน หรือตัวท่านเองรำพึงว่า "ไม่เข้าใจสตรีสมัยใหม่" แล้วก็ลองนำความจริงที่กล่าวนี้พิจารณาเถิด และควรรำพึงเสียใหม่ว่า "เราต้องเข้าใจเพราะผลต่อเนื่องจากสงครามทำให้แปรไป เราช่วยไม่ได้ ขัดขวางไม่ไหว"

การที่คนเราในเมืองมีเวลาว่างเพิ่มขึ้น ย่อมเป็นโอกาสให้คนงานได้ลองใช้ชีวิตเลียนแบบคนชั้นสูงสมัยก่อน คิดพากันไปชมแข่งม้า ภาพยนต์ ชกมวย การแข่งขันกีฬาต่าง ๆ และเล่นกีฬาแบบสากล (แบดมินตัน ฟุตบอลล์ ฯลฯ)

การทหาร การเปลี่ยนแปลงในทางการทหาร เพราะผลของสงครามนั้นเราได้ศึกษากันมามากมายหนักหนาแล้ว ในที่นี้จึงขอกล่าวเฉพาะในกิจการชั้นสูงและเฉพาะในสาระสำคัญ

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๑ ยังคงถือกันว่า ต้องทำสงครามให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว การสงครามเป็นทำนองการต่อสู้ระหว่างกองทัพของชาติ หรือระหว่างทหารกับทหารโดยตรงไม่เกี่ยวข้องกับราษฎร ดังนั้นที่หมายของการสงครามจึงมุ่งทำลายกำลังกองทัพสนามให้หมดไปและมอบภาระให้อาญาสิทธิ์เด็ดขาดแก่แม่ทัพสนามรับเหมาไป แบ่งดินแดนออกเป็นเขตกองทัพ (ประเทศกองทัพสนาม) และเขตภายใน (ประเทศมหาดไทย) เขตของใคร ใครรับผิดชอบ ไม่ต้องมาวุ่นมาเกี่ยวล่วงล้ำให้ยุ่มย่าม ทหารรบกันตามชายแดนพลเรือนอยู่ข้างหลังคอยเอาใจช่วย และช่วยสิ่งอุปกรณ์ตามที่จำเป็น ถ้าทหารอยากเต้นรำ อยากใช้ชีวิตอย่างปกติก็ทำได้ ในเมื่อมีโอกาสผ่านเข้ามาในเขตภายใน ความรวดเร็วของสงคราม อาวุธไม่รุนแรง ๒ ประการนี้ไม่ทันทำให้ผลของสงครามมาแสดงความเดือดร้อนแก่ราษฎรข้างหลัง หรือหากจะมีบ้างก็น้อยมากเกือบไม่รู้สึก ดังนี้พอ

เสร็จสงครามและได้ชัยชนะกลับมา ทหารก็จะได้ประสพการณ์ต้อนรับเป็นอึงคนึง ขนาดที่ต้องสร้างประตูชัยไว้ให้ผ่านลอดไปนั้นทีเดียว

การสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้เปลี่ยนสภาพตามที่พรรณาไว้ข้างบนสิ้น รบกันนาน ๆ ตั้ง ๔ ปีเศษ รบกันอย่างถึงพริกถึงขิงเอาเป็นเอาตาย รบกันหลายประเทศเป็นพวกๆ รบกันด้วยทุกสิ่งทุกอย่างไม่มียกเว้น การอำนวยการสงครามจะหยุดอยู่เพียงในมือแม่ทัพสนามดังแต่ก่อนไม่ได้เสียแล้ว ราษฎรได้รับความลำบากยากเข็ญอด ๆ อยาก ๆ ไม่มีเสื้อผ้านุ่งห่ม ขาดยารักษาโรคไม่มีบ้านอยู่ อยู่ในอาการทุกข์ยากเหมือนกัน การอำนวยการสงครามกลายเป็นการนำชาติทั้งชาติเข้าต่อสู้กัน ด้วยเหตุนี้เองจึงเลื่อนฐานะขึ้นไปอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐบาล พอเสร็จสงครามแล้วจึงได้เริ่มศึกษาวางหลักการกันใหม่อย่างขนานใหญ่ จัดการร่างกฎหมายการจัดระเบียบชาติยามสงคราม ซึ่งสาระสำคัญของกฎหมายนี้มีว่า ทุกคนต้องรบ ทุกกระทรวงทบวงกรมต้องมีส่วนในการอำนวยการสงคราม โดยปฏิบัติงานรับผิดชอบตามหน้าที่ของตน เช่น กระทรวงเกษตราธิการต้องรับผิดชอบการเสบียงอาหารทั้งให้ทหารมีกินทีเดียว ไม่ใช่ปัดธุระการสงครามให้กระทรวงกลาโหมรับไปทำคนเดียว เพราะทำไม่ได้ เมื่อการสงครามเลื่อนฐานะขึ้นไปอยู่กับรัฐบาลโดยตรง และอาวุธได้เจริญขึ้นมาก ต้องมีการร่วมมือกันโดยใกล้ชิด จึงเกิดมีสภา ๑๐๘ อย่างขึ้นมา เช่นสภาป้องกันราชอาณาจักร สภาสงคราม สภาการทัพ สภาทัพบก สภาทัพเรือ สภาทัพอากาศ และสภาเทคนิคอื่น ๆ สุดแต่ประเภทไหนจะเหมาะสมอย่างไร

ในส่วนการเตรียมหรือเฉพาะอย่างยิ่ง การฝึกสอน ก็ยิ่งต้องละเอียดพิสดารยิ่งขึ้นโรงเรียนการทหาร สำนักเพิ่มวิชาต่าง ๆ งอกขึ้นราวกับดอกเห็ด โรงเรียนเสนาธิการซึ่งเคยถือกันว่าเป็นมหาวิทยาลัยสูงสุดในการทหารก็สูงไม่พอกับความต้องการเสียแล้ว ต้องต่อความสูงด้วยการตั้งโรงเรียนการทหารชั้นสูงเพิ่มขึ้นไปอีกและก็ยังสูงไม่พออยู่นั่นเอง ในระยะใกล้จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ หลายประเทศถึงกับตั้งโรงเรียนป้องกันราชอาณาจักรเป็นสถานศึกษาสำหรับนายทหารผู้ใหญ่ชั้นแม่ทัพ นายกอง และข้าราชการพลเรือนตำแหน่งสูง ๆ อย่างน้อยขนาดอธิบดีของเรา วิธีการอันนี้เป็นเครื่องยืนยันให้เราเห็นอย่างชัดเจนว่า โลกเราทุกวันนี้เวลาภัยมีมากภัยนั้นใหญ่หลวงนัก วิธีที่จะสู้ภัยอันร้ายแรงนั้นมีวิธีเดียวคือ รวมกำลังเลิกถือเขาถือเรา และรวมให้แน่นกระชับจริง ๆ ทหารจะต้องศึกษาวิชาฝ่ายพลเรือนเท่าที่จำเป็นและพลเรือน ก็ต้องศึกษาวิชาทหารเท่าที่จำเป็น ทหาร

และพลเรือนจะต้องกอดคอกันอย่างไม่วางมือ ไม่ใช่ต่างคนต่างไปอุดมคติที่ว่าพายเรือพร้อม ๆ กัน สำคัญยิ่งนัก ต้องเลิกวิธีพายคนละทีสองที หรือพายบ้างไม่พายบ้าง ยิ่งพายไปคนละทิศละทางด้วยแล้วต้องยุติโดยเด็ดขาดทีเดียว เรือจะล่ม

เท่าที่กล่าวมาแล้วเป็นเรื่องของการต่อเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ บัดนี้สงครามโลกครั้งที่ ๒ สุดสิ้นลงแล้ว ผลต่อเนื่องหรือการเปลี่ยนแปลงย่อมจะมีตามมาเป็นธรรมดา ระยะนี้เป็นระยะของปัจจุบันไม่ใช่เรื่องของประวัติศาสตร์ เราท่านทั้งหลายผู้สนใจจึงต้องคอยสดับตรับฟังคอยสังเกตติดตามเรื่อยไป ต่อไปนี้จึงขอกล่าวสั้น ๆ พอเป็นเค้าโครงขั้นต้น

การปกครอง ย่อมไม่มีปัญหาว่าระบอบการปกครองของโลกคงจะต้องหนักไปในทางระบอบประชาธิปไตย เพราะฝ่ายชนะสงครามเป็นฝ่ายประชาธิปไตย สำหรับในด้านการเมืองต่าง ๆ ประเทศก็ได้จัดตั้งองค์การโลกขึ้นแล้ว เพื่อระงับสงครามและทำความเจริญในด้านอื่น ๆ

สันนิบาต มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง จึงเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ ย่อมเป็นบทเรียนสำหรับแก้ไขให้องค์การโลกคราวนี้เป็นองค์การยั่งยืนและรุ่งเรืองตลอดกาล

จะมีประเทศใดเป็นเอกราชขึ้นใหม่หรือไม่ก็ดี ฐานะของประเทศใดจะเลื่อนขึ้นหรือเสื่อมลงก็ดี เป็นเรื่องที่ต้องคอยติดตามต่อไป

ประเทศไทยเราก็ได้มีการก้าวหน้าในทางปกครองเหมือนกัน ได้เริ่มใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ เมื่อ ๙ พฤษภาคม นี้

การเศรษฐกิจ เศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ เกิดอลเวงเพียงใดทราบกันอยู่ทั่วกันแล้ว และผลของเศรษฐกิจทำให้ระบอบการปกครองผันแปรไปได้อย่างไรก็เข้าใจกันดี ด้วยเหตุนี้เราจึงได้เห็นฝ่ายสหประชาชาติหาทางป้องกันไว้พรักพร้อม เราจะสังเกตได้จากความตกลงสมบูรณ์แบบ

ประเทศไทยเราในระยะนี้กำลังอยู่ในยุคเงินเฟ้อ รัฐบาลกำลังจัดการอย่างแข็งขันให้เงินหายเฟ้อ เงินฟุบลงบ้าง เข้าของลดราคาตามสมควร เป็นธรรมดาของประเทศหลังสงครามจะต้องป่วยด้วยโรคเศรษฐกิจ เพราะสงครามทำลายเสียสิ้น โรคเศรษฐกิจนี้ร้ายนัก เพราะก่อให้เกิดการะจำยอม แก่สาขางานอื่น ๆ ทั้งหมด แผนการแก้ไขปรับปรุงไม่ว่าสิ่งใดจะดีเลิศสักเท่าไหนก็ตามที ถ้าคลังไม่อนุญาตเพราะควานหาแล้วแต่ไม่พบเงินดังนั้นโครงการหรือแผนการนั้น ๆ ก็เป็น

หมันไปเอง เรื่องเงินมี เงินไม่มี ถ้าฟังแต่ผิน ๆ ก็ชวนให้ประหลาดใจได้เหมือนกัน อย่างที่ชอบสงสัยกันนักว่า "เหตุไฉนหนอที่เวลาปกติหาเงินไม่ได้เลยซื้อหาหรือสะสมอะไรไม่ได้ ครั้นใกล้สงครามเงินทองที่ไหนไม่ทราบ ไหลมาเทมา ต้องการเท่าใดก็ได้ แต่โชคร้ายตกถึงยามวิกฤติกาลเช่นนั้นไม่มีใครเขายอมขายให้ ผลลัพธ์จึงมีอย่างเดียวกัน คือ ไม่ได้อะไรอยู่นั่นเอง" อย่างไรก็ดี ถ้าลองนึกถึงผลต่อเนื่องทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกครั้งที่ ๑ นั่นแล้ว อาจเป็นอรรถธิบายให้หายสงสัยได้บ้าง คือยามปกติหรือยามสงบเป็นยามที่เงินหายากไม่เฟ้อ ครั้นใกล้สงครามเป็นยามที่เงินเริ่มจะเฟ้อจึงหาเงินง่าย นอกจากนั้นตอนใกล้สงครามเป็นตอนที่ทุกคนยอมเสียสละ เสียเท่าไรเท่ากัน การจึงยิ่งง่ายมากขึ้น ดังนี้

การสังคม ผลต่อเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ ๑ ได้ปรากฏแก่เราแล้วทุกสิ่งทุกอย่าง การทรงชีพของครอบครัวในสมัยนี้ลำบากขึ้น ข้าราชการและผู้อื่นมีรายได้ประจำกำลังหน้าจืดจ๋อย คล้ายเป็นโรคไข้จับสั่นเรื้อรัง ดังทหารที่กลับจากชายแดน ทั้ง ๆ ที่รัฐบาลได้เข้าช่วยเหลือก็ยังไม่วายที่จะขายของเก่าแข่งขันกับร้านค้าของเก่าแถวนครเขษม หวังกันว่าสภาพอันน่าสงสารนี้จะผ่านพ้นไปได้ในไม่สู้ช้านัก ปัญหาที่ต่อเนื่องมาถึงการทหารโดยเฉพาะก็คือ ต่อไปจะต้องพิจารณาถึงการทรงชีพของทหารในขนาดไหน วิธีเลี้ยงดูจะคงปล่อยให้ทหารหากันเองหรือว่าเลิกตามใจกันเสียที ควรจัดเลี้ยงเป็นส่วนรวมและถือเป็นระเบียบหย่อนกันอีกไม่ได้ต่อไป เบี้ยเลี้ยงเงินเดือนสำหรับชั้นไหนหมายความว่ากระไร ทหารชั้นไหนควรได้รับอนุเคราะห์จากราชการอย่างใด เพียงใด ฯลฯ ในที่สุดในเวลาระดมพลจะต้องมีการจ่ายเบี้ยระดมพลให้แก่ครอบครัวทหารบ้างหรือไม่ จ่ายเท่าใด จ่ายที่ไหนหรือว่าจะช่วยเหลือสถานใด

การทหาร อาวุธที่ใหม่เอี่ยมที่สุดในยุคนี้ คืออาวุธปรมาณู การมีอาวุธใหม่ เครื่องมือใหม่ย่อมทำให้ยุทธวิธี ยุทธศาสตร์เปลี่ยนแปลงไป การร่ำลือถึงอาวุธปรมาณูทำให้คิดกันไปไกลมาก คิดไปเลยธงจนถึงกับเห็นว่าทหารไร้ประโยชน์ควรเลิกทหารเสียก็มี ผู้ที่เป็นทหารฟังแล้วเสียใจ ผู้เขียนมีความเห็นส่วนตัวว่าเรื่องชนิดนี้เกิดจากความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน ทหารคือผู้ใช้อาวุธ วิธีรบคือวิธีใช้อาวุธ ถ้าเป็นสมัยที่ใช้ธนูหรือเกาทัณฑ์ ทหารก็เรียนวิธีใช้ธนูหรือเกาทัณฑ์ ถ้าเขาใช้ปืนเล็ก ปืนกล ทหารก็เรียนอย่างนั้น ในสมัยต่อไปหากจะใช้ปรมาณูหรือแสงเฮ้ากวง ทหารต้องเรียนให้รู้พูดง่าย ๆ ทหารเป็นหน้าที่ แต่คนที่เป็นทหารจะต้องมีความรู้ตามสมัย ถ้ากวนอูมีอายุยืนนานมาจนถึงทุกวันนี้ คงจะได้เป็นนายพลอย่างแน่นอน ด้วยเหตุนี้คำพูดพล่อย ๆ ที่หลุดออกมานั้นจึง

ไม่มีความหมายอะไรถ้าผู้พูดเล็งไปว่า ต่อไปจะรบกันด้วยวิทยาศาสตร์ ก็เป็นความเห็นที่ชอบกล ถ้าจะเล็งถึงว่าทหารเดี๋ยวนี้จะมีภูมิไม่พอ หรือมีมากไปน้อยไป ก็ไม่น่าจะวิตกไปโดยใช่เหตุ เพราะเป็นเรื่องโดยตรงของกระทรวงกลาโหม เจ้าหน้าที่พิจารณาแก้ไขอยู่ทุกวัน ถ้ามีความเห็นแยบคายอะไรลองเสนอมาทางกระทรวงกลาโหมบ้างจะดีไม่น้อย เข้าใจว่าท่านเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมยินดีคอยต้อนรับอยู่ทุกวัน รวมความว่าทหารคงยังมี แต่จะเป็นทหารรูปไหนคัดเลือกลักษณะอย่างใดนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ถ้าจะเล็งให้เลยไปถึงว่า เลิกทหารเสียเลยก็นับว่าออกจะกล้าเสี่ยงภัยมากเกินไปสักหน่อย การที่จะมีทหารหรือไม่นั้น เราต้องคอยดูโลกคอยดูมหาประเทศเขาก่อน อย่าเพิ่งบุ่มบ่าม ถ้าเขาเลิกจริงจังและโลกเรานี้เข้าสมัยพระศรีอารย์จริง เราจะเลิกบ้างก็ตามที ข้อสำคัญเรื่องเลิกหรือไม่เลิกนี้ รัฐสภาจะต้องมีส่วนรับผิดชอบอย่างสำคัญ แต่ถ้าจะแสดงความเห็นต่อไปอีกว่าถ้ามีจะจัดอย่างไร จะไปรบกับใครเขาที่ไหน รบได้หรืออะไรต่อมิอะไรทำนองนี้ นั่นเป็นเรื่องที่กระทรวงกลาโหมจะต้องพิจารณาต่างหาก ตราบใดที่การบริหารราชการแผ่นดินยังจัดให้กระทรวงกลาโหมอยู่ ยังมิได้ยกเลิกแล้ว ผู้ที่เป็นทหารก็ไม่ควรจะหวั่นไหวไปในความเห็นของเอกชนบางคนนักปล่อยให้เขาพูดตามความอยากของเขาดีกว่า พูดมากเข้าจะเหนื่อยและหยุดไปเอง เพราะขาดผู้พึ่ง ถ้าหากยังอดใจไม่ได้ก็นึกเสียว่าเป็นธรรมดาของเรื่อง "รักนักมักหน่าย" คือก่อนและระหว่างสงครามโลกใคร ๆ ก็รักและสงสารทหาร รักและสงสารมากและนานเกินไป เมื่อเสร็จสงครามแล้วจึงชักเบื่อเมื่อเบื่อแล้วเลยหน่าย เป็นกฎธรรมดาของโลกดังนี้ฝืนไม่ได้

หลักการสำคัญที่เราท่านผู้เป็นทหารควรเริ่มพิจารณาและศึกษาตั้งแต่บัดนี้ก็คือความตกลงสมบูรณ์แบบข้อ ๖ กับความตกลงสันติภาพฉบับที่สุดข้อ ๙ การศึกษาในเรื่องจะต้องกระทำอย่างจริงจังกว้างขวางและละเอียดละออ เพราะเป็นข้อผูกมัดระหว่างประเทศ เป็นผลต่อเนื่องจากสงครามที่ผูกมัดเรา และทหารเป็นผู้ปฏิบัติการอยู่ส่วนหนึ่ง ขอพวกเราทั้งหลายได้ศึกษาด้วยอารมณ์อันผ่องแผ้วและช่วยกันทุกวิถีทางตามหลักการร่วมกำลังเถิด

ความตกลง 2 ข้อตามที่กล่าวข้างบนนั้น เป็นดุจปลายกะสุนวิถีอันชี้ทางให้เราวางหลักสูตรศึกษาโดยตนเองว่า ควรศึกษาภูมิศาสตร์บริเวณใดบ้าง ศึกษาการร่วมทัพกับใคร เพื่อต่อต้านใคร เราจะต้องเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ภาษาใด ฯลฯ

เมื่อหันมาดูภายในวงการกองทัพบก เราจะเห็นได้ว่า การทหารบกมิได้รั้งรอที่จะก้าวหน้าได้รีบเร่งปรับปรุงอยู่ทุกวิถีทาง เมื่อ ๔ พ.ค. นี้โรงเรียนเสนาธิการได้เปิดการสอนสำหรับชุดที่ ๒๗

ต่อไป

แม้นายทหารฝึกหัดราชการฝ่ายเสนาธิการชุดนี้ จะได้รับการอบรมพิเศษมาบ้างแล้วก็ตาม ทางราชการก็หาได้ผ่อนผันไม่ ยังคงให้ผ่านการสอบคัดเลือกตามระเบียบ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญสำหรับโรงเรียนชนิดนี้ทั่วโลก

วิธีที่สอบอาจแบ่งได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือความรู้ทั่ว ๆ ไป กับความรู้เฉพาะหน้าที่ ในประการหลังนี้สมควรหยิบยกการสอบยุทธวิธีขึ้นมาพิจารณา

การที่โรงเรียนได้กำหนดเอาหน่วยกองพันผสมขึ้นเป็นหน่วยสำหรับตั้งปัญหา นั้นพอจะถือได้ว่าโรงเรียนได้เริ่มใช้บทเรียนที่ได้ในระหว่างสงครามให้เป็นประโยชน์แล้ว นับว่าเหมาะสมกับสถานะการณ์ในขณะนี้เป็นอย่างยิ่ง การศึกษาเรื่องกองพันผสม (หรือจะเรียกว่า กองพันเบา กองพันอิสระหรือกองพันแบบพราน ก็แล้วแต่ใจชอบ) นี้เป็นสัญญาอันหนึ่งที่แสดงว่า ต่อไปบุคคลที่จะบรรจุในตำแหน่งผู้บังคับกองพันจะต้องเลือกสรรกันโดยกวดขัน จะต้องได้ผ่านโรงเรียนหรือแหล่งอบรมที่จัดขึ้นไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ นอกจากนั้นเมื่อนายทหารฝึกหัดราชการได้เตรียมตัวเรื่องกองพันผสมมาโดยสมควรแล้วการศึกษาในปีที่ ๑ ก็เริ่มจับกองพลน้อยผสมได้ และศึกษาเรื่องกองพลใหญ่ผสมต่อไปในปีที่ ๒

เมื่อจบการศึกษาทั้ง ๒ ปีแล้ว ก็จะได้ความรู้ชัดเจนและแม่นยำว่า อย่างไรที่เรียกว่าการจัดแบบกระด้าง (รูปกรมและหน่วย ๓) อย่างไรเรียกว่าการจัดแบบคล่องตัว (รูปกองพลน้อย และหน่วย ๒) ไทยเราควรใช้อย่างไหน และในที่สุดการแก้ปัญหาจะเป็นประทีปให้ความสว่างว่า ควรจะจัดแบ่งมณฑล จังหวัดทหาร อย่างไร เรียกชื่อว่าอะไร เพราะเหตุใด มอบหมายหน้าที่อะไรให้บ้าง พูดง่าย ๆ ผู้ที่ผ่านโรงเรียนนี้เข้าใจกลไกของกองทหารขนาดใหญ่ขั้นกองพลน้อย กองพลใหญ่แบบไทยเป็นอย่างดี ส่วนหน่วยสูงขึ้นไปควรเป็นอีกโรงเรียนหนึ่งต่างหาก เมื่อได้วางรากฐานมั่นคงเช่นนี้ก็เป็นอันหวังได้ว่า ไม่ว่าจะส่งใครไปศึกษาที่ไหน ในส่วนวัตถุประสงค์หรืออุดมคติย่อมยั่งยืนและร่วมกันเสมอคือ "เพื่อกลับมาส่งเสริมแบบของไทยให้ดียิ่งขึ้น ไม่ใช่เพื่อแปลงกองทัพไทยเหมือนแห่งอื่นแต่ถ่ายเดียวขอให้โรงเรียนเสนาธิการทหารบกจงเจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไปเถิด"

การศึกษาของโรงเรียนนี้ จะเป็นเครื่องช่วยให้ความสว่างเกี่ยวกับหลักการทหารในด้านอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก เช่นควรมีตำแหน่งอะไร ใครเป็นผู้ช่วยบ้าง ผู้รับผิดชอบจะให้มียศขนาดไหน

ตัวอย่างเช่น การที่มียศร้อยตรี ร้อยโทนั้น สำหรับทำอะไรหรือรับผิดชอบอะไรกันแน่ สำหรับยศร้อยเอก (ผู้บังคับกองร้อย) หรือว่าสำหรับแยกหมวดออกไปทำการอิสระโดยแท้จริง (ผู้บังคับหมวดรับผิดชอบเด็ดขาดกองร้อยเป็นหน่วยรับรายงาน) ยศร้อยโทแปลมาจากศัพท์ฝรั่ง ๒ คำสนธิกัน คือ Lieu กับ Tenir รวมกันเข้าเป็น Lieutenant มีความหมายว่าเป็นที่ ๒ หรือผู้คอยทำการแทน (ไม่ใช่ผู้คอยแย่งเก้าอี้) ท่านหัวหน้า (Capitaine ร้อยเอก) ซึ่งมาจากรากคำจำพวกเดียวกับคำว่า Chef, chief ส่วนร้อยตรีย่อมแปลความหมายได้ทันทีว่า เป็นคนหน้าใหม่เป็นชั้นรับประถัดลงไปอย่างภาษาสามัญว่า พวกไก่อ่อน

เมื่อจับได้ความหมายของร้อยโท – ตรี ได้ถนัดแล้ว การที่จะกำหนดหน้าที่วิธีทำงานก็ดำเนินได้สะดวก แนวการศึกษาของโรงเรียนนายร้อยก็จะตรงจุดหมายดี ในที่สุดตำแหน่งที่สุดปัญญาจะเข้าใจ เช่น รองผู้บังคับหมู่ รองผู้บังคับหมวด ฯ ล ฯ ก็จะได้มีเกียรติได้รับการพิจารณากันเสียทีบ้านเราเต็มไปด้วยตำแหน่ง "ท่านรอง" สมัยก่อนมีแต่ปลัดเกลื่อนกลาด ชรอยคงจะเบื่อเข้าเต็มที่จึงเลยหนีจากปลัด แต่เคราะห์ร้ายกลับมาพบเรื่องรองเข้าอีก เหมือนหนีเสือปะจรเข้

สำหรับยศพันตรี เขาตั้งขึ้นสำหรับบังคับหน่วยกองพัน (Bataillon คือหน่วยที่ทำ Bataille หรือ Battle ได้ (สมัยโบราณรบได้ขนาดหนึ่งวัน) ผู้ที่บังคับหรืออำนวยการรบของหลาย ๆ กองพันเขาเรียกว่า Colonel พันเอก คือผู้ที่บังคับบัญชาขบวน (Colonne) เพราะ 2-3 กองพันไปด้วยกันเป็นขบวนแถวลึก คล้ายเสาใหญ่ ๆ ในโบสถ์ และยศพันโทก็ใช้สำหรับผู้มีตำแหน่งเป็นผู้ช่วยหรือเป็นรองจากพันเอก

ถ้าหลาย ๆ ขบวนรวมกันเข้า แต่ละขบวนย่อมมีหน้าที่ต่างกัน (ขบวนราบ ขบวนม้า ขบวนรถ ขบวนปืนใหญ่ ฯลฯ) ดังนั้นที่จะบังคับบัญชาว่ากล่าวทั่วไป จะต้องรอบรู้กิจการโดยทั่ว ๆ ไป คือเข้าใจกิจการของทหารทุกเหล่าใต้บังคับบัญชา ด้วยเหตุนี้เขาจึงเรียกว่า General ซึ่งเราเรียกว่า นายพล ตรงนี้คำของเรามีความหมายเลี่ยงไปหน่อย

ฝรั่งเขาตั้งชื่อยศโดยใช้ขนาดหน่วยเป็นหลัก เราก็ถือหลักนั้นเป็นทางความคิดด้วยเหมือนกัน นายร้อยหมายถึงผู้ควบคุมกำลังเรือนร้อย นายพันคือ ผู้ควบคุมกำลังเรือนพัน ส่วนคำว่า เอก โท ตรี นี้แสดงว่าใครคุมกำลังในเรือนนั้นมากขึ้นเป็นลำดับต่างกันอย่างไร การที่อาศัยวรรณยุคแสดงความแตกต่างนี้นับว่าเป็นลักษณะไทยแท้ทีเดียว ภาษาไทยเราวิเศษผิดแปลกกว่าภาษาอื่น ๆ ก็ตรง

ที่มีวรรณยุคนี้เอง ดังนั้นคำว่า เอก โท ตรี จึงเข้าแทรกไปด้วยทุกหนทุกแห่งถึงไหนถึงกัน

เมื่อพิจารณาถึงนายร้อย คือผู้ควบคุมคนเรือนร้อยก็จะแสดงให้เห็นว่า กำลังกองร้อยอยู่ในระหว่าง 200 กับ 100 มากน้อยกว่านี้เล็กน้อยแล้วแต่ยุคแล้วแต่สมัย ดังนั้นผู้บังคับหมวดจึงหมายความว่า ผู้ควบคุมกำลังเรือนสิบ ตรงนี้เองให้ความสว่างแก่เราว่า ยศร้อยโท ถ้าจะให้หนักไปในทางเป็นผู้ช่วยของผู้บังคับกองร้อย (หรือเป็นผู้บังคับกองร้อยในเวลาระดมพล) แล้วดูเหมือนจะถูกหลักวิชา (Scientifique) หรือเข้าทีมากกว่า และถ้าเราอ่านพบในหลักการของฝรั่งที่ว่า ผู้บังคับหมวดพึงใช้ร้อยตรี หรือจ่านายสิบ ผู้มีประกาศนียบัตรบังคับหมวด (จ่าสิบเอกถ้าจะตรงดี Adjudant Chef) ดังนี้ เราก็จะได้อรรถรสจากการอ่านนั้นสมกับที่เป็นนักศึกษาการทหาร คราวนี้ถ้ามีใครเขาเสนอขอให้ผู้บังคับหมวดเป็นร้อยเอกได้ เราก็พอเสนอความเห็นได้ทันทีว่า "ช้าก่อน ตรึกตรองดูให้ดี ด่วนเกินไปจะเสียการ แก้ทีหลังลำบากนัก"

สำหรับคำว่า นายพล เรามิได้ถือทางความคิดอย่างฝรั่งที่ยึดเอาความรอบรู้ทั่วไปเป็นหลักตั้งชื่อ เราคงยืนกรานถือกำลังที่คุมเป็นเกณฑ์ ถ้าพิจารณาตามหลักอักษรศาสตร์ก็ต้องว่า "นายหมื่น เอก โท ตรี" แต่เผอิญคำนี้มีความหมายอีกนัยหนึ่งไม่งดงามเลย ใคร ๆ ก็ไม่ชอบถูกเรียกว่า "ท่านหมื่น" ชรอยจะเป็นด้วยเหตุนี้จึงต้องแปลงหลักการไปในทางผู้ควบคุมบรรดากำลังพลังทั้งสิ้นแม่ทัพ-นายพล ไม่ใช่หมายถึงเป็นนายเฉพาะบรรดาพลทหารลูกแถวเท่านั้น

ผู้คิดตั้งชื่อยศนี้ยังค้นหาหลักฐานไม่พบว่าเป็นใคร เราควรจะสดุดีความมีสติปัญญาเฉียบแหลมของท่านด้วยใจจริง

ขอให้เราหวลกลับมาพิจารณาเรื่องกองพันผสมของเราต่อไป ถ้าเราตกลงถือกองพันผสมเป็นหลักเกณฑ์การจัดกองทัพไทย เราจะได้ยศชั้นไหนเป็นผู้บังคับบัญชา ถ้าผู้บังคับกองพันมียศเพียงพันตรี น้อยไปหน่อยแน่ อย่าลืมว่าท่านผู้นี้จะต้องเป็นผู้บังคับการจังหวัดหรือผู้บังคับเขตอะไรอันหนึ่งในยามปกติด้วย ต้องถึงพันโท ถ้าเช่นนั้นจะใช้ยศพันตรีสำหรับรับผิดชอบเรื่องอะไร จะใช้สำหรับตำแหน่งปลัด ? ผู้ช่วย ? รอง ? คิดดูให้ดี ๆ อย่ามักง่าย

ถ้าจัดหลายกองพันรวมกันจะเรียกชื่อหน่วยนั้นว่ากระไร จะให้ชื่อเป็นกรมหรือกองพลน้อย การเรียกชื่อเป็นกรมมีข้อเสียที่สำคัญยิ่งตรงที่ไม่แสดงหรือไม่บ่งลักษณะของกองทหารขนาดใหญ่โดยเด่นชัด ชวนให้เข้าใจว่าเป็นเรื่องของเหล่าใดเหล่าหนึ่งเล็กจิ๋วอยู่ร่ำไป นอกจากนั้นกรม

เป็นเรื่องของการจัดแบบกระด้าง ถ้านำเอามาใช้กับกองพันผสมก็เข้ากันไม่ได้เหมือนน้ำกับน้ำมัน เข้าทำนองนุ่งกางเกงสากลแล้วใส่งอบดูชอบกล ครั้นจะแผลงเสียหน่อยเรียกว่า กรมใหญ่โดยอาศัยคำว่าใหญ่เป็นเครื่องชูรส ก็น่าจะไปเป็นรสที่ดีได้ เพราะจะเกิดปัญหาต่อไปอีกว่า ถ้ามีใหญ่แล้วต้องมีน้อยและกรมน้อยอยู่ไหนหรืออะไรเป็นกรมน้อย ชื่อที่เหมาะที่สุดพอลงเอยได้เห็นจะเอียงไปในทางกองพลน้อย เพราะนึกจากจะตัดปัญหาของใจดังกล่าวแล้วยังอาจรวมหลายกองพลน้อยเป็นกองพลใหญ่ได้ไม่ขัดเขิน ปัญหาที่กล่าวนี้ถ้าแก้ตกก็จะได้แม่บทสำหรับการจัดการทหารส่วนภูมิภาคได้เหมาะเจาะงดงามเป็นปัญหาที่น่าสนใจเป็นพิเศษ

สมมุติว่า ได้ตกลงเรียกชื่อเป็นกองพลน้อยแล้ว ปัญหาต่อไปจึงมีว่าจะใช้ยศชั้นไหนสำหรับบังคับ ทางความคิดมีดังนี้

– ถ้าให้พันเอกบังคับก็ค่อนข้างน้อยไป เพราะยศพันเอกตั้งไว้สำหรับภายในเหล่าโดยเฉพาะ คือเป็นของเหล่าอันเป็นประเภทเทคนิคต่าง ๆ แต่กองพลน้อยเป็นหน่วยที่มีลักษณะทั่ว ๆ ไป เป็นกองทหารขนาดใหญ่เบื้องต้น (ขนาดย่อมที่สุด) มีกำลังมากกว่า หน้าที่กว้างขวางกว่ากรมล้วน ๆ (กรมทหารราบ กรมทหารม้า กรมทหารปืนใหญ่ ฯลฯ) เป็นอันมาก นอกจากนั้นหน่วยชนิดนี้อาจแยกไปทำงานเป็นอิสระได้จริงจัง (สำหรับบ้านเรา) รวมความแล้ว เหตุผลชี้หรือบังคับว่าควรจะใช้ผู้มียศสูงกว่าพันเอกเดี่ยวนี้

– หน่วยกองพลน้อย (ผสม) เป็นหน่วยที่ไม่มีอัตราการจัดโดยแน่นอนอาจมีการเพิ่มเติมกำลังได้อย่างกว้างขวางพอใช้ ผู้บังคับบัญชาจะต้องมีความรู้ทั่วไปทุกเหล่า จะรู้หรือถนัดเฉพาะเหล่าใดเหล่าหนึ่งไม่ได้ ไม่มีอคติลำเอียงเข้ากับเหล่าใดเหล่าหนึ่ง นอกจากนั้นเมื่อต้องหรืออาจทำการเป็นอิสระได้ในขอบเขตอันหนึ่งก็ต้องเป็นผู้มีหน้าตามียศศักดิ์พอจะไปเจรจากับผู้อื่น ให้เขามีความยำเกรงนับถือในความเป็นผู้ใหญ่ตลอดจนความไว้วางใจเชื่อถือสาเหตุ ๒ ประการนี้ชี้ว่าน่าจะใช้นายทหารชั้นนายพลเป็นผู้บัญชาการกองพลน้อย แต่จะใช้ชั้นไหนเล่า ขณะนี้เรามี พลตรี โท เอก ซึ่งควรสงวนไว้สำหรับหน่วยสูงขึ้นไปที่เรามีหรืออาจจัดขึ้นได้ในยามฉุกเฉิน เช่น พลตรีสำหรับหน่วยกองพลใหญ่ผสม พลโทสำหรับขนาดกองทัพน้อยและ พลเอกสำหรับแม่ทัพใหญ่หรือแม่ทัพสนาม (ถ้าเป็นโชคเหมาะเคราะห์ดีถึงกับจะมีกำลังทัพใหญ่โตขนาดหมู่กองทัพใหญ่ของฝรั่ง และจำเป็นต้องโอนพลเอกไปไว้สำหรับหน่วยนั้นแล้วไซร้ ท่านว่าให้รอไว้พิจารณาในตอนนั้นดีว่า ว่าจะต้องตั้งยศอะไร

สำหรับแม่ทัพสนาม) เมื่อพันเอกก็ต่ำไป พลตรีหรือก็สูงไป เป็นการขัดข้องอยู่ดังนี้ เราจะแก้ปัญหาอย่างไรจึงจะดี

– สรุปปัญหาชี้ว่า จะต้องมีอะไรขึ้นแทรกระหว่างพันเอก กับ พลตรี วิธีแก้มีอยู่ ๒ สถาน

สถานที่ ๑ ตั้งยศแทรกกลางเรียกว่า นายพลจัตวา (Brigadier ผู้คุม Brigade คือกองพลน้อย) ผู้ที่อ่านภาษาฝรั่งออกระวังคำนี้หน่อย เพราะคำว่าBrigadier ของฝรั่งเศสหมายถึงนายสิบจัตวาคือพวกนายสิบถ่ายอย่างที่เรียกว่า นายสิบกองประจำการ และปรากฏว่าผู้ปฏิบัติทั้งหลายไม่ชอบศัพท์นี้เลย เพราะปน ๆ กับคำว่านายสิบประจำการอันเป็นนายสิบอาชีพ เข้าใจยาก ถ้าหมายถึงนายพลจัตวาเขาเรียกว่า general d Brigade แต่การที่จะตั้งยศนายพลจัตวาขึ้นนี้อาจมีเสียงเซ็งแซ่ขึ้นได้หลายอย่าง พวกหนึ่งร้องว่า "เอาอีกแล้ว ลอกแบบฝรั่งอีกแล้ว ไหนว่าจะหาแบบไทยอย่างไรเล่า" อีกพวกหนึ่งคือ วงสังคมไม่อยากให้มีนายพลมากนัก เรื่องเคยมีเพื่อนฝูงกล่าวลัพยอกว่า ถ้าของเรามีนายพลจัตวาก็ดีเหมือนกัน แต่วิตกว่าการจะไปไม่ตลอดและยังแถมคำตลกคนองต่อท้ายอีกว่า หรือแม้จะให้ต่ำลงไปอีกสักหน่อย เป็นนายพลไม้ไต่คู้ก็ดูถ้าอาการหนัก และอย่าอุตริไปตั้งยศ "นายหมื่น" (ผู้คุมคนเรือนหมื่น)" เข้านา เรื่องจะเหลวใหญ่

สถานที่ ๒ สมมุติว่าตั้งยศนายพลจัตวาไม่สำเร็จ คือมียศชั้นนายพลให้ถอยมาอีกไม่ได้ ก็เหลือวิธีหนึ่ง คือยืดชั้นพันเอกขึ้นไปหา ชั้นพันเอกที่ยืดนี้มีวิธีหลายอย่าง ได้แก่

ก. ตั้งยศ **พันเอกพิเศษ** แต่อาจไม่ถูกใจส่วนมาก เช่นเกรงจะไปซ้ำหรือปะปนกับคำว่า **ข้าราชการชั้นพิเศษ** ข้อสำคัญจะเกิดเรื่องพันเอกสามัญยุ่งกันใหญ่

ข. แปลงพันเอกจากประเภทเฉพาะให้กลายเป็นทั่วไป หรือถ้าจะให้เข้าใจง่ายก็คือ ยกฐานะพันเอกเข้าประเภทนายพล มีรายได้สูงขึ้น เลิกเครื่องหมายแสดงเหล่า และใช้เหมือนนายพล ข้อสำคัญต้องได้ผ่านโรงเรียนที่กำหนดและทำงานในตำแหน่งนั้น ไม่ใช่มีว่างก็เลื่อนส่ง ๆ ไป การที่ผู้บังคับบัญชาของหน่วยซึ่งประกอบด้วยทหารหลายเหล่าต้องเลิกเครื่องหมายเหล่าเดิมของตนนี้ ถ้าไม่คิดก็ไม่สำคัญเท่าใดนัก บางประเทศเขาถือธรรมเนียมเคร่งครัด พันเอกผู้ใดได้เลื่อนฐานะตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการกองพล แต่ยังมิได้เลื่อนยศ เขาจะปลดเครื่องหมายเหล่าออกในทันใด

การปลดเครื่องหมายจิ๋ว ๆ นิดเดียวนี่แหละได้ผลทางใจอย่างใหญ่หลวง เพราะเป็นการประกาศให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเห็นแต่เริ่มต้นทีเดียวว่า "ข้าพเจ้าเห็นแต่การส่วนรวมไม่ลำเอียงแม้ในส่วนที่ข้าพเจ้ามีกำเนิดมาแต่ดั้งเดิม ข้าพเจ้าขอเสียสละ" จากธรรมเนียมข้อนี้เองที่นิยมกันแสดงอรรถาธิบายสั้น ๆ แต่ลึกซึ้งว่า "นายพลคือผู้ลืมเหล่าเดิมของตน" แม่ทัพใหญ่คุม ๓ เหล่าทัพ คือผู้ลืมเหล่าทัพเดิมของตนได้ ถ้าขืนไม่ลืมทัพจะรวนใหญ่

ถ้ามีความคิดที่จะยืนกรานให้แก้ไขพันเอก และไม่รักที่จะตั้งนายพลจัตวานี้ มีข้อเสียสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ ถ้าในการยุทธร่วมทัพกับสหายศึก คุมกำลังกองพลน้อยเหมือนกัน แต่ถ้าผู้บัญชาการกองพลน้อยของเราต้องเดินตามหลังเขาเรื่อยไปดูออกจะลดเกียรติของตนเหลือทน เป็นลูกน้อยเขาเสียเรื่อย ช้ำใจ

ข้อสนับสนุนในการตั้งยศนายพลจัตวาหรือพันเอกประเภททั่วไปนี้มีอีกอย่างหนึ่งและเป็นปัญหาที่น่าคิดด้วย คือเป็นการตัดปัญหาข้องใจระหว่างเหล่าได้ดี เท่าที่เป็นมาแล้วทหารเหล่าพิเศษไม่มีกรม หาตำแหน่งพันเอกยาก มีความน้อยใจในเรื่องนี้อยู่นานแล้ว ยิ่งรุ่นเด็ก ๆ กว่าเป็นอันมากเผอิญเหล่าของเขามีกรม ได้มีโอกาสไปเข้าแถวพันเอกด้วยแล้ว ยิ่งให้อารมณ์ขุ่นมัวหนักขึ้น ถ้ายศพันเอกกลายเป็นประเภททั่วไป การซุบซิบเรื่องนี้ก็ยุติ ข้อสำคัญการที่จะต้องวางระเบียบคัดเลือกตามความสามารถเป็นหลักนี้แหละ บางทีจะเป็นเครื่องช่วยให้กิจการก้าวหน้าไปได้เร็วขึ้นดอกกระมัง

ตามที่ชี้แจงไว้ยืดยาวนี้จะเห็นได้ว่า การที่ต้องสร้างหรือตั้งยศกันขึ้น ก็เพราะความจำเป็นที่จะให้ควบคุมบังคับบัญชา และยศที่ตั้งขึ้นต้องสัมพันธ์กับขนาดของหน่วยที่ต้องบังคับ มีแต่ยศไม่มีหน่วยให้บังคับ ก็ใช้ไม่ได้ หรือมีหน่วยแล้วไม่ตั้งยศไว้ให้เหมาะก็เหลวอีกเหมือนกัน ขนาดความรับผิดชอบต้องสัมพันธ์กับชั้นยศงานเล็กยศน้อย งานใหญ่ยศก็โตตาม ไม่ใช่ตั้งยศไว้สำหรับเลื่อนกันโก้ ๆ และเลื่อนกันตะพึดตะพือไป เพราะมียศเกลื่อนกลาด ยศหาง่าย ก็มีทางเสื่อมยศได้ง่าย เพราะศรัทธาขาดไป อนึ่งยศทหารในเวลานี้มีแปลก ๆ หูหลายอย่าง เราคงได้อ่านตามข่าวต่างประเทศและได้พบยศ จอมพลพิเศษ พลเอกพิเศษ ฯ ล ฯ ดูนุงนังสำหรับเราเต็มที เพราะเราไม่มีหน่วยทหารขนาดนั้น อนึ่งถ้าจะพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วจะเห็นว่า ที่เราเรียกยศในทุกวันนี้นั้นที่แท้จริงก็คือตำแหน่งหน้าที่นั่นเอง แต่ตำแหน่งหน้าที่ของทหารเกี่ยวข้องกับการควบคุมคนเข้ารบต้องมีวินัยเฉียบขาด ต้องเชื่อฟังเคารพกันตามตำแหน่งหน้าที่ จึงต้องสมมุติเครื่อง

หมายแทนและนำเครื่องหมายนี้ไปแสดงที่เครื่องแบบ จะเป็นที่หมวก คอเสื้อ อินทรธนู แขนเสื้อ ไหล่ หน้าอกฯลฯ ที่ไหนก็ใช้ได้ทั้งนั้น ขอแต่เพียงให้เห็นได้ชัดเพื่อรู้จักเป็นสำคัญ ส่วนที่จะประดิษฐ์ประดอยให้สวยงาม หรือมีศิลปของชาติประกอบอย่างไรก็สุดแต่อัธยาศัย เครื่องแสดงตำแหน่งอันนี้เองกลายเป็นยศไป ฉะนั้นถ้ากล่าวตามหลักนี้ ผู้ใดไม่ต้องใช้วินัยอย่างทหารและตำรวจก็ไม่จำเป็นต้องใช้ยศประดับ เปลืองเปล่าๆ อย่างเสมือนภารโรงไม่ต้องขีดอะไรเลย เพราะไม่รู้จะบังคับใคร มีแต่คนอื่นจะว่ากล่าว บางทีจะเป็นด้วยเหตุนี้ดอกกระมัง ตกมาในระยะนี้ข้าราชการพลเรือนเขาจึงไม่นิยมแต่งตัวใส่ขีด สาธุ ชอบแล้ว เพื่อนๆ ทหารเรือที่ข้าพเจ้า รู้จักเคยปรับทุกข์ว่า แบบฟอร์มทำนองนั้นควรเป็นของเขาแท้ๆ แต่เผอิญเผลอช้าไปหน่อยเดียวเขาเอาไปกินเสียแล้ว

จากข้อพิจารณานี้จะเห็นว่า ยศทางทหารบก ทหารเรือ ทหารอากาศ อาจไม่ต้องเลียนแบบกันก็ได้ เพราะวิธีการของแต่ละเหล่าทัพผิดแผกกัน เราชอบเป็นนักสแตนดาร์ดเสียจริงๆ เอะอะก็ต้องลอกกันเรื่อย น่ากลุ้มใจ

อนึ่งการที่มีเสียงซุบซิบว่า เดี๋ยวนี้ทำไมมีนายพลมาก ทีแต่ก่อนทำไมไม่มีอะไรทำนองนี้ จึงเป็นความเห็นที่ไม่แสดงหลักวิชา การที่จะมีนายพลอะไร แค่ไหนมีเท่าไหร่ เป็นเรื่องของการจัด เป็นเรื่องของความจำเป็น ถ้าจัดเกินเหตุหรือมีเหตุแล้วไปจัด ย่อมผิดหลัก เหลวด้วยกันทั้งคู่ เวลาปกติไม่มีกองพลนายพลก็มีน้อย เวลาสงครามมีกองพลขึ้นเยอะ นายพลก็งอกเงยขึ้นตาม เมื่อความรับผิดชอบหรือความสามารถของใครถึงขนาดนายพล แต่ไม่ให้เขาเป็น เวลาสงครามจะเอาใครที่ไหนมาเป็นแม่ทัพนายกอง การเป็นแม่ทัพนายกองไม่ใช่เรื่องของการเซ็นหนังสือในแฟ้มเสนอหนังสือเช้าเย็น เป็นเรื่องของความหนักใจในความรับผิดชอบในภาระที่บ้านเมืองกะเกณฑ์ให้รับ (ไม่รับผิดวินัยอาญาศึก) อย่างไรก็ดีถ้าจะตีว่า ระเบียบการเลื่อนยศของเรายังไม่รัดกุมต้องตามหลักวิชาดีแล้ว เราก็จำต้องยอมรับสารภาพโดยหน้าชื่นตาบานว่า มีมูลแห่งความจริงทางราชการก็คงไม่รั้งรอที่จะดำริแก้ไขเหมือนกัน แต่การที่จะให้ปรับปรุงได้ทันใจนั้นยาก ถ้าจะให้ง่ายต้องช่วยกันมีวิธีถมไปไม่จนเลย

ถ้าจะอธิบายเรื่อง ยศทหาร เหตุผลที่มา วิธีผลิต การแบ่งประเภท สิทธิที่ถูกตัด สิทธิที่ตอบแทน ระเบียบการเลื่อน ลด หรือพ้นจากยศ การช่วยเหลือของรัฐซึ่งอาจรวมเป็นเรื่องใหญ่ว่า "สภาพและฐานะของนายทหาร" แล้ว จะต้องพูดกันยาว เป็นเล่มสมุดขนาดหน้าพอใช้จึงของดไว้

ในโอกาสเบิดการศึกษาของท่านรองผู้บัญชาการทหารบกตอนหนึ่ง ได้เน้นวัตถุประสงค์สำหรับการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกไว้อย่างชัดเจนว่า "โรงเรียนนี้เป็นสำนักศึกษาสำหรับผู้นำหน่วยทหารและผู้ทำหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการ" ความจริงเรื่องนี้มีปรากฏชัดในข้อบังคับของโรงเรียน ทั้งการสอนในรุ่นยุคสงครามก็ดำเนินการตามวัตถุประสงค์นั้น หากแต่ว่าสถานะการณ์ไม่อำนวย จึงมีการขลุกขลักต่าง ๆ โรงเรียนของต่างประเทศเขาวางหลักการทำนองนี้ทั่วกัน แต่ในพวกเราเองปรากฏว่ายังไม่สู้จะซึมทราบในความสำคัญอันนี้โดยชัดเจน ดังนั้นการที่ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงของโรงเรียนกล่าวย้ำอีก จึงเป็นการยืนยันอันเหมาะสมและเป็นที่จับใจแก่ผู้ฟังอย่างยิ่ง การที่ยังไม่เข้าใจในวัตถุประสงค์ชัดเจนอาจเนื่องมาจากเหตุผลหลายอย่าง แต่เหตุหนึ่งคือยังมีสิ่งชวนเข้าใจผิดแฝงอยู่ในโรงเรียนด้วยได้แก่เรื่องชื่อโรงเรียนและชื่อของนักเรียน ของฝรั่งเศสได้เปลี่ยนเสียทั้งหมด คือทั้งวัตถุประสงค์ ชื่อและสถานที่ เรียกเป็นโรงเรียนการทหารบกชั้นสูงและย้ายจากโรงเรียนมาตั้งใหม่ใกล้หอสูงแอฟเฟล ของอังกฤษเปลี่ยนวัตถุประสงค์ แต่ไม่เปลี่ยนชื่อ คงเรียกโรงเรียนเสนาธิ-การทหารบกตามเดิม ชรอยจะถือว่าชื่อไม่สำคัญ ของเราชื่อโรงเรียนและชื่อนักเรียนขวางอยู่หน่อย ในสมัยหนึ่งได้มีการตั้งโรงเรียนรบขึ้นซึ่งที่แท้จริงก็ทำนองโรงเรียนเสนาธิการนี้แหละ แต่ในไม่ช้าก็เลิกไป ส่วนโรงเรียนเสนาธิการทั้ง ๆ ที่ชื่อเพี้ยนไปจากวัตถุประสงค์ แต่ก็เป็นชื่อที่รู้จักกันแพร่หลาย ได้รับความยกย่องนับถือดีพอใช้จะเปลี่ยนเสียก็น่าเสียดายจึงไม่มีใครคิดเปลี่ยน ส่วนชื่อนัก-เรียนชักจะแปร่งหูเอามาก ๆ ชวนจะทำให้วัตถุประสงค์เขวไปหรือมัวไปหน่อย ได้เคยมีการเสนอขอให้เปลี่ยนใหม่ เพราะคำว่านายทหารฝึกหัดราชการฝ่ายเสนาธิการนั้นขัดกับความจริงตั้งแต่ต้นจนปลาย คำนี้มีกำเนิดมาจากรุ่นแรก ๆ ที่มาเรียนไปด้วยและทำงานไปด้วยพร้อม ๆ กัน ดังนั้นการที่นำคำฝึกหัดราชการ ประเภทเดียวกับฝึกหัดครู เสมียนฝึกหัด ตามที่นิยมในสมัยนั้นจึงพึงได้สนิท แต่ครั้นต่อมาในยุค 70 % เป็นการศึกษากันจริง ๆ ไม่ใช่ฝึกหัดราชการ เพราะโรงเรียนไม่มีราชการจะหัดให้ มีแต่ราชการหรือวิชาที่ให้เรียนจึงเกิดไม่เหมาะ ยิ่งตกมาในระยะหลัง ๆ นี้ต้องเรียน สำหรับเพื่อเป็นผู้นำหน่วยและเสนาธิการด้วยแล้วชื่อจึงล้าสมัยเอามาก ๆ ถึงขนาดขัดหูเอาทีเดียว ควรจะเรียกเป็นนักเรียนหรือนักศึกษาดีกว่า คนทั่วไปก็นิยมเรียก "นักเรียนเสนาธิการ" อยู่แล้วสั้นดีเข้าใจง่ายไม่ควรจะฝืนใจ อย่างไรก็ดีกล่าวกันว่าเรียกเป็นนักเรียนดูจะกลายเป็นเด็ก แท้จริงบางคนมีบุตรแล้วตั้งหลายคน ข้อสำคัญคลังไม่ชอบใจมักถูกติว่า นักเรียนทำไมมีเงินเดือน เมื่อคลังไม่ชอบ

และถ้าขืนต่อความยาวสาวความยืดแล้วไซร้ จะเกิดความเรื่องตั้งฎีกาเบิกเงินเดือนไม่ทันอันเป็นเรื่องใหญ่ คำว่านายทหารฝึกหัดราชการจึงเลยติดมาเป็นอนุสาวรีย์ของโรงเรียน จนตราบเท่าทุกวันนี้

ขอท่านผู้อ่านทั้งหลายได้สังเกตุไว้ การจัดการทหารมีกฎอยู่ ๒ กฎ ตรงกันข้าม คอยดึงกันคือ กฎก้าวหน้า (Loi positive) และกฎหน่วงหลัง (Loi negative) กฎประการหลังนี้คือ แบบธรรมเนียมประเพณี ความเคยชิน วงสังคม ฯลฯ คอยดึงไว้ทั้ง ๆ ที่ไม่ถูกต้องหรือผิดหลักวิชาอย่างผีนตรงกันข้ามก็ตามที ก็คงมีอิทธิพลเข้าครอบงำและพลอยติดร่างแหตามไปด้วยได้เสมอๆ ความละเอียดในเรื่องนี้เป็นหน้าที่ของประวัติศาสตร์จะชี้แจง และยกตัวอย่างเป็นกรณี ๆ ไป

การที่วัตถุประสงค์ของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกมีแจ่มแจ้งว่า เป็นสำนักศึกษาแห่งแรกที่จะผลิตนายทหารชั้นผู้นำหน่วยใหญ่นี้มีความสำคัญยิ่งนัก เพราะเกี่ยวพันไปถึงการศึกษาในวิทยา-การทหารในกึ่งสูงซึ่งเรียกกันในสมัยนี้ว่า High command หรือ (Haut commandement) และศึกษาที่โรงเรียนป้องกันราชอาณาจักร ดังนั้นผู้ที่จะเข้าศึกษาในโรงเรียนนี้สำหรับฝ่ายทหารบกย่อมจะต้องคัดเลือกจากผู้ที่ได้มีโอกาสผ่านโรงเรียนเสนาธิการโดยไม่ต้องสงสัย

ในการเปิดการศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ในคราวนี้ยังมีพิธีอันน่าสนใจประ-กอบคือทำพิธีแจกประกาศนียบัตรและแจกเข็มเครื่องหมายให้ผู้สำเร็จการศึกษาด้วย

เครื่องหมายพระกรรม์ภิรมณ์เสนาธิบดีย์เหนือหลังช้าง ซึ่งนิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่าเข็มเสนาธิบดีย์ มีความหมายยืนยันวัตถุประสงค์ของโรงเรียนเป็นอย่างดี พระกรรม์ภิรมณ์เสนาธิบดีย์ คือฉัตร ๗ ชั้นนั้นหมายถึงแม่ทัพนายกอง (ผู้นำทหาร) ส่วนช้างหมายถึงอะไรทุกคนทราบแล้ว เรื่องของพระกรรม์ภิรมณ์มียืดยาวมาก โรงเรียนเสนาธิการทหารบกอาจแบ่งออกได้หลายยุค คือ ยุคทดลอง ยุคฝึกหัดราชการยุค ๗๐ % และยุคสงคราม ยุคทดลองและยุคฝึกหัดราชการยังไม่ได้สร้างเข็มเสนาธิบดีย์ ครั้นตกมาถึงยุค ๗๐ % ประเทศต้องมรสุมเรื่องเศรษฐกิจตกต่ำเรื่อยมา มีแต่การดุลยภาพกันเรื่อย ๆ ผู้สำเร็จการศึกษาแล้วไม่มีที่บรรจุ ทำให้ต้องสร้างเข็มเครื่องหมายเป็นที่ระลึก และวางหลักการเรื่องเหล่าเสนาธิการสำหรับผู้สอบไล่ได้ตั้งแต่ ๗๐ % ขึ้นไป จึงจะได้บรรจุเข้าทำงาน ข้อที่ร้ายมากในสมัยนั้นเกิดความเห็นแตกแยกเรื่องลัทธิการทหารจะเอาอย่างใครถึงจะดี (เยอรมันหรือฝรั่งเศส) ในที่สุดเรื่องไม่เป็นเรื่องจึงพลอยไปยุ่งที่โรงเรียนเสนาธิการด้วย กล่าวคือ

ก. พวกที่มีแต่เข็มเครื่องหมาย เรียกว่า พวกมีแต่ช้างไม่มีเชือก

ข. พวกที่มีทั้งเข็มและติดสายยงยศ เรียกว่า **พวกมีทั้งช้างและเชือก**

ค. พวกที่มีแต่สายยงยศ แต่ผ่านโรงเรียนเหมือนกัน เรียกว่า **พวกมีแต่เชือกไม่มีช้าง**

ง. พวกสุดท้ายได้แก่พวกไม่ได้เข้าโรงเรียน แต่มีอิทธิพลได้ขึ้นบัญชีเป็นเหล่าเสนาธิการเหมือนกัน เรียกว่า **พวกสายเถื่อน**

การที่เกิดบกพร่องในเรื่องช้างขาดเชือกผูก หรือมีแต่เชือกแต่หาช้างผูกไม่ได้นี่แหละ ทำให้ผู้อื่นพลอยเดือดร้อนใจด้วยไม่น้อย วิธีแก้ปัญหาในตอนนั้นใช้วิธีตัดต้นไฟคือ เลิกเลี้ยงช้างและไม่จ่ายเชือกให้อีก การก็สงบไปพักหนึ่ง

ต่อมาจำเป็นต้องใช้เชือกอีก และเรื่องช้างก็เริ่มตามมาอีก เป็นเงาตามตัวเพราะเป็นของคู่กัน ดังนั้นในยุคสงครามทั้ง ๆ ที่ข้อบังคับของโรงเรียนมีปรากฏชัดว่า ให้มีเข็มเครื่องหมายสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาแต่ไม่ได้ตกลงจะเอาอะไรแน่เป็นเครื่องหมาย บรรดาเจ้าหน้าที่ก็ได้พากเพียรเสนอช้างและอื่น ๆ แต่ก็ไม่สำเร็จ ในที่สุดการเลยค้างเติ่งเพราะคล้องช้างไม่ได้ คือไม่มีเครื่องหมายจะให้

การแจกเข็มเสนาธิปัตย์ในโอกาสนี้เป็นนิมิตรอันดียิ่ง ที่ได้ชำระสะสางและตัดภาระวุ่นใจเหล่านั้นได้หมดสิ้นไปโดยเด็ดขาดและเชือกในสมัยนี้ก็แข็งแรงกว่าแต่ก่อนมาก เพราะได้เพิ่มสายถักขึ้นอีกเส้นหนึ่งพร้อมด้วยขอ (ตุ้ม) เมื่อมีถึง ๓ เส้น (เกลี้ยง ๒ เกลียว ๑) กับอาวุธคู่มือ ทั้งช้างก็ได้เลี้ยงมานมนานเต็มทีเชื่องดีแล้ว ดังนี้ย่อมเป็นแรงดึงช้างไว้ไม่ให้อาละวาดตกมันได้อีก เลิกปัญหาเรื่องเชือก ๆ ช้าง ๆ กันเสียที จะได้มุ่งหน้ารวมแรงกำลังกายวาจา ใจ ในอันจะผดุงการงานป้องกันราชอาณาจักรให้ก้าวหน้าไปด้วยดี ขอให้เชือกและช้างของกองทัพบกจงเจริญและยืนยงคงอยู่เป็นคู่บารมีของชาติไทยสืบไปชั่วกาลนานเทอญ

พล.ต. ส. ศรานุชิต

เรื่องของท่านเส ฯ

(ลงในหนังสือพิมพ์ยุทธโกษ)

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ยุทธโกษได้มาแอบเมียงมองอยู่หลายครั้ง พอได้ช่องก็ฉวยโอกาสเข้ามายื่นคำขาดเอากับข้าพเจ้าว่า ชาวสำนักยุทธโกษมีเจตจำนงอันแนวแน่ที่จะได้เรื่องของข้าพเจ้าลงในฉบับหน้านี้ให้จงได้ โดยอ้างเหตุที่ข้าพเจ้าไม่ได้เขียนมานานแล้วเป็นสาเหตุสำคัญ ข้าพเจ้าแย้งว่าได้สมัครใจจากความเป็นนักเขียนมากลายเป็นนักอ่านเสียนานแล้ว เพราะความเกียจคร้านหนึ่ง เพราะความรำคาญหนึ่ง และเพราะความกลัวเป็นประการที่สุด

ทำไมจึงมีความเกียจคร้านในการเขียน ขอตอบว่า เพราะกลางวันไม่ค่อยว่างและคิดไม่ออก กลางคืนไฟฟ้าดับบ่อย ๆ เมื่อแม้แต่โรงไฟฟ้ายังเกียจคร้านไม่ขายกระแสไฟได้ ข้าพเจ้าผู้ใช้ก็พอจะเกียจคร้านเข้านอนเสียได้เหมือนกัน ขืนอาศัยตะเกียงรั้วอ่านและเขียนหนังสือเป็นอาจิณ รำคาญที่จะต้องเปลี่ยนแว่นตาเพิ่มความหนา อันจะเป็นเครื่องช่วยให้โรคทรัพย์อ่อนที่รบกวนอาตมาอย่างแรงและหานายแพทย์บำบัดได้ยากอยู่แล้วนั้น มีอาการกำเริบขึ้นจนกลายเป็นโรคทรัพย์จางและไม่มีศาสตราจารย์ใด ๆ ให้คำแนะนำเพื่อรักษาโรคนี้ได้ โรคทรัพย์อ่อนและและทรัพย์จางนี้เป็นพยาธิประจำของโลกหลังสงครามทุกสมัยซึ่งหาผู้รักษาได้ยาก ประเทศเราก็ยังป่วยอาการหนักด้วยโรคนี้อยู่ตลอดเวลา นับตั้งแต่เสร็จมหาสงครามโลกครั้งที่ ๒ มาแล้ว เห็นเปลี่ยนหมอกันอยู่ร่ำไป แต่อาการไข้ไม่ทุเลาสักที ทั้ง ๆ ที่ทุกหมอต่างก็อ้างว่า ตนมีตำหรับยาอย่างวิเศษ

ทำไมจึงมีความรำคาญ ข้อนี้ข้อบอกตามตรงว่า เพราะได้พิจารณาและสอบถามอยู่หลายครั้งแล้ว ก็ยังหาเป็นที่แจ่มแจ้งไม่ว่า ฐานะของหนังสือยุทธโกษเป็นอย่างไร บ้างก็ว่าเป็นหนังสือของทางราชการ บ้างก็ว่าไม่ใช่ เป็นอิสระ ฝ่ายที่โมเมว่าเป็นหนังสือของทางราชการนั้นให้เหตุผลอย่างซุ่ย ๆ ว่า เพราะราชการได้อุปการะให้ยืมสถานที่ ให้คนของราชการบางคนมาช่วยทำงานให้ เจ้าหน้าที่การเงินช่วยหักเงินเดือนค่ารับหนังสือส่งให้ ฯลฯ เพราะฉะนั้นใครจะขีดเขียนอย่างไร ต้องระวัง อย่างให้คัดง้างกับทางราชการ ถ้าจะให้ดีต้องเขียนตามความเห็นของผู้ที่พอจะบอกคำบอกได้

ฝ่ายที่มีความเห็นตรงกันข้ามได้ฟังดังนั้นชักขุ่นเคือง ตอบว่า หนังสือพิมพ์ยุทธโกษไม่ใช่และไม่ควรเป็นทางราชการ การจัดตั้งหนังสือพิมพ์ก็เพื่อให้นายทหารได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นในอันจะช่วยกันจรรโลงให้กองทัพรุ่งเรืองสถาพร จำเป็นอย่างไรที่จะต้องกะเกณฑ์ให้ใคร ๆ เห็นพ้องยกมือเห็นชอบด้วยตะบันไป อาจมีความเห็นแย้งก็ได้ และเป็นที่แน่นอนว่าถ้าการมีความเห็นเป็นฝ่ายแย้งหรือฝ่ายค้านนี้ ได้กระทำโดยมีระเบียบคือมีหลักฐานและเหตุผลก็ย่อมจะอำนวยประโยชน์ให้อย่างมาก

อนึ่งการที่อ้างว่าได้อุปการะนั้น ก็เพียงแต่ให้ยืมสถานที่ ไม่ได้ให้เงินอุดหนุน ตัวบรรณาธิการ ผู้ช่วย ผู้จัดการ ฯลฯ ล้วนแต่ทำงานให้ฟรี มิได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ซ้ำร้ายต้องปฏิบัติงานในหน้าที่ซึ่งมีตำแหน่งกินเงินเดือนนั้นด้วย เป็นการเพิ่มงานขึ้นอีกสถานหนึ่งโดยขอแรงกัน เสมียนพนักงานล้วนแต่ต้องจ่ายจากงบเงินของยุทธโกษ ไม่ใช่เงินของราชการ ฉะนั้นการที่จะทึกทักว่าเป็นหนังสือของทางราชการจึงชักจะแหม่ง ๆ หูอยู่สักหน่อย อนึ่งหนังสือพิมพ์ยุทธโกษก็ได้ประกาศอยู่ตลอดเวลาว่า "บทความที่ลงพิมพ์ในหนังสือนี้ มิใช่เรื่องที่ทางราชการรับรองแต่ประการใด" ทำไมจะใช้ลัทธิบังคับฟรีเพิ่มขึ้นอีก ดูเป็นการข่มเหงน้ำใจกันเหลือเกินนัก

ปัญหาที่โต้เถียงกันว่า หนังสือยุทธโกษเป็นทางราชการหรือมิใช่นั้น แท้ที่จริงเนื่องมาจากมารยาทในการเขียนหรือแสดงความคิดเห็น ผู้ที่ชอบให้ตามใจเจ้านายเรื่อย ๆ ไปก็อยากให้แสดงความคิดเห็นแต่เพียงในกรอบ อย่าโลดโผน ว่ายังไงว่าตามกัน ส่วนผู้ที่ชอบตามใจงานร้องว่าเลิกลัทธิแล้วแต่คนเสียทีเถิดมันต้องแล้วแต่งานบ้างซี เอางานตามคนเสียเรื่อยจะหาความก้าวหน้าได้ที่ไหน ? ไม่เพราะเรามัวแต่ตามคนดอกหรือ ที่เราต้องเดินหน้า ถอยหลังและอยู่กับที่จนอลเวงไม่รู้ว่าจะไปทางไหนกันแน่ ?

ถ้าจะกล่าวตามหลักวิชา(คือหลักการจัดปกครองกองทัพ หรือหลักการควบคุมให้ทหารอยู่ได้ด้วยความเรียบร้อยและก้าวหน้า) อย่างที่ฝรั่งเขามีบัญญัติไว้ในเรื่องนี้ก็พอหาได้ ของเขามีแบบธรรมเนียมตราไว้ในทำนองว่า "ในระบอบประชาธิปไตย เสรีภาพในการขีดเขียนย่อมมีตามรัฐธรรมนูญทหารก็พลอยมีด้วย ถ้าจะรอนสิทธิในเรื่องนี้ทั้งหมดก็ดูทารุณนัก แต่ทว่าทหารต้องอยู่ในวินัย ต้องยอมเสียหรือสละสิทธิอะไร ๆ มากกว่าพลเรือน (ตรงนี้ต้องมีการตอบ

แทน เช่นมีเบี้ยหวัดบำนาญดีกว่า) การขีดเขียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการป้องกันประเทศจึงต้องอยู่ในความระมัดระวัง เพราะมีผลสะเทือนถึงส่วนรวม ด้วยเหตุนี้เพื่อเป็นการป้องกันชนิดปลอดภัยไว้ก่อน จึงได้จัดให้มีหนังสือพิมพ์ทหารขึ้น เปิดโอกาสให้แสดงความคิด เป็นการปฏิบัติตามวิธีที่เรียกว่า "ระบายกันระเบิด" และถ้าความคิดเห็นนั้นเกี่ยวกับหลักการใหญ่ซึ่งจะเป็นคุณประโยชน์แก่ราชการไม่สมควรเปิดเผย บรรณาธิการอาจเสนอไปยังกระทรวงหรือกองทัพของฝรั่งมีบ่อย ๆ ว่าความเห็นชนิดโบว์แดงทางราชการขอร้องไม่ให้ตีพิมพ์และนำไปใช้ราชการ โดยวิธีนี้บรรณาธิการก็ชื่นใจ ผู้เขียนก็ปลื้ม เขาร่วมมือกันดีแท้ ส่วนความคิดเห็นในเรื่องธรรมดาหรือการแต่งหนังสืออ่านเล่นจำหน่ายอย่างเรื่องสืบราชการลับเพื่อหากำไรช่วยค่าเงินเดือนเสมียนพนักงานนั้น เชิญทำเข้าไปเถิด สาธุ ท่านมีเสรีที่จะทำได้ การช่วยตัวเองเป็นการปฏิบัติตามพระพุทโธวาท อตฺตาหิ อตฺตโนนาโถ

ตามที่ชี้แจงมาจะเห็นได้ว่า เพียงแต่จะพิเคราะห์สักเล็กน้อยว่าหนังสือยุทธโกษเป็นราชการหรือไม่ใช่ก็ช่วยให้เกิดความรำคาญ เพราะโต้เถียงไม่ตกลงกัน มิหนำซ้ำข้าพเจ้าผู้เขียนมักมีความเห็นนอกคอก เกรงว่าจะทำความรำคาญเพิ่มขึ้นอีก จึงไม่อยากจะสมัครเป็นนักเขียน สู้เป็นนักอ่านไม่ได้

ต่อไปนี้ถึงสาเหตุข้อที่สาม คือความกลัว ข้าพเจ้าได้รำพึงมานานแล้วว่า อันวิชาความรู้ที่มีดูเหมือนจะล้าสมัยเข้าทุกที เดี๋ยวนี้เขาพูดถึง Combat team แต่เขาลืมนึกถึงเรื่องหน่วยผสมหรือกองผสมที่เคยศึกษากันมาอย่างช่ำชอง เขาอธิบายถึงTeam Work เป็นภาษาฝรั่งโดยไม่รู้จะแปลเป็นไทยอย่างไร ทั้ง ๆ ที่เราเคยศึกษาถึงวิธีทำของงานแบบผสม เป็นชุด หรือแบบแยกการแบ่งงานกันทำคนละอย่าง ไม่ใช่ทำคนเดียวรู้ดีคนเดียวเป็นโลกวิทู ไว้ใจคนโน้นไม่วางใจคนนี้ อะไรกันยุ่งเขวไปหมด เรื่องเขา Combat team, team work ก็คือเรื่องของสมัคคิยาชยาชเย อย่าแยกพวกพ้องอย่างกษัตริย์ลิจฉวี ท่านเห็นหรือไม่ว่า คนเก่ากับคนใหม่ชักพูดกันไม่รู้เรื่อง สภาพการณ์อันนี้ถึงกับชวนให้เปรียบเทียบว่าสมัยโน้นกับสมัยนี้ ใครจะดีกว่ากัน ในที่สุดวันหนึ่งคงจะถึงเรื่อง "ว่าวแพ้แต่คนยังไม่แพ้" โดยไม่ต้องสงสัย

เมื่อความวิตกว่า ความรู้ที่มีจะล้าสมัย ขีดเขียนอะไรลงไปกลัวจะเป็น หรือผิดมากกว่าถูก จึงไม่อยากจะเขียน สู้คลุมดีอยู่เรื่อย ๆ ไม่ได้ การผิดหรือถูกหลักวิชาดูไม่สู้จะกระไรนัก

เพราะคนเราเกิดมาย่อมมีความคิดผิดบ้างถูกบ้างเป็นของธรรมดา แต่ความกังวลว่าจะผิดหรือถูกใจนี่แหละ รู้สึกครั่นคร้ามอยู่ครามครัน

ข้าพเจ้าได้พากเพียรอธิบายสาเหตุ ๓ ข้อแก่บรรณาธิการในอันจะปลีกตัวไม่ต้องเขียน แต่บรรณาธิการผู้มีความดื้อทนในการขอหายอมพึ่งไม่ คงยืนกรานในมติเดิมอยู่ร่ำไป ทุกคราวที่พบหน้าเป็นต้องเตือนทุกทีจน ในที่สุดต้องยอมรับปากโดยมีเงื่อนไขว่า ขอเขียนเรื่องเบ็ดเตล็ดไม่ใช่สารคดี ทั้งไม่ต้องเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ อาจเป็นเรื่องทำนองละครร้อยเรื่องก็ได้

ขณะที่รับปากว่าจะเขียนเรื่องเบ็ดเตล็ดนั้น ก็ด้วยนึกเอาอย่างคร่าว ๆ ว่าจะไม่ยุ่งยากนัก เขียนอะไรๆ ส่งเดชไปพอให้พ้นตัวก็แล้วกัน ครั้นถึงเวลาจะลงมือเข้าอย่างจริงจังการกลับปรากฏตรงกันข้าม ไม่รู้ว่าจะเขียนเรื่องอะไร นึกอยู่หลายวันก็ยังตรองไม่ตก บางคราวถึงกับตีโพยตีพาย พาลพาโลเอากับดินฟ้าอากาศว่าเพราะร้อนนักสมองจึงทึบ

อยู่มาวันหนึ่ง ภารโรงได้นำบัตรเชิญมาวางบนโต๊ะทำงาน (ไม่ใช่ผู้เชิญนำมาให้) เปิดออกดูปรากฏว่าเป็นคำเชิญให้ไปร่วมพิธีในการแจกปริญญาเสนาธิการบัตร์ ที่โต๊ะอาหารกลางวันเกิดถกเถียงกันในปัญหาลีลาศว่า จะคลาไคลกันอย่างไรในสนามหญ้าถ้าฝนตก ฝ่ายแก้บอกว่า "บนบานหลวงพ่อทุกชนิดไม่ให้ฝนตก ถ้าหลวงพ่อเกิดแก่งแย่งกัน ฝนตกลงมาจนได้ มีเหลืออยู่วิธีเดียวคือยกเข้าไปในห้องสมุด" ฝ่ายถามแย้งว่าดูโกลาหลเสียจริง ๆ อะไร ๆ ก็ห้องสมุด เหตุไฉนไม่ไปสวนอัมพร ฝ่ายแก้ตอบว่า ใครจะมีอะไรต่างก็ไปสวนอัมพร ดูเป็นสวนสาธารณะไม่สมเกียรติทั้งไม่สะดวกอีกหลายอย่างหลายประการ

ฝ่ายถามกับฝ่ายแก้ต่างถามตอบกันอีกหลายข้อหลายกะทง แต่ข้าพเจ้าไม่ได้สนใจฟังเพราะมัวไปคิดถึงคำพูดที่ว่า "อะไร ๆ ก็ห้องสมุด อะไร ๆ ก็สวนอัมพร" ดูห้องสมุดกระทรวงกลาโหมช่างมีฐานะอย่างเดียวกับสวนอัมพรเสียจริง ๆ

สวนอัมพรเป็นที่กว้างขวางตั้งอยู่ในท่ามกลางพระนคร เป็นของกลางที่พอหยิบยืมกันได้ เพราะฉะนั้นใครจะมีงานอะไรย่อมนึกถึงสวนอัมพรทุกที โดยทำนองเดียวกันตัวตึกกระทรวงกลาโหมซึ่งแม้ในบัดนี้ยังไม่สู้แน่ว่า ใครเป็นเจ้าของ (กองทัพบก ? ปลัดกระทรวง ? ของกลางระหว่าง ๓ ทัพ ?) ยังมีห้องกลางอยู่ห้องหนึ่ง ห้องนั้นตามชื่อมีว่า "ห้องสมุดกระทรวงกลาโหม" แต่การใช้ ๆ เป็นห้องสารพัดกิจ

ถ้าจะให้มีฐานะเป็นห้องสมุดจริง ๆ ก็ไม่ใช่เรื่องของกรมเสมียนตรา เพราะห้องสมุดเกี่ยวกับการค้นคว้าศึกษา ควรได้มีสิ่งอุปกรณ์ทุกอย่างในอันจะช่วยให้ค้นคว้าสอบทานหลักฐานเอกสารได้สะดวก ห้องสมุดควรเป็นของโรงเรียนเป็นที่เก็บสมุดและสิ่งอุปกรณ์ที่จะใช้สมุดนั้นให้จำเริญแก่ปัญญา ทุกวันนี้เราใช้ห้องนี้หลายอย่าง เช่น เป็นห้องอ่านหนังสือพิมพ์ ห้องเลี้ยงอาหารใหญ่ ๆ เป็นห้องลีลาศในบางครั้ง เป็นห้องประชุมฟังปาฐกถา ห้องพิธีหรือพิพิธภัณฑ์ การประดับโคมไฟบอกแก่เราว่าหนักไปในทางเป็นห้องอาหารหรือลีลาศมากกว่าเป็นห้องอย่างอื่น

คิด ๆ ขึ้นมาแล้วชวนให้สังเวชใจ เรา–ไทยเป็นประเทศเล็ก การศึกษาเป็นอุบายสำคัญที่จะพาให้เอกราช–อธิปไตย–ประชาธิปไตยดำเนินไปตลอดรอดฝั่งแต่นโยบายในเรื่องนี้เดินไปลุ่ม ๆ ดอน ๆ เหลือทน ทั้งนโยบายทั่วไปของประเทศและในวงการทหารเอง มีโรงเรียนมานานแล้วแต่ไม่มีห้องสมุดเป็นล่ำเป็นสันตั้งห้องสมุดขึ้นคราวใด มีแต่เรื่องสมุดไม่มี สมุดหาย ยืมไปไม่ยอมส่งหรือมีแต่สมุดอ่านเล่น หาสมุดอ่านจริงยากเต็มประดา ไม่มีงบประมาณห้องสมุด ผลที่มาสนองก็คือไม่มีโอกาสได้ศึกษาในประการสำคัญยิ่งได้แก่ "การค้นคว้าด้วยตนเอง" โดยนัยอันนี้ความคิดเห็นอันเป็นของตัวจึงมีน้อย คอยแต่อาศัยเก้าอี้ของคนอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เรื่อยในที่สุดเราจึงมีแต่การเรียนชนิดลัทธิเอาอย่างตะบันไป เรียนจากชาตินั้นชาตินี้ แต่ไม่มีลัทธิแบบไทยสักที ดูน่ารำคาญในการต้องตั้งต้นตัว ก. อยู่ตลอดกาล

ในส่วนการศึกษาทั่ว ๆ ไปนั้นเล่าก็อลเวงชอบกล คนเราเกิดมาสำคัญตรงที่อยู่กิน ถ้าจะพูดให้โก้ตามศัพท์สมัย ก็ได้แก่ **การครองชีพเป็นพลเมืองดีมีอาชีพ** เดี๋ยวนี้เรียนกันอักโข เรียนแล้วหางานทำไม่ได้ เพราะต่างจะเป็นข้าราชการ ดังนั้นยิ่งเรียนยิ่งไร้อาชีพ ตรงกันข้ามพวกต่างด้าวไม่สนใจในการเรียนแบบของเรา แต่เขามีอาชีพทุกคนพวกนี้ไม่ต้องเรียนแต่มีอาชีพ จึงเกิดปัญหาโต้เถียงกันชุลมุนทั่วไปว่า เรียนไปทำไม? เราเรียนเรื่องคณิต ๆ กันอย่างที่จะเป็นนักปราชญ์คำนวณ ปล่อยให้เรื่องสานกะบุง ตะกร้า ทำเก้าอี้หวายตัดเครื่องแต่งกายทุกชนิดตลอดจนการขายขนมของกินทั้งปวงให้แก่คนต่างด้าว ถ้าขืนเรียนกันอย่างนี้ต่อไปอีกสักสิบปี เห็นจะไม่ผิดที่จะคาดคะเนว่า ไทยต้องไร้อาชีพหรือมีอาชีพเป็นขอทาน นโยบายศึกษาน่าจะต้องได้รับการปรับปรุงเป็นการใหญ่เสียแน่แล้ว

พอคิดฟุ้งสร้านมาถึงเพียงนี้ก็พอนึกขึ้นได้ว่าเป็นเรื่องของการเมือง ข้อบังคับยิ่งห้ามไม่

ให้ทหารกับการเมืองเกี่ยวกัน ถ้าเผลอพูดไปจะถูกมะพร้าวห้าวยัดปากสู้กลับมานึกถึงเรื่องของเราดีกว่า

เจ้าของเรื่องผู้เป็นต้นเหตุให้เกิดความคิดฟุ้งสร้าน คือ ผู้ออกจะเป็นฝ่ายเสนาธิการ เราเคยได้ยินคำตัดพ้อต่อว่าอยู่เสมอว่า "อะไร ๆ ก็ฝ่ายเสนาธิการ" ฉะนั้น ห้องสมุดกลาโหม-สวนอัมพร-เรื่องของฝ่ายเสนาธิการ จึงมีฐานะประจวบกันอย่างน่าอัศจรรย์ใจ พอคิดมาถึงตรงนี้ก็ตกลงจะเขียนเรื่องเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับเสนาธิการกิจ (เรื่องของท่านเส.) เพื่อเป็นของกำนัลฝากไปให้แก่นักเรียนเสนาธิการชุดที่ ๒๗ ผู้ที่ออกไปรับราชการในตำแหน่งฝ่ายเสนาธิการ

ความจริงนักเรียนชุดนี้ได้เคยทำงานในตำแหน่งฝ่ายเสนาธิการมาครั้งหนึ่งแล้ว ระหว่างสงครามและได้ทำอยู่ตั้ง ๒ ปี แต่ฐานะในครั้งนั้นมีเพียงได้รับการอบรมพิเศษ มาในคราวนี้มีฐานะนิตินัยว่าได้ผ่านโรงเรียนมีปริญญา รส.พ่วงท้าย แถมมีช้างประดับอกเสื้อ เกียรติที่จะได้รับจึงต่างกันมาก

การเขียนได้อาศัยวิธีเก็บตกจากที่ต่าง ๆ มีสิ่งที่ได้เคยผ่านตาบ้าง ประสบกับตนเองบ้าง ได้ยินได้ฟังจากบรรดามิตรสหายที่มาระบายทำนองพูดความลับคับอกกับรักเล่ห์บ้าง ด้วยเหตุนี้ความเห็นที่เขียนนี้จึงไม่ใช่ทางราชการรับรองและตนเองก็ไม่อาจรับรองตลอด เพราะเก็บมาจาก "เขาว่า" ก็มีเยอะ

เราท่านทั้งหลาย ย่อมรู้จักตำแหน่งหน้าที่ราชการของนายทหารผู้ประดับสายยงยศสีเหลืองอร่ามตา ชนิดสายถัก ๑ สายและสายเกลี้ยง ๒ เส้นเป็นอย่างดีแล้ว บางโอกาสพวกนี้ประดับเพียงสายเกลี้ยง ๒ เส้น ส่วนมากมีเข็มรูปหัวช้างติดที่หน้าอกเสื้อเบื้องขวาอีก ๑ อัน นายทหารพวกนี้ถ้าเป็นชั้นผู้น้อยแล้วเป็นต้องมีสายรุงรังดังว่าติดอยู่เสมอ ยิ่งพวกออกใหม่ ๆ ยังไม่เคยติดด้วยแล้ว ติดวันแรก ๆ นอนไม่หลับเลย อยากแต่จะให้ถึงเวลารุ่งเช้าเสียเร็ว ๆ จะได้แต่งเครื่องแบบออกเก๋เวลาเดินนาน ๆ ชำเลืองดูหน้าอกเสียที คล้ายกับมีความวิตกว่าอะไร ๆที่หน้าอกนั้นจะหายไป แต่ที่จริงความตื่นเต้นต่างหากที่กระตุ้นใจให้ชำเลืองมอง พลางรำพึงกับตัวเองว่า อึม์ อันว่าอาตมานี้ไม่ใช่คนปานกลางเลย! เดี๋ยวนี้ค่อยทุเลาความตื่นเต้นไปหน่อย เพราะเคยติดเคยประดับกันมามากแล้ว สำหรับนายทหารชั้นนายพลไม่ติดสายชนิดนี้ เพราะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้เป็นราชองครักษ์เสีย ซึ่งจะเป็นราชองครักษ์เวรหรือราชองครักษ์พิเศษก็สุดแต่จะมีระเบียบตราไว้ตามยุคตามสมัย

นายทหารพวกนี้ ทางราชการกำหนดชื่อว่า **นายทหารฝ่ายเสนาธิการ** แต่คนทั่วไปเรียกชื่อผิดเพี้ยนกันต่าง ๆ นานา เรียกว่า "**นายทหารเสนาธิการ**" (ตัดคำว่า ฝ่าย ออกเสีย) บ้าง "ฝ่ายเส." บ้าง เส. เฉย ๆ บ้าง ตรงนี้เองเป็นเหตุให้เกิดข้อคิดขึ้นว่า เหตุไฉนศัพท์ที่ทางราชการกำหนดจึงไม่เป็นที่นิยมใช้ การที่จะซัดทอดแบบส่งเดชว่า ใช้ผิด หรือผู้อื่นผิดเสมอไปนั้นดูไม่สู้จะยุติธรรม ควรจะคำนึงว่าราชการเป็นฝ่ายผิดบ้างไม่ได้หรือ ? เพราะชื่อไม่เหมาะสม เขาจึงไม่นิยมหรือเหมาะสมัยหนึ่ง แต่เดี๋ยวนี้ไม่เหมาะควรแก้ไขดังนี้เป็นต้น

ขอให้เราลองค้นต่อไปในสาเหตุของความแผลงแห่งการเรียกชื่อนี้

ชื่อตำแหน่งพวกเสนาธิการนี้มี 2 ชื่อคือ เสนาธิการเฉย ๆ เช่น เสนาธิการทหารบก เสนาธิการกองทัพ กองพล เสนาธิการกรม กับ นายทหารฝ่ายเสนาธิการ ซึ่งประจำอยู่กับตัวเสนาธิการดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ดีถ้าเรียกรวม ๆ กันแล้ว ก็ให้เรียกว่า **ฝ่ายเสนาธิการ**

ตรงนี้เองเกิดปัญหาขึ้นว่า นายทหารฝ่ายเสนาธิการ หมายความว่ากระไร ? บ้างออกความเห็นว่า "ฝ่าย" มีความหมายตรงกับคำว่า **ของ** นายทหารฝ่ายเสนาธิการ คือเป็นนายทหารของ (ตัว) เสนาธิการ ตัวเสนาธิการเป็นหัวหน้า พวกฝ่ายเป็นลูกน้อง และด้วยหลักการอันนี้ถ้าแม่ทัพหรือผู้บัญชาการกองพลใดไปยุ่มย่ามสั่งการแก่พวกฝ่าย โดยมิได้บอกเล่าเก้าสิบกับตัวเสนาธิการ หรือสำคัญผิดเข้าไปยุ่มย่ามกับหัวหน้าแผนกต่าง ๆ เข้าแล้ว ท่านว่าผิดหน้าที่ ผิดมรรยาทไปแย่งงานเขาทำ ฝ่ายเสนาธิการคนใดมีเรื่องอะไรเข้าถึงตัวหัวหน้าหน่วยข้ามศีรษะตัวเสนาธิการไป หรือโดดเข้ารับธุระหาความชอบพิเศษเกี่ยวกับเรื่องจัดการรำวงหรือการรื่นเริงนานาชนิด ไม่ยอมทำหน้าที่ของตน ท่านว่าฝ่ายเสนาธิการคนนั้นไม่รู้จักลำดับการบังคับบัญชา ไม่เข้าใจในสายงาน ความยุ่งเหยิงอลเวงทำนองนี้มีอยู่ทั่ว ๆ ไปสมควรที่พวกฝ่ายจะสังวรณ์ไว้ และบรรดาผู้นำหน่วยหรือหัวหน้าหน่วยต้องระลึกไว้จงดี เฉพาะอย่างยิ่งหัวหน้าหน่วยที่ผ่านโรงเรียนเสนาธิการมาแล้ว มักจะหลงลืมบ่อย ๆ ว่า ตัวเป็นเสนาธิการเองและเข้าแย่งงานเสนาธิการของตัว อันก่อให้เกิดเรื่องฟ้องร้องกล่าวหากันว่า "อยู่ร่วมกันไม่ได้" อันเป็นคดีที่เราได้ยินได้ฟังบ่อย ๆ

ทางราชการทหารมีความจำเป็นที่จะต้องใช้คำย่อเกี่ยวกับยศและตำแหน่ง เพราะทุ่นเวลา ทุ่นแรง ทุ่นค่าใช้จ่าย ในการติดต่อสื่อสารตามระเบียบเก่าแก่คำย่อใช้โดยเฉพาะการเขียนและภายในวงกระทรวงกลาโหมและใช้ในราชการสนาม แต่ตกมาในยุคหลัง ๆ นี้ใช้กันทั่วไป ทั้งปรกติ

และสนาม ทั้งอ่านทั้งพูด ทั้งเขียน ทั้งนอกและในกระทรวง

เสนาธิการ ใช้คำย่อว่า เสธ. นายทหารฝ่ายเสนาธิการใช้คำว่า ฝ. เสธ. ต่อมาเปลี่ยนเป็น ฝสธ. คำย่อ เสธ หรือ ฝ. เสธ. นี้ วัตถุประสงค์เดิมให้ใช้เพียงการเขียน เวลาอ่านหรือพูดต้องใช้คำเต็ม จึงมิได้กำหนดวิธีอ่านอย่างย่อไว้ด้วย การพูดหรืออ่านอย่างเต็มรู้เฉพาะในวงนายทหารหรือกองบังคับการ ในวงผู้รู้เองก็เกิดเบื่อที่จะพูดหรืออ่านอย่างยาว ธุระมีมากเสียเวลาจึงเริ่มมีการอ่านอย่างย่อขึ้น เมื่อนิยมอ่านอย่างย่อปัญหาจึงมาถึงว่าอ่านอย่างไร เพราะไม่มีใครกำหนดไว้ เสธ. อ่านอย่างไม่สะกดตัวว่า เส-ธ หรือจะอ่านอย่างสะกดตัวว่าเสธ. การอ่านอย่างไม่สะกดตัวดูยืดยาดและเยิ่นเย้อ ไหน ๆ จะย่อกันทั้งทีต้องย่อให้สั้นจริง ๆ สั้นกุดได้เท่าไรยิ่งดี แต่อ่านอย่างสะกดตัวฟังแล้วแปร่งหูเหลือทน ชักจะกระเทือนใจ เป็นเศษไม้ เศษผ้า เศษชิ้นเล็ก ๆ พวกใช้การอะไรไม่ได้ และถ้าเกี่ยวกับตำแหน่งชั้นผู้ใหญ่ยิ่งไม่เหมาะเอาทีเดียว ดีไม่ดีอาจต้องประสบความขุ่นเขียวของดวงตาหรือถูกดุ ความยุ่งยากลำบากใจของผู้น้อยมีดังนี้ จึงหาทางเอาตัวรอดโดยวิธีกลาง ๆ คือ ฝ่าย เส บ้าง เส เฉย ๆ บ้าง และแม้จะมาถึงขั้นนี้แล้วก็ยังไม่สะดวก เพราะต้องแบ่งชั้นวรรณะให้รู้ถึงศักดิ์ว่า เส ไหนจะใหญ่เล็กกว่ากันอย่างไร วิธีแบ่งง่าย ๆ และแยบคายจึงมีตามมาอีก ถ้าเป็นยศตั้งแต่พันเอกลงไปใช้คำว่า เส ประกอบกับชื่อหรือหน่วย เช่น เส เติม หรือ เส พล. ๔ ที่นิยมกันมากคือใช้ชื่อประกอบ ด้วยเหตุนี้เราจึงได้ยินใช้กันแพร่หลายเช่น เส ผ่อง. เส เตี้ยม. เส ทองเหลือ. เส........ฯลฯ ความนิยมอันนี้แพร่หลายโดยรวดเร็วราวกับไฟไหม้ป่า ข้าราชการพลเรือนราษฎร เรียกตาม ๆ กันโดยไม่มีผิดเพี้ยน เจ้าตัวได้ฟังก็ชอบ ผู้พูดก็ชอบ พอใจด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย กิจการทั้งหลายทั้งนอกทั้งในราชการเดินสะดวกดีเหลือเกิน

สำหรับเสนาธิการกองทัพ ซึ่งเป็นนายทหารชั้นนายพล จะเรียกว่า เส เฉย ๆ ดูไม่งาม ฉะนั้นจึงเกิดมีพิธียกยอปอปั้นเข้าให้หน่อย โดยเติมอุปสรรคหรือปัจจัยลงไป คือเรียกว่า ท่าน เส บ้าง หรือ เสใหญ่บ้าง สุดแต่ใครจะชอบอย่างไรและความจริงไม่สู้ลำบาก เพราะนาน ๆ จะพูดถึงสักครั้งหนึ่ง แต่มีข้อขำอยู่หน่อยที่มีราษฎรบางหมู่ฟังไม่ถนัดในคำว่า ท่านเส หรือ เส ไม่รู้ว่ามีธรรมเนียมอย่างไร เห็นเขาเรียกก็เรียกบ้าง จึงเติมเข้าทั้งข้างหน้าและข้างหลังว่า "ท่านเสนา" ฟังแล้วขำดีพิลึก แต่ชักจะจักจี้ชอบกล อันที่จริงก็น่าเห็นใจ เพราะพวกนั้นมีจิตศรัทธาแก่กล้าใคร่จะยกย่องอย่างสุดกำลังสามารถ แต่ความรู้สึกหรือสังคมที่มีจำกัดอยู่ในวงเฉพาะลิเก-นาฏดนตรีเป็นอย่างสูง

ดังนั้นเมื่อเขาขอยืมคำของลิเกมาใช้พอเอาตัวรอดไปทีหนึ่งก็เป็นที่น่าอภัย

ผู้กำหนดคำย่อเก่งที่สุดเราต้องยกย่องให้พลทหาร เดี๋ยวนี้เขาพูดคำย่อทันสมัยเบี้ยบ ผู้บังคับหมวด ผู้บังคับหมู่ ย่อว่า หมวด หมู่ เท่านั้น อย่างเกรงใจหน่อยก็ย่อว่า ผู้หมู่ ผู้หมวด ผู้กอง ผู้พัน ผู้การ สำหรับหมายถึงผู้บังคับหมู่, หมวด, กองร้อย, กองพัน, และ ผู้บังคับการกรมตามลำดับไป กองบัญชาการกองทัพและกองพลเรียกเพียง กองทัพ กองพล เป็นอันว่ามีคำย่อเข้าชุดกับ เส, ท่านเสอย่างเหมาะเจาะราวกับเป็นชุดลายครามและเป็นที่นิยมกันมาก

ผู้ใช้คำย่อเก่งที่สุดในระหว่างสงคราม ต้องยกให้ราษฎรชาวบ้านซึ่งมีหน่วยทหารไปปฏิบัติงานในบริเวณนั้น พวกนี้คล่องปากอย่างน่าอัศจรรย์ ในสมุดประมวญคำย่อที่ สธ. ๓ ทบ. สนาม ได้พิมพ์ขึ้นท่องราวกับได้เรียนในสมุดเหล่านั้น คำว่า คพธ. คยพธ. คนม. ซยย. กขส. รพน. พลา ฯลฯ แม้เด็ก ๆ ข้างถนนก็ยังรู้ว่าคืออะไร อยู่ที่ไหน ซ้ำไม่ลืมที่จะดัดแปลงคำย่อตามสมัยที่พลทหารชอบใช้เกี่ยวกับ หมู่ หมวด ดังกล่าวข้างต้น การแพร่หลายเรื่องคำย่อยังมีมาจนถึงทุกวันนี้ ราษฎรส่วนมากจะเรียกนายสิบว่า "หมู่" อย่างสบายอกสบายใจไม่ขัดเขิน และหมู่คนนั้นก็จะสนทนาพาทีด้วยโดยอัธยาศัยไมตรีอันดียิ่งเช่นกัน

การใช้คำย่อที่ผิดไปจากแบบแผนนี้ ฟังในครั้งแรก ๆ ก็ชักแปร่งหรือขัดหูแต่เมื่อได้ยินบ่อยเข้าจนเคยชินแล้ว ฟังดีเหมือนกัน มีคำย่ออยู่กลุ่มเดียวที่ผู้เขียนออกรู้สึกอึดอัดรำคาญไม่หาย คือพวกฝ่ายเสนาธิการเอง แผลงคำย่อ มท.ท. พายัพ. เสธ ท. พายัพ และ พลา.ท.พายัพ ให้สั้นลงไปอีก เช่นเขียนว่า นำเรียน เสธ.ท. หรือ มท. เพื่อโปรดทราบ หรือเสนอ พลา ท.

ความตั้งใจของเราจะพูดถึงเรื่องของท่าน เส แต่ชื่อของท่านเสซึ่งเป็นคำย่อ ทำให้ผู้เขียนเพ้อเจ้อไปเรื่องอื่น บัดนี้เราจะได้กลับมาหวนพูดเรื่องของเราต่อไป

เรื่องของท่านเสมีความชอบกลอยู่สถานหนึ่ง ที่ชอบพูดกันถึงนัก ผู้พูดจะเป็นเสหรือไม่ก็ตาม จะเคยผ่านโรงเรียนเส. (ย่ออย่างสมัยนิยม) หรือไม่ก็ตาม ในที่สุดแม้จะเป็นพลเรือน ไม่ใช่ทหารก็ตาม ท่านเหล่านั้นมักพูดรำพันถึงเรื่องของท่านเส (เสนาธิการกิจ–ธุระหน้าที่ของท่านเส) ได้อย่างสบายใจ บ้างแสดงความเห็นว่า ควรเป็นอย่างโน้น บ้างก็ตัดสินว่าต้องเป็นอย่างนี้ บ้างว่าเรื่องชนิดนี้ต้องไปหาท่านเสหรือพวกเส กิจธุระนั้น ๆ จึงจะสำเร็จ บางคนมีแถมท้ายตามพิธีการอีกว่า

"นี่เป็นความเห็นเอกชนดอกนะ ผมก็ไม่ได้เป็น เส หรือผ่านโรงเรียนเส" บางคนอาจหาญมากถึงกับประมาทว่า โรงเรียนไม่ต้องมีก็ได้ เพราะคนเป็นนายพลไม่จำต้องได้ผ่านโรงเรียนนี้เลย

ตามที่เรากล่าวขวัญถึงเสนาธิการกิจกันมากนี้ จะทึกทักเอาว่าเรารู้จักมักคุ้นกับเสนาธิการกิจหรือรู้แจ้งเห็นจริงในเรื่องนี้โดยตลอดหาได้ไม่ ถ้าลองไล่เบี้ยชนิดขวาชิดหูเข้าแล้ว การจะปรากฏตรงกันข้ามคือ ความเข้าใจชักจะรวนเรจนไม่รู้ว่าเป็นกิจอะไร บ้างก็ถือว่าพวกเสได้เรียนอะไรต่อมิอะไรกันมามากแล้วควรเป็นโลกวิทู เพราะฉะนั้นถ้าเรื่องใดเราทำไม่ได้หรือทำไม่ถนัดหรือไม่อยากไม่สมัครใจทำหรือขี้เกียจจะทำ หรือไม่อยากรับผิดชอบในการงาน อย่างที่มีคำพังเพยว่า"ธุระไม่ใช่"นั้นแล้วไซร้ ท่านว่าให้แทงหนังสือเสนอไปยังพวกเสเถิด สำเร็จดีนักแล

ฝ่ายพวกเสนั้นเล่ามีสำนักงานร่วมกับผู้บังคับบัญชา งานทุกอย่างผู้บังคับบัญชามีส่วนรับผิดชอบในฐานะเป็นหัวหน้าใหญ่ ในข้อบังคับมีปรากฏว่าเสนาธิการเป็นผู้ช่วยอันใกล้ชิดของผู้บังคับบัญชา ดังนั้นงานทุกอย่างทั้ง ๆที่เป็นเทคนิคของผู้อื่น แต่ถ้างานนั้นไม่เรียบร้อยจะส่งกลับคืนไปก็ชักช้าและคงไม่เรียบร้อยอยู่ตามเคยแม้ส่งกลับไป หรือยิ่งกว่านั้นตามตัวเจ้าของเรื่องไม่พบ–ไปราชการนอกที่ตั้งผู้บังคับบัญชาจึงมักขอแรงพวกเสโดยตกปาก เช่น "น้องชายช่วยทีเถิด" หรือ อีหนูขอแรงทีเถิดนึกว่าช่วยพี่" เมื่อพวกเสได้ฟังคำหวานดังนี้ก็อัดอั้นตันใจชักใจอ่อน จะบอกว่าไม่ไหวการก็จะเสียถึงส่วนรวม และถ้าเสียไปแล้วก็มักถูกพวกกันเองค่อนแคะว่า เสไม่ดี เสอ่อน เสครึหรือเสสตึ ข้อสำคัญเจ้านายจะเห็นใจและจำไว้เมื่อถึงคราวบำเหน็จโดยชี้แจงต่อที่ประชุมว่าเกี่ยงงาน ทั้ง ๆ ที่ธุระไม่ใช่ของเสแต่สักนิด เงินเดือนหรือก็ไม่ใคร่พอกิน ลูกเต้าก็งอกงามไม่รู้หยุด ถ้าการขึ้นเงินเดือนเดิน ๆ หยุด ๆ ย่อมไม่สนุก ดังนั้นพวกเสก็จำใจ ทำให้ ทำแทน ทำตะบันไป ถ้าทำถูกก็เสมอตัว ถ้าทำผิดก็เคราะห์ร้ายหนัก เรื่องจะพาไปในทางหย่อนๆ

การที่ต้องทำแทนผู้อื่นนี้เองทำให้เคยชิน งานทุกอย่างจึงไหลมาเทมา เสนาธิการกิจจึงแปลงรูปเป็น สรรพธุรกิจน้อยใหญ่ คือ สภาพการณ์เข้าลัทธิสิทธิการิยะทั้งทางสูงทางต่ำและทางข้างเคียง พวกเสทำท่ากลายเป็นผู้จัดการบริษัทหลวงรักษาเสียให้ได้ ใครไม่ชอบใจอะไรเลหลังไปที่เสเถิด เมื่อโชคเคราะห์เข้าทับดังนี้ พวกเสจึงชักเดือดร้อน ต้องทำงานหามรุ่งหามค่ำและรับงานทุกอย่างตั้งแต่วางแผนยุทธการตลอดจนถึงการจัดงานรำวง พวกเสชักจะซวดเซล้มพับไปด้วยความอ่อนแรง อันธรรมดาคนเราเมื่อมีทุกข์ย่อมต้องการระบายเมื่อไม่รู้จะไปไล่เบี้ย

เอาใครก็ต้องใช้วิธีสิทธิการิยะ คือ แจ้งให้แหล่งกำเนิดทราบ ตรงนี้เองความเดือดร้อนจึงสะท้อนมาถึงโรงเรียนเสนาธิการผู้เป็นอธิการเจ้าสำนัก ศิษย์ของโรงเรียนมาเล่าหรือเขียนพรรณาถึงอาจารย์ว่า "เมื่อศึกษาในโรงเรียนนั้นดูน่าสนุกน่าสนใจ แต่เสียดายเหลือเกิน เวลาออกไปทำงานจริง เกือบไม่ได้ใช้ในสิ่งที่เรียน งานที่ทำไปนั้นไม่ใช่หน้าที่ของเราสักหน่อย ทำให้เขา ทำแทนเขา ทำเรื่อยไป ทำจนไม่ได้ทำงานของเราเอง ไม่ทำก็ไม่ได้ ไม่มีใครทำ ต้องปฏิบัติตามคำวิเคราะห์ศัพท์ที่ว่า เสนาธิการ คือ ผู้ช่วยอันใกล้ชิดของผู้บังคับบัญชา ช่วยตะพึดตะพือ แม้บางแห่งตัวผู้บังคับบัญชาจะไม่เอาเรื่อง เราก็ต้องช่วยเป็นแทนดังนั้นขอเสนอข้อความไว้ให้โรงเรียนสังเกต ๒ ประการคือ ใครผิดแน่ ผมผิด ? ผู้ใช้ ๆ ผิด ? โรงเรียนสอนผิด ? หรือผิดร่วมกันทั้ง ๓ แหล่ง และที่ถูกนั้นอย่างไรกันแน่ อีกประการหนึ่งตามที่เปรียบเทียบไว้ในคำสอนว่าพวกเสนาธิการต้องอดทน เห็นแก่ส่วนรวม เพราะเป็นพวกปิดทองหลังพระนั้น ความจริงยังคลาดเคลื่อนอยู่ น่าจะได้แก้ไขเสียใหม่ว่าเป็นพวกปิดทองก้นพระจะถูกต้องมากกว่า อย่างไรก็ดี ขอท่านอาจารย์ได้โปรดตอบจดหมายแก้ความข้องใจสักหน่อยว่า เราเป็นผู้ช่วยนั้นช่วยด้านไหนกันแน่ ? คนอื่นเขาไม่ช่วยดอกหรือ ? นอกจากนั้นถ้าได้โปรดให้คำวิเคราะห์ศัพท์คำว่า เสนาธิการกิจ ให้ชื่นใจสักนิดจะเป็นพระคุณอย่างมิรู้ลืม

ข้อความปรับทุกข์อันนี้น่าสนใจเป็นที่สุด ครูบาอาจารย์ของโรงเรียนจะต้องรับฟังและใคร่ครวญให้จงดี ถ้าสำคัญผิดและขุ่นเคืองใจว่า ศิษย์พูดโดยหมิ่นโรงเรียนว่า สอนไม่ถูกทางการก็จะเหลวใหญ่ เราจะต้องค้นหาสาเหตุให้พบต้นตอจงได้

ด้วยคติอันนี้เองผู้เขียนได้ครุ่นคิดและสังเกตอยู่ตลอดมา ในขั้นแรกลองเข้าค้นประวัติศาสตร์ก่อนและเริ่มด้วยทางไทย แต่แผนกประวัติศาสตร์ทหารบกของเราไม่มีจนแล้วจนรอดจึงต้องอาศัยความจำที่เคยผ่านมาด้วยตนเอง

แต่ดั้งเดิมทีเดียวคือยุคแรก ๆ ของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกนั้น การศึกษาของโรงเรียนนี้ใช้วิธีเรียกนายทหารมาฝึกหัดงานของกรมเสนาธิการ ขณะนั้นกรมเสนาธิการพึ่งจะเริ่มตั้งขึ้น ต้องการลูกมือมากนายทหารพวกนี้จึงมีชื่อเป็นทางราชการว่า "นายทหารฝึกหัดราชการกรมเสนาธิการ"

ราชการของกรมเสนาธิการนี้เองที่กลายเป็นต้นกำเนิดแห่งวิชาเสนาธิการกิจคือ กิจ

ของกรมเสนาธิการ สักขีพยานในเรื่องนี้เราสังเกตได้จากหลักสูตร์ ซึ่งมีการสอนติดต่อกันมาหลายสมัย ดังนี้

เสนาธิการกิจหน้าที่แผนกที่ ๑ เรื่องระดมพล ระดมกำลัง ศึกษากันอย่างละเอียดละออ จะเรียกคนอย่างไร เขียนหมายท่าไหน คล้าย ๆ จะออกรับราชการเป็นสัสดี และวางแผนการเรื่องคลังเตรียมทัพ วิธีระบายถ่ายเทหมุนเวียนของในคลัง คล้ายจะให้ทำหน้าที่พลาธิการได้ ยิ่งกว่านั้นยังศึกษาถึงแผนการสร้างโรงเรือนที่พักทหารระดม ต้องใช้ไม้กี่แผ่น ตะปูกี่ตัว ฯลฯ ขนาดเป็นหัวหน้ายุทธโยธา นั้นทีเดียว เรื่องระดมพล ระดมกำลังนั้นบางสมัยเรียกว่า การกรีฑาทัพ การยาตราทัพ

เสนาธิการกิจหน้าที่แผนกที่ ๒ เรื่องข่าวและการทหารต่างประเทศมีครูมาสอนวิธีจัดกองทัพของชาติต่าง ๆ และแจ้งความเคลื่อนไหวให้ทราบ บางทีมีพิเศษศึกษาถึงเรื่องรัฐประศาสน์ทหาร รัฐประศาสน์พลเรือน ฟัง ๆ ก็เพลินดีเสียอย่างเดียว ฟังแล้วจำไม่ได้

เสนาธิการกิจหน้าที่แผนกที่ ๓ การปราบจลาจลและเสนาธิการในสนามเพราะเหตุที่นายทหารประจำแผนกนี้มักจะมีผู้ได้ศึกษามาจากต่างประเทศ อ่านภาษาฝรั่งออก แปลมาสอนได้สะดวกจึงฝากเรื่องเสนาธิการในสนามไว้ด้วย บางทีมีเรื่องการซ้อมรบ การประลองยุทธแถมด้วย

เสนาธิการกิจหน้าที่แผนกที่ ๔ ว่าด้วยการฐานทัพ การคมนาคมขนส่ง ตลอดจนวิธีส่งเสบียงข้าวของ และระเบียบการรักษาพยาบาล

ชื่อแผนกตามที่กล่าวข้างบนได้เทียบเคียงอย่างที่เป็นทุกวันนี้ เพราะแต่ละแผนกต่างได้มีชื่อเป็น ๑ ๒ ๓ ๔ มาเกือบทั่วหน้ากัน เช่นแผนก ๔ เป็นแผนก ๒ ในบางสมัย และเป็นแผนก ๓ ในบางสมัย

อนึ่งชื่อวิชาก็มิได้กำหนดให้เรียกว่า "วิชาเสนาธิการกิจ" อย่างแน่นอนแต่มักเรียกชื่อตามกิ่งที่มาสอน เช่น วิชาระดมพล วิชาระดมกำลัง วิชาจัดการปกครองกองทัพ วิชาเขตหลัง ฯลฯ

ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า คำว่า เสนาธิการกิจ เพ่งเล็งถึงกิจเตรียมกองทัพเพื่อสงคราม (ทางยุทธศาสตร์) อันเป็นภาระของกรมเสนาธิการทหารบกเป็นสำคัญ ส่วนกิจของเสนาธิการกองทัพ กองพล นั้นเป็นคนละเรื่องทีเดียวเป็นกิจอันเกี่ยวข้องกับราชการสนาม วิธีศึกษาจำต้องอาศัยปัญหายุทธวิธี แต่ในขณะนั้นปัญหายุทธวิธีที่เรียนไม่อำนวยให้ศึกษาเสนาธิการ

กิจชนิดนี้ประกอบกันได้ การเรียนเสนาธิการกิจในสนามจึงไม่เป็นล่ำเป็นสันนอกจากอธิบายตามทางตำรา

เมื่อได้มีการศึกษาเสนาธิการกิจในสนาม คือเรียนหลักการแบ่งงานของกองเสนาธิการในสนาม ตลอดจนวิธีอำนวยการเคลื่อนย้าย จึงเกิดมีศัพท์คู่ขึ้นคือเสนาธิการกิจปรกติ กับ เสนาธิการกิจในสนาม

เสนาธิการกิจปรกติ สอนให้รู้หน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกในยามปรกติ ส่วนเสนาธิการกิจในสนาม สอนให้รู้หน้าที่อันจะพึงปฏิบัติในสนามตั้งแต่หน่วยกองพลขึ้นไป ฉะนั้นในกิ่งที่กล่าวนี้ บางทีก็มีผู้เรียกว่า "เท็คนิคของฝ่ายเสนาธิการ"

ในสมัยที่มีการแบ่งวิชาเสนาธิการกิจเป็น ๒ กิ่ง (ปรกติ กับ สนาม) นั้นหาได้มีการระบุเสนาธิการกิจมณฑลทหารไม่ ทั้งๆที่มีการบรรจุไปทำหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการมณฑลอยู่ทุกปี บ้างก็อ้างว่าเพราะยังไม่ได้วางหลักการจัดการทหารส่วนภูมิภาคให้ลงรูปแน่นอน บ้างก็อ้างว่ามีข้อบังคับของกองทัพบกชัดเจนอยู่แล้ว (ราว ๒ หน้าพิมพ์) ไม่จำต้องเรียนรู้อะไรเพิ่มเติมอีกไปอ่านเอาเองก็แล้วกัน

กรณีพิพาทอินโดจีน สงครามอาเซียบูรพาเป็นตัวการสำคัญในการกระตุ้นให้โรงเรียนเสนาธิการสามารถเริ่มการสอนยุทธวิธีควบกับเสนาธิการกิจ ทั้งนี้เพื่อนักเรียนสามารถไปปฏิบัติงานในสนามได้ วิชายุทธวิธีและเสนาธิการกิจจึงเริ่มมีแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

อนึ่งได้เกิดมีเสนาธิการพิเศษแปลก ๆ เช่น เสนาธิการทหาร เสนาธิการกรมทหารราบ เสนาธิการกรมแพทย์ เสนาธิการกรมพลา เสนาธิการกรมช่างแสง เสนาธิการกรมพาหนะ ฯลฯ กิจของเสนาธิการเหล่านี้มีหลากหลายนานาชนิด นับตั้งแต่ยุ่งยากทำไม่ไหวและไม่ได้ทำ จนกลายเป็นถึนไร้กิจไปก็มี บางแห่งไม่รู้ว่าไปทำกิจอะไรกันแน่ ตามนัยแห่งการจัดก็ว่าจะไปช่วยงานทางยุทธการ (เกี่ยวกับวางแผนฝ่ายช่วยรบ) ให้ประสานกับกรมเสนาธิการได้ แต่ตามทางปฏิบัติจริงปรากฏว่าผู้บังคับบัญชาของท่านเหล่านั้นใช้วิธีสิทธิการิยะให้ทำกิจจานุกิจทั้งปวง เมื่อเป็นดังนี้พวกฝ่ายเสนาธิการจึงกลายเป็นพวกกิจจาธิการ (Administration) ดังที่ พ.ต.สุนิตร ทองภูเบศร์ ตั้งศัพท์ไว้

เมื่อฝ่ายเสนาธิการต้องทำหน้าที่ธุรการซึ่งเป็นงานที่ไม่ชอบ ซ้ำเกลียดชังเป็นหนักหนา เรื่องของเสนาธิการกิจจึงชวนจะอลหม่าน เสนาธิการกิจกลายเป็นมีความหมายไปในทำนองสรรพกิจ คือ หมายความตั้งแต่เสนาธิการกิจของกรมเสนาธิการ ของมณฑล ของหน่วยรบที่มีเสนาธิการ และ

กิจจาธิการร้อยแปด

ศิษย์ของโรงเรียนเสนาธิการรู้สึกเดือดร้อนจึงได้ใช้วิธีศอกกลับ โดยร้องทุกข์มายังโรงเรียนว่า ที่เรียนไม่ได้ใช้ ที่ใช้ไม่ได้เรียน ทางโรงเรียนก็ร้องว่า เมื่อเสนาธิการกิจเปลี่ยนรูปไปในทางสารพัดรกิจดังนี้ โรงเรียนก็สุดกำลังปัญญาที่จะสอนให้รู้กิจทุกอย่างได้ภายใน ๒ ปี และถ้าจะต้องการให้สอนจริง ๆ ก็ต้องปรับปรุงโรงเรียนกันใหม่ เป็นโรงเรียนเสนาธิการและกิจจาธิการดังนี้จะดีไหม ?

การที่เราจะพิจารณาศึกษาให้เข้าใจชัดถึงเรื่องของท่านเส (เสนาธิการกิจ) นี้ไม่ใช่เรื่องที่ง่ายๆ เลย เพราะกิจของเสนาธิการมีหลายประเภท แล้วแต่ว่าจะเป็นเส. ของใคร ของหน่วยไหน และชนิดใด เสนาธิการกลาโหม, เสนาธิการของเหล่าทัพ. เสนาธิการของหน่วยต่าง ๆ จนถึงกรมทหารและแถมพวกเส.ของกรมฝ่ายบริการ (พลาธิการ, แพทย์, แผนที่, พาหนะ, ช่างแสง ฯลฯ) ซึ่งถ้าจะเรียกให้เข้าชุดกับแบบสมัยใหม่ก็คือพวกเสพิเศษ (Special staff) เหล่านี้ ท่านคงนึกออกทันทีว่า หน้าที่คงไปคนละทางสองทาง แม้หน้าที่ของเสนาธิการทหารบก (เรือ อากาศ) ก็ยังแตกต่างกันไปสุดแต่วิธีจัด ถ้ามีผู้บัญชาการตามอัตราก็ไปอย่างหนึ่ง ถ้าจัดระบอบมีแต่จอมทัพก็ไปอีกอย่างหนึ่ง เสนาธิการเป็นผู้ช่วยของผู้บังคับบัญชา จะมีหน้าที่ประการใด จะจัดกองเส.อย่างไรย่อมสุดแต่หน้าที่สำคัญของผู้บังคับบัญชานั้น ๆ

นอกจากนี้ เส.ของประเทศต่าง ๆ มีหน้าที่และความรับผิดชอบผิดแผกกัน เส.อังกฤษ เส.ฝรั่งเศส และเส.ของเยอรมัน เส.อเมริกัน ต่างมีหลักการแตกต่างกันมากบ้างน้อยบ้าง ด้วยเหตุนี้เองจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่เส.ของไทยก็ย่อมกอปรด้วยหลักการตามอารมณ์ของไทย ทั้ง ๆ ที่รากเดิมได้มีกำเนิดมาจากหลักการของต่างประเทศ

เท่าที่เราเรียนรู้กันในบัดนี้ ก็เพียงในส่วนกว้างหรือหลักใหญ่ ๆ เท่านั้นในส่วนรายละเอียดว่า เส.มีอำนาจเพียงใด กล่าวได้ว่า "ยังมืดมัวเต็มที" ยังไม่ได้วางหรือปักหลักให้มั่นคงว่าจะเอออออกันแค่ไหน เรื่องนี้ผู้รู้แสดงความเห็นว่าเป็นเพราะการจัดของเรายังไม่ลงรูป ต้องปรุงต้องปรับกันเป็นการใหญ่ ครั้นถามว่าเมื่อใดจึงจะปรุงและปรับเสียที กลับได้รับคำตอบอย่างหน้าตาเฉยว่า "ไม่รู้เหมือนกัน ต้องรอดูเหตุการณ์"

ปัญหาที่เรามุ่งพิจารณาในที่นี้ก็คือ เรื่องของท่านเส. แห่งประเทศไทยกล่าวให้ชัดลงไป

อีกได้ แต่ต้องตอบปัญหาให้ได้ว่า ท่านเส.คือใคร ?

เพื่อช่วยให้เข้าใจลึกซึ้ง ข้าพเจ้าขอเสนอให้พิจารณาท่านเส.ของชาติต่าง ๆ มีเส.ของฝรั่งเศส อังกฤษ เยอรมัน และอเมริกา ซึ่งเรานิยมถือเป็นแบบครูในทุกวันนี้ ครั้นแล้วจึงหันมาดูเส.ของไทย โดยวิธีนี้เป็นทางเปรียบเทียบให้เข้าใจไปในตัว ยิ่งสังเกต ยิ่งคิด ยิ่งเล็งเห็นข้อเท็จจริงบางอย่าง อันจะเป็นเครื่องช่วยให้วางหลักเส.ของไทย ให้เป็นที่แน่นอนกันสืบไปในเมื่อถึงคราวที่ควรจะทำเช่นนั้น

เส.ฝรั่งเศส มีหลักการว่า เส.คือผู้ช่วยตัวสำคัญของผู้บังคับบัญชาหรือผู้ช่วยอันใกล้ชิดที่สุด หน้าที่สำคัญของเส.ฝรั่งเศส มีการเตรียมการตกลงใจแสดงข้อตกลงใจเป็นคำสั่ง และติดตามการปฏิบัติของหน่วยทหารตามข้อตกลงใจนั้น ฝรั่งเศสเป็นชาติที่ชอบพิถีพิถันชนิดเส้นผมผ่าสี่คือชอบเรื่องรายละเอียด ฉะนั้นความเป็นไประหว่างผู้บังคับบัญชากับเส. จึงอดที่จะล่วงล้ำกันไม่ได้ เส. ของฝรั่งเศสชวนจะอยู่ในวงแคบ เพราะนายคุมแจ เข้าจุกจิกในรายละเอียด

เส.อังกฤษ อังกฤษเป็นชาติที่ถือหลักประชาธิปไตยระบอบสภา ระบอบการทหารจึงเป็นไปในระบอบสภาด้วยเหมือนกัน กรมบัญชาการของอังกฤษมีส่วนสำคัญ ๓ ส่วนคือเสนาธิการ ฝ่ายปลัด และพลาธิการ ต่างมีความรับผิดชอบเป็นอธิการตามส่วนสัดแห่งการงานอันระบุไว้ว่าเป็นหน้าที่ของตน เป็นเสมือนหนึ่งผู้แทนของส่วนราชการนั้น ๆ ซึ่งที่กระทรวงกลาโหมมีเจ้าหน้าที่ดังกล่าวประกอบกันเป็นสภากลาโหม เสนาธิการของอังกฤษมิได้เป็นหัวหน้ากองอำนวยการควบคุมดูแลการงานทั้งหมด ด้วยเหตุนี้เองปัญหาการก้าวก่ายในทางบังคับบัญชาคือข้อระแวงว่าเสนาธิการจะยุ่มย่ามเข้าไปแย่งอำนาจบังคับบัญชาจึงไม่มี ต่างสายตาอ้างรับคำสั่งผู้บังคับชาตามหน้าที่ของตน เส. ของอังกฤษมีลักษณะไม่มีเหมือนกับ เส. ของใครในโลกนี้.

เส.เยอรมัน เนื่องจากเยอรมันเป็นชาติที่ถือกันทั่วโลกว่า เป็นแบบอย่างในการจัดการทหารอย่างละเอียดลออรอบคอบ เราจึงควรได้พิจารณาให้ลึกซึ้งสักหน่อย ข้าพเจ้าขอเชิญท่านพึงคารมของฟอนเซ็กท์ นายพลคนสำคัญผู้หนึ่งของเยอรมัน และหวังใจว่าท่านผู้อ่านคงทราบประวัติของท่านนายพลผู้นี้ดีแล้ว ถ้าท่านยังไม่ทราบ ข้าพเจ้าขอแนะให้ถามบรรณาธิการหนังสือนี้ในฐานอาจารย์ประวัติศาสตร์

ท่านนายพลเยอรมันผู้นี้ได้เขียนหนังสือไว้เล่มหนึ่งให้ชื่อว่า "ข้อคิดของทหารผู้หนึ่ง

(Pensees d un soldat) ตีพิมพ์ที่ปารีสเมื่อ ค.ศ. ๑๙๓๒ ตอนที่กล่าวถึงเสนาธิการกิจ มีใจความตามที่ข้าพเจ้าได้เก็บความสำคัญ ๆ มาเสนอท่านดังต่อไปนี้

"ข้าพเจ้าจะพูดเฉพาะเรื่องของเสนาธิการในยามสงคราม และพูดถึงตำแหน่งหน้าที่ในฐานะเป็นผู้ช่วยของผู้นำทัพ

การอธิบายจะกล่าวเพียงสั้นๆ โดยยึดถือความที่เคยผ่านการงานมาแล้วด้วยตนเองเป็นสำคัญ ตอนเริ่มต้นสงคราม(สงครามโลกครั้งที่ ๑) ข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งเสนาธิการกองทัพน้อยปรัสเซียน ต่อมาเป็นเสนาธิการกองทัพใหญ่ซึ่งกอปร์ด้วยทหารเยอรมันและออสเตรีย, ฮังการี ครั้นแล้วเป็นเสนาธิการหมู่กองทัพใหญ่ กอปร์ด้วยทหารเยอรมัน, ออสเตรีย, ฮังการี และบัลกาเรีย ในที่สุดเป็นเสนาธิการแห่งกองทัพบกเตอรกี แม้ข้าพเจ้าจะได้มีโอกาสปฏิบัติงานกับแม่ทัพ นายกองใหญ่ ๆ ของหลายชาติ มี เยอรมัน, ออสเตรีย, ฮังการี, บัลกาเรียและเตอรกีก็ดี แม้จะได้เคยปฏิบัติงานร่วมกับหน่วยขนาดต่าง ๆ คือกองทัพใหญ่ กองทัพน้อยและกองพลใหญ่ของชาติทั้ง ๔ ตลอดจนเสนาธิการของแต่ละหน่วยแต่ละชาติก็ดี **ข้าพเจ้าก็ต้องสารภาพด้วยหัวใจว่า รู้สึกลำบากยากใจเสียจริง ๆ ไม่รู้ว่าจะอธิบายอย่างไร จึงจะได้ความชัดเจนว่า ตำแหน่งหน้าที่ของเสนาธิการนั้นเป็นอะไรกันแน่** เพราะเป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่า หน้าที่ของเสนาธิการนั้นจะต้องไม่ยกสูงเกินไป หรือกดต่ำโดยใช่เหตุ.

ตามความคิดเห็นของเรา(เยอรมัน) **เสนาธิการคือที่ปรึกษาของผู้นำทัพและรับผิดชอบร่วมกับแม่ทัพผู้บัญชาการของตน.**"

ท่านผู้อ่านทั้งหลาย บัดนี้ผู้เขียนได้นำท่านมาพบข้อแตกต่างสำคัญยิ่งระหว่าง เส. เยอรมัน กับ เส. ของชาติอื่น ๆ แล้ว ความแตกต่างอันนี้คงจะช่วยให้ผู้อ่านเกิดความอยากรู้อยากเห็นในสาเหตุ และเป็นคติสำหรับสังวรณ์ไว้ในเมื่อประสงค์จะเรียนวิชาทหารจากต่างประเทศ อ่านเพียง ๒-๓ หน้าแล้วคัดมาเป็นแบบก็ดี การอ่านในชั้นวิจารณ์โดยไม่ทราบรากฐานดั้งเดิมที่เป็นมาก็ดี ไม่เป็นการอ่านที่ปลอดภัยเลย ขอเชิญท่านพิจารณาคำอธิบายของนายพลฟอนเซ็กท์ต่อไป

"เสนาธิการชนิดนี้ไม่ค่อยมีในประวัติศาสตร์ บางทียูลิส (Ulysse) เสนาธิการแห่งกองทัพกรีกพอจะใกล้เคียง อเล็กซานเดอร์มหาราช, ฮันนิบาล, เซซาร์, มาล์เฟรอ, เจ้าเออ-

แยน ขุนศึกสำคัญ ๆ เหล่านี้ ไม่เคยปรากฏชื่อเสนาธิการที่ไหนเลย กุ๊สตาฟอดอลฟ์ ชาร์ลส์ที่ ๑๒ ไม่เคยทรงมีพระราชประสงค์ที่จะมีผู้ช่วยเลย ไม่ว่าจะในลักษณะต่ำกว่าหรือเสมอกันหรือสูงกว่า เฟรเดอริคมหาราชทรงทำด้วยพระองค์เองทุกสิ่งทุกอย่าง ความจริงแม่ทัพเท่าที่ออกนามและพระนามมาแล้วข้างบน คงจะไม่ได้คิดและตกลงทุกสิ่งทุกอย่างไปหมด คนฉลาด ๆ เฉียบแหลมอย่างนั้น คงจะพึ่งความเห็นของทหารผู้เคยงานมาแล้วเหมือนกัน และคงจะได้มอบหมายให้ปฏิบัติในรายละเอียดบ้างเป็นแน่ แต่ถึงกระนั้นในประวัติศาสตร์ก็มิได้กล่าวถึงคนอื่นเลย นโปเลียนไม่มีเสนาธิการ แบร์ธิแยร์เป็นเพียงราชเลขาธิการ(เสมียนใหญ่) เสนาธิการ ของเวลลิงตันก็ไม่ปรากฏเช่นกัน ครั้งแรกที่ปรากฏชื่อผู้นำทัพและเสนาธิการร่วมกันก็มีทางกองทัพปรัสเซี่ยนเท่านั้น คือ บลูแชร์ – กไนสเนา

ระหว่างระยะเวลาอันยาวนานแห่งสันติภาพของยุโรปในศตวรรษที่ ๑๙ การเสนาธิการค่อย ๆ ก้าวไปในรูปต่าง ๆ กัน ในปี ค.ศ. ๑๙๐๘ หลอดคิตเชอเนอร์บอกกับข้าพเจ้าว่า "อังกฤษไม่มีเสนาธิการอย่างของท่าน ข้าพเจ้ากำลังจะจัดอย่างของท่านสักกองหนึ่งสำหรับกองทัพบกอินเดีย" ในเยอรมันเอง แม้ปรัสเซียจะเป็นประเทศตัวอย่างในการจัดการทหารที่ถือกันว่าเป็นแบบครู แต่ถึงกระนั้นความก้าวหน้าในทางเสนาธิการได้เป็นไปอย่างเชื่องช้ามาก ต้องเผชิญกับอุปสรรคนานาประการ เป็นที่ทราบกันว่ากว่าโมลท์เค่เสนาธิการทหารบกจะมีอำนาจหน้าที่ตามที่ควร กว่าผู้อื่นจะยอมลงหัวตกลงปลงใจให้ความนับถือ ก็ต้องผ่านขวากหนามไม่น้อยเลย การศึกษาประวัติการเสนาธิการตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงปัจจุบัน ไม่เพียงแต่จะอำนวยประโยชน์เฉพาะด้านการทหารเท่านั้น แต่ยังให้ประโยชน์ในด้านมนุษย์ชาติอีกด้วย ในประวัตินี้ย่อมแสดงให้เห็นกิเลศทั้งปวงของมนุษย์ อาทิเช่น การอ้างสิทธิ ความทิษฐิมานะ ความยโสโอหังความอิจฉาริษยา ฯลฯ ประวัติการเสนาธิการย่อมแสดงให้เห็นการต่อสู้ระหว่างพวกสมองกับพวกธุระการ แสดงมูลเหตุอันแท้จริงที่จะนำไปสู่ชัยชนะหรือความปราชัยพ่ายแพ้ เรื่องของเสนาธิการมีรัศมีหรุบหรู่เสียยิ่งกว่าตอนรุ่งอรุณนั้นเสียอีก และถ้าถึงเวลาตกอับเข้าแล้วมิใช่ว่าจะรอดพ้นจากความสังเวชเอน็จอนาถใจก็หาไม่ ประวัติชนิดนี้ไม่เคยมีเขียนไว้ที่ไหน และการที่ไม่เขียนไว้ดูเหมือนจะดีกว่า เพราะไหน ๆ ฝ่ายเสนาธิการก็มิได้มีอะไรเป็นของตัว ไม่มีชื่อ เป็นของคนอื่นหมดแล้วจะเขียนไปทำไมให้ป่วยการ

เป็นธรรมดาอยู่เองที่กองเสนาธิการก็ดี ตำแหน่งหน้าที่ของตัวเสนาธิการก็ดี ต่างกองทัพต่างก้าวไปคนละอย่าง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงบอกว่ายากที่จะอธิบาย ในออสเตรีย–ฮังการี กองเสนาธิการ ตัวเสนาธิการเป็นไปในทางแคบหรือต่ำต้อยเหลือทน เป็นที่น่าเสียดาย ทั้ง ๆ ที่ผู้ผ่านโรงเรียนเสนาธิการของประเทศนี้ได้เป็นนายพลเป็นจำนวนมาก ในบัลกาเรียยังไม่มีเสนาธิการอย่างของเรา(เยอรมัน)แม่ทัพนายกองของชาตินี้ส่วนมากมีความชำนาญสามารถและเข้มแข็งในการงาน แต่ชอบที่จะทำอะไร ๆ ด้วยตนเองแม้ในรายละเอียด ไม่พอใจที่จะให้ใคร ๆ เข้าไปเกี่ยวข้อง ดังนี้จึงเห็นได้ว่าไม่สู้จำเป็นต้องมีตัวเสนาธิการก็ได้

ในเตอรกีเป็นอันว่ามีระเบียบเสนาธิการอย่างของเยอรมัน ความสำเร็จอันนี้นอกจากจะเพราะตัวข้าพเจ้าแล้ว ยังเพราะผลงานของนายพลเยอรมันผู้รับตำแหน่งก่อนข้าพเจ้าอีกด้วย

อำนาจหน้าที่ของเสนาธิการนั้น นอกจากจะแตกต่างกันตามกาละ (ยุคสมัย) และเทศะ (ประเทศต่าง ๆ) แล้ว ยังแตกต่างกันสุดแต่ยศของตัวเสนาธิการนั้น ๆ ด้วยเสนาธิการของผู้บัญชาการทหารสูงสุดกับเสนาธิการกองพลใหญ่ อยู่ในระดับผิดกันมากแม้แต่ท่านทั้งสองนี้จะใช้สำนวนทำนอง "โดยพระบรมราชโองการ หรือรับคำสั่งให้หน่วยนั้นปฏิบัติอย่างนั้น" ซึ่งเป็นหลักการอ้างรับคำสั่งหลักเดียวกันก็ตาม

ตัวปัญหาอยู่ที่ว่า ใครบังคับบัญชา ? ใครอาจบังคับบัญชา ? ใครมีสิทธิอำนาจในการบังคับบัญชา ? อำนาจนี้มาจากไหน ? ถ้าจะพูดทางศาสนาก็ต้องว่ามาจากพระเจ้า ถ้าจะพูดทางทหารก็เห็นจะต้องยอมรับว่า มาจากฟ้าดิน ระบอบการปกครองไม่สำคัญเลย จะอยู่ในระบอบประชาธิปไตยหรือราชาธิปไตย อำนาจนี้ก็คงมีอยู่นั่นเอง ในการทหารจะต้องมีผู้บังคับบัญชาอยู่เสมอ การแต่งตั้งแม่ทัพได้คัดเลือกจากผู้ที่สามารถสมควรจริง ๆ เสมอไปหรือ ? ปัญหานี้แหละย่อมพาดพิงไปถึงการแต่งตั้งเสนาธิการ กษัตริย์เป็นกษัตริย์ก็โดยที่เป็นจอมทัพ แต่ก็มีกษัตริย์มากองค์ที่ไม่ยอมนำทัพ แต่ส่งแม่ทัพของพระองค์ไปช่วงชิงดินแดนและได้มา ธรรมเนียมประเพณีทางประวัติศาสตร์อันสืบเนื่องจากทางการเมืองมีว่า ผู้ใดสวมมงกุฎก็ต้องสวมตำแหน่งประมุขของกองทัพหรือจอมทัพ(la tete de l' armee)ด้วย ในหลักของราชาธิปไตยบรรดาหน่วยกำลังกองทัพต่าง ๆ ต้องมีสมาชิกแห่งพระราชวงศ์มาเป็นแม่ทัพสำหรับควบคุมดูแลต่างพระเนตรพระกรรณ ธรรมเนียมอันนี้ทำให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องให้การสนับสนุนแก่ผู้บังคับบัญชา

โดยจัดให้มีผู้ช่วยเหลือที่สามารถเข้มแข็ง เสนาธิการนั่นแหละไม่ใช่ใครที่ไหนเลย การที่ผู้บังคับบัญชาโดยกำเนิดยอมอ่อนข้อโดยเต็มใจยอมรับนับถือคุณวุฒิอันสูงกว่าของที่ปรึกษา (เสนาธิการ) ในทางประวัติศาสตร์แสดงว่ามีผลดีได้ชัยชนะมามากต่อมากแล้ว

บัดนี้เราพิจารณามาถึงหัวใจของปัญหาแล้ว เรื่องของเรื่องมาลงเอยเอาที่ว่า แม่ทัพผู้บัญชาการจะปฏิบัติต่อเสนาธิการของตัวในสถานใด แม่ทัพเป็นผู้บังคับกิจการและรับผิดชอบทั้งปวงนั้นแน่ละ แต่ในวิธีปฏิบัติ แม่ทัพย่อมหารือกับผู้ที่ช่วยงานอันใกล้ชิด – เสนาธิการ สองคนสี่ตาช่วยกัน หันหน้าเข้าหากัน เมื่อตกลงกันแล้ว ก็ได้ผลอันหนึ่ง สองคนรวมกันได้เลขลัพธ์เป็นหนึ่ง คือ ข้อตกลงใจ ถ้าท่านทั้งสองนั้นมีความเห็นขัดแย้งก้ำกึ่งกัน ทางออกก็เหลืออยู่ทางเดียว คือต้องยอมกันเสียข้างหนึ่ง ความเห็นแตกต่างไม่ลงรอยกัน คนภายนอกไม่มีทางรู้ได้ การผสมกลมกลืนกันอย่างสนิทระหว่างผู้บังคับบัญชากับเสนาธิการดุจคู่สมรสนั้นแหละเป็นกุญแจสำคัญในความมั่นคงแห่งการบังคับบัญชา ส่วนการเซ็นชื่อในคำสั่งนั้น ไม่สู้สำคัญอะไรนัก ผู้บังคับบัญชาจะลงชื่อเองหรือเสนาธิการจะลงนามรับคำสั่งตามประเพณีอันมีแต่เก่าแก่ คงได้ผลเท่ากันอยู่นั่นเอง การที่เสนาธิการลงชื่ออ้างรับคำสั่งก็แปลว่า แม่ทัพคงเป็นผู้บังคับบัญชา แต่สั่งการโดยผ่านทางเสนาธิการ (ทำนองเดียวกับพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารโดยผ่านทางคณะรัฐมนตรี)

การที่ผู้บังคับบัญชาปล่อยให้เสนาธิการสั่งการอะไรได้บ้างนั้น ไม่หมายความว่า ผู้บังคับบัญชาจะไม่ทำอะไรเสียเลย แท้ที่จริงคงบังคับบัญชาอยู่และบังคับทางจิตใจ ความเกี่ยวพันระหว่างบุคคลทั้งสองนี้เป็นปัญหาเรื่องความเชื่อถือไว้วางใจแท้ๆ ถ้าสองคนนี้มีความเคลือบแคลงซึ่งกันและกันแล้ว ก็ย่อมอยู่ด้วยกันหรืออยู่รวมกันไม่ได้ ต้องแยกทางกันเดิน ความเกี่ยวพันระหว่างผู้บังคับบัญชากับเสนาธิการว่าควรจะเป็นสถานใด จึงยากที่จะวางระเบียบให้แน่นอนตายตัว ต้องแล้วแต่เหตุการณ์และบุคคล การเลือกผู้บังคับบัญชากับเสนาธิการให้มีบุคลิกลักษณะชนิดที่ไปกันได้เป็นสิ่งสำคัญที่สุด แม่ทัพจะมีความรุ่งโรจน์เต็มที่ก็ต่อเมื่อมีเสนาธิการที่เหมาะสมเป็นคู่บารมี หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า มีเสนาธิการที่เหมาะสำหรับแก้ปมด้อยของแม่ทัพ อย่างไรก็ดีผู้ใดมีบุคลิกลักษณะสูงกว่า ผู้นั้นย่อมอยู่เหนือ อันนี้เป็นกฎธรรมดาของโลก

ถ้าเราจะลองปันหน้าที่ระหว่างแม่ทัพกับเสนาธิการก็พอจะกล่าวได้ว่า เมื่อต้องออก

หน้าออกตาก็ดีหรือการกระทำใด ๆ ที่เกี่ยวกับหน่วยทหารโดยตรงก็ดี ต้องเป็นเรื่องของแม่ทัพ การปลุกปลอบใจทหาร การปลุกให้เกิดกำลังใจอย่างแรงกล้า ต้องผู้บังคับบัญชาทำจึงจะมีผล เสนาธิการมีวิธีอย่างอื่นที่จะบำเพ็ญให้หน่วยทหารเกิดความเชื่อถือไว้วางใจ ถ้าจะกล่าวอย่างสั้น ๆ ก็พอสรุปได้ว่า แม่ทัพอย่าเข้าไปรับรู้ หรืออย่าสั่งในสิ่งที่ไม่ควรรับทราบและไม่ควรสั่ง อย่าเข้าไปจุกจิกให้เกิดความรำคาญ ต้องปล่อยให้เสนาธิการมีโอกาสทำงานอันหนักและมีเป็นประจำนั้นได้สะดวกกายสบายใจ วิธีนี้เป็นการออมตัวออมแรงสำหรับแม่ทัพเอง เพื่อเตรียมตัวไว้ให้สดชื่น และทะมัดทะแมงสำหรับเข้าเผชิญกับปัญหาอันสำคัญยิ่งที่จะพึงมีมา เมื่อกล่าวถึงตรงนี้ก็ถึงจุดสำคัญยิ่งในทางทหาร คือ **ความรับผิดชอบ**

ความรับผิดชอบภายนอกตกอยู่กับแม่ทัพผู้บัญชาการ ถ้ามีผลดีได้ชัยชนะ ผลอันนั้นย่อมมาสู่ตัวแม่ทัพ แต่ถ้าเสียหายผลอันนั้นมักจะถูกผลักให้แก่เสนาธิการในฐานจัดการไม่ดี เสนาธิการสำนึกตัวอยู่เสมอว่า ตนมีส่วนร่วมรับผิดชอบอย่างเต็มที่ งานทุกชิ้นจะต้องไม่ปล่อยออกไป ถ้าไม่ได้รับความเห็นชอบจากผู้บังคับบัญชาของตน การสั่งการเรื่องสำคัญ ๆ จะต้องไม่เป็นที่ฝืนใจของผู้บังคับบัญชา การหว่านล้อมให้ยินยอมพร้อมใจอย่างเสียไม่ได้ไม่เป็นวิธีที่ชอบถ้าเกิดไม่ลงรอยกันระหว่างผู้บังคับบัญชา กับเสนาธิการ ผู้บังคับบัญชาย่อมทรงไว้ซึ่งสิทธิและอำนาจที่จะทำให้การเป็นไปตามเจตจำนงของตน ในกรณีเช่นนี้เสนาธิการก็มีทางที่พึงปฏิบัติ คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นที่เข้าใจกับแม่ทัพดีกว่า ได้เข้ามาปฏิบัติงานแทนตนสืบไป

เท่าที่ได้พิจารณามาอย่างยืดยาวนี้ เป็นอันได้อุดมคติในการสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่างผู้นำทัพกับเสนาธิการ ทั้งได้ความกระจ่างว่า เนื้อแท้แห่งอุปสรรคในการต่อเนื่องที่จะต้องประสบอยู่เสมอนี้คือ ความกินแหนงแคลงใจ–ปัญหาความไว้และไม่ไว้วางใจกันนั้นเอง เพื่อการเป็นไปด้วยดี ความสอดคล้องเหมาะสมในบุคลิกลักษณะของบุคคลทั้งสองจะช่วยได้มากทุกสิ่งทุกอย่างจะเรียบร้อย ถ้ามีความเข้าใจในระหว่างกัน ความเป็นกันเอง ความไมตรีจิตมิตรภาพ ๒ ประการนี้เป็นปัจจัยที่จะก่อให้เกิดความเชื่อถือ ไว้วางใจซึ่งกันและกันจนถึงขั้นเป็นอันหนึ่งอันเดียวแตกแยกจากกันมิได้ การต่อเนื่องจะไม่สู้ดีถ้าบุคคลทั้งสองมีอัธยาศัยอย่างเดียวกันเป๋งเพราะการมีนิสัยอย่างเดียวกันก็คือมีปมด้อยอันเดียวกัน ไม่มีใครแก้ใครได้นี้ประการหนึ่ง หรือถ้าคนหนึ่งต้องตกอยู่ในอิทธิพลของอีกคนหนึ่งจนเกินขนาดโงไม่ขึ้นเลย และการที่ต้องอยู่ใต้นั้นไม่ใช่เพราะด้อยกว่า แต่เพราะไม่แข็งแรงมีอำนาจเท่าเทียมนี้อีกประการหนึ่ง การรวมบุคคลสองคนซึ่งมีนิสัยไม่

ตรงกันนั้น ถ้าดูแต่เผิน ๆ ก็น่าเกรงอันตรายอยู่ แต่ไม่ควรลืมว่าการที่มีอารมณ์ตรงกันข้ามนั้นเอง อาจเป็นข้อดีที่อาจแก้ไขลักษณะบกพร่องของกันและกันได้

ยังมีวิธีการอีกอันหนึ่งที่จะเป็นเครื่องช่วยบัดเบาอุปสรรค ในการต่อเนื่องระหว่างผู้นำทัพกับเสนาธิการ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นอุบายอันแยบคายที่จะรวมคนทั้งสองให้เป็นอันเดียวกัน วิธีนั้นก็คือจะต้องมีความรู้และความคิดเห็นในการทหารอยู่ในครรลองเดียวกัน ข้อนี้จะสำเร็จก็โดยให้ได้มีการเตรียมการและการศึกษาคล้ายคลึงกัน

ถ้าผู้นำทัพและเสนาธิการมีวัยแตกต่างกันมาก ความเข้าใจระหว่างกันเป็นไปได้โดยยากเต็มที ยิ่งมีสติความเห็นไปคนละอย่างด้วยแล้วยิ่งไปกันใหญ่ ความจริงข้อนี้ให้ข้อสะกิดใจสำคัญประการหนึ่งว่า การที่เรามุ่งแต่จะขับเคี่ยวฝึกสอนอบรมนายทหารฝ่ายเสนาธิการแต่ฝ่ายเดียว หาได้เพิ่มเติมวิชาให้แก่ผู้ที่จะเป็นตัวแม่ทัพหรือผู้นำหน่วย โดยสมควรหรือให้สมส่วนกันนั้นเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้อง และก็เพราะนายพลทุกคนมิได้ผ่านโรงเรียนเสนาธิการของโมลค์เค่และชลีฟเฟน อันเป็นสำนักศึกษาอันเข้มงวดกวดขันชะนิดเอาเป็นเอาตายนั้นดอกหรือ จึงมีนายพลหลายคนต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของที่ปรึกษาซึ่งยังอยู่ในวัยรุ่นหนุ่มตะกอ

วิธีที่ดีนั้นต้องให้การศึกษาแก่นายทหารทุกคน แม้จะมีอายุมากแล้ว ตราบใดที่เขายังคงดำรงในตำแหน่งก็ต้องมีการศึกษากันเรื่อยไป วิธีนี้จะสามารถรวมปัจจัย ๒ ประการซึ่งสำคัญยิ่งในการบังคับบัญชา กล่าวคือ **ความชำนิชำนาญ** และ **ความหนุ่มแน่น**"

ท่านผู้อ่านทั้งหลาย โปรดให้อภัยที่ทำให้ท่านเสียเวลาอ่านความเห็นของนายพลฟอนเซ็กท์ตั้งหลายหน้ากระดาษ ข้าพเจ้าได้พยายามตัดทอนอย่างสั้นที่สุดแล้ว แต่กระนั้นก็ยังคงยืดยาวถึงเพียงนี้ ถ้าขืนตัดหรือรวบรัดลงอีก คงอ่านไม่ได้เรื่องราวแน่ อย่างไรก็ดี คงจะได้ประโยชน์คุ้มค่าเหนื่อย ความเห็นของท่านผู้นี้เป็นดุจประทีปส่องทางให้เราผ่านความมืดมาได้หลายตอน

ขอให้เราลองตรวจดูว่าเราได้พบอะไรบ้าง ท่านคงจะเห็นพ้องกับข้าพเจ้าในหัวข้อต่อไปนี้

ก. หลักการของเยอรมันถือว่า เสนาธิการต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับตัวนาย เหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะเสนาธิการเกิดมีขึ้นด้วยความประสงค์ที่จะต้องช่วยเป็นหลักงาน ให้พระราชวงศ์ผู้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพนายกองชั้นสูงโดยความจำเป็นทางการเมือง ธรรมเนียมอันนี้มีติดต่อกันเรื่อยมา ทำให้เรารู้จักแม่ทัพขึ้น ๒ ประเภท คือ แม่ทัพโดยประเพณีหรือแม่ทัพจำเป็น กับแม่ทัพโดยพฤตินัย

คือผู้ที่ทำงานจริง ๆ ในกรณีหลังนี้ได้แก่เสนาธิการ และถ้าท่านศึกษาต่อไปในเรื่องการจัดขั้นสูง (High Command) ท่านจะได้พบแม่ทัพอีกประเภทหนึ่ง เรียกว่า แม่ทัพโดยนิตินัยเมื่อเรื่องของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องแล้วทำให้ตัวนายแปลงรูปไปได้ต่าง ๆ ดังนี้ เสนาธิการอันเป็นของคู่กันก็ต้องจำแลงแปลงตนไปตามเหตุการณ์ เมื่อตัว เส. ใหญ่ หรือหัวหน้า เส. ไปทางไหนพวกลูกน้องก็ต้องแปรไปตาม เรื่องของท่าน เส. จึงเป็นเรื่องสอนยากเข้าใจยาก

ตัวอย่าง ถ้าผู้นำหน่วยเข้าชนิดแม่ทัพโดยประเพณี เสนาธิการก็ต้องทำงานชนิดแม่ทัพโดยพฤตินัย คือทำงานแทนหรือทำให้ทุกอย่าง เส. น้อยๆ ก็ต้องขยับตัวตามมา มิฉะนั้น เส. ใหญ่จะไปไม่ไหว งานเหลือมือ หรือตรงกันข้ามถ้า เส. ใหญ่เป็นผู้ทรงอิทธิพล (โดยเลือดโดยศักดิ์ตระกูลหรือโดยเหตุผลทางการเมือง) ผู้นำหน่วยก็ได้แต่พยักหน้า คราวนี้ถ้าตัวผู้นำหน่วยทรงอิทธิพลยิ่งใหญ่ท่าน เส. ก็ต้องทำตัวเล็กที่สุดที่จะเป็นได้เพื่อความปลอดภัย

ข. คารมของนายพลฟอนเซ็กท์แสดงให้เห็นว่า มีความน้อยเนื้อต่ำใจที่พวกเสนาธิการไม่ค่อยจะได้รับเกียรติตามที่เหมาะสม และบอกหัวใจของปัญหาให้เราเข้าใจด้วยว่า เรื่องทั้งหลายแหล่อยู่ที่การแก่งแย่งแข่งดีกันนั่นเอง ฝ่ายผู้บังคับบัญชาเกรงว่าเสนาธิการจะชิงอำนาจ จะทำการเกินหน้าเสนาธิการน้อยใจว่าระแวงกันเสียเรื่อยทั้ง ๆ ที่ได้ช่วยเหลือ คือปิดทองหลังพระอยู่อย่างขันแข็งไม่รามือแล้ว ความจริงข้อนี้เป็นต้นเรื่องแห่งหลักการที่ว่า **การทหารมี ๓ ส่วน คือส่วนผู้บังคับบัญชา ส่วนกำลังรบ ส่วนกำลังบริการ (ช่วยรบ) และเสนาธิการอยู่ในส่วนบังคับบัญชา แต่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชา เป็นเพียงผู้ช่วยสำคัญหรือเงาของผู้บังคับบัญชา**

ค. อรรถาธิบายของนายพลฟอนเซ็กท์ ในวิธีที่จะให้มีการต่อเนื่องอันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับเสนาธิการ ถ้าจะพูดตามภาษาง่าย ๆ ก็ว่า วิธีที่จะให้ตกร่องปล่องชิ้นกันได้นั้น ไม่ผิดอะไรกับคำแนะนำเรื่องคู่สมรสเลย ผู้บังคับบัญชาต้องมีการสมรสทางทหาร ถ้าเกิดเรื่องถอนหมั้นหรือหย่าร้างแล้วกองทัพจะแตก ด้วยเหตุนี้เองตามที่ผู้ใหญ่ชอบพูดว่า เสนาธิการคือ แม่บ้าน เรื่องของเสนาธิการกิจก็คือเรื่องของแม่บ้านใหญ่ จึงเป็นอรรถาธิบายเปรียบเทียบที่สั้นและลึกซึ้งไม่ใช่เล่น แต่เป็นที่น่าเสียใจที่ไม่ใคร่มีใครเข้าใจชัดนัก มักจะเขวไปในทางที่ว่า ผู้นำทัพพ่อบ้านไม่ต้องทำอะไร คอยแต่เซ็นชื่อ นอกนั้นเสนาธิการแม่บ้านว่าไป ตรงไหนไม่ดีเอะอะเอาแก่แม่บ้านเข้าไว้ที แม่บ้านคับใจไม่รู้จะทำอย่างไร ทั้งรักทั้งแค้นแน่นใจได้แต่ บ้ดนี้โอด!

แม่บ้านจะปฏิบัติตนสถานใดย่อมแล้วแต่อุปนิสัยของพ่อบ้าน พ่อบ้านบางคนชอบเป็นราชสีห์ บางคนชอบเป็นเต่า อย่างที่เราชอบล้อกันว่าขึ้นสังกัดหมวดเกีย และบางคนชอบแบบมิตรสหาย ในส่วนความสนใจของการบ้านหรือการภายในเรือนบางคนชอบจุกจิกเป็นเจ้ากี้เจ้าการไปเสียหมด จนแม่บ้านเกือบไม่ต้องทำอะไรนอกจากรับใช้ รับคำสั่ง บางคนตรงกันข้ามไม่เอาเรื่องอะไรเสียเลย มอบธุระทุกชนิดและอีกบางคนอาจชอบในสายกลาง คือ เป็นธุระเฉพาะในส่วนใหญ่ส่วนสำคัญ มอบเรื่องรายละเอียดไว้แก่แม่บ้าน

แม่บ้านยังมีอีกหลายชนิด ชนิดชอบข่มพ่อบ้าน (ขึ้นหัวคอน) ก็มี ชนิดทาษีรับใช้ท่านองเสมียนเขียนตามคำบอก ไม่ต้องใช้ความคิดอะไรเลยก็มี ชนิดสายกลางเป็นคู่คิดคอยให้คำปรึกษาแนะนำในกรณีที่สมควรและช่วยหรือในรายละเอียดต่าง ๆ ก็มี

ความจริงของการภายในเรือนนี้ เป็นข้ออธิบายถึงความจริงภายในกองบัญชาการทหารที่ชัดเจนแจ่มแจ้งที่สุด และต่อไปนี้ท่านจะอ่านเข้าใจอย่างซาบซึ้งในข้อความสั้น ๆ ที่มักปรากฏในในตำราเสนาธิการ เช่น "**อำนาจหน้าที่ของเสนาธิการจะเป็นไปแค่ไหนย่อมแล้วแต่กาละเทศะ การจัดกองเสนาธิการจะเป็นอย่างไรสุดแต่หน้าที่สำคัญของผู้บังคับบัญชา และในที่สุด การปฏิบัติงานของเสนาธิการจะควรดำเนินสถานใด ย่อมแล้วแต่อารมณ์ของผู้บังคับบัญชา**"

เมื่อได้พิจารณามาถึงเพียงนี้แล้ว ข้าพเจ้าขอหวังว่า ต่อไปนี้ถ้าท่านผู้ใดเคยมีความคิดเย้ยหยันสำนวนการเขียนอำนาจหน้าที่เสนาธิการอย่างที่ขีดเส้นใต้กำกับไว้ข้างบน คงจะเลิกติเตียนว่าเขียนส่งเดช หรือเขียนอย่างปากกาพาไป ความจริงตรงกันข้าม เขาเขียนด้วยหลักวิชาแท้ ๆ (เรื่องของจิตใจ กฎธรรมดาของโลก)

เส.อเมริกัน เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า กองทัพบกอเมริกันพึ่งเริ่มจัดเป็นล่ำเป็นสันใหญ่โตเมื่อคราวสงครามโลกครั้งที่ ๑ นี้เอง และการจัดปรับปรุงในครั้งกระนั้นถือฝรั่งเศสเป็นครู เพราะไปรบในดินแดนฝรั่งเศสในฐานเป็นมิตรร่วมศึก หลักการส่วนใหญ่จึงรับมาจากฝรั่งเศสเป็นจำนวนมาก แต่ถึงกระนั้นก็ดี ความจำเป็นที่จะต้องดัดแปลงให้เหมาะกับนิสัยของชาติ ระบอบการปกครองและอื่น ๆ ทำให้หลักทางเสนาธิการผิดเพี้ยนไป ดังท่านจะพิจารณาต่อไปนี้.-

"เสนาธิการทหารบกเป็น เจ้าหน้าที่บริหาร ซึ่งประธานาธิบดีในฐานะจอมทัพบริหารงานเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี และกิจการทางทหาร โดยผ่านทางเจ้าหน้าที่นี้ เสนาธิการ

ทหารบกเป็น ที่ปรึกษาโดยใกล้ชิด-ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (ทหารบก) และรับผิดชอบ ต่อรัฐมนตรีใน กิจการที่เกี่ยวกับแผนการ การคลี่คลายและปฏิบัติตามแผนดำเนินการทหาร (military program) ทั้งตรวจตราแนะนำ เจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในกองทัพ ตลอดจนส่วนราชการซึ่งตั้งขึ้นเพื่อการนี้."

ข้อความข้างบนนี้ ถ้าจะพูดให้เข้าใจง่ายก็คือ เสนาธิการทหารบก มีหน้าที่

– เป็นเจ้าหน้าที่บริหาร ของจอมทัพ-ประธานาธิบดี

– เป็นที่ปรึกษาที่ 1 ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (ทหารบก)

– รับผิดชอบ เกี่ยวกับ แผนการ

– เป็นจเรใหญ่ ฝ่ายทหารบก อย่างของเราแต่ก่อน ไม่ใช่อย่างจเร. ทบ. เดี๋ยวนี้.

อย่าลืมว่า การปกครองของอเมริกาเป็นระบอบสาธารณรัฐ การพิจารณาจะต้องระมัดระวัง จึงจะสามารถหยิบยกข้อแตกต่างตลอดจนเหตุผลว่า ทำไมต้องเป็นเช่นนั้นเช่นนี้ได้โดยถูกต้อง เพื่อประโยชน์ดังกล่าว จึงได้คัดหน้าที่ของประธานาธิบดีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมไว้ประกอบดังนี้-

หน้าที่ประธานาธิบดี ประธานาธิบดีดำรงตำแหน่งจอมทัพตามรัฐธรรมนูญและใช้อำนาจบังคับบัญชากองทัพ โดยผ่านทางรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม (ทหารบก) ผู้รับผิดชอบในการดำเนินนโยบายของประธานาธิบดีในส่วนที่เกี่ยวกับกิจการของทหาร

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นตัวแทนของประธานาธิบดีในการปฏิบัติหน้าที่บังคับบัญชา และตามกฎหมายถือว่า การปฏิบัติงานของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมก็คือการปฏิบัติของประธานาธิบดี และบรรดาข้อแนะนำหรือคำสั่งทั้งปวงของรัฐมนตรี ฯ ก็เสมือนหนึ่งเป็นข้อแนะนำหรือคำสั่งของตัวประธานาธิบดีเอง

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นหัวหน้าของกระทรวงกลาโหม (Head of the War Department)

ในที่นี้เรามิได้มุ่งหมายที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับวิธีจัดทางสูง ต้องการทราบเพียงแต่ว่า เส. อเมริกัน มีลักษณะผิดกับเส. ประเทศอื่นอย่างไร ฉะนั้นเรามาพูดกันในสำนวนง่าย ๆ ดีกว่า

ลักษณะดีของชาติอเมริกัน คือ การร่วมมือหรือการทำงานชนิด teamwork แบ่งงาน

กันทำ ไม่มีชาติใดในโลกนี้ทำได้เท่าเทียม และหลักอันนี้เป็นหลักใหญ่ยิ่งที่แทรกซึมเข้าไปในการจัดทุกชนิด ดังปรากฏต่อไปนี้-

หน่วยเสนาธิการ กำหนดให้เป็น ส่วนช่วยเหลือ ผู้บังคับบัญชา ในด้านบังคับบัญชา โดยแบ่งเบาภาระรับผิดชอบจัดการอันเกี่ยวกับรายละเอียด วิธีแบ่งเบากำหนดไว้เสร็จว่ามีอะไรบ้าง เช่น หาข่าว เสนอแนะ เป็นที่ปรึกษาทางเทคนิค เพื่อช่วยให้ตกลงใจได้ ขยายหลักการ ที่ตกลงใจเป็นแผนการ แปลแผนการเป็นคำสั่ง ส่งคำสั่ง ให้ผู้นำหน่วยรอง ตรวจตราแนะนำให้การเป็นไปตามคำสั่งโดยถูกต้อง เสนอให้ผู้บังคับบัญชาได้ทราบในสิ่งที่ควรทราบทุกอย่าง กะการและเตรียมโครงการล่วงหน้า สำหรับความต้องการที่จะพึงมีมาในอนาคต ประสาน เพื่อให้การปฏิบัติทั้งปวงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (เอกภาพในการปฏิบัติ)

หน้าที่ตามที่กล่าวแล้ว แสดงให้เห็นว่ามีการจัดแบ่งปันกันเรียบร้อย แน่นอนเป็นส่วนสัด ผู้บังคับบัญชาว่าเฉพาะส่วนใหญ่ เสนาธิการว่าในเรื่องรายละเอียดใช้หลักของ team work โดยเคร่งครัด ในส่วนความรับผิดชอบใหญ่เป็นส่วนรวมคงอยู่กับผู้บังคับบัญชา ดังปรากฏในระเบียบของเขาว่า "ถ้าเสนาธิการจะสั่งการไปโดยอ้างรับคำสั่ง ผู้บังคับบัญชาก็ต้องรับผิดชอบในคำสั่งนั้น แม้ตนจะไม่ได้อ่านหรือได้ฟังการอ่านคำสั่งนั้นก็ตามที" หลักการอันนี้ย่อมเป็นที่ชื่นชอบอย่างที่เราเรียกว่าใจนักเลงแท้ ไม่ใช่ว่าเสนาธิการต้องตายพร้อมกับผู้บังคับบัญชาแต่ฝ่ายเดียวผู้บังคับบัญชายอมเสียสละพร้อมกับเสนาธิการของตนด้วยเหมือนกัน

หลักการแบ่งงานและทำงานแบบผสม (team work) นี้ ฝรั่งเศสครูเดิมก็ต้องการเหมือนกัน เสียแต่เวลาทำจริง ทำได้ไม่สวยเหมือนสำนวนโวหารในการรจนาข้อบังคับ มักทำอย่างที่ไม่ได้เขียนไว้และที่เขียนไว้ไม่ได้ทำอย่างนี้เสมอ ลักษณะอันนี้ผู้ใหญ่ของเราเคยได้สติมาแล้ว ท่านคงจะได้ยินได้ฟังข้อความตัดพ้อดังนี้ "มีหลักมีระเบียบแล้วไม่ทำตาม ชอบประพฤตินอกหลักหรือแก้หลักอยู่ร่ำไป เมื่อไม่มีหลักเพราะย้ายกันบ่อย ๆ จนไม่เป็นอันจะปักลงไปให้มั่นได้ เลยไม่มีที่เกาะที่ยึดอะไร ๆ จึงดูวุ่นไปหมดและการชักจะเลอะเทอะเข้าทุกที"

เสนาธิการกิจอเมริกันระบุไว้ชัดเจนแยบคายกว่าฝรั่งเศส ท่านทั้งหลายคงชินหูในถ้อยคำ ๓ คำนี้ดีแล้วคือ แผนการ (Planning) ประสานการ (Coordination) และตรวจตราแนะนำการ (Supervision) ถ้ายังไม่เข้าใจหรือขี้คร้านเปิดตำราอเมริกันลองซักถามพวก เส. ไทยที่ไปผ่านโลก

ซีกตะวันตกมาแล้วดูเถิด

อย่างไรก็ดี หลักเสนาธิการอเมริกันคงโน้มเอียงไปทางหลักเยอรมันบ้างเหมือนกัน หน้าที่ให้คำปรึกษาคงมีอยู่ทั้งในภาระประเภทผู้ช่วยบังคับบัญชา และในภาระประเภทตรวจตราแนะนำการแก่หน่วยต่าง ๆ ตลอดจนเสนาธิการของหน่วยรองโดยมิให้กระทบกระเทือนถึงอำนาจของผู้บังคับบัญชา

เมื่อกล่าวมาถึงเพียงนี้ ท่านคงจะข้องใจว่าไหนๆ อเมริกาก็ร่วมตายมากับอังกฤษ ทั้งมีเลือดเนื้อเชื้อไขสัมพันธ์กับอังกฤษมาก จะไม่มีหลักเสนาธิการของอังกฤษเข้าผสมบ้างเจียวหรือ? ถ้าไม่มีเสียเลยเห็นจะผิดไปละ ข้อนี้ขอตอบว่า อ๋อ เรื่องนั้นไม่ต้องตกใจ ขอให้เหลือบมองไปที่ชั้นยอดเถิด ที่เสนาธิการผสม (Joint Chiefs of Staff.) อย่างไรเล่า นั่นแหละแบบใส่เสื้อฝนกางร่ม ปากคาบกล้องดันฮิลชัด ๆ ไม่มีอะไรแปลกปลอมทีเดียว ขอให้ท่านตรองอีกนิด ท่านจะเห็นได้ว่า บุตรมีหลายคนจะมีรูปร่างหน้าตาผิดแปลกกันไปบ้างจะไปสำคัญอะไร เมื่อหัวหน้าครอบครัวคือบิดานั้นเป็นบิดาของบุตรร่วมกัน เพราะฉะนั้นถ้าผู้เขียนจะลองให้ฉายา เส. อเมริกันคือ เส. ลูกผสม โดยอาศัยหลักว่า อเมริกันเป็นชาติในยุโรปทุกชาติผสมกันและอังกฤษเป็นหลักใหญ่ดังนี้ จะพอฟังได้ไหม ?

เส. ไทย เราได้พูดถึง เส. ฝรั่งมามากนักหนาแล้ว บัดนี้มาถึงตอนสำคัญคือพูดเรื่องของเราเองบ้าง เราดูคนอื่นง่ายเพราะมีตาสำหรับมองไปข้างหน้า คือมีตำราสำหรับค้นหลายเล่มเกวียน แต่เราดูตัวของเราเองยากเหลือทน เพราะตาบอดตามัวไม่ค่อยมีเอกสารหลักฐาน หลักการทางเสนาธิการของเราพอจะหาได้จากบรรดาตำหรับตำราที่ว่าด้วยเรื่องนี้กับข้อบังคับกำหนดหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบก ซึ่งข้อบังคับนี้มีชื่อต่าง ๆ ตามยุคตามสมัย แต่มีน้อยเหลือเกิน

ขอเชิญท่านเปิดพงศาวดารยุทธศิลปะ ของสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิศณุโลกประชานารถ ตอนเกือบจบเล่ม ท่านจะพบข้อความในหน้า ๘๑๙ ดังนี้

"ในบรรดากิจการซึ่งเกี่ยวกับการทหาร **อะไรจะอธิบายให้เข้าใจชัดได้ยากไปกว่าหน้าที่เสนาธิการเป็นไม่มี** ฉะนั้น คนโดยมากแม้ที่เป็นทหารก็ยังไม่ใคร่เข้าใจแน่แท้ว่า หน้าที่เสนาธิการนั้นเป็นอย่างไร บางคนเห็นเป็นสลักสำคัญหรือพิศดารเกินไป คือกล่าวง่าย ๆ เห็นไปเสียว่าเสนาธิการมีหน้าที่สอนผู้บัญชาการของตน ให้ทำการถูกต้องกับแบบวิธีดังนี้ บางคนก็เห็นไป

เสียว่า นายทหารฝ่ายเสนาธิการก็คือหัวหน้าเสมียนสำหรับดูแลการมีหนังสือโต้ตอบไปมาเท่านั้น ความเห็นทั้ง ๒ อย่างนี้ผิดทั้งคู่ แท้ที่จริงจะไปนับว่าเป็นตัวการเป็นผู้คิดเป็นผู้ตกลง แล้วก็บังคับให้ผู้บัญชาการพยักตามไปดังนี้ก็ไม่ถูก หรือจะนับว่าเป็นแต่ผู้เขียนหนังสือให้ผู้บัญชาการก็ไม่ได้ แม่ทัพหรือผู้บัญชาการต้องเป็นผู้รับผิดชอบตกลงว่า จะทำการอย่างนั้นแล้วก็สั่งแก่ผู้บัญชาชั้นรองใต้ตนให้ปฏิบัติการเพื่อให้สมกับความประสงค์ที่ตนตกลง การที่แม่ทัพและผู้บัญชาการจะตกลงทำอะไรลงไปอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ต้องทราบเหตุการณ์ต่าง ๆ ทั้งฝ่ายตนฝ่ายข้าศึกโดยรอบคอบก่อน แล้วจึงจะตกลงไปให้เหมาะได้ ถ้าตกลงไม่เหมาะก็ใช้ไม่ได้ เมื่อตกลงแล้วยังจะต้องสั่งการถึงผู้ใต้บังคับให้เขาเข้าใจได้แจ่มแจ้งไม่คลาดเคลื่อน และให้เขารับคำสั่งนั้นทันเวลา จะสั่งอะไรก็สั่งได้ทั้งนั้น แต่ถ้าสั่งให้เขาเดิน ๖ นาฬิกา และคำสั่งไปถึงต่อ ๖ นาฬิกา ๑๕ นาฑีดังนี้ ก็เป็นอันพ้นวิสัยที่ผู้บังคับบัญชาชั้นรองจะทำการตามคำสั่งได้ **ก็การที่จะให้แม่ทัพ ผู้บัญชาการทราบเหตุการณ์ให้รอบคอบทั้งให้คำสั่งไปถึงทันเวลา และผู้รับเข้าใจแจ่มแจ้งนี่แหละ เป็นหน้าที่ของเสนาธิการ........**"

"…. ... ถ้าท่านอ่านเรื่องนี้แล้วตริตรองสักนิด ก็หวังใจว่าจะแลเห็นได้ว่า หน้าที่เสนาธิการนั้นสำคัญเพียงใดแน่ ไม่ยกสูงหรือกดต่ำโดยใช่เหตุ ...."

หนังสือเล่มนี้ตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๕๙ เสนาธิการทหารบกทรงเรียบเรียงเอง ฉะนั้น จึงมิได้มีคำอธิบายให้ชัดเจนลงไปว่า หน้าที่เสนาธิการสูงต่ำเพียงไหนแน่ เพราะถ้าสาธยายให้แจ่มแจ้งกว่านี้ อาจกลายเป็นยกย่องพระองค์เองสู่ปล่อยให้ผู้อื่นพิจารณาตามความคิดเห็นของเขาไม่ได้

หนังสือเล่มนี้เป็นเพียงประเภทตำราของราชการ ฉะนั้นจึงไม่เป็นหลักหนักแน่นอย่างกฎข้อบังคับที่ทางราชการประกาศใช้ ฉะนั้น ข้าพเจ้าขอพาท่านไปทำความรู้จักกับ ข้อบังคับแสดงหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกฉบับเก่าแก่ที่สุดเท่าที่หาได้ ดังนี้

ข้อบังคับแสดงหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบก ลง ๒๕ ก.ย. ๕๗

"กรมเสนาธิการทหารบกนั้น ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงกลาโหมนั้นเองเป็นส่วนที่รับหน้าที่ดำริวางระเบียบแบบแผนทั้งปวง ซึ่งจะกระทำให้กองทัพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีคุณวุฒิและความพรักพร้อมทุกอย่าง จนสามารถต่อสู้กับราชศัตรูอันหากจะบังเกิดมีขึ้นนั้น เป็นผลสำเร็จจริงคือชัยชนะ กับทั้งเป็นผู้จัดการหรือดูแลตรวจตราให้เจ้าหน้าที่อื่นจัดการให้เป็นไปตามระ-

เบียบแบบแผนที่วางไว้แล้วนั้นด้วย

หรือเมื่อจะว่าอีกทางหนึ่งก็คือ สิ่งใดที่เป็นกิจราชการทหารแท้ก็ตกอยู่ในหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกจะดำริแนะนำหรือจัดแจงทำเอง ถ้าสิ่งใดซึ่งไม่เป็นกิจอันเฉพาะมีแต่ทหารเช่น การปกครอง การเบิกจ่ายเก็บรักษาเงิน หรือจ่ายสิ่งของอันเป็นธรรมดาเป็นต้น อันกิจการที่แม้ในกระทรวงทบวงการใด ๆ ก็ดีย่อมมีเหมือนกัน ไม่ใช่มีแต่ข้างฝ่ายทหารฉะนี้ กิจทั้งนั้นไม่อยู่ในหน้าที่โดยตรงของกรมเสนาธิการทหารบก ....

เสนาธิการทหารบกเป็นผู้รับผิดชอบในบรรดากิจการ ซึ่งบ่งว่าเป็นหน้าที่ของกรมเสนาธิการทหารบกทุกประการ เพราะฉะนั้น **ผู้ที่จะรับตำแหน่งเสนาธิการทหารบกนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวต้องทรงพระราชวินิจฉัยเลือกเฟ้นเอง** เมื่อทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้ผู้ใดรับตำแหน่งนั้นแล้ว นับว่าผู้นั้นอยู่ **ในความไว้วางพระราชหฤทัยว่า เป็นผู้รู้หลักในการทหารแท้ยิ่งกว่าผู้อื่น** เป็นผู้นำทางให้นายทหารผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ดำเนินกิจการทหารแท้ และ **เป็นที่ปรึกษาที่ ๑ ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม** ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบปกครองบังคับบัญชาและอำนวยการทั่วไปในกองทัพบกโดยอำนาจพระบรมราชโองการนั้น"

ถ้าท่านพลิกกลับไปอ่านข้อความที่คัดจากหนังสือพงศาวดารยุทธศิลปะอีกครั้ง ท่านจะเกิดความฉงนสนเท่ห์ว่า เหตุไฉนหลักการของ เส. จึงผิดกัน ทั้ง ๆ ที่อยู่ในวาระสมัยเดียวกัน เจ้าของเรื่องเป็นคน ๆ เดียวกัน ในหนังสือที่เสนาธิการทหารบกทรงนิพนธ์ได้ทรงอธิบายไว้ในทางหลักของฝรั่งเศส แต่ในทางปฏิบัติจริงคือหน้าที่ของผู้ทรงนิพนธ์ตามข้อบังคับ แสดงชัดเจนว่าเป็น เส. อย่างเยอรมัน พูดง่าย ๆ ว่า เสนาธิการทหารบกก็คือ มหาอุปราชสำเร็จราชการทัพอย่างขงเบ้งนั่นเอง เรื่องนี้ชี้ให้เห็นว่านอกจากจะมีความจำเป็นในทางการเมืองแล้ว ยังแสดงอีกว่าอิทธิพลการทหารของเยอรมันได้ครอบงำเรามาแต่ต้น คนทั่วไปนิยมสินค้าเยอรมัน เด็ก ๆ สมัยโน้นต้องว่า เยอรมันดี เยอรมันเก่ง ทำอะไรต้องแข็งแรงอย่างเยอรมัน ทหารต้องเดินตบเท้าอย่างชนิดเจตนาจะทำลายถนนให้พังลงไป นายทหารที่คะนองชอบกระตุ้นให้นักเรียนนายร้อยเดินแข็งแรงตบเท้าสูงๆ ว่า "โปรดยกเท้าเสมอคาง" ดังนี้เป็นต้น

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ ได้ยกเลิกข้อบังคับแสดงหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกฉบับที่กล่าว และตราเป็นข้อบังคับสำหรับทหารบกลง ๒๙ พ.ย.๖๒ ขึ้นแทน หลักการใหญ่ ๆ คงเดิมทั้งสิ้น เป็นแต่เปลี่ยนสำนวนโวหารบ้างเล็กน้อย ดังนี้–

"เสนาธิการทหารบก มีหน้าที่ วางระเบียบแบบแผนกิจการทั้งปวงอันเป็น ส่วนปฏิบัติของทหารโดยแท้ ทั้ง ตรวจตราแนะนำ ให้เจ้าหน้าที่อื่นในกองทัพทั่วไปปฏิบัติการให้ต้องตามระเบียบแบบแผนซึ่งกำหนดไว้ อันจะเป็นผลนำให้กองทัพบกมีคุณวุฒิและกำลังพร้อมเพรียงทุกประการ จนสามารถต่อสู้ราชศัตรูอันหากจะมีเกิดขึ้น ให้เป็นผลสำเร็จลุล่วงไปถึงชัยชนะ ...."

หน้าที่ตามที่กล่าวแล้ว มีหน้าที่เป็นหลักสำคัญแห่งกองทัพบก ดังนี้แล้ว ผู้ที่จะรับตำแหน่งเป็นเสนาธิการทหารบก ก็ย่อมเป็นผู้ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชวินิจฉัยเลือกเฟ้นด้วยพระองค์เอง อันมีคุณลักษณะเป็นผู้รู้หลักในทางการทหารเป็นยอดเยี่ยม ซึ่งจะนำทางให้นายทหารผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงปฏิบัติตาม ทั้งเป็น ที่ปรึกษาที่ ๑ ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม ซึ่งปกครองบังคับบัญชากิจการในกองทัพบกโดยอำนาจพระบรมราชโองการ

ต่อมาในปี พ ศ. ๒๔๖๕ ได้ยกเลิกข้อบังคับฉบับนี้อีก และใช้ประมวลข้อบังคับสำหรับทหารบกเล่ม ๑ แทน หลักการคงเดิมทุกประการและใช้มาจนกระทั่งถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ยุคเปลี่ยนการปกครอง

ระยะเวลาร่วม ๒๐ ปี (๒๔๕๗-๒๔๗๕) ได้คงหลักการเดิมทุกประการ ส่วนการปรับปรุงเป็นเพียงการผัดหน้าแต่งตัวเรื่องชื่อ วิธีประมวลมาไว้แห่งเดียวกัน เพื่อความเรียบร้อยในหลักฐานเอกสารและสะดวกแก่การศึกษา พฤติการณ์อันนี้เราต้องสรรเสริญความดีที่คนเก่าเขาได้ทำไว้ดีมาก

ขอให้เราลองคำนวณลักษณะ ๓ ประการ (หน้าที่หลักแห่งกองทัพ ผู้รู้หลักการทหารยอดเยี่ยม และที่ปรึกษาที่ ๑) ว่ารวมกันแล้วจะได้ผลเท่าใด เลขลัพธ์ของโจทย์นี้ตอบได้ทันที คือ ความไว้วางพระราชหฤทัยซึ่งในสมัยนี้พูดกันว่า ความเชื่อถือไว้วางใจ ความจริงข้อนี้เป็นอรรถาธิบายอยู่ในตัวแล้ว ว่าเหตุใดในสมัยโน้น ผู้ดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบกจึงต้องเป็นสมเด็จเจ้าฟ้าหรืออย่างต่ำก็ต้องราชสกุล นอกจากนี้ทำไมถึงต้องทรงพระราชวินิจฉัยเลือกเฟ้นด้วยพระองค์เอง และทำไมจึงไม่ส่ง หรือไม่ยอมให้คนธรรมดาได้มีโอกาสได้เข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการต่างประเทศ ถ้าท่านลองพลิกไปอ่านคำอธิบายของนายพลฟอนเซ็กท์ทบทวนอีกครั้ง ท่านจะเข้าใจลึกซึ้งกว่าที่ผ่านมาเมื่อตะกี้เป็นอันมาก มีผิดกันหน่อยตรงที่เยอรมันใช้คนธรรมดาเป็นได้ ไทยใช้คนธรรมดาเป็นเสเหมือนกันแต่เป็นเสนาบดี แปลว่าเรานำเยอรมันในบางจุด

ขอให้สังเกตไว้อีกนิดหนึ่งว่า วิธีเขียนแสดงหน้าที่ของเสนาธิการนั้น ไม่ว่าชาติใดภาษาใด

ยุคใด สมัยใดเป็นต้องแบบเดียวกันเสมอ พอแสดงหน้าที่เสร็จก็ถึงคุณลักษณะของผู้จะเป็นเสนาธิการติดต่อกันไป แต่ความประสงค์ในการเขียนอาจไม่เหมือนกัน ในสมัยที่ระแวงว่าจะคุมอำนาจย่อมเกี่ยวกับความกลัวที่จะเกินหน้า แต่ถ้าเข้าสมัยร่วมมือ (Team Work) การเป็นไปตรงกันข้ามกลับเป็นห่วงว่าจะทำงานให้ดีวิเศษสมกับที่เขาหวังไม่ได้ ดูเอาเถิดเรื่องของท่านเสยุ่งยากอย่างนี้แหละ

วันคืนล่วงมาจนถึง ๒๔ มิ.ย. ๗๕ บ้านเมืองเข้าสู่ยุคเปลี่ยนแปลงการปกครอง กรมเสนาธิการทหารบกพลอยถูกปฏิวัติไปด้วย นี่ก็ฤทธิเดชของความไว้และไม่ไว้วางใจ คำสั่ง ลง ๒ พ.ย. ๗๕ ยุบเลิกกรมเสนาธิการ และตั้งกรมยุทธการขึ้นแทน หน้าที่คงมี ๔ แผนกตามเดิมคือ เหลือหน้าที่เสนาธิการกิจหรือหลักสำคัญแห่งกองทัพไว้ เคราะห์ดีที่ยุคเสนาธิการพิลาปนี้เป็นไปในระยะอันสั้นเพียงปีเดียว แต่ถึงกระนั้นพวกท่านเสนายังชอกช้ำระกำใจและคร่ำครวญหวนให้กันไม่น้อย บ้างซัดทอดเอาว่า เพราะเราเป็นเสแบบเยอรมันอยู่ตั้ง ๒๐ ปี เมื่อเยอรมันต้องเลิกเส. เพราะสัญญาแวร์ซายเราก็ต้องพลอยฟ้าพลอยฝนเลิกไปด้วยทั้ง ๆ ที่เราเข้าสงครามอยู่ในพวกชนะสงคราม บ้างก็ว่าเมื่อเกิดความเกลียดชังเฉพาะบางคน เหตุไฉนจึงต้องขยายลุกลามไปถึงคนอื่น ผู้นอนหลับไม่รู้นอนคู้ไม่เห็นด้วยเล่า

กรมเสนาธิการทหารบกได้กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นใหม่ตามข้อบังคับทหาร ว่าด้วยการจัดระเบียบการและกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหมลง ๑๖ ธ.ค. ๗๖ ต่อมามีข้อบังคับชื่ออย่างเดียวกัน ลง ๑๙ มิ.ย. ๗๘ แสดงหน้าที่ดังนี้–

"กรมเสนาธิการทหารบก มีหน้าที่ในทางวิทยาการ ปฏิบัติงานเกี่ยวกับเสนาธิการกิจ ตรวจการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ ให้ดำเนินไปตามระเบียบ.........เป็นที่ปรึกษาในทางยุทธการ โดยใกล้ชิดของผู้บังคับบัญชา"

ข้อความนี้หากอ่านแต่เผินๆ จะรู้สึกว่าเปลี่ยนไปมาก แต่ถ้าอ่านอย่างพิเคราะห์ท่านจะถึงกับประหลาดใจว่า ใครหนอช่างฉลาดหลักแหลมสามารถเอาเหล้าเก่ามาใส่ในขวดใหม่ได้อย่างแนบเนียน หน้าที่ทางวิทยาการและตรวจการปฏิบัติก็คือ ผู้รู้หลักการทหารยอดเยี่ยมและตรวจตราการทั่วไป หน้าที่เสนาธิการกิจก็คือหน้าที่หลักของกองทัพ ในที่สุดหน้าที่ที่ปรึกษาโดยใกล้ชิดก็มิใช่อื่นไกลนอกไปกว่าที่ปรึกษาที่หนึ่ง

ถ้าท่านเกิดความสงสัยและถามว่า เหตุไฉนคราวนี้จึงไม่มีคุณลักษณะของผู้ที่จะเป็นเสนา-

ธิการ ? อ๋อ ตอบง่ายนิดเดียว ถ้าขืนเขียนไปเป็นต้องล้มกรมเสนาธิการแทนที่จะได้ตั้ง ปัญหาความไว้วางใจอย่างไรเล่า ลืมเสียแล้วหรือ เรื่องนี้สอนให้เรารู้วิธีเขียนหนังสือสำนวนประชาธิปไตย วิธีดำเนินการเพื่อความเหมาะสมแห่งสถานการณ์

แม้หลักการแห่งข้อบังคับฉบับนี้ได้ใช้มาจนถึงทุกวันนี้ก็จริง แต่ก็ได้มีการแก้ไขแทบทุก พ.ศ. คล้ายเป็นงานประจำปี หน้าที่กรมเสนาธิการถูกแก้บ้าง ไม่ได้แก้บ้าง

การแก้ไขครั้งที่ ๑ เมื่อ ๕ เม.ย. ๘๐ มีข้อความดังนี้

"กรมเสนาธิการทหารบกมีหน้าที่ ช่วยเหลือผู้บังคับบัญชาในการอำนวยการและตรวจตราในทางวิทยาการของทหารพลรบ ความพร้อมเพรียงของฝ่ายช่วยรบโดยทั่วไป พิจารณาและแก้ปัญหาในหลักที่เกี่ยวกับนโยบายของทหาร......."

ท่านคงเห็นในความเปลี่ยนแปลง บัดนี้ถึงยุคที่เสนาธิการไม่สามารถรักษาสถานการณ์เดิมไว้ได้ จำต้องเปลี่ยนจาก เส.เยอรมันลงมาเป็น เส.ฝรั่งเศสข้อความในวรรค สุดท้ายแสดงให้เห็นว่ามีความอาลัยอาวรณ์เหลือสติกำลังในฐานะที่ปรึกษาที่ ๑ จึงได้มีพูดไว้ถึงนโยบาย ซึ่งพิจารณาได้ยากว่าเจตนาอย่างไร ถ้าพิเคราะห์ตามตัวอักษร ก็ชวนให้ไม่เข้าใจว่า จะทำหน้าที่รัฐมนตรีหรือเสนาธิการกันแน่ ?

การแก้ไขข้อบังคับครั้งที่ ๒ ลง ๕ ส.ค ๘๑ ครั้งที่ ๓ ลง ๒๖ ส.ค. ๘๒ ครั้งที่ ๔ ลง ๕ มิ.ย. ๘๔ ครั้งที่ ๕ ลง ๒๘ ธ.ค. ๘๖ ไม่กระทบกระเทือนถึงหน้าที่กรมเสนาธิการ แต่การแก้ไขครั้งที่ ๖ ลง ๓ ส.ค. ๘๘ กระเทือนถึง ดังข้อความต่อไปนี้-

"กรมเสนาธิการทหารบก มีหน้าที่ในทางวิทยาการของทหารบก ปฏิบัติงานอันเกี่ยวกับเสนาธิการกิจ ตรวจการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ให้ดำเนินไปตามระเบียบ...........กับเป็นกองบัญชาการของผู้บัญชาการทหารบก

คราวนี้ท่านอ่านคงนึกขำ เพราะเรื่องของท่านเส.เริ่มจะกลับเข้ารูปเก่าอีกแล้ว แต่ยังไม่บริบูรณ์ทีเดียว ยังขาดตำแหน่งกุนซือใหญ่ แต่ในวรรคท้ายมีเรื่องแปลกมาใหม่ คือเรื่องกองบัญชาการบางท่านอาจสงสัยว่าก็เมื่องานอันเกี่ยวกับเสนาธิการกิจนั้น เป็นเครื่องแสดงว่ามีเรื่องบัญชาการอยู่ในตัวแล้ว เหตุไฉนจะต้องมาเน้นความเป็นกองบัญชาการเข้าอีกให้เป็นการฟุ่มเฟือยเปล่า ๆ ?

ในยุคนั้น กองทัพบกได้จัดกองบังคับการกองทัพบก ธุระสำคัญของสำนักงานนี้แต่ดั้งเดิม

มา ก็คือ กองธุรการรับส่งหนังสือและงานเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ทำนองเป็นเจ้าหน้าที่ส่วนเฉพาะตัว (Personal Staff) ของผู้บังคับบัญชา แต่เป็นธรรมดาของส่วนที่อยู่ใกล้ชิดผู้บังคับบัญชา ย่อมพยายามเติบโตตามหลักขององค์การาธิปตัย (Bureaucracy) ในที่สุดเลยเกิดปัญหาขบไม่แตกว่ากองบังคับการกองทัพบกกับกรมเสนาธิการใครจะใหญ่กว่ากัน กองบังคับการกองทัพบกเติบโตโดยรวดเร็วแบ่งแผนกเป็น ทบ. ๑-๒-๓-๔-๕-๖ จนถ้าไม่รั้งไว้ก็เกรงว่าน่าจะถึง ๑๐ ภายในเวลาไม่ช้านัก การงานก็ชักจะวนเวียน เพราะมัวแต่เสนอกันเอง ทบ. ๑ เสนอ ทบ. ๕ ทบ. ๕ เสนอ ทบ. ๒ ฯลฯ หนังสือไม่ค่อยจะยอมออกไปข้างนอก ความเห็นของเสมียนเผ่นไปเคียงคู่อยู่ข้างชื่อนายพล สิ่งที่น่าขันที่สุดก็คือ ในกรณีที่เสธ.ทบ.ลงนามอ้างรับคำสั่งสั่งการ เกิดเป็นปัญหาในการทำแบบฟอร์มหนังสือตลอดจนข้อความ ขอให้ท่านได้ตรึกตรองดูหน่อยเถิด เมื่อท่านอ่านคำสั่งดังต่อไปนี้แล้วท่านจะนึกอย่างไรบ้าง "จาก เสธ.ทบ.ถึงเสธ.ทบ. การเกณฑ์ทหารในภูมิภาคนั้น ๆ ให้ปฏิบัติอย่างนั้น ๆ ถ้าสงสัยให้ไปติดต่อสอบถามหัวหน้า เสธ.ทบ. ๑ รับคำสั่ง ๆ ลงชื่อ พล.ท. (ก) เสธ.ทบ.

การอ่านคำสั่งชนิดนี้บ่อย ๆ จะมีใครเวียนศีรษะและโกรธแค้นยิ่งไปกว่าตัวเสธ.ทบ. เองเป็นไม่มี เพราะทั้งอายตัวเองและขายหน้าผู้อื่น เป็นที่หวาดหวั่นว่า เสธ. ทบ. จะวิกลจริตถ้าได้อ่านคำสั่งนี้ทุก ๆ วัน มิหนำซ้ำกองบังคับการกองทัพบกยังแถมส่งสำเนามาให้ทราบอีกนอกจากที่นำมาเสนอให้ลงชื่อเป็นจำนวนสิบแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงจำต้องเลิกกองบังคับการกองทัพบกและเน้นข้อความเรื่องกองบัญชาการดังกล่าวแล้ว

ประวัติการเสนาธิการของไทยเราแสดงว่า ทางราชการกำหนดให้เป็นเส. ชนิดเยอรมันตั้งแต่เริ่มแรกและมีอายุยืนนานเกือบ ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๔๕๗-๗๕) พึ่งจะเริ่มเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเมื่อเปลี่ยนการปกครองแล้ว ในตอนท้าย ๆ ของสมัยเส. เยอรมัน หลักการชักจะรวนไปบ้างเหมือนกัน เพราะตอนนั้นเกิดสถาปนาพลาธิการให้ใหญ่โต ซึ่งเป็นธรรมดาจะต้องริดหรือทอนศักดิ์ของ เส.ให้น้อยลงไป กล่าวอีกนัยหนึ่งว่าในทางพฤตินัยภายหลังที่สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์พ้นตำแหน่งเสนาธิการทหารบกครั้งที่ ๒ ไปแล้ว เส.ของไทยทำท่าจะกลายเป็นเส.อังกฤษ เพราะเริ่มจะยุบเลิกแผนกที่ ๔ ของกรมนี้ พอจะลงมือก็พอดีเกิดการปฏิวัติ ต่อจากนั้นมา เส. ของเราไปในรูป เส.ฝรั่งเศสกับอังกฤษผสมกัน เพราะความใหญ่ของท่านพลายังเอาการอยู่ และนับตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้สุดสิ้นลง เรามานิยมอย่างอเมริกัน เพราะฉะนั้นรูปร่างของท่าน

เส.จึงทำท่าจะผันแปรไป แต่จะเป็นอย่างไรเพียงใดต้องคอยดูกันไปก่อน

ท่านเห็นหรือไม่ว่า ระยะเวลาที่ท่าน เส. มีรูปอย่างเยอรมันนั้นนานมากด้วยเหตุนี้เอง คนส่วนมากจึงพากันเข้าใจว่า เสนาธิการกิจหรือเรื่องของท่านเส.ต้องเป็นชนิด เส.อุปราชผู้รู้การสารพัด จนบางคนหรือหลายคนใช้เป็นสูตรอย่างง่าย ๆ ว่า เส.คือสมอง และถ้าบังเอิญจะมีใครถามท่านว่า เส.เมื่อก่อนกับเดี๋ยวนี้ใครจะดีกว่ากัน ท่านก็คงจะตอบได้โดยไม่ต้องนึกว่า ก็เส.เมื่อก่อนจะเรียนเป็นอุปราช แต่เดี๋ยวนี้จะเรียนเป็นเพียงผู้ช่วยราชการบังคับบัญชา จนถึงกับมีบางพวกเข้าใจผิดคิดไปว่าเป็น เส.รับใช้ดังนี้จะไปเปรียบเทียบกันอย่างไรได้

ท่านผู้อ่านทั้งหลาย ในตอนต้นบรรณาธิการบังคับให้ข้าพเจ้าเขียนทั้ง ๆ ที่ข้าพเจ้าไม่มีเรื่องก็วอนให้เขียนจนได้ ครั้นเขียนแล้วยังตามมาบังคับหรือออดอ้อนให้รวบรัดจบเสียทีโดยร้องทุกข์ว่า ขืนปล่อยให้ปากกาพาไปยุทธโกษจะขาดทุนย่อยยับเพราะต้องเพิ่มความหนาเกินโควต้า ด้วยเหตุนี้จึงขอสรุปแต่เพียงแค่นี้ว่า เท่าที่พิจารณากันมาแล้ว ท่านมีความเข้าใจในเรื่องของท่านเส.สถานใดบ้าง ?

สิ่งที่ท่านรู้แน่ก็คือ เรื่องของท่านเส.ยุ่งยาก ถามว่า ทำไมยุ่งยาก มีคำตอบสรุปสั้นๆ เป็น ๓ หัวข้อใหญ่ ๆ คือ:–

๑. **เส.มีหลายแบบ** เส.กุนซือใหญ่(เยอรมัน) เส.ผู้ช่วย(ฝรั่งเศส) เส.สภา(อังกฤษ) เส.ทีมเวอร์ก(อเมริกา) เส.ของไทยแกว่งไกว เอาอย่างคนนั้นบ้างคนนี้บ้าง จนเดี๋ยวนี้ก็ยังไม่เป็นที่แน่นอนลงไปว่าจะเป็นเส.อะไร ดังนี้การปฏิบัติงานจึงลำบาก การกำหนดเรื่องนี้ไม่ชัดย่อมให้โทษ เพราะเรื่องของท่านเส. (เส. ตัวใหญ่) หรือหน้าที่นั้นเป็นแบบฉบับสำคัญที่ เส.เล็กๆ จะเจริญรอยตามอย่างที่เราอ่านพบในตำราว่าการจัดต้องอยู่ในระบบเดียวกัน หรือรับกันแต่ต้นจนปลาย ไม่ใช่หัวมงกุฎท้ายมังกร เมื่อเส.ใหญ่ยังไม่แน่ เส.เล็ก ๆ ก็ลำบาก พวกลูกเส.จึงชุลมุนจับอะไรไม่ถูก ในที่สุดจึงต้องหันเข้าไปพึ่งวิธีเอาตัวรอด "ขอเป็นเสมียนเอกเข้าไว้ที สั่งเถอะไม่ว่าอะไรเป็นได้ทั้งนั้น"

เรื่องของท่านเส.กระทบกระเทือนถึงเรื่องของท่านจเร และเรื่องของท่านปลัด ความอลวนของ ๓ กิ่งนี้เปรียบได้ดังเรื่องของครอบครัวของพ่อบ้านสมัยก่อนที่มีแม่บ้าน ๓ คน นั้นทีเดียว ท่านลองพลิกอ่านทบทวนดูอีกครั้งจะเห็นว่า เพราะการกำหนดหน้าที่เสนาธิการส่วน

ที่ว่าด้วยวิทยาการก็ดี ด้วยอำนาจการตรวจควบคุมการก็ดีเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องของท่านจเร ถ้าเส. ใหญ่มาก ตัวท่านจเรก็เล็กลง ถ้าจเรอ้วนขึ้น เส.ก็ผอมลง ด้วยเหตุนี้ถ้าท่านมีเวลา ขอเชิญท่านไปพลิกข้อบังคับกำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหมตั้งแต่ต้นจนถึงปัจจุบัน ท่านจะได้รับความเพลิดเพลินใจ ในการที่ได้เห็นท่านจเรเที่ยวเตร็ดเตร่อย่างชนิดชีพจรลงเท้า ประเดี๋ยวขึ้นต่อเสนาธิการ ประเดี๋ยวแยกต่างหาก ประเดี๋ยวเข้าโรงหายไป ประเดี๋ยวออกมาเต้นใหม่ แล้วทำผลุบโผล่เข้า ๆ ออก ๆจากกรมเสนาธิการเรื่อย ๆ ไป สนุกดีพิลึก เรื่องนี้ข้าพเจ้าเคยได้รับคำถามบ่อย ๆ ว่าเส. กับจเรใครจะใหญ่กว่ากัน ข้าพเจ้าตอบไปแต่เพียงว่าถ้าจะตอบอย่างตลก ท่านเส. กับท่านจเรต่างเป็นมิตรสนิทกับข้าพเจ้าทั้งคู่ ถ้าตอบว่า เส.ใหญ่กว่า ก็เกรงจเรจะน้อยใจ ถ้าจะว่าจเรโตกว่า เส.ก็จะหาว่าลืมเพื่อน ครั้นจะว่าเสมอกันก็ไม่มีใครเชื่อ เพราะฉะนั้นวิธีที่รอดตัวขอตอบว่า ไม่รู้ ถ้าจะตอบอย่างอาศัยหลักวิชาก็ต้องว่า แล้วแต่จะตกลงกันซี คือวางหลักให้แน่เสียทีเถิดจะเกิดผล บัดนี้ท่านคงเห็นใจข้าพเจ้าดี ก็เรื่อง ๒ เรื่องนี้เป็นเรื่องเดียวกันแท้ ๆ เมื่อขืนจะแบ่งกันจนแล้วจนรอด การจะไม่อลวนอย่างไรได้

ในส่วนที่เกี่ยวกับท่านปลัด ท่านคงได้อ่านเสนาธิการกิจอนุสรณ์ของพล.ท. พระยาอภัยสงคราม ในหนังสือเสนาธิปัตย์บ้างแล้ว ท่านเล่าไว้ว่า "**ต้องระวัง จะกระทบกับท่านปลัด**" เหตุผลที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะต่างเป็นผู้ช่วยของผู้บังคับบัญชาด้วยกัน จึงต่างแก่งแย่งกันว่าใครจะโตกว่า ความแก่งแย่งแข่งดีอันนี้ ลูกเส.ต้องระวังทำตัวให้เหมาะ

เรื่องของปลัดสนุกไม่น้อยกว่าเรื่องของท่านเส. ถ้าจะอธิบายกันให้ดีก็ต้องเป็นเล่มหนาปึก ในที่นี้ข้าพเจ้าขอหยิบยกเฉพาะที่จะกระเทือนถึงท่านเส. ท่านปลัดของบางประเทศในครั้งดั้งเดิมโตมาก เพราะไม่มี เส. แม้ในเมืองไทยเรานี้เองท่านจะพบคำว่าปลัดทัพมานมนาน เมื่อประวัติของท่านปลัดเคยรุ่งเรืองมาก่อนแล้วต้องมาอับเฉาลงเพราะชื่อของท่านเส. เรื่องจึงเป็นชนวนชวนวิวาท

หน้าที่ของท่านปลัดกำหนดยาก ปลัดบางแห่งทำหน้าที่ทั้งเลขาธิการ กิจจาธิการ และกิจการอื่น ๆ ที่ไม่รู้จะให้ใครดีหรือไม่มีใครยอมรับนั้นด้วย บางแห่งเป็นเพียงกิจจาธิการ บางแห่งแยกกับท่านเส. บางแห่งรวมอยู่กับท่านเส. ไทยเราไม่ใคร่นิยมคำว่า ปลัด เห็นกันไปว่าครึและเผอิญมีเรื่องวิวาทระหว่างท่านปลัดกับท่านเส. ไม่รู้จักหยุด ดังนั้นปลัดเล็ก ๆ จึงหายเงียบ

ไปจนถึงทุกวันนี้ เว้นแต่ปลัดใหญ่ (ปลัดกระทรวง) เท่านั้นที่ยังคงอยู่ การไม่มีท่านปลัดยุ่งยากเพียงใดเรารู้กันดีแล้ว แม้จะเปลี่ยนชื่อท่านปลัดเป็นท่านผู้ช่วยเพื่อเอาใจ และให้ทำหน้าที่ปลัดก็ยังไม่สู้สะดวกเพราะท่านผู้ช่วยเองจะทำหน้าที่เป็นรอง ไม่ยอมเป็นปลัด อันเป็นศักดิ์ลำดับที่ ๓ ในคราวหนึ่งตอน พ.ศ. ๒๔๘๘ จะมีการย้ายท่านเส.ไปเป็นผู้ช่วย ได้เกิดวิพากย์วิจารณ์กันเป็นการใหญ่ว่าเป็นการเข้าใจผิด กระทำผิดหลักวิชา ผู้ช่วยจะใหญ่กว่าเส.อย่างไรได้ ในที่สุดการแต่งตั้งนั้นได้เลิกล้มไป

ท่านพอจะมองเห็นเป็นราง ๆ แล้วหรือยังว่า คำอุปมาที่ว่าเรื่องของครอบครัวที่มีเมีย ๓ คนกับเรื่องของผู้ช่วยผู้บังคับบัญชามีท่านเส. ท่านจเร กับท่านปลัดนั้น เป็นอรรถาธิบายที่สั้นและตรงดีเสียนี่กระไรเลย

๒. เส.มีหลายประเภท เส.ใหญ่ (General Staff) เส.เทคนิคหรือ เส.พิเศษ (Special Staff) กับเส.รับใช้หรือเส.เบ็ดเตล็ด (Personal Staff) ท่านจะต้องรู้ว่า การงานที่ท่านต้องทำนั้นอยู่ในประเภทไหน ถ้าท่านอยู่ในพวกเส.หนึ่งแล้วไปทำงานเป็น เส.อื่น เรื่องมันก็ผิด ความยุ่งยากขลุกขลักก็ตามมา

เรื่องของเส. ยังจำแนกออกไปเป็นเรื่องปรกติกับสงคราม เท่าที่ศึกษากันมามาก ก็เฉพาะกิจสงคราม (กิจในสนาม) ส่วนกิจในปรกติเพียงรู้เงา ๆ ขนาดพอเป็นลูกเส. ได้อย่างงู ๆ ปลา ๆ กิจที่กล่าวหลังนี้ต้องศึกษาในชั้นสูงอีกมากจึงจะมีความเข้าใจ

๓. อุดมคติสำหรับ เส. หลักการกำหนดให้ เส. เป็นผู้ช่วยแต่ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาคือ ให้รู้จักทำงานชนิดปิดทองหลังพระ เลิกคิดประโยชน์ส่วนตนแต่บำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวมนั้น ถ้าลองศึกษาหาหลักทางพระพุทธศาสนาจะทราบว่า ประโยชน์มี ๒ อย่าง ประโยชน์ส่วนตัวอัตตประโยชน์ กับประโยชน์ผู้อื่นปรัตถประโยชน์

วิสัยสามัญชนหรือปุถุชนที่ยังหนาด้วยกิเลสย่อมมุ่งเฉพาะอัตตประโยชน์ สาธุชนมุ่งกระทำทั้ง ๒ ประโยชน์ และฝ่ายพระโพธิสัตว์มุ่งสำเร็จมรรคผล จึงจะสามารถมุ่งกระทำแต่เฉพาะปรัตถประโยชน์แต่อย่างเดียวได้ เพราะทางอัตตะเต็มแล้วสละหมดแล้ว ไม่ต้องประสงค์อีก

ถ้าเทียบตามนี้จะเห็นได้ว่า ทางการกำหนดอุดมคติสำหรับเสนาธิการไว้สูงมาก บังคับให้ท่านเส. เป็นฝ่ายพระโพธิสัตว์ ฉะนั้นเรื่องของท่านเส. จึงยากยิ่ง

เพราะเรื่องของท่านเส. เป็นเรื่องยาก ความเจริญในการทหาร จึงอาศัยเป็นเครื่องวัด ถ้ากิจการของเสนาธิการอันเป็นหลักของกองทัพดีถึงขนาด การทหารก็มีหน้ามีตาอันเป็นที่นับถือ ทุกประเทศจึงยอมลงทุนลงแรงเพื่อการนี้

กองทัพบกไทยได้พยายามจัดการเรื่องนี้อย่างขมักเขม้นตลอดมา เมื่อ ๒๑ พ.ค. ๙๑ เวลา ๑๒.๐๖ ได้ก้าวหน้าไปอีกชั้นหนึ่ง ท่านพล.ท. ผิน ชุณหะวัณรองผู้บัญชาการทหารบกทั้ง ๆ ที่กำลังป่วยยังอุตส่าห์พยุงกายมาเป็นประธานในพิธีเปิดโรงเรียนผสมเหล่า พร้อมกับเปิดการศึกษาของนักเรียนเสนาธิการชุดที่ ๒๘

การเปิดการศึกษาทั้ง ๒ โรงเรียนพร้อมกันนี้มีความหมายสำคัญอย่างไร ? ขอให้ท่านพลิกกลับไปอ่านความเห็นของนายพลฟอนเซ็กท์อีกครั้ง วิธีสมรสของผู้นำหน่วยกับเสนาธิการอย่างไรเล่าท่าน ผู้บังคับบัญชากับเสนาธิการ ถ้าได้มีการเตรียมการด้วยกัน ศึกษาเล่าเรียนด้วยกัน รู้อะไรคิดอะไรทำนองเดียวกัน ความแตกร้าวหย่าร้างย่อมมียาก และถ้าจะมีจริง ๆ ก็ประสานคืนดีกันง่าย สินสมรสของท่านมีป้ายโรงเรียนเดียวกัน (แบ่งเขียนชื่อโรงเรียนคนละหน้า) ห้องเรียนใช้รวมกันเรียนวิชาที่สำคัญ ๆ ด้วยกัน ครูบาอาจารย์คนเดียวกัน ได้ความทุกข์ยากลำบากเพราะถูกครูไล่เรียงเหงื่อแตกพร้อมกันเหล่านี้ ล้วนเป็นอุบายเพื่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ด้วยกุศโลบายอันนี้เป็นที่หวังได้ว่า กิจการจะก้าวหน้าเป็นเกียรติประวัติของรองผู้บัญชาการทหารบกผู้ได้รับสมญาว่า นายพลผู้เฒ่าผู้ประกอบด้วยโลกัตถะจริยา คือประพฤติประโยชน์เพื่อโลกหรือส่วนรวมนั้นสืบไป.

พล.ต. ส. ศรานุชิต.

เรื่องของท่านที่ปรึกษา

โดย พล.ต. ส. ศรานุชิต

รองเสนาธิการกลาโหม

(ลงในหนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่)

บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่ได้นำความมาแจ้งแก่ข้าพเจ้าว่า หนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่จะได้กลับฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาใหม่ หลังจากที่ได้เงียบหายไปถึง ๑๗ ปีแล้ว ข้าพเจ้ารับทราบด้วยความยินดี จึงได้อวยพรให้มีบุญมั่นขวัญยืน ขอให้มีความจำเริญก้าวหน้าอย่าถอยหลัง และเลิก ๆ หยุด ๆ อีกเลย

"ด้วยเหตุนี้เอง กระผมและคณะจึงมาเรียนเชิญด้วยความเคารพให้เป็นที่ปรึกษาของหนังสือพิมพ์นี้ จะมีความขัดข้องอย่างไรหรือไม่ ?"

บรรณาธิการพูดพลางกระหยิ่มยิ้มย่อง ยื่นหนังสือแสดงความนับถือของจเรทหารปืนใหญ่ ซึ่งข้าพเจ้าเดาถูกแต่ต้นแล้วว่าจะมาไม้ไหน และเหตุที่ยิ้มออกนั้นก็ไม่ใช่อื่นไกล คงจะนึกโล่งใจว่าเข้าช่องถูกและปลาฮุบเหยื่อเร็วทันใจนั่นเอง

ข้าพเจ้าพิจารณาใบแสดงความนับถืออันมีใจความสำคัญว่า ถ้าข้าพเจ้ารับก็จะเป็นเกียรติและหวังแน่ ๆ ว่าจะได้รับความร่วมมือในเรื่องนี้ อ่านเสร็จแล้วจึงตอบว่าเรื่องความขัดข้องเห็นจะไม่ต้องตอบ เพราะผมจะเป็นหรือไม่เป็นที่ปรึกษา ผมจะได้รับหรือไม่ได้รับการแต่งตั้ง คุณก็กำลังมาปรึกษาอยู่ ผมก็กำลังให้คำปรึกษาอยู่แล้ว ถ้าคุณมีกิจที่จะต้องมาหารือ ผมก็พร้อมที่จะให้ตามกำลังสติปัญญา ผมร่วมมือด้วยเต็มที่อย่าวิตก ผมเกรงอยู่แต่ว่า ชาวคณะหนังสือพิมพ์จะไม่ร่วมกับคำวอนของผมต่างหาก สิ่งนั้นคือ วานอย่าเห็นเป็นคนว่างงาน แล้วยืมเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการประจำ คือเขียนเรื่องให้นั้นเลย ขอทีเถอะพ่อคุณ ไม่ค่อยว่างจริง ๆ ราชการของหลวงยังคั่งค้างอยู่อีกเยอะทำไม่ทัน ขณะนี้ผมกำลังถูกวานอยู่ทั่ว ๆ ไป จนไม่รู้ว่าจะทำให้ใครถูกต้องเฉลี่ยการรับวานตามลำดับก่อนหน้าหลัง พอมิให้เสียอัธยาศัยไมตรีอันมีมาแต่หนหลัง

บรรณาธิการ ฯ ได้ฟังแล้วก้มหน้า กลืนอะไรไม่ทราบมาติดในลำคอไปแสดงอาการ

อึกอักอยู่ชั่วครู่จึงขยายออกมาว่า เรื่องมันเป็นอย่างนี้หนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่ฉบับปฐมฤกษ์ของคราวนี้หรือฉบับมัธยมฤกษ์ ถ้านับต่อจากคราวก่อน ทางการประสงค์จะให้ลงเรื่องที่นายพลเขียน ถ้าได้ทั้งหมดทำนองเป็น "เล่มของนายพล" ก็ยิ่งดีใหญ่ ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ต่อไป พูดพลางเปิดกระเป๋าหนังสือค้นได้ใบปลิวโฆษณาโครงการให้ข้าพเจ้าดูแล้วแถมท้ายว่าอีก ๒–๓ วัน จะมาขอรับต้นฉบับ ได้โปรดกรุณาให้เรื่องให้ได้

ข้าพเจ้านึกอยู่แล้วว่าเรื่องจะต้องมาอย่างที่บรรณาธิการอื่น ๆ ชอบปฏิบัติ มิใยใครจะอ้อมค้อมวกเวียนไปทางไหน จุดสุดท้ายก็จงมุ่งมาลงเอยตะเภาเดียวกันนั่นเอง จึงสอบถามบรรณาธิการว่า มีประสงค์จะได้เรื่องชนิดไหนได้รับคำตอบว่า ถ้าได้เรื่องชนิดเหตุการณ์ของโลกหรืออะไร ๆ ที่เกี่ยวกับทางความรู้กว้างขวาง ยุทธศาสตร์–มหายุทธศาสตร์ ก็ดีเหมือนกัน ข้าพเจ้าตอบแบ่งรับแบ่งสู้ บรรณาธิการอิดออดโดยอ้างอิงต่าง ๆ เช่นจเรทหารปืนใหญ่ให้มามาบ้าง ข้าพเจ้ามีกำเนิดเป็นทหารปืนใหญ่บ้าง พอดีถึงเวลาเที่ยงวัน บรรณาธิการจึงอำลากลับโดยไม่ลืมวิงวอนกำชับว่า จะมาขอรับเรื่องในวันหลัง

ถ้าท่านลองคิดดูสักนิด ท่านคงเห็นพ้องกับข้าพเจ้าว่า มีสิ่งที่ชวนคิดอยู่หลายข้อ เขามาหาเราชักชวนให้เป็นที่ปรึกษา เรารับเขาว่าเป็นก็ได้ตามใจ มีเรื่องอะไรก็มาปรึกษาซี เขากลับบอกว่า ไม่ใช่อย่างนั้นดอก เรื่องของเรื่องมีว่าอยากได้เรื่องไปลงพิมพ์ เราก็คิดอีกว่า ในกรณีเช่นนี้ไม่ใช่มาชวนให้เป็นที่ปรึกษา แต่เป็นเรื่องมาชวนให้เป็นนักเขียนประจำกองบรรณาธิการ เขาก็ว่านั่นแหละถูกแล้ว เมื่อเรื่องเกิดโอละพ่อกลับกันไปหมดเช่นนี้จึงตกลงใจว่าจะเขียนเรื่องของท่านที่ปรึกษา ให้เป็นที่รู้กันเสียทีหรืออย่างน้อยก็พอเป็นแนวความคิดไว้บ้าง

ถ้าได้ตรวจตามประวัติศาสตร์จะเห็นว่า ที่ปรึกษาก็มาจากผู้เชี่ยวชาญผู้มีความเจนจัดหรือผู้ที่รู้อะไรต่ออะไรมาก ๆ มากเสียจนบางคนให้ความเห็นว่า รู้สารพัดกระทั่งไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรถูก คือรวนเรไปหมด ไม่กล้าตกลงใจว่าจะทำอย่างไร

รัฐบาลมีที่ปรึกษาหลายอย่างและมักใช้ชาวต่างประเทศ ตามที่เราทราบกันอยู่แล้ว ที่ปรึกษาการคลัง ที่ปรึกษาการต่างประเทศ ที่ปรึกษาเกษตร ที่ปรึกษากฎหมาย ฯลฯ ท่านที่ปรึกษาเหล่านี้ไม่ใช่เข้าประเภทรู้มากจนตกลงใจอะไรไม่ได้ ตรงกันข้ามรู้มากด้วยและทำได้ด้วย แต่ที่ไม่ให้ตำแหน่งอื่นแก่เขานั้นก็เพราะว่า ทุกตำแหน่งย่อมมีอำนาจสั่งการ ยิ่งตำแหน่งสูงยิ่งรับผิด

ชอบมาก ซึ่งถ้าขืนให้ไปจะทำให้อธิปไตยของประเทศบกพร่องและอาจทำให้ประเทศของเรากลายเป็นประเทศอาณานิคมไป ที่ปรึกษาชนิดนี้มีประโยชน์มากสำหรับทนุบำรุงกิจการที่เรายังไม่สันทัด เราถือเขาเป็นครู เป็นที่ปรึกษาชนิดครูแต่บางตำแหน่งเหมาะสำหรับการติดต่อกับต่างประเทศทำให้เขารับรองในฐานะของเรา เพราะมีส่วนรู้เห็นในการงานหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ในทางนิตินัยก็ว่ามาสอนเรา แต่ในทางพฤตินัยเขามาคุมเรา การที่ต้องมาคุมก็เพราะเนื่องมาจากสาเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เราไปกู้เงินทองเขามาลงทุนทะนุบำรุงประเทศ หรือเหตุทางการเมือง เมื่อเสร็จสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใหม่ ๆ เมืองไทยมีท่าทีว่าจะถูกท่านที่ปรึกษาควบคุมเสียให้ได้ แต่ที่รอดปากเหยี่ยวปากกามาได้มานั้น นอกจากจะเพราะเหตุอื่น ๆ ช่วยแล้ว ยังมีปัญหาขึ้นอีกข้อหนึ่งแถมท้ายว่า จะใช้ที่ปรึกษาชาติไหนบ้าง ความแก่งแย่งไม่อยากให้ชาติโน้นชาตินี้ได้ตำแหน่งประเทศไทยจึงรอดพ้นจากเรื่องของท่านที่ปรึกษาชนิดกุมอำนาจไปได้ พระสยามเทวาธิราชช่วย

ที่ปรึกษาของรัฐบาลยังมีรูปอื่น คือ ที่ปรึกษารูปสภา อาทิเช่น สภาป้องกันราชอาณาจักร สภาเศรษฐกิจ สภาการศึกษาถ้ามี หรือคณะกรรมการที่คล้ายคลึงกันคงสงเคราะห์เข้ารูปนี้ได้ สภาป้องกันราชอาณาจักรเป็นที่ปรึกษาหารือของคณะรัฐมนตรี เรื่องนี้มีการสงสัยกันว่าก็เมื่อรัฐมนตรีว่าการเป็นสมาชิกสภานี้อยู่ในตัว เมื่อประชุมตกลงกันแล้วควรจะบริหารงานได้ เพราะฉะนั้นสภานี้ควรจะเป็นสภาบริหารงาน กิจการจะไปเร็วกว่าเป็นไหนๆนอกจากนั้นก็เมื่อรัฐมนตรีว่าการเป็นสมาชิกอยู่แล้ว ยังบอกว่าเป็นสภาที่ปรึกษาของคณะรัฐมนตรีอีกปรึกษาตัวเองดูเป็นเรื่องขำชอบกล ข้อสงสัยอันนี้ตอบได้เป็น ๒ ประเด็น คือ ในทางรัฐธรรมนูญ ผู้มีอำนาจบริหารงานคือ คณะรัฐมนตรีทั้งคณะซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีทุกคน ทั้งว่าการช่วยว่าการ สั่งราชการ และท่านลอย ๆ ไม่ใช่ว่านายกรัฐ-มนตรีสั่งการทุกอย่างได้ตามใจชอบ การสั่งการต้องสั่งด้วยมติคณะรัฐมนตรี ไม่ใช่คนใดคนหนึ่ง ดังนั้น สภาป้องกันราชอาณาจักรจึงเป็นสภาบริหารไม่ได้

ในส่วนงานป้องกันราชอาณาจักร สมัยนี้เป็นสมัยรบด้วยทุกคนและด้วยทุกอย่าง ทุกกระทรวงต่างมีหน้าที่ทำอะไรต้องทำพร้อม ๆ กัน ด้วยจุดหมายอันเดียวกัน ไม่ใช่ทำคนละทีหรือคนละทางสองทางด้วยเหตุนี้ การที่รัฐมนตรีว่าการทุกกระทรวงมาแสดงความคิดเห็น ปรึกษาหารือกันและเปลี่ยนความรู้ ปรับความเข้าใจซึ่งกันและกันเสียชั้นหนึ่งก่อนจึงเป็นเรื่องสำคัญ จากความจริงข้อนี้เองทำให้เรารู้สึกขึ้นว่า ที่ปรึกษารูปสภา ก็คือ ที่ปรึกษาสำหรับปรองดอง ป้องกันมิให้เกิดเอะอะ

ขัดใจกันในเวลาออกโรงนั่นเอง ไม่ใช่มาปรึกษาตัวเองหรืออะไรเช่นนั้นดอก

ในทางการทหารแท้ ๆ มีที่ปรึกษาสำหรับปรองดองอยู่หลายอย่าง เช่น สภากลาโหม คณะเสนาธิการผสม ส่วนสภากองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศเป็นอีกเรื่องหนึ่งเท่าที่เป็นอยู่ในทุกวันนี้ บ้างก็ว่าเป็นที่ปรึกษาหรือสภาตัดอำนาจ ป้องกันมิให้ผู้บัญชาการใช้พละการจนเกิน-ไป บ้างก็ว่าเป็นที่ปรึกษาหรือสภาชูอำนาจ เพราะสมาชิกล้วนแต่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา การปรึกษา จะเป็นไปในทางประชุมสั่งราชการมากกว่า เมื่อผู้บัญชาการผู้ทรงอภิสิทธิ์ในการรับผิดชอบตกลงใจจะทำอย่างนั้นอย่างนี้แล้ว ที่ประชุมจะคัดง้างได้อย่างไร ตนมีแต่จะต้องปฏิบัติตามคำสั่ง คือต้องขอรับผมตามไป การที่ประธานสภาสามารถจูงสมาชิกไปไหน ๆ ได้ตามใจชอบนี้ กลับจะทำให้อำนาจรุ่งเรืองขึ้นเป็นอันมาก เพราะอ้างอิงได้ว่า สภาก็เห็นด้วยตามนั้นเป็นเอกฉันท์แล้ว เพราะฉะนั้นจึงเป็นการชูอำนาจ อีกบางคนให้ความเห็นว่า สภากองทัพในขณะนี้เป็นที่ปรึกษาหรือสภาขั้นบันได คือ เป็นก้าวแรกแห่งการปรับปรุงการจัดการในขั้นสูงตามสมัยนิยม ขณะนี้ทำได้เพียงแค่นี้ต่อไปจึงค่อยขยับขยายตามที่เหตุการณ์จะอำนวยให้ สำหรับคณะที่ปรึกษาในการทหารนี้มีมานมนานแล้ว ถ้าท่านศึกษาประวัติการเสนาธิการในยุคโบราณจะพบว่า <u>เริ่มต้นก็มีที่ปรึกษาการทัพ ซึ่งรวมกันเรียกว่า</u> <u>สภาการทัพ (Consel de guerre)</u> ผู้เป็นสมาชิกสภานี้ย่อมคัดเลือกจากผู้เจนจัดในการงาน ผู้รู้ ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้อาวุโสในคุณวุฒิ

การมีสภาการทัพหรือคณะที่ปรึกษาการทัพนั้นเกิดความไม่สะดวก ความไม่เหมาะสมขึ้นหลายประการ สาเหตุสำคัญของความไม่เหมาะสมอยู่ที่<u>ความรับผิดชอบอันเป็นยอดหัวใจของกิจการทหาร</u> อันว่าการมีที่ปรึกษาชนิดประกอบด้วยผู้รู้นั้น หากดูท่าทีแต่เพียงภายนอกก็น่าจะพอไปได้มาได้ แต่แท้ที่จริงเมื่อผู้รู้มิได้มีส่วนในความรับผิดชอบถามมาก็ว่าไป ถ้าไม่ได้เรียก และไม่ได้รับคำถามการก็เข้ารูปชนิดไม่ได้ไปหาและไม่ได้ว่ากระไร นอกจากนั้นผลของการประชุมก็เป็นผลของการปราณีประนอม หรือ ผลปานกลางในความคิดต่าง ๆ ความเห็นปานกลางนี้ไม่ใช่ว่าถูกต้องเหมาะสมเสมอไป อาจผิดอย่างตรงกันข้ามก็ได้ และเมื่อปฏิบัติไปตามความเห็นกลาง ๆ ที่ปรองดองกันนั้น ผิดถูกอย่างไรหามีใครรับผิดชอบไม่ ความตกหนักคงอยู่กับหัวหน้าสูงสุด เพราะต้องทำตาม แม้ตนจะไม่เห็นด้วยโดยตลอด เมื่อระเบียบการอันนี้เกิดไม่เหมาะขึ้น จึงคิดขยับขยายให้ผู้รู้ได้มีส่วนรับผิดชอบด้วย จึงได้เลิกล้มคณะที่ปรึกษาชนิดไม่รับผิดชอบเสีย จัดการตั้งที่ปรึกษาชนิดรับผิดชอบขึ้น ตั้งแล้วมีบัญ-

หาว่าจะให้ชื่ออย่างไรจึงจะเหมาะสม เมื่อได้พิจารณา ต้นกำเนิดเดิมว่าเป็นการเรียกผู้รู้มาร่วมกัน ฉะนั้น ฝรั่งจึงใช้คำ E tat–major หรือ Staff (a body of skilled officers แหล่งผู้รู้หรืออาวุโสในวุฒิ) ไทยเราใช้ว่าเสนาธิการ คือ อธิการของเสนา (ผู้ใหญ่ยิ่งในเสนา-ผู้รู้มากในเสนากิจ) ข้อบังคับทหารของเราสมัย พ.ศ. ๒๔๕๗ ให้คำอธิบายว่า เป็นผู้รู้ยอดเยี่ยมในการทหาร หรือที่ปรึกษาที่ ๑ ของเสนาบดี กระทรวงกลาโหม ความละเอียดในเรื่องนี้ข้าพเจ้าเขียนไว้ในหนังสือยุทธโกษแล้ว

จากการพิจารณานี้ ทำให้เราพบต้นกำเนิดของคำเสนาธิการ และเป็นอรรถาธิบายอยู่ในตัวแล้วว่า เหตุไฉนความเป็นที่ปรึกษาของเสนาธิการจึงสืบเนื่องเป็นประเพณีมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

กองทัพบกไทยเคยมีที่ปรึกษาชนิดอื่นอีก ครั้งหนึ่งมีฝรั่งชาติอิตาเลี่ยน ชื่อศาสตราจารย์รัจยี เป็นที่ปรึกษาของกรมเสนาธิการ ธุระของท่านผู้นี้มีอะไรบ้างไม่มีใครทราบชัด บ้างก็ว่าธุระสำคัญ คือช่วยในทางทำหนังสือโต้ตอบ หรือตรวจเอกสารสำคัญในทางทหารที่เป็นภาษาฝรั่งถ้าท่านเกิดความสงสัย และถามต่อไปว่า กระทรวงกลาโหมต้องติดต่อกับต่างประเทศโดยตรงหรือ ทำไมไม่อาศัยกระทรวงการต่างประเทศ เรื่องนี้ขอตอบว่าไม่ทราบเหมือนกัน ที่รู้มีอยู่ข้อหนึ่งคือ สมัยก่อนราชการสำคัญ ๆ ดูเหมือนใช้ภาษาฝรั่ง เพราะปิดความลับได้ดี ไม่ใคร่มีคนอ่านออกและเข้าใจ พยานในเรื่องนี้ ก็คือ แผนยุทธการของกรมเสนาธิการ มีอยู่ฉบับหนึ่งเขียนเป็นภาษาอังกฤษล้วน ๆ การประชุมกันจะพูดภาษานี้ด้วยหรือไม่ผู้เขียนไม่ทราบเพราะขณะนั้นยังเด็กนัก

หน้าที่ของศาสตราจารย์ผู้ออกนามมาแล้ว มีอยู่ประการหนึ่งซึ่งทราบกันอย่างแพร่หลาย คือ รับผิดชอบสอนภาษาฝรั่งในโรงเรียนเสนาธิการ เหตุที่ทราบกันมากก็ด้วยวิธีสอนแปลฝรั่งเป็นภาษาไทยของท่านศาสตราจารย์ ตามนิยายที่ได้ยินกันมามีว่าท่านศาสตราจารย์ได้กล่าวดังนี้ อันว่าประ-ประโยค The Snake Crawls นั้น ถ้าจะแปลเป็นไทยว่างูเดินก็ไม่เหมาะ จะแปลว่า งูไต่ก็ไม่ถูก ต้องว่า "งูคลาน" นักเรียนฟังแล้วชอบใจหัวเราะกันเป็นการใหญ่ หัวเราะจนท้องคัดท้องแข็งลืมนึกถึงความท้อแท้หรือความหัวเสีย เพราะถูกดุจากครูวิชาอื่นเสียสนิท นับว่าเป็นการพักสมองได้ดีอย่างหนึ่งเหมือนกัน และตั้งแต่บัดนั้นมาเรื่องของงูคลานก็แพร่สะพัดไป และมักจะเล่าสืบต่อ ๆ กันมาที่โต๊ะอาหารกลางวัน เพราะช่วยย่อยอาหารได้ดี ข้าพเจ้าพลอยได้ฟังจึงเล่าสู่ท่าน เพราะเจ้าของเรื่องไม่ได้กำชับไว้ว่า "อย่าพูดไป"

เมื่อศาสตราจารย์ผู้นี้กลับไปแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีที่ปรึกษาของกรมเสนาธิการอีก จะมีบ้างก็เฉพาะในวงการเท็คนิคบางเรื่องและบางโอกาส เช่นที่ปรึกษาของกรมแผนที่ การเป็นดังนี้เรื่อยมาจนถึงสมัยตั้งกรมเสนาธิการทหาร คือ สมัยรวมกองทัพทั้งสามเป็นกระทรวงเดียวกัน (ตรงนี้ท่านเห็นไหม การจัดของเรานำสมัยไม่ใช่เล่น) วัตถุประสงค์เดิม ในการตั้งกรมเสนาธิการทหารก็อยากจะให้เป็นที่บัญชาการรวมทัพ ทำนองกองบัญชาการของผู้นำเยอรมัน หรือจักรพรรดิญี่ปุ่น หรือ E tat–major de la Defense nationale ของฝรั่งเศส แต่การจัดรูปนี้ จัดง่ายทำยาก หรือทำง่ายแต่เข้าใจยาก เป็นปัญหาขบไม่แตก นับตั้งแต่วิธีดำเนินการบรรจุเจ้าหน้าที่ การยอมและไม่ยอมรับนับถือของกองทัพต่าง ๆ และอื่น ๆ อีกนานาประการ

เมื่อตั้งกรมนี้ขึ้นแล้ว ก็จัดการบรรจุนายทหารชั้นนายพลหลายนาย เกิดมีข้อลำบากขึ้นว่า จะกำหนดตำแหน่งอย่างไรดี ถ้าให้ประจำกรมก็ไม่สะดวกตรงที่เล็กกว่าเสนาธิการ ทั้ง ๆ ที่มีอาวุโสกว่าเป็นไหน ๆ เพื่อมิให้เกิดเรื่องบัวช้ำน้ำขุ่น จึงเลี่ยงไปตั้งในตำแหน่งที่ปรึกษา เมื่อมีตำแหน่งนี้หลายคน รวมทั้งผู้ใหญ่ที่ไม่รู้ว่าจะให้ไปจ่อมที่ไหน ก็เอาไปพักไว้ในตำแหน่งนี้เรื่อย ๆ ไป จนเกิดความรู้สึกไม่งดงามขึ้นหลายสถาน เพราะเกิดปัญหาขึ้นว่าเป็นที่ปรึกษาของใคร ตัวเสนาธิการนั้นพอจะรู้ว่า โดยหลักย่อมเป็นที่ปรึกษาของรัฐมนตรี ฯ แต่ส่วนที่ปรึกษาอีกหลายนายเป็นที่ปรึกษาของใคร ฯ ของรัฐมนตรี ฯ ? ของเสนาธิการ ? ของวงการทั่วไปในกระทรวงกลาโหม ? กองทัพต่าง ๆ เขาก็มีที่ปรึกษาของเขาแล้ว (เสนาธิการของเขา) นายทหารชั้นรองอื่น ๆ จะไปขอหารือกับที่ปรึกษาชั้นผู้เฒ่าก็ดูจะไม่ชอบมาพากล จะถูกหาว่ารุ่มร่าม การเป็นดังนี้จึงทำให้เกิดเรื่องของท่านที่ปรึกษาไม่มีใครไปปรึกษา ชะรอยที่ปรึกษาจะรำคาญใจว่าไม่เห็นมีใครไปปรึกษาสักที อยู่มาวันหนึ่งจึงมีหนังสือเวียนมาว่า ที่ปรึกษาอยู่ประจำสำนักงานเสมอใครจะไปปรึกษาอะไรก็ได้ เชิญไปพบได้ทุกเมื่อ ทั้ง ๆ ที่ได้มีคำชี้แจง การก็ยังไม่มีผลคงไม่ปรากฏว่ามีใครไปขอคำปรึกษา ทั้งนี้จะเป็นด้วยความไม่กล้าหรือไม่มีเรื่องก็ถูกทั้งสองอย่าง เมื่อการกลับกลายไปเช่นนี้ จึงมีเสียงพึมพำลอย ๆ ออกมาว่า ที่ปรึกษาคือที่สมนาคุณใครได้ไปเป็นแล้วประเสริฐดีจริง เพราะไม่ต้องทำอะไรและถ้านายทหารผู้ใหญ่เฉพาะอย่างยิ่งชั้นนายพลถูกย้ายไปประจำกรมเสนาธิการทหารหรือไปเป็นที่ปรึกษา สภากาแฟ อันมีพวกสามล้อเป็นสมาชิกส่วนมากมักจะพากันวิจารณ์ เมื่อได้ฟังข่าวจากวิทยุกระจายเสียง หรืออ่านข่าวพบในหน้าหนัง–

สือพิมพ์ว่า "ถูกเตะโด่งแล้วโว้ย หรือแขวนแล้วโว้ย" พฤติการณ์ของที่ปรึกษาสมณาคุณนี้ทำให้ตำแหน่งที่ปรึกษาเสียชื่อ แม้ในทุกวันนี้ก็ยังไม่ใคร่จะลืมเลือนไปจากความทรงจำของคนทั่วไปทั้งในวงการทหารและทางพลเรือน

หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ ได้มีการรื้อฟื้นหนังสือพิมพ์ทหารกันขึ้นอีก หนังสือที่เคยมีมาแล้ว แต่เดิมก็มี ที่ออกใหม่ก็มี ต่างผุดขึ้นราวกับดอกเห็ด ในขณะเดียวกันเรื่องของท่านที่ปรึกษาพลอยตื่นตัวตามขึ้นมาด้วย ถ้าท่านเปิดหนังสือพิมพ์ทหารที่ออก ๆ ในขณะนี้ แล้วตรวจดูในหน้าแสดงกิจการของหนังสือพิมพ์ ท่านจะพบว่ามากกว่าหนึ่งฉบับ มีตำแหน่งกรรมการที่ปรึกษา ถามว่าใครเป็นผู้แต่งตั้ง ตอบได้ทันทีว่า บรรณาธิการตั้งซีท่าน เพราะบรรณาธิการมักจะมาเชิญด้วยตนเอง พร้อมด้วยคำเชิญซึ่ง จเรเหล่าหรือหัวหน้ากรมกองนั้น ๆ ลงนาม ตามระบบพิธีคือ บริหารงานโดยผ่านทางบรรณาธิการ ถามว่าตั้งไว้ทำไม ถ้าดูแต่เผิน ๆ ก็ว่ามีชื่อผู้ทรงเกียรติไว้ด้วยเพื่อช่วยแนะทาง ควรจะดำเนินการสถานใดหนังสือจึงจะเจริญไม่ล้มลุกคลุกคลานหรือกล่าวอีกนัยหนึ่งเพื่อแสดงว่า หนังสือนี้จะไม่มีวันล้มเพราะมีผู้ทรงเกียรติมากหลายหน้าหลายตนคอยระวังช่วยกันค้ำหรือแบกไว้ เมื่อทำท่าจะซวดเซลง แต่ความจริงที่แท้อาจกล่าวได้โดยไม่ผิดพลาดว่า ตั้งไว้สำหรับให้ช่วยเขียนเรื่อง ถ้าท่านจะสืบความยาวสาวความยืดต่อไปอีกว่า ถ้าจะขอให้เขียนเรื่อง ทำไมไม่ไปขอเป็นคราว ๆ ตอบได้ว่า เพราะกลัวจะไม่ให้เรื่องโดยไม่ได้เขียนไว้ ท่านเหล่านี้ต่างมีธุระมาก หาเวลาว่างเขียนยาก และถ้าจะตั้งเป็นผู้ช่วยบรรณาธิการกิตติมศักดิ์ การก็ไม่งดงาม จึงขอยืมคำที่ปรึกษามาใช้หากท่านจะเกิดสนใจถึงขนาดแล้วแย้งว่า อันที่จริงคำว่า "ที่ปรึกษา" นี้เป็นเรื่องมีเกียรติ แม้ทางราชการจะเคยพลาดพลั้งจนทำให้ชื่อของท่านที่ปรึกษาเสียไป ก็ยังพอมีหวังว่าเมื่อได้ปรับความเข้าใจกันแล้ว วันหนึ่งคงจะนำคำนี้กลับมาใช้ตามที่สมควรได้ ถ้าบรรณาธิการของเรายังพากันช่วยซ้ำเติมให้คำนี้เสื่อมลงไปอีก โดยช่วยกันตั้งที่ปรึกษาชนิดผู้ช่วยบรรณาธิการกิติมาศักดิ์ขึ้น น่ากลัวว่าจะทำให้ความหวังที่จะนำคำนี้กลับมาใช้หมดสิ้นกันคราวนี้เป็นแน่นอน จะมีวิธีแก้หรือไม่ ? แก้อย่างไรดี ?

ท่านผู้อ่านทั้งหลาย ข้อคิดอันนี้เป็นเรื่องชอบกลเป็นเรื่องที่คนแก่มักติเตียนคนใหม่โดยอ้างเหตุผลว่า อัน คำว่า การจัด (Organization) ในทางทหารนั้นหมายความว่า ได้จัดแจงแบ่ง

สันปันส่วนอย่างเรียบร้อยชัดเจนแล้วว่าใครมีหน้าที่อะไรบ้าง มีกำลังหรือเครื่องมือปฏิบัติงานเท่าใดดำเนินงานโดยประสานร่วมมือกับใคร สถานใด หรือจะพูดอย่างสั้นที่สุดว่า การจัดคือ การกำหนดความรับผิดชอบโดยแน่นอน ดังนี้ก็ได้ ถ้าหากว่ายังมิได้มีการระบุไว้โดยชัดแจ้ง หรือจัดทำเพียงอย่างคลุมเครือไม่แน่ว่าจะอย่างไรก็แปลว่ายังไม่เรียบร้อย ฉะนั้นจะเรียกว่าจัดแจงดีแล้ว วางกิจการเรียบแล้วไม่ได้ ควรจะเรียกว่าจัดไม่ดี แต่ถ้าสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่คนเก่าเขาทำไว้เข้ารูปแล้ว ยังอยู่แต่เพียงการ ตบแต่ง ดัดแปลง เล็ก ๆ น้อย ๆ ตามกาละเทศะแต่คนใหม่ไม่รู้ หรือมีทิษฐิกลับไปแก้ไขเอาตามอารมณ์จึงทำให้ของดี ๆ กลับเสียไปหมด หรือคนหนึ่งเขาจัดไว้ดี ๆ อีกคนหนึ่งนำไปใช้ผิด ๆ ชนิดพูดอย่างหนึ่ง คิดอย่างหนึ่งแถมยังทำอีกอย่างหนึ่ง ดังนี้ เรียกว่าเป็นการรื้อ หรือการทำลายส่วนจะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาย่อมแล้วแต่กรณี

ถ้าจะลองประมวลชนิดของที่ปรึกษาตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ท่านจะเห็นว่า มีอยู่ ๗ ชนิด คือ

- ที่ปรึกษาชนิดครู (ช่วยสอนให้)
- ที่ปรึกษาชนิดกุมอำนาจ (ช่วยบังคับ)
- ที่ปรึกษาชนิดปรองดอง (ช่วยดับความวิวาท)
- ที่ปรึกษาชนิดตัดอำนาจ (ช่วยกันท่า)
- ที่ปรึกษาชนิดเสนาธิการ (ช่วยแบ่งเบาภาระ)
- ที่ปรึกษาชนิดสมมาคุณ (ช่วยตัวเอง ไม่ใช่ช่วยเขาอื่น)
- ที่ปรึกษาชนิดผู้ช่วยบรรณาธิการกิตติมศักดิ์ (ช่วยเขียน)

ท่านจะแลเห็นได้ทันทีว่า ที่ปรึกษา ๕ ชนิด ข้างต้นเป็นเรื่องของการจัด แต่ ๒ ชนิด ข้างท้ายเป็นเรื่องของการรื้อ หรือการทำลาย เมื่อพูดถึงตรงนี้คงจะทำให้ท่านนึกเอะใจว่า ถ้ากระนั้นเรามีอะไรบ้างแล้ว ที่ชวนจะเศร้าหมองเพราะไม่เข้าชัดใจว่าอะไรเป็นการจัด และอะไรเป็นการรื้อ เท่าที่ข้าพเจ้านึกได้ในขณะนี้มีอยู่หลายชื่อ เช่นท่านปลัด ท่านรอง ท่านผู้ช่วย ท่านสำรองราชการ ท่านประจำกรม ท่านประจำกองบังคับการ ท่าน ฯลฯ ขอผู้อ่านลองคิดต่ออีกหน่อยเถอะจะมีอะไรอีกไหม?

เรื่องราวของท่านเหล่านี้ มีความยืดยาว และยุ่งยากสลับซับซ้อนราวกับรามเกียรติ์ ถ้าท่านลองนึกและลองค้นท่านจะได้รับความรู้แปลก ๆ แน่ละการพิจารณาค้นคว้าต้องใช้เวลามากทีเดียวและ

ยากด้วย ที่ยากยิ่งก็ตอนพิจารณาจับเหตุจับผล เพราะถ้าเข้าใจเรื่องผิด ผลการพิจารณาจะไขว้เขวยุ่งเหยิงไปหมด อย่างไรก็ดี ถ้าสามารถช่วยกันหลาย ๆ แรงและรวบรวมขึ้นเป็น "เรื่องชุดเกี่ยวกับการจัดการทหารสำหรับนายทหารเด็ก ๆ หรือเด็ก ๆ ที่เรียนจะเป็นนายทหาร" คงจะได้ประโยชน์ไม่น้อยเลย เพราะการค้นคว้าอันนี้ก็คือ การศึกษาหลักใหญ่ๆ ในการจัดและปกครองกองทัพ เพื่อมีพื้นฐานชั้นต้นไว้ให้สมภูมิที่เป็นนายทหารนั้นเอง และยิ่งศึกษาให้ลึกซึ้งกว้างขวางจะยิ่งแลเห็นความสำคัญของวิชานี้มากขึ้นตามลำดับ ในที่นี้เรามิได้มุ่งหมายจะศึกษาเรื่องชุดดังว่า ข้าพเจ้าจึงขอยุติที่จะพิจารณาเรื่องของท่านต่าง ๆ ที่ออกชื่อมาแล้ว และหวลกลับไปหาเรื่องของเราแท้ ๆ คือเรื่องของท่านที่ปรึกษาต่อไป

บัดนี้เขา (จเร ป.) ได้เชิญให้ข้าพเจ้าเป็นที่ปรึกษาของหนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่แล้ว และข้าพเจ้าก็ได้รับเชิญเขาแล้ว จึงไม่ต้องเสียเวลาพิจารณาต่อไปว่า การเชิญชนิดนี้เป็นการแต่งตั้งหรือเปล่า และทำไม จเร ป. จึงเชิญ เหตุไฉนชาวคณะหนังสือพิมพ์ปืนใหญ่จึงไม่เชิญเอง ทำไมจึงใช้ชื่อ บก. กรม เจร ป. ราวกับเป็นหนังสือราชการ เหตุไฉนไม่ใช้สำนักงาน นสพ.ป. และแปลรูปการเขียนหนังสือเชิญ เป็นภาษาธรรมดา ไม่ใช่ราชการ.......? เพราะถ้าสงสัยเรื่องจะยืดยาวกันไปใหญ่ปัญหาเฉพาะหน้ามีว่า จะปฏิบัติอย่างไรจึงจะสมชื่อของท่านที่ปรึกษาโดยมิต้องคำนึงถึงศัพท์ "ผู้ช่วยบรรณาธิการกิตติมศักดิ์" อันเป็นเกียรติพิเศษแต่กลืนไม่ค่อยลงข้าพเจ้าพยายามหาทางอยู่หลายวัน ในที่สุดเห็นว่าวิธีที่ดีที่สุดก็คือ ต้องไม่ทิ้งหลัก เมื่อเราเป็นที่ปรึกษา ทั้ง ๆ ที่เขามิได้ปรึกษา แต่ถ้าเราเห็นการสิ่งใดควรมิควร เราก็ให้คำเตือนแนะนำเขาไป เขาจะเชื่อ เขาจะทำตามเราว่าหรือไม่ชั่งเขา ธุระไม่ใช่ ตามธรรมดาการเตือนหรือแนะนำควรทำเป็นบันทึก ข้าพเจ้าก็เลยเรียบเรียงเป็นบันทึกมอบให้ไปเป็นอันว่าได้ทำหน้าที่สมบูรณ์แล้ว

ข้อแนะนำของข้าพเจ้ามีดังต่อไปนี้.-

วัตถุประสงค์สำคัญของกรม จเร ป. มีว่า "จะได้ออกหนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่ขึ้นอีกวาระหนึ่ง เพื่อความรุ่งเรืองและก้าวหน้าของคณะทหารปืนใหญ่" ถ้าเราพิจารณาความสำคัญในวัตถุประสงค์นี้ ก็พอจะจับเค้าได้ว่าเรื่องของเรื่องอยู่ที่หนังสือพิมพ์นี้ต้องไม่ล้มอีก

สาเหตุที่สำคัญ จะทำให้หนังสือพิมพ์ล้มลุกคลุกคลาน ข้าพเจ้าเห็นว่า อยู่ที่ความชำรุด ๓ สถาน คือสมาชิกชำรุด บรรณาธิการชำรุด และปลายกระสุนวิถีชำรุด

๑. สมาชิกชำรุด

สมาชิกชำรุดหมายความว่า ได้ค่าบำรุงไม่พอกับค่าโสหุ้ยในการออกหนังสือ ทั้งนี้จำนวนสมาชิกเป็นอุปกรณ์สำคัญ มีสมาชิกน้อยไปหนึ่งหรือมีสมาชิกมากก็เหมือนมีน้อย โดยมีบางคนหรือหลายคนดื้อแพ่งไม่ยอมส่งค่าบำรุงอีกหนึ่ง ทำไปทำมา ต้นทุนหาย ปลายทุนหลุด หนังสือผอมลงๆ จนในที่สุดเลยหยุดไปเอง

จำนวนสมาชิกที่จะบอกรับหนังสือมีอยู่ ๒ ประเภทคือ โดยถูกบังคับกับโดยสมัครใจ สมาชิกประเภทถูกบังคับมักจะเป็นสมาชิกภายในเหล่า ซึ่งอย่างมากก็อาจมีสมาชิกนายทหารประทวนด้วย พวกนี้พอจะหาวิธีบังคับ โดยปริยายได้ง่าย เพราะเพียงแต่ถูกตัดพ้อว่า ไม่รักเหล่าไม่รักพวกพ้องเท่านั้นก็ขี้คร้านจะมีรายชื่อสมาชิกได้ตั้งหลายหน้ากระดาษ ถ้าชื่อใครขาดหายไป ตัว จเร ก็ถามบ่อยๆ ว่ามีความสุขสบายดีหรืออย่างไร หรือผู้บังคับกองพันเรียกมาเตือนบ่อย ๆ ว่า มีหนังสืออ่านแล้วหรือยังของเขาดีนาเท่านี้ ผู้ที่ถูกเป็นจำเลยก็จะอกสั่นขวัญแขวนหายใจไม่ทั่วท้อง ข้อสำคัญเกรงว่าจะไพล่ไปนึกถึงในวันพิจารณาบำเหน็จ ตรงนี้ไม่เข้าทีแน่ กันดีกว่าแก้ต้องรีบจัดการตามระเบียบรีบบอกรับเป็นสมาชิก จำนวนสมาชิกภายในเหล่าจึงเป็นเรื่องหาได้ไม่สู้ยากด้วยประการฉะนี้

ในปัจจุบัน มีหนังสือพิมพ์ทหารออกหลายฉบับ ยุทธโกษ เสนาธิปัตย์ หนังสือพิมพ์ทหารม้า วิทยาสารเสนารักษ์ หนังสือพิมพ์ทหารสื่อสาร ทหารปืนใหญ่ ฯลฯ และต่อไปคงจะมีหนังสือพิมพ์ช่วยรบสาขาต่าง ๆ อีกก็อาจเป็นได้ สำหรับหนังสือที่ทางการของทหารราบได้ออกมาเล่มหนึ่งแล้วนั้น ข้าพเจ้าไม่รู้จะเรียกว่าอะไร เพราะเจ้าของบอกไว้ท้ายเล่ม ในหัวข้อทหารราบแถลงว่าไม่ใช่หนังสือพิมพ์ทหารราบ เป็นเพียง "ทหารราบ" เฉย ๆ ไม่ปรากฏชื่อบรรณาธิการผู้ช่วยอะไรทั้งหมด แต่ก็ตีพิมพ์ออกมาเป็นเล่มสมุดได้ อันว่าชื่อทหารราบหมายความว่าเหล่าทหาร หน่วยทหาร คือ ตัวคนจะตั้งชื่อกะเกณฑ์ให้สมุดเป็นตัวคน เห็นจะไปไม่รอดแน่ ดังนั้นถ้าข้าพเจ้าจะขอสงเคราะห์ว่าเมื่อตัวที่ออกมาเป็นเล่มสมุดหนังสือจึงขอบ่ายเบี่ยงเรียกว่า "สมุดทหารราบ" ดังนี้เห็นจะไม่ถึงกับขัดใจเจ้าของเป็นแน่

การที่มีหนังสือพิมพ์ออกมาหลายฉบับนี้ ทำให้มีเสียงบ่นว่า "ออกกันเยอะนัก อ่านไม่ไหวหรือเมื่อถูกชวนให้เป็นสมาชิก ก็หาวิธีบ่ายเบี่ยงว่าไม่มีเวลาบ้างเท่าที่รับมาแล้วยังอ่านไม่ทั่วบ้าง...." ผู้ได้รับคำตอบไม่พอใจหาว่าขี้เหนียว ใจคับแคบ เรื่องทั้งเรื่องก็อยู่ที่ความไม่เข้าใจกัน คิดอย่างหนึ่ง

พูดอย่างหนึ่งนั้นเอง ทำนองเดียวกับจะขอให้เป็นผู้เขียนเรื่อง แล้วไพล่ไปตั้งเป็นที่ปรึกษานั่นแหละ

คำกล่าวที่ว่า "ออกหนังสือพิมพ์กันเยอะนัก อ่านไม่ไหว" นั้น หมายความว่าอย่างไร ถ้าฟังแล้วไม่คิดก็ว่าขี้เกียจอ่าน แต่ถ้าคิดให้ลึกอีกนิด มันอยู่ที่ไม่มีทรัพย์จะซื้ออ่านหรือเป็นสมาชิกต่างหาก มันเป็นเรื่องของทรัพย์ไม่ใช่เรื่องของใจแคบหรือโรคขี้เกียจ ลองคำนวณดูหน่อยก็ได้ สมมุติว่านายทหารชั้นนายร้อยมีความหวังดีในราชการอย่างยิ่ง พยายามขวนขวายหาความรู้ใส่ตนบอกรับหนังสือพิมพ์ทหารทุกฉบับ คิดอย่างเคร่า ๆ คงเฉลี่ยได้ผลลัพธ์ตกเป็นเดือนละประมาณ ๑๐ บาท แต่หนังสือชนิดนี้เขาเก็บเป็นรายปี ถ้าหนังสือพิมพ์ทหารเกิดอยากจะตลกแล้วเรียกเก็บค่าบำรุงพร้อมๆ กันหรือในเดือนเดียวกัน การรับเงินเดือน ๆ นั้นจะก่อความชอกช้ำระกำใจแก่ผู้รับเป็นที่สุด เหตุทั้งนี้พอสรุปได้ว่า ก็เมื่อเงินเดือนที่ได้รับอยู่เดี๋ยวนี้รัฐบาลจ่ายผิดสมัย คือ ยังคิดตามหลักเมื่อครั้งกระโน้น และยังยืนกรานหรือเพิ่มเล็กน้อยในสมัยนี้เงินเดือนที่จ่ายจึงไม่ใช่เงินเดือน แต่เป็นเดือนสำหรับครึ่งเดือนหรือ ๒๐ วัน มากกว่า ครั้นหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ จะรุมมาเพิ่มภาระให้อีกคนละวันหรือสองวัน ส่วนที่ยังขาดวิ่นอยู่แล้ว แต่ยังพอซ่อมได้ด้วยวิธีขายของเก่าเท่าที่จะมีเหลือและขายได้นั้นก็ยิ่งขาดมากไปใหญ่ จนถึงขั้นซ่อมไม่ไหวเอาทีเดียว เมื่อความแตกต่างระหว่างรายได้กับรายจ่ายเพิ่มขึ้น ตัว นส. (หนี้สิน) ตัวนั้นก็นับวันจะเจริญเติบโตไม่รู้จักผอม การที่ยังทนรับเงินครึ่งเดือนหรือยี่สิบวันกันอยู่นี่ก็เพราะมีความหวังว่าวันหนึ่งในอนาคตอันใกล้เงินครึ่งเดือนหรือยี่สิบวันนั้น คงจะแปลงตัวกลับเป็นเงิน ๓๐ วันได้ดังเดิมนั่นเอง พวกเราจึงคอยเรื่อยไปคอยแล้วคอยเล่าเฝ้าแต่คอยกำลังก็ยิ่งลดน้อยจนถึงขนาดเกือบจะทรงกายไม่ไหว พยายามปรับทุกข์กับยอดชีวิต ลูบไล้ตามคอตามข้อมือและนิ้วมือเพื่อปลุกปลอบเอาใจเพศอ่อนแอ แต่ก่อนร่อนชะไรลูบไปแล้วเป็นต้องพบของแข็งมีรัศมีแพรวพราวสะดุดมือ แต่เดี๋ยวนี้โอ้อนิจจาลูบไปคราวใดใจหายพบแต่คอ ข้อมือและนิ้วมือเปล่าทุกทีเมื่อชักหัวเสียก็เริ่มงุ่นง่านเอามือซุกกระเป๋าตัวเองเพื่อดับพิโรธและตรึกตรอง เจ้ากรรมเหลือเกิน ล้วงควานลงไปอย่างลึกที่สุดที่จะลึกได้ ก็ยังพบแต่ก้นกระเป๋าทุกทีหามีสิ่งใดไม่ ด้วยเหตุนี้ความหัวเสียจึงกลายเป็นความคลั่ง เมื่อถูกชวนให้เป็นสมาชิกรับหนังสือพิมพ์ จึงตะเพิดและพ่นไฟออกมาว่า "ไม่มีเวลาอ่าน" และไม่ยอมฟังเสียงโอ้โลมปฏิโลมใด ๆ อีก

เท่าที่กล่าวข้างบน ทำให้เราแลเห็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้สมาชิกชำรุดมีผู้บอกรับน้อยไม่พอค่าโสหุ้ยปัญหามีว่าจะแก้อย่างไร ?

ทางแก้มีอยู่ ๓ วิธี และต้องใช้ทั้ง ๓ วิธีนั้นประกอบกัน คือ ราชการช่วยแก้เรื่องเงินครึ่งเดือนหรือเงินยี่สิบวันนั้นให้เป็นเงินเดือนขึ้นจริง ๆ ทางการต้องช่วยหนังสือพิมพ์เพิ่มสมาชิกกับหนังสือพิมพ์ช่วยเพิ่มสมาชิกด้วยลำแข้งของตนเอง

เรื่องการแก้เงินเดือนครึ่งเดือน หรือเงินยี่สิบวันนั้นให้เป็นเงินเดือนเป็นเรื่องของรัฐบาล เราจะไม่พูดถึง เพราะถ้าขืนพูดไป เรื่องเล็กเป็นเรื่องใหญ่อย่างหนึ่ง และก็เพราะมีใครต่อใครพูดกันมามากต่อมาก จะเบื่อหูแล้วอย่างหนึ่ง ปัญหาขณะนี้อยู่ที่ทำหรือยัง ? ถ้ายัง เมื่อไหร่จะทำ ? และทำอย่างไร ?

สำหรับทางการช่วยหนังสือพิมพ์ในทางเพิ่มสมาชิกนั้น ขอได้โปรดทำความเข้าใจให้ดีการบังคับให้รับเป็นวิธีชั่วช้า ไม่บังควรกระทำเลยข้าพเจ้าเคยพบวิธีการของประเทศฝรั่งเศสมีอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งแยบคายดีมาก คือได้วางระเบียบไว้ว่าให้หน่วยต่าง ๆ (ห้องสมุด สโมสร ฯลฯ) ใช้เงินเศษอาหารหรือผลประโยชน์ หรือค่าใช้สอยบอกรับหนังสือต่าง ๆ ตามที่กระทรวงระบุชื่อให้นั้นได้แม้หนังสือซึ่งส่วนบุคคลแต่งก็เช่นกัน การออกคำสั่งกระทำเป็นคราว ๆ มีเจ้าหน้าที่คอยตรวจว่าสมควรจะอนุมัติให้ซื้อเล่มไหนบ้าง โดยวิธีนี้ท่านจะเห็นว่า ราชการช่วยเป็นสมาชิกเป็นจำนวนไม่น้อยเลย ทำให้ฐานะของหนังสือพิมพ์มั่นคงขึ้น ยิ่งกว่านั้น ยังไม่เป็นการยุ่มย่ามต่อสิทธิเสรีของหนังสือ-พิมพ์ เขาจะออกความเห็นอย่างไรก็ได้ ขอแต่ให้เป็นการติเพื่อก่อ ไม่ใช่ติเพื่อทำลายก็แล้วกัน ราช-การมีฐานะเป็นเพียงสมาชิกผู้เลอเกียรติ ไม่ใช่เจ้านายบังคับหัวใจกันตลอดเวลาน่ารำคาญ หากจะมีใครติเตียนวิธีการอันนี้โดยอาจเห็นไปว่าเป็นการเบียดบังราชการแล้ว ก็ขอคัดค้านอย่างแรงที่สุดว่า "ไม่มีมูลแห่งความจริง" ถ้าพิจารณาให้ลึกซึ้งการจะกลับเป็นตรงกันข้าม แทนที่ราชการจะถูกเบียดเบียน ราชการกลับจะเป็นฝ่ายเบียดเบียนเสียด้วยซ้ำ ดังเหตุผลที่จะกล่าวต่อไปนี้.-

หนังสือพิมพ์ทหาร (เป็นของส่วนบุคคลคณะหนึ่ง) ตั้งขึ้นด้วยวัตถุประสงค์จะเพิ่มพูลสมรรถภาพแก่ทหาร หรือแก่กองทัพ (ประโยชน์ราชการประโยชน์ส่วนรวม) อันว่าหน้าที่สำคัญของทัพนั้นมีว่า ยามสงครามรบ ยามสงบฝึก การเพิ่มพูนสมรรถภาพของกองทัพทหาร จึงเป็นวัตถุประสงค์ทุกยุคทุกสมัย ไม่ว่าประเทศจะอยู่ในอธิปไตยชนิดไหน ราชาธิปไตย ประชาธิปไตย หรือคณาธิปไตยและไม่ว่าใครจะเป็นเสนาบดีหรือรัฐมนตรี วัตถุประสงค์ชนิดนี้ในปัจจุบันเราชอบเรียกรวม ๆ ว่า นโยบาย ซึ่งถ้าจะพูดไปแล้วเข้าใจยากหรือไม่เข้าใจอะไรเลย ศัพท์นโยบาย

แปลว่า อุบายเล่ห์เหลี่ยม วัตถุประสงค์หมายถึงจุดที่หมายซึ่งเป็นเรื่องคนละเรื่อง พวกที่ศึกษาภาษาไทยอย่างเราท่านจึงชักงง เราตั้งใจจะได้ฟังนโยบาย แต่ฟังแล้วรู้เพียงวัตถุประสงค์ ไม่เห็นขยายอุบาย (วิธีทำ) โดยแจ่มแจ้ง ในที่สุดผู้ฟังก็ได้แต่คาดคะเน อุบายเล่ห์เหลี่ยมหรือนโยบายเอาเอง ด้วยเหตุนี้ จึงมีสำนวนชวนหมั่นไส้เกิดขึ้น คำหนึ่งว่าไว้ใจแต่ยังไม่วางใจ เป็นเรื่องขนมพอสมกับน้ำยา

เมื่อการออกหนังสือพิมพ์ กระทำเพื่อเผยแพร่ความคิดความรู้ จึงนับว่าได้ช่วยราชการปฏิบัตินโยบาย (เป้าที่หมายที่วางไว้) คือบำเพ็ญกรณีเพื่อส่วนรวมโดยแท้เมื่อคนอื่นเขามีแก่ใจทำงานให้เรา เราก็ต้องคุ้มครองตอบแทนเขาให้สมควรฉันใด ราชการก็ต้องคุ้มครองและอุดหนุนตอบแทนฉันนั้น การให้เพียงสถานที่ช่วยความสะดวกอื่น ๆ เล็ก ๆ น้อย ๆ ยังหาพอไม่ ควรจะอุดหนุนทุนรอนก้อนใหญ่เสียด้วยซ้ำไป แต่การอุดหนุนทุนรอนโดยตรง มีข้อลำบากทั้งในทางนิตินัย (ระเบียบการคลัง) และในทางพฤตินัย (กลายเป็นหนังสือกึ่งราชการ) ทางที่ดีที่สุดจึงต้องใช้วิธีสายกลาง คือ อนุญาตให้หน่วยต่าง ๆ เช่น จนถึงขนาดกองร้อยเป็นสมาชิกได้ด้วยโดยวิธีนี้หนังสือจะแพร่หลาย ทหารผู้มีทุนรอนน้อยก็จะพลอยฉลาด ผลกำไรก็อาจเป็นก้อนโตพอใช้ จากส่วนหนึ่งของผลกำไรนี้อาจตั้งเป็นรางวัล สำหรับประกวดการเขียนเรื่อง หรือแสดงความคิดเห็นอันเป็นประโยชน์แก่ราชการเช่นการค้นคว้าหาวิธีฝึก การจัดหน่วยทางเทคนิคอื่น ๆ ฯลฯ เมื่อการรับและอ่านหนังสือพิมพ์มีประโยชน์ถึงเพียงนี้ ใครเล่าจะอดใจไม่เป็นสมาชิก ผู้ที่มีความสามารถพอจะขีดเขียนแสดงความคิดเห็นได้ คงจะมีแก่ใจค้นคว้าหาความรู้ประดับตนและเผื่อแผ่มิตรสหายเป็นมั่นคง และถ้าทางราชการช่วยอีกแรงหนึ่ง คือ บันดาลให้การพิจารณาบำเหน็จกลับคืนมาสู่หลักการไม่ใช่ให้กันตามอารมณ์ของการเมืองแล้ว ย่อมจะเป็นทางจูงใจให้คนละทิ้งลัทธิหาความดีด้วยวิธีโลดโผนโจนทะยาน กลับใจมามุ่งหาความดีด้วยการทำความดี ในที่สุดทหาร(นายทหาร) ก็จะค่อย ๆ เบื่อการเมือง (การเป็นลูกมือเขาใช้ชิงอำนาจภายใน) เพราะไม่เป็นเครื่องช่วยตนเองได้ถาวร สู้ตั้งหน้าศึกษาหาความรู้ความชำนาญ ไว้ปฏิบัติหน้าที่ในยามฉุกเฉินดีกว่า เมื่อทหารถือว่าเป็นเกียรติที่จะไม่ยุ่งกับการเมือง การเมืองก็จะไม่มีทางยุ่งกับทหารหรือยุ่งได้ลำบาก เป็นการช่วยยิงเป้าหมายแยกทหารจากการเมืองได้อีกแรงหนึ่งดังนี้.–

ขอวิญญูชนทั้งหลายได้พิจารณาดู ราชการได้ประโยชน์โดยตรงจากการออกหนังสือพิมพ์ทหาร ถึง ๒ ประการ และประโยชน์นั้นก็เป็นนโยบายหลัก (Main Policy) กล่าวคือ การปรับปรุงสมรรถภาพและการแยกทหารจากการเมืองโดยที่ราชการไม่ต้องลงทุนลงแรง เมื่อเป็นดังนี้ถึงเวลาแล้วหรือยัง ที่ทางราชการจะมีแก่ใจตอบแทนช่วยเหลือ โดยอนุมัติให้หน่วยต่างๆ (ตามแต่จะเหมาะสม) เป็นสมาชิกบอกรับหนังสือได้อย่างกองทัพของต่างประเทศ

เมื่อการออกหนังสือพิมพ์ทหารได้ประโยชน์ถึงเพียงนี้ ใช้ลูกปืนนัดเดียวแต่ได้นกถึงสองตัว ท่านบรรณาธิการฯจะช้าอยู่ใยให้เสียเวลา เร่งทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชาให้ดำริและพิจารณาเรื่องนี้เสียทีเถิด อย่ามัวแต่กลัวหรือมัวแต่เกรงเล่าเผ้าแต่เกรงอยู่อีกเลย ทหารปืนใหญ่เรามีหน้าที่ในการยิงนำ ยิงเตรียมการเข้าโจมตี เรียนกันมานักต่อนักแล้ว ลองแสดงฝีมือยิงนำและยิงเตรียมเข้าตีเรื่องนี้สักหน่อยเป็นไร ฝ่ายสนับสนุนคงมีเยอะ พวกบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ทหารอื่น ๆ หรือท่านจเรต่าง ๆ นั่นเหละ นายทหารชั้นประทวนเด็ก ๆ จะอนุโมธนาสาธุบางทีองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกจะเอาใจช่วยด้วย เพราะเมื่อการหนังสือพิมพ์ทหารเจริญขึ้นเป็นปึกแผ่นมั่นคงดี ทหารผ่านศึกหรือลูกหลานก็พลอยจะมีโอกาสได้เข้ารับใช้เป็นเจ้าหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ตามความสามารถของตนและ ตามความจำเป็นของงานเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระขององค์การได้บ้าง แม้ไม่มากเพียงนิดหน่อยก็ยังดี

ข้อที่อยากจะเตือนไว้อย่าเผลอตัวก็คือ ระวังอย่าไปขอรับช่วยหรือเงินอุดหนุนเป็นทางราชการทำนองเงิน Subsidy เข้านะจะลำบากทีหลัง แต่ถ้าเป็นเงินส่วนตัวบริจาคเป็นกุศลแล้ว ออดไปเถิด รับไว้เถิด ขอได้มากเท่าไรยิ่งดี

การรับเงินอุดหนุนมีข้อเสียสำคัญ ๒ ประการ ประการแรกทำให้เกิดปัญหาว่า หนังสือนั้นจะกลายสภาพเป็นหนังสือกึ่งราชการ เป็นปากเสียงของราชการ เสรีภาพในการออกความคิดเห็นเพื่อหวังดีจนกระทบกระเทือน จะทำให้ไม่มีใครกล้าหรืออยากเขียน เพราะเกิดความรำคาญว่าจะกลายเป็นการหาเรื่องใส่ตัว นอกจากนั้นยังก่อให้เกิดวิธีพลิกแพลงที่น่าเวียนศีรษะ กล่าวคือ แอบเขียนส่งไปลงหนังสือพิมพ์รายวันหรือจดหมายเปิดผนึก เรียนบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ไทย หนังสือพิมพ์หลักเมือง หรืออื่น ๆ ตามที่เราได้พบเห็นอยู่เนือง ๆ แล้วนั้น ข้อเสียประการที่ ๒ ได้แก่ จำนวนเงินอุดหนุน ถ้าลองคำนวนดูให้ดี คือคิดบวกลบผลที่มองไม่เห็นด้วยตาเข้า

ด้วย ท่านอาจได้เลขลัพธ์ว่าจำนวนเงินที่ทางราชการจะอุดหนุนได้ จะน้อยกว่าที่บอกรับเป็นสมาชิกเสียด้วยซ้ำ โปรดได้คิดเรื่องนี้ให้ลึก ๆ สักหน่อย คิดอย่างที่ชอบพูดกันว่า "เรามือชั้นนี้แล้ว" นั่นแหละ

ถ้าได้เรียน กราบเรียนผู้บังคับบัญชา โดยสาธยายเหตุผลแต่ต้นแล้วก็ยังไม่มีผล ท่านยังคงยืนกรานไม่ยอมรับพึ่ง ก็ยังมีลูกไม้อีกชุดหนึ่งซึ่งข้าพเจ้าขอกระซิบเบา ๆ เฉพาะท่าน วิธีเอาวัวพันหลักอย่างไรเล่า เราต้องอาศัยนโยบายของรัฐบาลกระตุ้นว่า เราเป็นทหารของชาติและรับพึ่งคำสั่งของรัฐบาลด้วยใจนับถือยิ่ง (ตรงนี้พูดดี ๆ ระวังอย่าพูดกลับกันอย่างศัพท์หวนจะเกิดเรื่อง) ก็เมื่อรัฐบาลถือว่าการสหกรณ์เป็นนโยบายสำคัญ เราก็ควรจะเจริญรอยตามไป การสหกรณ์มีคำแสดงศัพท์ว่า ช่วยกันช่วยตัวเอง ตามที่ภาษาฝรั่งว่า Each for all และ All for each เมื่อหนังสือพิมพ์ (ฝ่าย each) ช่วยราชการ (ฝ่าย all) แล้ว ราชการก็ต้องช่วยบ้างซี (for each) ตรงนี้ต้องระวังให้ดีอย่าเผลอพูด All for one หรือ All for all เป็นอันขาด ท่านจะถูกเหมาว่าเป็นอื่น แต่ก่อนเราชอบพูดกันนักว่า ไทยทำ ไทยใช้ ไทยขาย ไทยซื้อ สำหรับหมายความถึงสหกรณ์ <u>แต่ท่านดูซิงานสำเร็จดั่งคิดหรือเปล่า</u> การที่ยังไม่มีผลก็เพราะคงจะยังขาดอะไรอยู่เป็นมั่นคง <u>ข้าพเจ้าขอเสนออย่างหนึ่งคือ ให้ขยายความเพิ่มเติมว่า ราชการช่วยให้ไทยทำ ราชการช่วยให้ไทยใช้ ราชการช่วยให้ไทยขาย และราชการช่วยซื้อของไทยเองเข้าด้วย การจึงจะสมบูรณ์ตามหลักของสหกรณ์</u> เพราะฉะนั้น ถ้าราชการช่วยให้หน่วยต่าง ๆ เป็นสมาชิกได้ ก็เป็นการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มใจเต็มแรงฉะนี้ จะถึงกับถูกหาว่าเป็นเรื่องแผลงนอกคอก หรือติดตลกกระนั้นเจียวหรือ ?

๒. บรรณาธิการชำรุด

บรรณาธิการชำรุดในที่นี้หมายความว่า นอกจากตัวบรรณาธิการแล้วยังกินความถึงกองบรรณาธิการทั้งกองและ นักเขียนสมัครเล่น หรือพวกผู้ช่วยบรรณาธิการกิตติมศักดิ์ อันอยู่นอกกองนั้นด้วย

หนังสือพิมพ์ทหารบืนใหญ่ ได้มีกำเนิดขึ้นด้วยท่านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในครั้งกระโน้นถ้าใครไปพบท่านบรรณาธิการคราวใด เป็นต้องเห็นสมุดเอ๊กเซอร์ไซส์ ๑ เล่ม วางตรงหน้า ดินสอ ๑ แท่งในมือ หนังสือฝรั่ง ๑ เล่มวางด้านซ้ายของสมุด บุหรี่ ๑ ตัว อยู่ใน

ปากหรืออยู่ในมือซ้ายผลัดเปลี่ยนกัน มือเขียนไปไม่รู้จักหยุด บางคราวถึงกับเขียนไปพลางสทนากับผู้ไปหานั้นด้วย เมื่อหนังสือพิมพ์ทหารบืนใหญ่ตีพิมพ์ออกแล้ว ปรากฏว่ามีชื่อนักเขียนต่างๆ คือ ร.อ. แปลก ขิตตสังคะ, ร.อ. เอ๊ก และบางทีมีชื่ออื่นๆ อีก ๒–๓ ชื่อ พวกนักศึกษาอ่านแล้วชอบใจ ว่ามีเรื่องเป็นแก่นสารตลอดเล่ม ต่างหวงแหนเก็บไว้เป็นคู่มือทำงานและเป็นหลักสำหรับเข้าศึกษาตามโรงเรียนต่าง ๆ ได้ดี แต่ก็ไม่วายประหลาดใจว่า เหตุไฉนหนอ สำนวนของผู้เขียนเรื่องเหล่านั้นช่างเหมือนกันราวกับหลุดมาจากปากกาอันเดียวกัน ท่านบรรณาธิการช่างเลือกเฟ้นเรื่องเก่งเสียจริงๆ การเป็นดังนี้ จนกระทั่งวันหนึ่งข้าพเจ้าได้ไปพบท่านที่บ้านในแพร่งสรรพศาสตร์เพื่อเรียนถามข้อสงสัยบางอย่าง และได้พบของประหลาดกว่าธรรมดาเพราะวันนั้นท่านวางดินสอและสมุดหันมาอธิบายให้ข้าพเจ้าได้ ทั้งมีสีหน้าชื่นบานกว่าคราวก่อนตอนจะลากลับ ข้าพเจ้าถามว่างานหมู่นี้เห็นจะเบาบางลงบ้าง ท่านตอบว่า ค่อยยังชั่วไปหน่อยเพราะมีคนส่งเรื่องมาลงพิมพ์หลายเรื่องทำให้ ร.อ. เอ๊ก และ ร.อ. วาย มีโอกาสพักผ่อนได้ตรงนี้เอง ทำให้ข้าพเจ้าทราบว่า ร.อ. และ ร.อ. อื่น ก็คือตัวท่านเอง

ต่อมาอีกหลายเดือน บังเอิญข้าพเจ้าวิ่งหลบฝนเข้าไปอาศัยร้านขายของตรงปากถนนแพร่งนรา พบท่านกำลังติดฝนอยู่ รู้สึกว่ามีสีหน้าหมองคล้ำ จึงสนทนาพาทีเรื่องทุกข์สุขและวิชาการต่างๆ ตามเคย จนในที่สุดหัวข้อสนทนา วกเข้ามาหาเรื่องหนังสือพิมพ์ทหารบืนใหญ่ตรงนี้เองโป่งจึงเบิดออกอย่างโจ่งแจ้งโดยท่านหลุดปากออกมาว่า "โอย ไม่ไหวแล้วคุณ ไหนจะต้องเป็นครูสอน ไหนจะต้องเขียนตำรา ที่ร้ายกาจมากก็หนังสือพิมพ์ทหารบืนใหญ่นี่แหละผมต้องรับเหมาเขียนคนเดียวอยู่ร่ำไป ยักกะสายนามปากาจนไม่รู้ว่าจะใช้อะไรแล้ว หนุนให้ใครๆเขียนก็ไม่มีใครรับ เห็นจะต้องหยุดออกหนังสือพิมพ์ เหนื่อนเหลือเกิน ทนไม่ไหว ข้าพเจ้าแย้งว่า เท่าที่ออกหนังสือไปแล้วมีประโยชน์มาก นายทหารแทบทุกคนเป็นสมาชิก ถ้าเลิกก็เป็นที่น่าเสียดาย..............." ในที่สุดหนังสือพิมพ์ทหารบืนใหญ่ก็ต้องพักจริง ๆ และพักเสียนานด้วยตั้ง ๑๗ ปี เพราะท่านบรรณาธิการเป็นคนสำคัญในคณะก่อการ ๒๔ มิถุนา ไม่มีเวลาจะเขียนอีกต่อไป ความจริงอันนี้ชี้ให้เห็นว่า หนังสือล้ม เพราะไม่สามารถหาตัวบรรณาธิการชนิดสามารถรับเหมาเขียนคนเดียวในเมื่อไม่มีใครส่งเรื่องมาให้ลงพิมพ์ได้คือ เมื่อบรรณาธิการชำรุด เมื่อนั้นหนังสือก็ต้องหยุดเป็นเงาตามตัว

การหยุดพักของหนังสือพิมพ์ทหารบืนใหญ่นี้ มีผลกระทบกระเทือนถึงการหนังสือพิมพ์ทหารไม่ใช่เล่น เพราะเป็นเครื่องพิสูจน์ยืนยันอีกครั้งหนึ่งว่า ถ้าบรรณาธิการหรือนายทหารในกองนี้ มิได้เป็นหรือมิได้มีนักเรียนต่างประเทศ หรือผู้เข้าใจภาษาต่างประเทศจำนวนพอสมควรแล้วก็ออกหนังสือพิมพ์ไม่ได้ แต่ก่อนมาทหารบกเรามีหนังสือพิมพ์ยุทธโกษอาศัยกรมตำราเป็นลูกมือหลัก พอกรมตำรายกเลิกหนังสือยุทธโกษก็เริ่มรวนเร หนังสือเสนาศึกษาและแผ่วิทยาศาสตร์อาศัยครูวิทยาศาสตร์ของกรมยุทธศึกษาเป็นหัวแรง เมื่อหัวหน้าครูผู้สนใจในวิทยาศาสตร์ย้ายไปเข็ม (ปลายกระสุนวิถี) ของหนังสือก็เริ่มแกว่ง ไม่ใคร่มีใครกล้าเขียนหรือยากเขียน จะเป็นเพราะไม่มีใครรู้วิชาวิทยาศาสตร์ดี หรือผู้อ่านไม่สมัครใจที่จะให้วิทยาศาสตร์แผ่มาถึงตนก็เป็นได้ทั้ง ๒ อย่าง ลงท้ายหนังสือเสนาศึกษาก็เริ่มเปิดฉากแข่งขันกับหนังสือเพลินจิตต์ คือเต็มไปด้วยเรื่องอ่านเล่น ราชการอนุเคราะห์ให้ภรรยานายทหารได้มีหนังสืออ่านเล่นกลายเป็นหนังสือภรรยาศึกษาไปหาใช่ให้เสนาได้ศึกษาไม่ เรื่องของเรื่องพลาดไปจนถึงขนาดนี้ ครั้นแล้วเสนาศึกษาก็จบเกมของตน

ในตอนที่เสนาศึกษาทรวดเซนี้เอง ได้เกิดมีหนังสือเรียนรู้คู่คิด หนังสือพิมพ์ทหารราบและหนังสือพิมพ์ทหารบืนใหญ่ บรรณาธิการแต่ละท่านล้วนแล้วแต่ได้ผ่านโรงเรียนทหารต่าง-ประเทศ หนังสือเหล่านี้ได้เชิดชูกองทัพบกอยู่พักหนึ่งพอทำท่าจะอ่อนแรงก็พอดีเกิดการปฏิวัติใน พ.ศ. ๒๔๗๕

เมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองแล้ว กิจการทหารได้ปรับปรุงหลายอย่างและมุ่งจับการศึกษาเป็นธงไชย บัญหาเรื่องหนังสือพิมพ์ทหารก็เกิดขึ้นในตอนนี้ หนังสือพิมพ์ทหารทุกฉบับงดการออก (ในเวลานั้นว่าเลิกล้มมาในขณะนี้ว่าหยุดพักชั่วคราว) ทางการได้พิจารณาบทเรียนที่แล้ว ๆ มาเห็นว่า มีหลายฉบับก็บ่วยการไม่ยั่งยืนหาบรรณาธิการไม่ได้ หาสมาชิกไม่พอเลิกวิธีแยกการกันเสียที สู้รวมการไม่ได้ ครั้นแล้วจึงออกหนังสือพิมพ์ทหารบกฉบับหนึ่งสำหรับกองทัพบก หนังสือพิมพ์นี้ทหารบกทุกคนต้องรับ (บังคับ) บรรดาข้อบังคับคำสั่งของทหารบกลงในนี้ และราชการไม่พิมพ์สำเนาแจกหน่วยกรมกองตามธรรมเนียมที่เคยปฏิบัติมา ผลที่สุดปรากฏว่า หนังสือพิมพ์ทหารบกนี้ถูกสมาชิกแปลงชื่อโดยปริยาย เป็นหนังสือพิมพ์สำหรับทหารบกใช้เป็นกระดาษห่อของ ใช้เช็ดอะไร ๆ สุดแต่ความสะดวก และใช้ขายเจ๊กเป็นกิโล

โดยอ้างว่ามีมากจนไม่มีที่เก็บเลยให้เจ๊กไปเก็บแทน จำเนียรการต่อมาไม่ช้านัก หนังสือพิมพ์ทหารบกก็ถึงกาลเวลาของตนที่จะเข้าโรงหายตัวไป เมื่อหนังสือพิมพ์ทหารบกหายตัวไปนี้ นับว่าเป็นการบรรจบครบรอบ อย่างการนับปีตามตำราสิบสองนักษัตถึงปีกุนจบแล้วก็ย่อมขึ้นปีชวด ฉะนั้นหนังสือยุทธโกษก็เวียนมาใหม่ ยุทธโกษมาแล้ว ทหารม้าก็โผล่ขึ้นเป็นวาระแรกพร้อมด้วยชักดาบควบม้าประกาศต่อหน้าเทพยดาฟ้าดินว่า ไม่ยอมล้มเป็นเด็ด ๆ เสนาธิปัตย์ค่อย ๆ คลานออกมารักษาชื่อหนังสือเรียนรู้คู่คิด ครั้นแล้วทหารราบก็มาและแถมหนังสือพิมพ์ทหารสื่อสารออกโรงมาใหม่ถอดด้ามอีกหนึ่ง นอกจากนี้วิทยาสารเสนารักษ์ยังปรากฏรูปโฉมออกมาให้ชมอีกด้วย ทหารปืนใหญ่อุ้ยอ้ายหน่อย เพราะตัวปืนหนัก กระบวนใหญ่ ยวดยานสัตว์พาหนะก็หายาก ทั้งได้มีความชำนิชำนาญในการล้มลุกชักจะเข็ดขยาด จึงรอดูทีท่าอยู่เรื่อยมาในที่สุดไม่สามารถอดรนทนอยู่ต่อไปได้ เพื่อน ๆ เขาไปกันหมดแล้ว ขืนชักช้าจะล้าหลังเลยต้องลุกขึ้นมาสืบประวัติของตนต่อไป

ท่านบรรณาธิการ ฯ ที่รัก คราวนี้ท่านคงมีความเข้าใจดีที่เขาว่า "ประวัติศาสตร์ชอบซ้ำรอย" ประวัติการหนังสือพิมพ์ทหารบอกไว้อย่างแน่นอนแล้วว่า พึงระวังให้จงหนัก อย่าให้หนังสือพิมพ์ล้มเพราะตัวบรรณาธิการและกองบรรณาธิการ การที่จะไปหานักเรียนต่างประเทศหรือผู้รู้ภาษาต่างประเทศมาประจำอยู่ในกองบรรณาธิการนั้นเป็นเรื่องยากและลำบาก เหมือนงมเข็มในมหาสมุทร ต้องค่อย ๆ หาไปอย่าใจร้อน และขอแนะให้ใช้วิธีอื่นประกอบวิธีนั้น คือ.-

ก. ถ้าท่านมีนายทหารในกองบรรณาธิการ 10 คน ท่านควรจะแบ่งเสียแต่บัดนี้ว่า "รับผิดชอบคนละเล่ม" คือ เล่มนั้น คนนั้นต้องเป็นธุระจัดสรรค์ วิธีนี้ท่านจะได้คนดีไว้ช่วยไม่ขาดสาย ให้เวลาเขามาก ๆ คือ บอกล่วงหน้าแต่เนิ่น เขาจะแข่งขันกันเอง อาจารย์สอนวิชาทหารในโรงเรียนต่างประเทศเขาแบ่งงานกันทำโดยวิธีนี้ เราทดลองดูบ้างบางทีจะได้ผล สมัยนี้หลักแบ่งงานกันทำสำคัญนัก หลักทีมเวอร์กที่ท่านชอบกล่าวกันในเวลาสอนนักเรียนอย่างไรเล่า

ข. ล่อใจให้สมาชิกหลักของท่าน (เฉพาะอย่างยิ่งนายทหาร) เป็นนักเขียนโดยตั้งเรื่องให้ถ้าเรื่องที่เขาส่งมาดีถึงขนาดลงพิมพ์ได้ ให้รางวัลค่าเหนื่อยเขาตามสมควร ถึงเล็กน้อยก็ยังเป็นการบำรุงน้ำใจได้อักโข ทั้งเป็นเกียรติด้วยว่าเขียนดี มีความสามารถ เลิกลัทธิยืมจมูกเขาหายใจ คือเที่ยววิ่งขอเรื่องเสียทีเถิด เขาให้ยืมได้ไม่นานนักดอก เขาเหนื่อยเต็มทนเหมือนกัน ถ้าแต่ละมื้อแต่

ละคราว นานทีปีหนก็พอจะไปได้ ถ้ายืมกันจำเจทนไม่ไหวแน่ช่วยตัวเองก่อนเถิดคุณ พระเจ้าจะช่วยภายหลัง และอย่าลืมว่าเงินดี งานดี ถ้าเงินไม่ดีเราก็จะได้แต่ของปลาสติก แล้วจะไปโทษเอาใคร

๓. ปลายกระสุนวิถีชำรุด

ทุกคนย่อมรู้ว่าปลายกระสุนวิถีคืออะไร แต่ข้าพเจ้าแน่ใจว่า ส่วนมากเข้าใจเพียงความหมายทางเทคนิคเท่านั้น หาได้เข้าใจตามความหมายทางยุทธวิธีไม่ ศัพท์นี้ใช้กันแพร่หลายในโรงเรียนเสนาธิการ (ชาวยุทธวิธี) สำหรับหมายถึงความประสงค์, ความมุ่งหมาย, เป้าที่หมาย, วัตถุประสงค์ ฯลฯ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่ง จะต้องการอะไรระบุออกมาให้ชัดอย่าโลเลเฉโกนั่นเอง และเมื่อได้ระบุว่าพึงประสงค์อะไรแล้ว ต้องยืนหยัดปักมั่นดำเนินการไปเพื่อบรรลุถึงสิ่งนั้น อย่าแผลงไปอย่างอื่น คือทำอย่างที่คิดอย่างที่มาตรหมาย เมื่อต้องการยิงให้ถูกที่หมายอันหนึ่งย่อมตั้งปืนไว้ในที่เหมาะแห่งหนึ่งจึงย่อมยิงที่หมายอื่นไม่ได้ หรือยิงได้แต่ไม่ดีฉันใด การตั้งจุดประสงค์ไว้อย่างหนึ่ง ย่อมกะอุบายหรือนโยบายดำเนินการตามที่เหมาะสม (เหมือนตั้งยิง) ไว้ ถ้าเปลี่ยนจุดประสงค์ใหม่จึงใช้วิธีการเดิมไม่ได้หรือไม่เหมาะฉันนั้น ด้วยเหตุนี้เองจึงได้ใช้คำว่า <u>ปลายกระสุนวิถี</u> <u>สำหรับหมายถึงความประสงค์หรือความมุ่งหมายอันแน่วแน่ ตั้งแล้วแปลงไม่ได้</u>

ศัพท์คำนี้ เกิดขึ้นในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศส ตามปกตินายทหารศิษย์เก่าของโรงเรียนโปลิเทคนิคสอบแข่งขันได้เป็นจำนวนมาก ทหารปืนใหญ่จึงเป็นจำนวนค่อนข้างมากทุกชุด ยิ่งในตอนใกล้สงครามโลกครั้งที่ 2 ยิ่งเป็นกรณีพิเศษ คือมีราว 75% โรงเรียนเต็มไปด้วยทหารปืนใหญ่ วิชาทหารปืนใหญ่ที่สอนในโรงเรียนในครั้งกระนั้น แทบทุกคนสั่นศีรษะด้วยความท้อแท้เหงื่อจมูกแตกไปตาม ๆ กัน แม้ทหารปืนใหญ่เอง เหตุทั้ง 2 ประการนี้ ช่วยให้พูดภาษาทหารปืนใหญ่กันมาก ศัพท์ปลายกระสุนวิถีจึงแพร่หลายในโรงเรียน และเลยข้ามทะเลมาถึงเรา

ขอพวกเราชาวปืนใหญ่ ผู้มีธุรกิจสำคัญในเรื่องของต้นกระสุนวิถีและปลายกระสุนวิถี พึงจดจำไว้อย่ารู้ลืมว่า "<u>ต้องมีปลายกระสุนวิถีและระวังอย่าให้ปลายกระสุนวิถีชำรุด</u> <u>คือ แกว่งไกวไปตามอารมณ์ มิฉะนั้นแล้วกิจจานุกิจทั้งปวงจะเลอะเทอะ</u>"

อะไรเป็นปลายกระสุนวิถีของหนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่ ทุกคนคงตอบได้เป็นเสียงเดียวกันว่า "การเผยแพร่วิทยาการทางปืนใหญ่" ถ้าเช่นนั้น ใครบ้างเล่าที่สนใจในวิชาทหารปืนใหญ่เมื่อตรวจดูแล้วจะเห็นมีพวกทหารปืนใหญ่ พวกช่างแสง พวกเหล่าอื่น ๆ ที่ต้องทำการต่อเนื่องกับ

ทหารปืนใหญ่โดยใกล้ชิด และนักเรียนทหารที่กำลังพากเพียรจะเป็นนายทหารในเหล่าต่างๆ ตามที่กล่าวแล้ว สมาชิกตามความคาดคะเนจำนวนนี้พอหรือไม่ ถ้าไม่พอจะเป็นเหตุให้ปลายกระสุนวิถีหวั่นไหวได้เหมือนกัน เพราะนาน ๆ เข้าชักลืมและคงจะมีใครคนหนึ่งริเริ่มเสนอให้ลงเรื่องอ่านเล่นแข่งกับสำนักงานพิมพ์อุดม อย่าอุตริไปหลงเชื่อ เข็ดเสียทีเถิด สู้เขาไม่ได้ดอกคนละอาชีพ ทั้งจะอายแก่นักประวัติศาสตร์ที่อาจบันทึกลงไปว่า กลายเป็นหนังสือพิมพ์ภรรยาทหารปืนใหญ่ไปเสียแล้ว

เรื่องต่างๆ ที่นำลงในหนังสือพิมพ์ปืนใหญ่มักจะเป็นเรื่องหนักเพราะเต็มไปด้วยวิชาการ เต็มไปด้วยตัวเลขและการคำนวณ สิ่งเหล่านี้มักชวนให้ปิดหนังสือมากกว่าจะล่อใจให้เปิดอ่าน ดังนั้นปัญหาสำคัญจึงอยู่ที่การเลือกเรื่องลง ถ้าเลือกดีก็แล้วไป ถ้าเลือกสะเพร่าจะเป็นเหตุให้ปลายกระสุนวิถีชำรุด และทำให้ฐานะของหนังสือพิมพ์หวั่นไหว

จากการพิจารณาธุรกิจของชาวปืนใหญ่ ท่านพอจะอนุมานได้แล้วว่า วิชาทหารปืนใหญ่ก็คือ วิชาต้นกระสุนวิถีกับปลายกระสุนวิถี หรือวิชาที่จัดการให้ลูกปืนได้แล่นออกไปในเวลาต้องการถูกตัวข้าศึกที่ต้องการด้วยจำนวนลูกปืนที่ต้องการ และถ้าตรองอีกนิดจะเข้าใจทันทีว่าเรื่องของต้น-กระสุนวิถี เป็นเรื่องของเหล่าโดยเฉพาะ ส่วนเรื่องปลายกระสุนวิถี เกี่ยวกับการกำหนดให้ไปตกที่ไหน เมื่อใด อย่างใด เท่าใด เป็นเรื่องของยุทธวิธี การศึกษาตอนนี้จึงมาแตกฉานที่โรงเรียนเสนาธิการ กล่าวสั้น ๆ ได้ว่า <u>เทคนิคก็คือเรื่องต้นกระสุนวิถี</u> <u>การใช้หรือยุทธวิธีก็คือเรื่องของปลายกระสุนวิถี</u>

เรื่องของต้นกระสุนวิถีเป็นเรื่องน่าเบื่อ โปรดลองนึกดูให้ดี ระหว่างที่ท่านเรียนวิชาสรรพยุทธวิธี วิชาขีปนะวิธี วิชาทหารปืนใหญ่ที่แล้ว ๆ มา ท่านได้เสียเวลาไปเท่าใด เพราะม่วงนั่งหลับและถูกครูปลุกให้ตื่นนอน ด้วยเหตุนี้ถ้าจะขืนลงเรื่องชนิดนี้ให้มาก ๆ โดยอ้างว่าเพื่อรักษาปลายกระสุนวิถีอย่างเที่ยงตรง อาจกลายเป็นล้มตัวเองเหมือนกัน

<u>เราต้องคิดถึงความจริงที่ว่า แม้เราจะมัดปืนอย่างแน่นแล้วยิงไป อาการกระจายคงมีเสมอ อาการกระจายนี้ถ้าแคบ</u> <u>เขาเรียกว่าปืนแม่น</u> <u>ถ้าเล็งที่ไหนถูกที่นั่น</u> <u>เขาเรียกว่า ปืนเที่ยงดี</u> ฉะนั้นการจัดเรื่องก็ต้องมีอาการกระจายไว้ตามสมควร และพอจะดับความเบื่อทางเทคนิคได้มากทีเดียว อาการเที่ยงของปืน คือ ลงเรื่องเทคนิคอย่างไม่ลืมหูลืมตา ไม่ต้องนำมาใช้ในที่นี้

สมัยนี้ การฝึกทหารมีความหมายถึงการฝึกวิชาชีพประกอบ สำหรับช่วยตัวเองเมื่อปลดแล้ว หนังสือพิมพ์เหล่าจะต้องฉวยโอกาสในเรื่องนี้ ทำไมหนังสือพิมพ์ทหารม้าเขาจึงกล้าชักดาบประกาศต่อหน้าเทพยดาฟ้าดินว่า ไม่ล้ม จะล้มอย่างไงเล่าท่านเอ๋ย ถ้าสนามม้าแข่งยังมีในเมืองไทย

และการสัตว์ยังเป็นเส้นโลหิตใหญ่ของชาติ เขาหาสมาชิกได้ง่าย นำหนังสือไปจำหน่ายในสนามม้าก็พอจะได้กำไรเกินทุนอย่างเกินคาด หนังสือพิมพ์ทหารสื่อสารก็รีบฉวยเรื่องวิทยุเข้าไว้ ช่วยให้ทหารไปตั้งร้านซ่อมวิทยุได้ หนังสือพิมพ์ทหารช่างถ้าออกมาคงจะฉวยเรื่องการช่างเข้าไว้ด้วย คราวนี้มาถึงเราชาวทหารปืนใหญ่จะฉวยอะไร ข้าพเจ้าเห็นอยู่ทางหนึ่งพึงรีบสนใจไว้ ทางนั้น คือ การเครื่องยนต์ ถ้าไม่รีบจัดการเสียคนอื่นเขาฉวยไปท่านจะเบื่อโลก

เท่าที่ข้าพเจ้ากล่าวมายืดยาวนี้พอจะสรุปได้ว่า การรักษาปลายกระสุนวิถีมิให้ชำรุดอยู่ที่การจัดหาเรื่อง และมีประเภทต่าง ๆ ดังต่อไปนี้.-

ก. ประเภทเทคนิคเหล่า (ต้นกระสุนวิถี) ทั้งนี้กินความกระทั่งเทคนิคตัวปืน เทคนิคการยิง การแก้ไข การช่างแสง ฯลฯ แบ่งลงตามเล่มต่าง ๆ พองาม อย่าให้มากเกินไป

ข. ประเภทยุทธวิธี (ปลายกระสุนวิถี) เช่นประวัติการทหารปืนใหญ่ตั้งแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน การจัดการใช้ ตลอดจนความคิดเห็นว่าเราควรจัดปืนใหญ่ในบ้านเราอย่างไรสำหรับสงครามอนาคต

ค. ประเภทอาชีพ การเครื่องยนต์เป็นหลัก ถ้าจะถึงกับแนะนำให้เป็นช่างตีเหล็กได้ก็ดีเหมือนกัน ลองหารือกับท่านเจ้ากรมช่างแสงดูเถิด

ง. ประเภทเบ็ดเตล็ด มีข่าวควรทราบต่าง ๆ ทั้งทางราชการและทั่ว ๆ ไป เฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวกับวงการทหารปืนใหญ่ การสรุปคำสั่งทหารบกตามคราวที่มีว่าใครย้ายไปอยู่ที่ไหน เป็นทางช่วยราชการทางหนึ่งเหมือนกัน ถ้าจะให้แยบคายยิ่งขึ้นไปอีก กองบรรณาธิการต้องมีพวกหนึ่ง สำหรับทำหน้าที่วิจารณ์หนังสืออื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ การวิจารณ์ คือ สรุปเรื่องยกหัวข้อสำคัญ ๆ แสดงความเห็นว่า เรื่องนั้นดีไม่ดีเพียงใด และจบด้วยการบอกราคาหนังสือ และที่จำหน่าย

วิธีนี้ท่านทำหน้าที่เผยแพร่แก่สมาชิก พร้อมกับโฆษณาให้เจ้าของเรื่องซึ่งเข้าใจว่า ท่านจะได้รับการตอบแทนบ้างตามสมควร

ท่านสมาชิกหนังสือพิมพ์ทหารปืนใหญ่ทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอชักชวนให้ท่านได้พร้อมใจกันเพื่อผดุงให้หนังสือนี้มีความจีรังยั่งยืนและก้าวหน้า ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นที่ปรึกษาขอแนะอีกอย่างเดียวเป็นของสุดท้าย คือโปรดอย่านำหัวข้อประเภทเรื่องที่กล่าวมาข้างบนมาเค้นเอาเรื่องจากข้าพเจ้าอีก ไม่มีจริง ๆ และชักจะเอือมระอา วิธีศอกกลับทำนองนี้เหลือสติกำลัง ขอกรุณาอย่าให้หมอต้องตายเพราะงูเลย เพราะอายงูเหลือทน

อันว่าของรักทั้งหลายสำหรับข้าพเจ้านั้น มีสิ่งรักสูงสุดอยู่อย่างเดียว คือความวัฒนาถาวรในวิชาความรู้ความสามารถ แห่งบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย ฉะนั้นข้าพเจ้าขอมอบเอกสารเรื่องนี้ไว้ให้ดุจเป็นมรดก ขอได้ช่วยกันรักษาแล้วแก้ไขเพิ่มเติมตามโอกาสที่พึงกระทำได้ จะยกร่างเรียบเรียงใหม่หรือประการใดก็สุดแต่ใจ ขอแต่ให้เป็นหลักฐานที่สมบูรณ์กว่านี้เป็นใช้ได้ ทั้งนี้เพื่อเป็นเกียรติอันสูงส่งแก่โรงเรียนเสนาธิการทหารบก อันเป็นแหล่งสุดบูชาของข้าพเจ้าในชีวิตไม่ว่าตัวเองจะตกทุกข์ได้ยากอย่างสาหัสเพียงไร และอยู่สารทิศไหน.

คำชี้แจงในคราวบรรยายแก่ นายทหารชุดอบรมพิเศษ พ.ศ. ๒๔๘๖

เมื่อ ๑ ธ.ค. ๘๖

การทราบและเข้าใจในความวิวัฒน์ผันแปรของการเสนาธิการนั้น ย่อมเป็นทางความรู้กว้างขวางสำหรับผู้ที่จะเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ และเป็นทางความคิดอย่างสำคัญเกี่ยวกับการจัดการงานให้เรียบร้อยก้าวหน้าเหมาะสมกับสมัย ไม่ทำผิดซ้ำประวัติศาสตร์ปล่อยให้การไขว้เขวออกนอกลู่นอกทาง

การที่จะค้นประวัติการเสนาธิการมาพูดอย่างละเอียดนั้น ยังไม่มีโอกาสที่จะทำได้ในขณะนี้ เพราะจะต้องค้นคว้าจากสรรพตำราเกี่ยวกับการจัดกองทัพ ทั้งของต่างประเทศและของประเทศไทยจะต้องมีเวลา มีเครื่องมือ คือหนังสือ ตู้สมุด ห้องสมุด หลักฐานเอกสารนานาชนิด มีแรง คือมีเจ้าหน้าที่หลายคน ชำนาญงานสามารถอ่านหนังสือต่างประเทศได้บ้าง

ฉะนั้น วัตถุประสงค์ใน ชั้นนี้จึงได้จำกัดแคบลงเพียงเป็น "โครงร่างอย่างหยาบ ๆ ชั้นต้น" เพื่อเป็นคู่มือในการค้นคว้าสอบสวน และแก้ไขให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น สุดแต่โอกาสและเวลาจะอำนวยให้เท่านั้น

กิจการเสนาธิการของต่างประเทศ ที่ควรจะนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกันก็คือของประเทศฝรั่งเศส, เยอรมัน, อเมริกาและอังกฤษ สำหรับกิจการของประเทศฝรั่งเศส มีหลักฐานพอจะหาได้ จึงนำมาพูดได้ยืดยาว แต่ของประเทศอื่นยังขัดสนเวลาและเอกสาร จึงได้แต่เพียงเก็บเล็กผสมน้อย

ส่วนการเสนาธิการของประเทศไทยนั้น เราจะต้องพิจารณายืดยาวและละเอียดที่สุดเป็นธรรมดา เพราะเราสนใจที่จะเรียนรู้ข้อดีข้อเสีย ซึ่งคนรุ่นก่อนได้ทำไว้และถ้าดูแต่ผิวเผินแล้วจะนึกว่าใคร ๆ ก็ทำได้สบาย แต่เสียใจที่จะต้องกล่าวอย่างตรงกันข้ามว่า "ความเข้าใจที่ว่านั้นผิดถนัด" การทำประวัติของไทยเราเอง "มีความยากลำบากไม่แพ้เข็นครกขึ้นเขาเท่าใดเลย" ถามว่า เพราะเหตุใด ? ตอบว่า เพราะหาหลักฐานไม่ได้ หรือหาได้ก็กะท่อนกะแท่นเต็มทีเหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะเหตุว่าเนื่องจากในราว ๒๔๗๕ ได้เกิดมีลัทธิเผาตำราเป็นการซ้ำเติม ต่อจากที่พม่า ข้าศึกได้เผาเราครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้วนั้น ด้วยเหตุนี้เองการทำประวัติของกองทัพบกก็ดี ประวัติอะไรๆ ก็ดี ผู้ทำต้องคับอกคับใจปริ่มว่าเลือดตาไหลทีเดียวและข้อความที่ได้ จึงกะท่อนกะแท่นไม่เป็นชิ้นเป็นอันต้องอาศัยการสันนิษฐานประกอบ การสันนิษฐานก็ดี การสอบถามก็ดี การเล่าบอกก็ดีล้วนเป็นสิ่งล่อ

แหลม สำหรับประวัติศาสตร์ เพราะอาจสรุปผลผิดจากความจริงอย่างกลับหน้ามือเป็นหลังมือก็ได้

อุปสรรคอันนี้เป็น ข้ออธิบายอยู่ในตัวว่าเหตุไฉนจึงกล่าวของต่างประเทศยืดยาว รู้เรื่องของเขาละเอียด สามารถหยิบยกเหตุผลมาถกได้เป็นที่พอใจ แต่ครั้นถึงเรื่องของตัวเองเข้ากลับไม่ได้เรื่องรู้กะท่อนกะแท่น จับอะไรไม่ค่อยถูก ผู้บรรยายรู้สึกกะดากเต็มทีจึงได้แต่วิงวอนให้ท่านผู้สนใจได้ช่วยกันค้นคว้าต่อไปเพื่อได้เรื่องของตัวเองสมบูรณ์และถูกต้องยิ่งขึ้น จะได้ช่วยกันลดความกะดากอันนั้นให้เหลือน้อยที่สุดที่จะเป็นได้

ประวัติการเสนาธิการย่อมพิจารณาจากวิธีจัดทัพและกองเสนาธิการ ระเบียบงานและวิธีผลิตนายทหารฝ่ายเสนาธิการ คือ จัดหลักสูตร วิธีศึกษาของโรงเรียนและที่จะต้องเพ่งเล็งมากก็คือที่เกี่ยวกับโรงเรียนนี้เอง เพราะว่าการจัดกองเสนาธิการก็ดี, ระเบียบงานก็ดี, จะกระทำไปนอกวงความสามารถของคนคือ โรงเรียน ผู้เป็นแม่บทหาได้ไม่ ดังนั้น การบรรยายต่อไปนี้ จึงอาจหนักไปในทางพิจารณาโรงเรียนเสนาธิการบ้าง และขอถือโอกาสเตือนไว้ก่อนว่า เมื่อฟังไปนาน ๆ จนเพลินแล้ว โปรดอย่าหลงปลายกะสุนวิถี เราไม่ได้ตั้งใจศึกษาประวัติโรงเรียนเสนาธิการทหารบก แต่เราต้องการรู้ประวัติของการเสนาธิการ ฉะนั้น เมื่อพิจารณาถึงสมัยใดจะต้องพยายามนำตนเข้าไปในสภาพแวดล้อมของสมัยนั้น จึงจะช่วยให้เข้าใจและเล็งเห็นกิจการของสมัยนั้นได้โดยตระหนัก.

ประวัติสังเขป

การเสนาธิการไทย

(คำบรรยายแก่นายทหารชุดอบรมพิเศษ พ.ศ. ๒๔๘๖ เมื่อ ๑ ธ.ค. ๘๖)

๑. ยุคแรก (พ.ศ. ๒๔๔๑-๒๔๖๑)

ในรัชสมัยของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การจัดกองทัพไทยได้เริ่มเปลี่ยนแปลงตามแบบกองทัพยุโรป โดยตั้งกรมยุทธนาธิการ เป็นหน่วยสูงสุดดุจกระทรวงกลาโหมในปัจจุบันนี้

ในสมัยนั้น ยังไม่ได้จัดตั้งกรมเสนาธิการทหารบก ดังนั้นงานซึ่งในปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นงานทางเสนาธิการจึงกระจัดจายอยู่กับผู้บัญชาการทหารบกบ้าง ยกกระบัตรทหารบกบ้าง

ส่วนหนึ่งแห่งข้อบังคับกำหนดอำนาจและหน้าที่ของผู้บัญชาการทหารบก (๑) กล่าวว่า

"ให้เป็นผู้ที่จะตรวจตราจัดการฝึกซ้อมนายทหาร พลทหารบก ให้ชำนิชำนาญการพิชัยสงครามใหม่ ให้เป็นประโยชน์แก่ราชการ ที่จะต้องใช้กำลังทหารบก ที่แข็งแรงดีทุกประการ

ให้เป็นผู้สำหรับจัดการแต่งตั้งกองทหารไปรักษาราชการ และต่อสู้ป้องกันสภาพเหตุการณ์ทั้งปวงที่จะต้องใช้กำลังทหารบก ทั้งในราชการสามัญและการศึกสงครามทั้งปวงทุกแห่ง"

ในข้อบังคับกำหนดหน้าที่ของยกกระบัตรทหารบก มีระบุไว้ดังนี้ :-

๑) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวข้องในโรงทหารบก

๒) ให้จัดการทั้งปวงที่เกี่ยวกับการป้อมและทางบก

๓) ให้จัดการสืบข่าวคราวราชการยุทธ

๔) ให้จัดการรับส่งสรรพสิ่งของกองทหารซึ่งจะรับส่งไปมาในที่ต่าง ๆ

๕) ให้จัดการชำระพล และเร่งรัดคนที่ควรจะเป็นพลทหารและหมายหมู่ส่งไปยังกองทหารต่าง ๆ

---

(๑) พระราชบัญญัติจัดการกรมยุทธนากิจการลง ๑ เม.ย. ๒๔๓๔

- ส่วนที่ ๒ ข้อ ๒๘ หมายเลข (๒) และ (๕)
- ส่วนที่ ๒ ข้อ ๒๙ หมายเลข (๒)

และพระราชบัญญัติจัดกรมยุทธนาธิการ ลง ๓ ก.ย. ๒๔๓๖ มาตรา ๔ หมายเลข ๒ (ราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๗ แผ่นที่ ๔ ลง ๒๗ เม.ย. ๒๔๓๔ นัมเบอร์ ๓๗ เล่ม ๗ แผ่นที่ ๕ ลง ๔ พ.ค. ๒๔๓๓ นัมเบอร์ ๔๕ และเล่ม ๙ แผ่นที่ ๒๕ ลง ๑๘ ก.ย. ๒๔๓๖ หน้า ๑๙๑)

๖) ในการทั้งปวงที่กล่าวนี้ ให้เป็นผู้รับคำสั่งผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ และมีคำสั่งในกรมและกองทหารบกที่เกี่ยวข้องนั้น

ต่อมาอีก ๗ ปี การจัดระเบียบทหารอย่างใหม่ค่อยเป็นรูปร่างมีความเรียบร้อยและเป็นแก่นสารยิ่งขึ้นโดยลำดับ จึงได้สถาปนากรมเสนาธิการทหารบกขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ (๑)

หน้าที่ของกรมเสนาธิการทหารบกในตอนนั้น ถ้าพิจารณาตามคำสั่งตั้งเสนาธิการทหารบกคนแรกแล้ว ได้ความว่ามีหน้าที่เกี่ยวกับ "การยุทธศึกษาและการสอนวิชาทหารบก ดำริแก้ไขออกแบบธรรมเนียมการทหาร ตรวจการให้เป็นไปตามธรรมเนียมนั้น และสืบสวนตรวจตราสรรพาการทหารต่างประเทศ กับทั้งรวบรวมแผนที่ภูมิประเทศ"

ต่อมาภายหลัง ได้ขยายงานทางเสนาธิการให้กว้างขวางออกไปอีก จึงทำให้เกิดหน่วยรองในกรมเสนาธิการทหารบกขึ้นอีกหน่วยหนึ่ง เมื่อ ๑๗ ธ.ค. ๒๔๕๓ (๒) คือ กรมยุทธศาสตร์

หลักฐานอันเกี่ยวกับการจัดและกำหนดหน้าที่กรมยุทธศาสตร์ยังค้นหาไม่พบ เท่าที่อาศัยเอกสารอื่น ๆ เทียบเคียง สันนิษฐานว่า "กรมยุทธศาสตร์ มีหน้าที่โดยสรุปคือ สืบสวนตรวจตราสรรพตำราการทหารต่างประเทศ กับทั้งรวบรวมแผนที่ภูมิประเทศ"

กรมยุทธศาสตร์ แบ่งกิจการออกเป็น ๓ แผนกคือ

แผนกที่ ๑ มีหน้าที่เกี่ยวกับยุทธการ

แผนกที่ ๒ มีหน้าที่เกี่ยวกับการฝึก

แผนกที่ ๓ มีหน้าที่เกี่ยวกับการแผนที่ (๓)

ต่อมาจนถึงสมัย พ.ศ. ๒๔๕๖ ความคลี่คลายขยายตัวของกองทัพมีมากขึ้น จึงต้องปรับปรุงการจัดการปกครองกองทัพใหม่เมื่อ พ.ศ. ก.ค. ๒๔๕๖ (๔) กรมยุทธศาสตร์ได้ปรับปรุงกิจการใหม่คือ

แผนกที่ ๑ และ ๒ มีหน้าที่ตามเดิม

แผนกที่ ๓ เปลี่ยนเป็นแผนกรถไฟ

แผนกที่ ๔ มีหน้าที่เกี่ยวกับทหารและการต่างประเทศ

---

(๑) ยังค้นหาประกาศตั้งไม่พบ พบแต่คำสั่งเสนาธิการทหารบกคนแรก ลง ๒๖ เม.ย. ๒๔๔๑ จึงสันนิษฐานว่า คงจะได้จัดตั้งกรมเสนาธิการทหารบกในปีเดียวกันนั่นเอง

(๒) คำสั่งกรมยุทธนาธิการ ลง ๑๗ ธ.ค. ๒๔๕๓

(๓) ขอให้สังเกตไว้ว่า การแผนที่ของเรามีกำเนิดจากวงเสนาธิการเหมือนกับของฝรั่งเศส

(๔) คำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ ๑๓๒/๗๑๖๘ ลง ๑๖ ก.ค. ๒๔๕๖

ข้อบังคับแสดงหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกโดยย่อ

ลง ๒๕ ก.ย. ๒๔๕๗

การจัด

กรมเสนาธิการทหารบกเป็นกรมใหญ่ขึ้นในกระทรวงกลาโหม มีเสนาธิการทหารบกเป็นประธาน เป็นตำแหน่งเทียบชั้นแม่ทัพในกองทัพบกเวลาปกติ เป็นผู้มีอำนาจบังคับบัญชาสิทธิ์ขาดในกรมเสนาธิการทหารบกและกรมขึ้น ทั้งเป็นผู้รับผิดชอบให้บรรดากิจการซึ่งบ่งว่า เป็นหน้าที่ของกรมเสนาธิการทหารบกนั้น ดำเนินไปโดยเรียบร้อยสมประสงค์ของราชการทุกประการ

เสนาธิการทหารบก มีเจ้าหน้าที่ผู้ช่วยตน คือ-:

ปลัดกรมเสนาธิการทหารบก

นายเวรกรมเสนาธิการทหารบก

สมุห์บัญชีกรมเสนาธิการทหารบก

ยกกระบัตรกรมเสนาธิการทหารบก

เจ้าพนักงานคลังเงินกรมเสนาธิการทหารบก

เกียกกายกรมเสนาธิการทหารบก

ทั้งนี้ รวมกันเป็นกองบัญชาการ

เนื่องจากกิจการเสนาธิการในตอนนั้น ยังเป็นของใหม่อยู่ไม่ค่อยมีผู้เข้าใจงานสาขานี้โดยแจ่มแจ้งนัก ในข้อบังคับแสดงหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบก จึงได้อธิบายไว้อย่างละเอียดละออ ใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่ยอกย้อน ดังได้คัดไว้ต่อไปนี้.

หน้าที่

"กรมเสนาธิการทหารบกนั้น ก็ส่วนหนึ่งของกระทรวงกลาโหมนั่นเอง เป็นส่วนที่รับหน้าที่ดำริวางระเบียบแบบแผนทั้งปวง ซึ่งจะกระทำให้กองทัพบกของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีคุณวุฒิและความพรักพร้อมทุกอย่าง สามารถต่อสู้กับราชสัตรูอันหากจะบังเกิดมีขึ้นนั้น ให้เป็นผลสำเร็จจริง คือ ได้ชัยชนะ กับทั้งเป็นผู้จัดการหรือดูแลตรวจตราให้เจ้าหน้าที่อื่น จัดให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนที่วางไว้แล้วนั้นด้วย"

หรือเมื่อจะว่าอีกทางหนึ่งก็คือ สิ่งใดที่เป็นกิจทางราชการทหารแท้ ก็ตกอยู่ในหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกจะดำริ แนะนำหรือจัดแจงทำเอง ถ้าสิ่งใดซึ่งไม่เป็นกิจอันเฉพาะมีแต่ทหาร เช่น การปกครอง การเบิกจ่ายเก็บรักษาเงิน หรือจ่ายสิ่งของอันเป็นธรรมดา เป็นต้น อันเป็นกิจการที่แม้ในกระทรวงทบวงการใด ๆ ก็ดีย่อมมีเหมือนกันไม่ใช่มีแต่ข้างฝ่ายทหาร ฉนี้ กิจทั้งนั้นไม่อยู่ในหน้าที่โดยตรงของกรมเสนาธิการทหารบก (๑)

"เมื่อจะกล่าวแยกแยะออกไปให้แจ่มแจ้งยิ่งขึ้น กรมเสนาธิการทหารบก มีหน้าที่ดังต่อไปนี้ :-

ก) ดำริในการจัดกองทัพบก เพื่อให้ถูกต้องสำหรับใช้เป็นเครื่องมือทำการสงครามกับราชสัตรูได้ดีจริง

ข) วางระเบียบการฝึกหัดสั่งสอนพลทหาร การฝึกฝนนายทหารชั้นประทวนและนายทหารชั้นสัญญาบัตร ทั้งตรวจตราแนะนำในเรื่องเหล่านี้ เพื่อให้สำเร็จความประสงค์ที่ทหารทั้งปวงทั้งนายและพลจะสามารถทำการได้ผลดีจริงในเวลาสงคราม

ค) จัดการศึกษาของกุลบุตรที่จะรับราชการในหน้าที่นายทหารสัญญาบัตร หรือนายดาบในกองทัพบกต่อไป

ง) วางระเบียบ และตรวจตราการศึกษาของบุคคลที่จะรับราชการในหน้าที่นายสิบจ่านายสิบ พลรบในกองทัพบกต่อไป

จ) เรียบเรียงหรือตรวจตราแล้ว และพิมพ์กฎข้อบังคับแบบฝึกหัดคำแนะนำ หรือสมุดตำราทั้งปวงของกระทรวงกลาโหม ซึ่งจะทำให้การที่กล่าวมาแล้วข้างบนนี้ ดำเนินไปโดยเรียบร้อยและสะดวก กับทั้งให้เป็นการถูกต้องตรงกันทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ให้ความในกฎข้อบังคับตำราทุ่มเถียงกัน และให้บรรดานายทหารทั้งปวงยึดถือหลักหนทางปฏิบัติการให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ไม่แตกต่างซึ่งกันและกัน ตลอดจนศัพท์ต่าง ๆ ซึ่งต้องบัญญัติขึ้นสำหรับใช้ในการทหาร

ฉ) อำนวยการอากาศยานในกองทัพบก

ช) เป็นที่ปรึกษาของกรมจเรต่าง ๆ ที่จะดำเนินการในโรงเรียนประจำเหล่า เช่น โรงเรียนแม่นปืน โรงเรียนปืนใหญ่ ฯลฯ ให้สำเร็จผลอันดีจริงในทางต่อเนื่องกับตอน ข.

---

(๑) อธิบายหน้าที่ชัดเจนดีเหลือเกินขอให้สังเกตไว้

ซ) ดำริค้นหาเหตุการณ์ แล้ววางแผนและระเบียบการรวมกำลังการกรีธาทัพ หนทางดำเนินการสงครามไว้ให้เป็นที่เรียบร้อย ทำสำเร็จความประสงค์ได้เมื่อมีเหตุจำเป็นต้องกระทำ

ฌ) สำรวจรวบรวมแผนที่ภูมิประเทศ และเก็บรวบรวมข้อความทั้งปวง ซึ่งเกี่ยวกับภูมิประเทศหรือสิ่งของที่มีในภูมิประเทศเช่นโรงเรือน สะเบียงอาหารประจำที่ดังนี้เป็นต้น เพื่อประกอบกับที่กล่าวในตอน ข.''

ผู้บังคับบัญชา

''ตามที่ปรากฏแล้วว่า เสนาธิการทหารบกเป็นผู้รับผิดชอบในบรรดากิจการซึ่งบ่งว่าเป็นหน้าที่ของกรมเสนาธิการทหารบกทุกประการ เพราะฉะนั้นผู้ที่จะรับตำแหน่งเสนาธิการทหารบกนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชวินิจฉัยทรงเลือกเฟ้นเอง เมื่อได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ใดได้รับตำแหน่งนั้นแล้ว นับว่าผู้นั้นอยู่ในความไว้วางพระราชหฤทัยว่าเป็นผู้รู้หลักในการทหารแท้ยิ่งกว่าผู้อื่น เป็นผู้นำทางให้นายทหารผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวงดำเนินในกิจการทหารแท้ และเป็นที่ปรึกษาที่ ๑ ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบปกครองบังคับบัญชาและอำนวยการทั่วไปในกองทัพบกโดยอำนาจพระบรมราชโองการนั้น''

หน่วยขึ้น

''เพื่อให้การงานในกรมเสนาธิการทหารบก ดำเนินไปโดยสะดวก และมีเจ้าหน้าที่แบ่งกันปฏิบัติการเป็นอย่าง ๆ ไป ปราศจากความยุ่งเหยิงนั้น จึงแยกกรมเสนาธิการทหารบกออกเป็นกรมขึ้น ๕ กรมคือ :-

๑) กรมตำราทหารบก

๒) กรมยุทธศึกษาทหารบก

๓) กรมยุทธศาสตร์ทหารบก

๔) กรมอากาศยานทหารบก (๑)

๕) กรมแผนที่ทหารบก

กรมขึ้นของกรมเสนาธิการทหารบกทุก ๆ กรม มีเจ้ากรมเป็นประธาน เป็นตำแหน่งเทียบชั้นผู้บัญชาการกองพลเท่ากันเสมอกันทั้ง ๕ นาย เป็นผู้มีอำนาจสิทธิขาดในกรมของตนและรับผิดชอบให้บรรดากิจการซึ่งบ่งว่าเป็นหน้าที่ของกรมนั้น ๆ ดำเนินไปสมประสงค์ของราชการทุกประการ เจ้า-

---

(๑) กรมอากาศยานทหารบกในขณะนั้น เพิ่งจะเริ่มตั้ง

กรมต่าง ๆ ขึ้นในบังคับบัญชาโดยตรงของเสนาธิการทหารบก มีผู้ช่วยเช่น ปลัดกรม สมุห์บัญชี นายทหารคนสนิท กับทั้งนายทหารเสมียนพนักงานตามสมควร และตามที่ได้จัดตั้งขึ้นนั้น เป็นกองบัญชาการ''

กรมยุทธศาสตร์ทหารบก (๑)

''กรมยุทธศาสตร์ทหารบก มีกองบัญชาการ ๑ กอง และแบ่งออกเป็น ๓ แผนก กับ ๑ กอง คือ –

แผนกที่ ๑ มีหน้าที่ค้นหา ร้อยกรอง เก็บรวบรวมข่าวคราวทั้งปวงทั้งภายในภายนอก อันประกอบเป็นหลักฐานและเหตุการณ์ที่จะวางแผนและระเบียบการรวมกำลัง, การกรีธาทัพ หนทางดำเนินการสงครามให้เหมาะได้

แผนกที่ ๒ มีหน้าที่ดำริในเรื่องวางแผนและระเบียบการรวมกำลัง การกรีธาทัพ หนทางดำเนินการสงครามตามเหตุการณ์ที่แผนกที่ ๑ บอกให้นั้น เพื่อให้เป็นการเหมาะและเรียบร้อยสำเร็จความประสงค์จริง

แผนกรถไฟ มีหน้าที่ตามที่ปรากฏในข้อบังคับระเบียบการรถไฟเนื่องกับการทหารซึ่งกระทรวงกลาโหมได้ตราไว้ต่างหากแล้วนั้น

นอกจากหน้าที่ซึ่งกล่าวแยกสำหรับแผนกแล้วนี้ เจ้ากรมยุทธศาสตร์ทหารบกมีหน้าที่เป็นผู้ทำการเชื่อมต่อให้กิจการในแผนกทั้ง ๓ ดำเนินไปด้วยกัน เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเป็นผู้ปรึกษาหารือกับเสนาธิการทหารบก รับผิดชอบร่วมกันวางแผนและระเบียบการรวมกำลัง การกรีธาทัพ หนทางดำเนินการสงครามโดยแน่นอนแผนกทั้ง ๓ เป็นแต่ผู้ช่วย เป็นแต่เครื่องมือเท่านั้น หาใช่เป็นผู้ทำการเองโดยลำพังไม่

แผนกในกรมยุทธศาสตร์ทหารบก มีหัวหน้าแผนกเป็นประธานเป็นตำแหน่งเทียบชั้นผู้บังคับกองพันทหารบก ขึ้นตรงต่อเจ้ากรม

อนึ่ง ในแผนกที่ ๑ และที่ ๒ กรมยุทธศาสตร์ทหารบกนั้นห้ามมิให้มีเสมียนพนักงานประจำทำการ มีได้แต่นายทหาร ส่วนเสมียนพนักงานใช้ได้แต่ในกองบัญชาการและแผนกรถไฟ

อีกประการหนึ่ง ให้มีกองล่ามอยู่ในกรมยุทธศาสตร์กองหนึ่งสำหรับทำการแปลหนังสือ

---

(๑) ข้อบังคับแสดงหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกโดยย่อลง ๒๕ ก.ย. ๒๔๕๗

ภาษาต่างประเทศทั้งปวง มีหัวหน้าล่ามเป็นผู้รับผิดชอบดูแลบังคับบัญชาส่วนอื่น ๆ"

ถ้าพิเคราะห์หน้าที่ของเจ้ากรมยุทธศาสตร์ทหารบก และหัวหน้าแผนกต่าง ๆ ในกรมนี้โดยเปรียบเทียบกับการจัดในปัจจุบันของต่างประเทศ จะรู้สึกประหลาดใจที่บังเอิญมีเค้าคล้ายคลึงกับการจัดกรมเสนาธิการของอเมริกันตามที่เป็นอยู่ใน พ.ศ. ๒๔๙๑ นี้ คือเจ้ากรมยุทธศาสตร์ทหารบก คล้ายรองเสนาธิการทหารบก และหัวหน้าแผนก คือผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกแผนกการต่าง ๆ

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกยุคแรก

สถานที่ศึกษา : กระทรวงกลาโหม

และกรมแผนที่ปัจจุบัน

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกในยุคแรกนี้ แบ่งได้เป็น ๒ สมัยคือ สมัยทดลองกับสมัยแรกตั้งโรงเรียน

สมัยทดลอง คือตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๔๖ จนถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ หรือชุดทดลองที่ ๑ ถึงที่ ๓ ซึ่งยังไม่นับเป็นโรงเรียน

ในปี พ.ศ. ๒๔๔๖ ได้มีการคัดเลือกนายทหารเข้ามาสำรองราชการกรมเสนาธิการทหารบก เพื่อให้ศึกษาและทดลองทำงานรวม ๆ กันไป เพราะตอนนั้นเป็นตอนแรกตั้งกรมเสนาธิการทหารบก ย่อมไม่มีวิธีอื่นที่จะผลิตให้มีนายทหารฝ่ายเสนาธิการทันใช้ราชการได้

หลักสูตรก็ดี ระเบียบการศึกษาก็ดี ไม่ได้กำหนดแน่นอนสุดแต่ว่าเมื่อถึงระยะหนึ่งแล้ว ก็จัดการตรวจตรวจสอบดู หากผู้ใดสามารถก็ออกคำสั่งให้ผู้นั้นเข้าประจำกรมเสนาธิการทหารบก แปลว่า เท่ากับสอบไล่ได้ผ่านโรงเรียนไป

ชุดทดลองที่ ๑ เรียกนายทหารเข้ามาสำรองราชการ ๖ คน เรียนประมาณ ๔ เดือน และมีคำสั่งบรรจุเข้าประจำกรมเสนาธิการทหารบก ๕ คน

ชุดทดลองที่ ๒ ในปลายปีนั้นเอง กรมยุทธนาธิการ ได้มีคำสั่งให้นายทหารอีก ๖ คน เข้าสำรองราชการในกรมเสนาธิการทหารบก คราวนี้มีเวลาศึกษานานกว่าชุดแรกคือประมาณ ๙ เดือน และได้มีคำสั่งให้เข้าประจำกรมเสนาธิการทหารบก ๓ คน

ชุดทดลองที่ ๓ การปรากฏว่าวิธีที่กรมเสนาธิการคัดเลือกนายทหารมาสำรองราชการเพื่อศึกษาวิชาชั้นสูงตลอดจนหน้าที่การงานในกรมเสนาธิการนั้น เป็นผลดี จึงได้เริ่มใหม่อีกในต้นปี พ.ศ. ๒๔๔๘ แต่การศึกษาสำหรับชุดนี้เป็นพิเศษเต็มที่ เพราะเรียกเฉพาะนายทหารที่ประจำอยู่ในมณฑลกรุงเทพ ฯ และศึกษาเพียงสัปดาห์ละ ๒ วัน ตั้งแต่ ๑๑.๐๐ ถึง ๑๗.๐๐ นอกนั้นคงทำงานตามกรมกอง ศึกษานานเท่าใด วิชาอะไรบ้างไม่มีหลักฐาน ทราบแต่เพียงว่าได้มีผู้ได้รับการบรรจุเข้าทำหน้าที่นายทหารฝ่ายเสนาธิการ ๒ คนในจำนวน ๖ คน

สรุปความว่า ในสมัยทดลองนี้ได้เรียกนายทหารเข้ามาสำรองราชการ ๓ ชุด ได้นายทหารประจำกรมเสนาธิการทหารบกรวม ๑๐ คน

สมัยแรกตั้งโรงเรียน พ.ศ. ๒๔๕๒ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ เข้าดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารบก ได้ทรงจัดการให้วางระเบียบการศึกษาขึ้นโดยแน่นอน คือมีหลักสูตรกำหนดเวลาเรียนประมาณ ๒ ปี และกำหนดจำนวนรับเข้าศึกษาปีละประมาณ ๑๐ คน ในที่สุดได้วางระเบียบการคัดเลือกคือข้อบังคับว่าด้วยการรับนายทหารฝึกหัดราชการในกรมเสนาธิการทหารบก

และเนื่องจากการเรียนชุดที่ ๑ เข้าศึกษานี้ ได้ออกคำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๓/๙๗ ลง ๓ เม.ย. ๒๔๕๒ ดังนั้นเราจึงพอถือได้ว่ากำเหนิดของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกคือ ๓ เม.ย. ๒๔๕๒

แม้ว่ากิจการของโรงเรียนในตอนนั้นจะเริ่มทำเป็นล่ำเป็นสัน มีห้องเรียนมีป้ายชื่อบอกว่าเป็น "ห้องเรียนโรงเรียนเสนาธิการ" มีหลักสูตรและระเบียบต่าง ๆ ก็จริง แต่ก็มิได้ประกาศตั้งเป็นหน่วยหนึ่งของทางราชการ เพราะฉะนั้นนายทหารที่เข้ามาศึกษาจึงมีชื่อว่า "นายทหารฝึกหัดราชการกรมเสนาธิการทหารบก" อย่างที่เคยมา

หลักสูตรการศึกษามี ๒ ประเภท คือประเภทวิชาทหาร กับ ประเภทวิชาสามัญ

ประเภทวิชาทหาร มีพงศาวดารการเปลี่ยนแปลงของวิธีกระทำสงคราม พิชัยสงคราม (ยุทธศาสตร์และยุทธวิธี) การปกครองและวิธีจัดในกองทัพบก แบบฝึกและข้อบังคับทั้งปวงที่ใช้อยู่ในกรมกองทหารบกของเรา กลยุทธของทหารปืนใหญ่ประกอบกับทหารเหล่าอื่น ๆ ต่อมาเปลี่ยนเป็นสรรพาวุธวิธี แผนที่ดาราศาสตร์ (ต่อมาเปลี่ยนเป็นแผนที่ชั้นสูง ๆ) ป้อมค่าย เสนาธิการกิจ

และวิชาทหารช่าง การฐานทัพ การพยาบาล

ประเภทวิชาสามัญมีเลข เรขาคณิต พีชคณิต ตรีโกณมิติ โลการิธม์ ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศส และ ภูมิศาสตร์โลก ต่อมายังเพิ่มภาษาลาว ภาษาพม่า ภาษาเขมรอีกด้วย

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกในสมัยแรกตั้ง มีนายทหารเข้าศึกษา ๗ ชุดดังนี้.-

ชุดที่ ๑ (๒๔๕๒ ราชการคัด)	เข้า ๑๐	คน	สอบไล่ได้ ๖ คน
ชุดที่ ๒ (๒๔๕๓ สอบคัดเลือก)	,, ๗	คน	,, ๑ คน
ชุดที่ ๓ (๒๔๕๔ สอบคัดเลือก)	,, ๖	คน	ตกหมด
ชุดที่ ๔ (๒๔๕๕ สอบคัดเลือก)	,, ๑๓	คน	สอบไล่ได้ ๖ คน
ชุดที่ ๕ (๒๔๕๖ สอบคัดเลือก)	,, ๑๘	คน	,, ๕ คน
ชุดที่ ๖ (๒๔๕๘ ราชการคัด)	,, ๑๐	คน	,, ๖ คน
ชุดที่ ๗ (๒๔๖๑ ราชการคัด)	,, ๘	คน	ตกหมด

ผลการศึกษาของนายทหารทั้ง ๗ ชุดนี้ ถ้าพิจารณาดูตามผลของการสอบไล่จะเห็นว่า การคัดเลือกยังไม่รัดกุมพอ พื้นความรู้ของนายทหารอ่อนมาก จึงสอบไล่ตกเสียเป็นส่วนมาก หรือมิฉะนั้นก็บกพร่องในทางอำนวยการศึกษา

ข้อควรสังเกต

ข้อบังคับกรมเสนาธิการทหารบก พ.ศ. ๒๔๕๗ ได้แสดงลักษณะของผู้ดำรงตำแหน่งเสนาธิการไว้อย่างยืดยาว ได้เน้นความสำคัญของตำแหน่งนี้ว่า

- เป็นตำแหน่งที่ไว้วางพระราชหฤทัย
- เป็นผู้รู้หลักการทหารแท้ นัมเบอร์ ๑ เป็นตัวบรมครูวิชาทหาร
- เป็นที่ปรึกษาที่ ๑ ของเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

นอกจากนั้นยังได้กำหนดความรับผิดชอบในงานส่วนสำคัญของกรมเสนาธิการ ฯ ไว้อย่างชัดเจนว่า "เจ้ากรมยุทธศาสตร์หารือกับเสนาธิการทหารบก รับผิดชอบร่วมกัน วางแผนและระเบียบการรวมกำลัง การกรีธาทัพ หนทางดำเนินการสงครามโดยแน่นอน" ส่วนแผนกต่าง ๆ เป็นเพียงผู้ช่วยหรือพูดง่าย ๆ ว่าเป็นลูกมือ และแผนกที่ ๑ กับที่ ๒ ผู้มีหน้าที่เป็นลูกมือในงานนั้น ก็มีระเบียบห้ามไว้เสียด้วยว่า "ห้ามมิให้บรรจุเสมียนพนักงาน" เว้นแต่นายทหาร

ความมุ่งหมายของข้อบังคับนี้เองบังคับอยู่ในตัวว่าผู้ช่วยหรือลูกมือ กล่าวคือนายทหารฝ่ายเสนาธิการที่ดีนั้นจะต้องมีความรู้กว้างขวาง รอบรู้วิชาสารพัดอย่าง แม้จะเป็นสิ่งละอันพันละน้อยก็ยังดี และก็ด้วยเหตุนี้เอง หลักสูตรจึงได้กำหนดวิชาต่าง ๆ ขึ้นหลายสาขาล้วนแต่หนักไปในทางความรู้กว้างขวาง อันเป็นพื้นชั้นต้นเพื่อศึกษาชั้นสูงต่อไปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ในภายหน้า

อนึ่ง เนื่องจากในสมัยนั้นหลักสูตรการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยยังไม่ไปถึงไหน จึงเลยพลอยบรรทุกเอาวิชาสามัญตามมาด้วยมากมาย ความมุ่งหมายที่แท้จริงอาจเป็นว่าเพื่อลับสมองให้ชอบคิดหรือหัดใช้ความคิดก็ได้

๒. ยุคปรับปรุง (พ.ศ. ๒๔๖๒ – ๒๔๗๔)

ก. สมัยจักรพงศ์ตอนท้าย (พ.ศ. ๒๔๖๒ – ๒๔๖๔) (๑)

เมื่อกิจการทางเสนาธิการ, ได้เจริญกว้างขวางขึ้นเป็นลำดับประการหนึ่งและมหาสงครามในยุโรปได้สิ้นสุดลง เป็นการสมควรจะแก้ไขกิจการให้ดีขึ้นตามสมัยอีกประการหนึ่ง ทางราชการจึงได้ปรับปรุงการจัดและการกำหนดหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกและ ได้ตราเป็นข้อบังคับสำหรับทหารบก ลง ๒๐ พ.ย. ๒๔๖๒ โดยมีหลักการต่อไปนี้:–

กรมเสนาธิการทหารบก

มีรูปการจัดข้อกำหนดหน้าที่และหน่วยขึ้นเช่นเดิม เสนาธิการทหารบกมีอำนาจเพิ่มขึ้นอีกประการหนึ่งคือสั่งบรรจุโยกย้ายนายทหารฝ่ายเสนาธิการทั่วทั้งกองทัพ (๒)

กรมยุทธศาสตร์ทหารบก

กำหนดหน้าที่กรมยุทธศาสตร์ทหารบก มีหน้าที่คือ:-

๑) สืบหาร้อยกรองข่าวคราวทั้งปวง อันเกี่ยวแก่การกระทำสงคราม

๒) เป็นผู้จัดวางระเบียบการรวมกำลัง การกรีธาทัพ และวิธีดำเนินการสงครามตามคำสั่งของเสนาธิการทหารบก

๓) วางระเบียบการใช้ยานพาหนะในราชการทหารบก

๔) ฝึกหัดสั่งสอน อบรม นายทหารฝึกหัดราชการ สำหรับเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ

แผนกที่ ๒ มีหน้าที่การคมนาคม (นอกจากรถไฟ) กล่าวคือ รวบรวมรายงานสำมะโน-

---

(๑) เนื่องจากสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานารถ ได้ทรงปรับปรุงกิจการกรมเสนาธิการทหารบกเป็นครั้งสุดท้าย แล้วก็สิ้นพระชนม์

(๒) เริ่มมีธรรมเนียมถือว่าฝ่ายเสนาธิการเป็นเหล่าหนึ่งต่างหาก

ครัวพลเมือง กำลัง สะเบียงอาหาร ยานพาหนะ และสัตว์พาหนะ ซึ่งมีอยู่ในจังหวัดแห่งมณฑล ต่าง ๆ ในประเทศไทย กับรวบรวมรายงานภูมิศาสตร์ทหารและรายงานสำรวจทาง ทั้งต้องมีแบบแผนที่ซึ่งกรมแผนที่ทหารบกหรือนายทหารแผนที่ของกองทัพกองพลได้กระทำขึ้น วางแผนการเคลื่อนที่ของกองทัพ โดยทางคมนาคม นอกจากการรถไฟ

แผนกที่ ๓ มีหน้าที่ในการรถไฟ กล่าวคือ การเตรียมการและวางระเบียบสำหรับให้ใช้รถไฟในราชการทหารสดวก สำหรับทั้งในเวลาปกติและเวลาสงคราม ทั้งนี้ต้องทดลองและฝึกหัดการบรรทุกและการลำเลียงกำลังทหารในการรถไฟประจำปี นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการจ่ายบัญชีพลให้แก่กองทัพ กองพล และรวบรวมบัญชีพล ซึ่งได้ใช้ในราชการไปแล้ว

แผนกที่ ๓ แบ่งออกเป็น ๔ กองคือ –

๑) กองโทรเลขรถไฟ

๒) กองทางรถไฟ

๓) กองยานรถไฟ

๔) กองช่างรถไฟ

หน้าที่ของแผนกที่ ๓ และกองขึ้นเหล่านี้มีจำแนกอยู่โดยละเอียดในข้อบังคับว่าด้วยการรถไฟ

แผนกที่ ๔ มีหน้าที่ในการต่างประเทศกล่าวคือ กระทำการติดต่อกับนายทหารบกต่างประเทศ ซึ่งมีรับราชการประจำในประเทศไทย (เช่นผู้ช่วยทูตในราชการทหารบก เป็นต้น) หรือจะมาราชการชั่วคราว กับมีหน้าที่ค้นหาร้อยกรอง เก็บรวบรวมข่าวคราวทั้งปวงทั้งภายนอกและภายในอันเป็นประโยชน์แก่ราชการทหาร ทั้งมีหน้าที่แปลหนังสือราชการทหาร ซึ่งเจ้ากรมยุทธศาสตร์ทหารบกจะได้มอบให้ นอกจากนี้มีหน้าที่ค้นหาข่าวการเปลี่ยนแปลงวิธีจัดการของทหารบกต่างประเทศ ซึ่งสมควรจะแปลนำลงในหนังสือของทหาร (ยุทธโกษ, เสนาศึกษา) สำหรับการเพิ่มพูลความรู้ของนายทหารและนักเรียนนายทหารบกทั่วไปกับรวบรวมทำเนียบข้าราชการซึ่งจะได้ใช้ในหน้าที่ล่ามภาษาต่างประเทศได้ในเวลาสงคราม ส่งให้แก่แผนกที่ ๑ เพื่อการบรรจุกำลังสำหรับราชการกรีธาทัพ

แผนกที่ ๕ มีหน้าที่ในการปกครองนายทหารฝึกหัดราชการทางเสนาธิการ อำนวยการฝึกหัดสั่งสอน และรับผิดชอบตรวจตราให้ศึกษาดำเนินไปตามหลักสูตรกับทั้งรวบรวมรายงานการศึก-

ษาของนายทหารตลอดจนรายงานการสอบวิชาความรู้ยื่นต่อเจ้ากรมยุทธศาสตร์ทหารบก

ต่อมา ได้ยกเลิกชื่อแผนกที่ ๕ (คำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๑๑๒/๑๓๕๖๙ ลง ๕ ต.ค. ๖๓) และเปลี่ยนเป็นโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

ข้อควรสังเกตในสมัยนี้ก็คือ เรื่องแผนการสงครามหรือแผนยุทธการนั้น เสนาธิการทหารบกเท่านั้นเป็นผู้คิด นอกจากนั้นเป็นผู้ช่วยในเรื่องรายละเอียด แปลว่า ยังไม่มีหน้าที่อย่างแผนกที่ ๓ เป็นส่วนสัดต่างหากดังทุกวันนี้ หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งใช้วิธีแผนกที่ ๑ กับแผนที่ ๓ รวม ๆ กัน

ถ้าจะกล่าวให้ชัดยิ่งขึ้นอีกก็ต้องว่า หลักการในสมัยจักรพงษ์ตอนท้าย ตรงกับหลักการสมัยใหม่ (หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒) และหลักการที่กรมเสนาธิการทหารบกปัจจุบันใช้อยู่ (พ.ศ. ๒๔๙๑) ล้าสมัย เขาเลิกใช้กันนานแล้ว

ข. สมัยปรับปรุงใหญ่ (พ.ศ.๒๔๖๕ – ๒๔๖๙)

ในคราวที่มีการปรับปรุงการจัดกิจการในกระทรวงกลาโหมครั้งใหญ่ตามที่ได้กำหนดเป็นประมวลข้อบังคับสำหรับทหารบก เล่ม ๑ – ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ (๑) (ประกาศใช้ประมวล ฯ เล่ม ๑ ใน เม.ย. ๒๔๖๕) ตามคำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๑๘๘/๒๕๓๗๐ ลง ๑๐ มี.ค. ๒๔๖๔ นั้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปการจัดและข้อกำหนดหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบกดังนี้

กรมเสนาธิการทหารบก

กรมเสนาธิการทหารบก มีเสนาธิการทหารบกเป็นประธาน ขึ้นตรงต่อเสนาบดีกระทรวงกลาโหม มีอำนาจบังคับบัญชาการภายในกรมเสนาธิการทหารบก และกรมขึ้นของกรมนี้โดยสิทธิ์ขาด ทั้งมีอำนาจบังคับบัญชาบรรดานายทหารฝ่ายเสนาธิการทั่วไป ในกิจการอันเกี่ยวกับหน้าที่ของกรมนี้โดยเฉพาะด้วย

กรมเสนาธิการทหารบก มีกิจการอันเป็นหน้าที่คือ:-

๑) การวางกำหนดและจัดกำลังกองทัพบก

๒) การวางแผนการตระเตรียมทั้งปวงสำหรับสงคราม

๓) การเตรียมและอำนวยยุทธการและการประลองยุทธ

๔) การอำนวยการสอนวิชาในโรงเรียนทหารบกทั่วไป เว้นแต่ในโรงเรียนเฉพาะ

---

(๑) น่าเสียดายอย่างยิ่งที่เจ้าหน้าที่เก็บหนังสือไม่สามารถนำประมวลข้อบังคับ ฯ ฉบับที่ประกาศใช้ครั้งแรกให้ดูได้เพราะทำลายเสียหมด และได้พยายามหาจากหลายแห่งก็หาไม่ได้ ฉะนั้นข้อความที่กล่าวในสมัย พ.ศ. ๒๔๖๕ นี้จึงเป็นเพียงข้อสันนิษฐานตามที่เข้าใจว่า ใกล้เคียงกับความจริงมากที่สุดเท่านั้น

เหล่าและจำพวก (๑) ทั้งกิจการอันเกี่ยวด้วยการศึกษาของนักเรียนและนายทหารบก ณ ต่างประเทศ

๕) การอบรมทหารทั่วไป

๖) การฝึกทหารในหน้าที่ของกองผะสมและการวางหลักความมุ่งหมาย สำหรับการฝึกทหารในหน้าที่เฉพาะเหล่า

๗) การสำรวจภูมิประเทศการสร้างแผนที่ และการพิมพ์ของกระทรวงกลาโหม

๘) กิจการเกี่ยวด้วยทูตทหารบก และการดูการทหารบกทั้งฝ่ายที่ส่งไปต่างประเทศและฝ่ายที่ต่างประเทศส่งมากรุงสยาม

๙) การเรื่องตำแหน่งและบำเหน็จของนายทหารฝ่ายเสนาธิการทั่วไป

๑๐) การทำข้อบังคับและแบบแผนในกิจการทั้งปวงอันเป็นหน้าที่ดังกล่าวมาแล้ว

๑๑) การตรวจตราการปฏิบัติของกรมกองทหารบก ในกิจการทั้งปวงอันเกี่ยวด้วยหน้าที่ให้เป็นไปตามความประสงค์อย่างเรียบร้อย

กรมเสนาธิการทหารบก มีหน่วยขึ้นดังนี้

๑) กรมตำราทหารบก

๒) กรมยุทธศึกษาทหารบก

๓) กรมยุทธศาสตร์ทหารบก

๔) กรมแผนที่

๕) สภากาชาดสยาม

๖) กรมอากาศยาน

กรมยุทธศาสตร์ทหารบก

กรมยุทธศาสตร์ทหารบก มีกิจการอันเป็นหน้าที่คือ:-

๑) การกำหนดและจัดกำลังกองทัพบก

๒) การวางแผนการตระเตรียมทั้งปวงสำหรับสงคราม

๓) การเตรียมและอำนวยยุทธการและการประลองยุทธ

๔) การศึกษาและพิจารณากิจการในเรื่องการฝึกทหารในหน้าที่กองผะสม

๕) กิจการอันเกี่ยวด้วยทูตทหารบก และการดูการทหารบกทั้งฝ่ายที่ส่งไปต่างประ-

---

(๑) เพราะตอนนั้นกรมจเรทหารบกขึ้นกับเสนาบดีกระทรวงกลาโหม

เทศและฝ่ายที่ต่างประเทศส่งมาที่กรุงสยาม และกิจการอันเกี่ยวด้วยการศึกษาวิชาเพิ่มเติมของนาย-ทหารบก ณ ต่างประเทศ

๖) การเรื่องตำแหน่งและบำเหน็จของนายทหารฝ่ายเสนาธิการทั่วไป

๗) การทำข้อบังคับและแบบแผนในกิจการทั้งปวงอันเป็นหน้าที่ดังกล่าวมาแล้ว

๘) การตรวจตราการปฏิบัติของกรมกองทหารบก ในกิจการทั้งปวงอันเกี่ยวด้วยหน้าที่ให้เป็นไปตามความประสงค์อย่างเรียบร้อย

กรมยุทธศาสตร์ทหารบก แบ่งออกเป็น ๕ แผนกคือ:-

แผนกที่ ๑,๒,๓,๔ และแผนกโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

- แผนกที่ ๑ มีหน้าที่:-

๑) กำหนดและจัดกำลังกองทัพบก

๒) วางแผนการระดมกำลัง

๓) ศึกษาและพิจารณาเรื่องอาวุธยุทธสัมภาระสำหรับใช้ในกองทัพบก

๔) ทำการในเรื่องตำแหน่งและบำเหน็จของนายทหารฝ่ายเสนาธิการทั่วไป

๕) ทำข้อบังคับและแบบแผนในกิจการทั้งปวงอันเป็นหน้าที่ดังกล่าวมาแล้ว

- แผนกที่ ๒ มีหน้าที่:-

๑) ศึกษาและจัดการคมนาคม

๒) จัดและอำนวยการเรื่องเพิ่มสะเบียงและยุทธสัมภาระในสนาม

๓) จัดและอำนวยการลำเลียงทั้งปวงในสนาม

๔) ศึกษาและจัดการเรื่องอุปกรณ์ในท้องที่

๕) ทำข้อบังคับและแบบแผนในกิจการทั้งปวงอันเป็นหน้าที่ดังกล่าวมาแล้ว

- แผนกที่ ๓ มีหน้าที่:-

๑) ทำการทั้งปวงอันเกี่ยวด้วยการเตรียมและการอำนวยยุทธการและการประลองยุทธ

๒) ศึกษาและพิจารณากิจการเรื่องการฝึกทหารในหน้าที่ของกองผะสม

๓) ทำข้อบังคับและแบบแผนในกิจการทั้งปวงอันเป็นหน้าที่ดังกล่าวมาแล้ว

- แผนกที่ ๔ มีหน้าที่:-

๑) รวบรวมข่าวทหารต่างประเทศ

๒) ศึกษาและพิจารณารัฐประศาสน์อันเกี่ยวด้วยราชการทหาร

๓) ทำกิจอันเกี่ยวด้วยทูตทหารบก และการดูการทหารบกทั้งฝ่ายที่ส่งไปต่างประเทศและฝ่ายที่ต่างประเทศส่งมากรุงสยามและการศึกษาวิชาเพิ่มเติมของนายทหารบก ณ ต่างประเทศ

๔) ตรวจข่าวและโฆษณา

๕) ทำกิจการอันเกี่ยวด้วยประมวลลับต่าง ๆ

๖) ทำข้อบังคับและแบบแผนในกิจการทั้งปวงอันเป็นหน้าที่ดังกล่าวมาแล้ว

ค. สมัยตอนท้ายราชาธิปไตย (พ.ศ. ๒๔๗๐--๒๔๗๕)

ตอนท้ายแห่งราชาธิปไตยนี้ นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๐ จนถึงก่อน ๒๔ มิ.ย. ๒๔๗๕ ซึ่งเป็นวันเปลี่ยนแปลงการปกครอง

กิจการทหารในสมัยนี้เข้าระยะหดตัวอยู่เรื่อย ๆ เป็นลำดับ เพราะตอนนั้นเป็นระยะที่โลกกำลังประสพมรสุมอย่างแรงเรื่อง "เศรษฐกิจตกต่ำ" การค้าปั่นป่วน การเงินขาดแคลน ประเทศไทยต้องพลอยยุ่งไปตามโลกด้วย ดังนั้นในปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๐ จึงได้มีการยุบโครงการจัดกำลังกองทัพบก หดตัวลงจาก ๓ กองทัพน้อยเหลือ ๒ กองทัพน้อย ต้องปลดนายทหารและนายสิบเป็นจำนวนมาก จนเรียกสมัยนั้นติดปากมาจนทุกวันนี้ว่า "สมัยดุลย์ใหญ่" และผู้ที่ต้องถูกดุลย์เรียกสังกัดตนเองว่ากรมพลำพัง

สำหรับกรมเสนาธิการทหารบก ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงด้วย และที่เปลี่ยนมีดังนี้:-

- ย้ายกรมอากาศยานไปขึ้นกับกระทรวงกลาโหม เพราะกรมนี้เริ่มจะเป็นล่ำเป็นสันขึ้นแล้ว สมควรแยกเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก
- ย้ายสภากาชาดสยาม ออกจากกรมเสนาธิการทหารบก
- ยุบเลิกกรมตำราทหารบก
- เปลี่ยนชื่อกรมยุทธศาสตร์ทหารบก เป็นกรมยุทธการทหารบก

เป็นอันว่าในสมัย พ.ศ. ๒๔๗๑ หน่วยขึ้นในกรมเสนาธิการทหารมีเพียง ๓ กรมคือ กรมยุทธการทหารบก กรมยุทธศึกษาทหารบก และกรมแผนที่

ส่วนรูปการจัดงานและการกำหนดหน้าที่คงเป็นไปตามเดิมทุกประการ

เรื่องกรมตำรานี้ มีผู้พูดกล่าวขวัญกันบ่อยๆ สมควรจะได้พิจารณาให้ละเอียด

ในสมัย พ.ศ. ๒๔๕๗ กองทัพไทยได้ตั้งกรมตำรา เพราะขณะนั้นตำราหายากเต็มที ผู้ที่จะเขียนตำราได้มีน้อยตัว นายทหารที่ประจำกรมตำรามักจะเป็นผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศหรือเป็นครู นอกจากนั้นการส่งนักเรียนไปศึกษาวิชาต่างประเทศมักจะส่งตั้งแต่เด็ก เมื่อเรียนสำเร็จได้รับพระราชทานยศเป็นนายทหารแล้วก็กลับ และมักจะกลับมารับราชการในกรมเสนาธิการทหารบก ผู้ที่ไปศึกษาตั้งแต่เด็ก ๆ และจากประเทศของตนนับด้วยสิบปีขึ้นไปนั้นย่อมมีความลำบากอยู่ ๒ สถาน ไม่รู้จักสภาพของกองทัพไทยดีพออย่างหนึ่ง และไม่เจนจัดในภาษาไทยอีกอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสำหรับนายทหารผู้นั้นและแก่ราชการ การให้แต่งตำราหรือมีกรมตำราควบคุมจึงเป็นอุบายดีที่สุด เพราะนอกจากจะเป็นการเผยแพร่ความรู้แล้วยังเป็นการสอบไปในตัวว่ามีความรู้ความชำนาญอะไรมาบ้าง จะปล่อยให้ออกไปทำงานโดยอิสสระได้เพียงใด หรือควรจะมีการอบรมเพิ่มเติมอะไรบ้างเพียงใด

เมื่อได้ตั้งกรมตำราขึ้นแล้ว จึงมีธรรมเนียม เมื่อใครจะแต่งตำราก็ต้องส่งให้กรมตำราตรวจให้ความเห็นชอบเสียก่อน

ในทางหลักการนับว่าดีจริง แต่ในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่พอใจนัก เพราะมีข้อเสียอยู่หลายสถานคือ

- กว่าตำราจะออกได้แต่ละเล่มช้าเกินไป ไม่ค่อยทันใช้การ เลยกลายเป็นว่าแทนที่จะมีตำรามาก ๆ กลับไม่ค่อยมี

- เจ้าหน้าที่ในกรมตำรามีทางตกลงกันได้ยาก เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องศัพท์ทหาร ทั้งนี้เพราะประเทศหนึ่งต่างก็มีวิธีรบอย่างหนึ่ง จึงต่างตั้งศัพท์ไปตามความคิดตามลัทธิของประเทศที่ตนได้รับการศึกษามา เมื่อเจ้าหน้าที่ในกรมตำราเต็มไปด้วยนายทหารที่ศึกษาจากต่างประเทศหลายประเทศ แต่ไม่ทราบว่าไทยต้องการรบอย่างไร จึงต้องมีการโต้แย้งกันอย่างมากมายเป็นธรรมดา และยิ่งต่างมีความรู้เสมอ ๆ กัน คือต่างก็มีปริญญาในระดับปาน ๆ กัน การตกลงแต่ละศัพท์แต่ละชื่อจึงค่อนข้างขลุกขลัก เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่

- ศัพท์ต่าง ๆ หรือชื่อต่าง ๆ ที่กรมตำราบัญญัติ ไม่มีทางที่จะเรียบร้อยได้ เพราะไม่ยึดมั่นว่าจะถือภาษาใดเป็นหลักชื่อเมืองบางเมือง ตอนต้นเป็นเยอรมัน ตอนปลายเป็นอังกฤษก็มี

บางชื่อไม่มีใครนิยมใช้ ชื่อต่าง ๆ ในพงศาวดารยุทธศิลปะเป็นหลักฐานในการพิจารณาเรื่องนี้ได้ดี

- เรื่องตำรานั้น ถ้าเป็นประเภทวิธีรบ ย่อมเป็นภาระของกรมเสนาธิการ ถ้าเป็นประเภทเท็ฆนิคย่อมเป็นภาระของเจ้าหน้าที่เท็ฆนิคสาขาต่าง ๆ ถ้าจะต้องมีหน้าที่ควบคุมสาขางานตามนี้ก็จะใหญ่โต ยากที่จะมีตัวบรรจุและในไม่ช้าจะกลายเป็นจัดงานซ้อนงาน

- ความก้าวหน้าทั้งปวง มิได้อยู่ที่กรมตำราถ่ายเดียว แต่อยู่ที่ผู้ปฏิบัติด้วย โดยได้พบได้แลเห็นความบกพร่องเป็นส่วนใหญ่และได้บันทึกสิ่งที่ตนพบเห็นนั้นไว้ ถ้าถือกรมตำราเป็นใหญ่ ก็หมายความว่า เราจะทำสงครามชนิดเรียกว่า "สงครามออฟฟิศ" หรือสงครามตำรากันอีก

ด้วยเหตุนี้เอง ในสมัยต่อ ๆ มาจึงได้เลิกล้มกรมตำราเสีย

เมื่อเลิกล้มกรมตำรา เกิดมีอุปสรรคขึ้นอันหนึ่ง คือพากันร้องว่าตั้งแต่ไม่มีกรมตำราแล้วชักจะมีศัพท์แปลก ๆ จนไม่รู้ว่าอะไรเป็นอะไร เรื่องเดียวกันผู้แปล ๓ คนเรียกเป็น ๓ อย่าง แต่ก่อนมีกรมตำรายังพออาศัยตัดสินว่าให้ใช้อย่างโน้นอย่างนี้ ดังนั้นควรให้มีกรมตำราอีก

ความจริงเรื่องใช้ศัพท์ไม่ตรงกันนี้ มิได้อยู่ที่มีหรือไม่มีกรมตำราแต่อยู่ที่ "การขบกันไม่ลงหรือไม่มีใครขบ" ต่างหาก ความเกรงใจเป็นเหตุให้เกิดความลำบาก ในตอนสมัยหลัง ๆ ได้พยายามหาวิธีต่าง ๆ เช่นคณะกรรมการศัพท์ทหาร แต่ก็ทำไปไม่ตลอดสักครั้งเดียวเพราะไปขัดกับความจริงที่ว่า เราจะรบอย่างไรนั้นต่างหาก การกำหนดลัทธิ (หลักการ) เป็นเรื่องของกรมเสนาธิการฯ ดังได้ชี้แจงมาแล้ว

ปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้ย้ายกรมจเรทหารบก จากกระทรวงกลาโหมมาเป็นหน่วยขึ้นของกรมเสนาธิการทหารบก ดังนั้นจึงได้เพิ่มหน้าที่ขึ้น (คำสั่งทหารบกที่ ๑๓๘) ดังต่อไปนี้ :-

- การออกหนังสือพิมพ์ทหารและหนังสือพิมพ์อื่น ๆ

- การตรวจการฝึกฝนอบรม และการฝึกทหารกับทั้งการปฏิบัติราชการทั้งปวงในกรมกองทหาร ให้ดำเนินไปตามกฎข้อบังคับคำสั่งและระเบียบแบบแผนซึ่งเสนาบดีกระทรวงกลาโหมได้บัญญัติไว้ทุกประการ

- การศึกษาและพิจารณากิจการเรื่องฝึกทหารในหน้าที่เฉพาะเหล่าต่าง ๆ เป็นเหล่า ๆ ไป เว้นแต่เหล่าทหารอากาศ ตลอดทั้งการฝึกทหารอย่างอื่น ๆ ซึ่งมิใช่การฝึกทหารในหน้าที่ของจำพวกผู้ช่วยพลรบ โดยเฉพาะการสังเกตและจดจำคุณวุฒิและความสามารถของบรรดานาย

ทหารสัญญาบัตรพลรบ ในกรมกองทหารทุกเหล่าเว้นแต่เหล่าทหารอากาศ เพื่อเป็นหลักในการที่จะวินิจฉัยเรื่องตำแหน่งและบำเหน็จของนายทหารทั้งปวง

ปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้มีการเปลี่ยนแปลงตามคำสั่งสำหรับทหารบกที่ ๕๐/๒๔๗๑ ลง ๙ มิ.ย ๒๔๗๓ ปรับปรุงใหม่ดังนี้:-

เสนาธิการทหารบกมีผู้ช่วย ๒ นายคือ :-

- ผู้ช่วยฝ่ายทหาร ช่วยในกิจการอันเกี่ยวกับทหารโดยมีแผนกที่ ๑,๒,๓ และ ๔ กับแผนกโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ขึ้นอยู่ในบังคับบัญชา
- ผู้ช่วยฝ่ายธุรการ ช่วยในกิจการอันเป็นหน้าที่ของปลัดและสมุห์บัญชี ตามที่กำหนดในภาคที่ ๑ ตอนที่ ๒ ข้อ ๘ และข้อ ๑๖ แห่งประมวลข้อบังคับ ฯ เล่ม ๑

ยุบเลิกกรมยุทธการทหารบก โดยโอนแผนกต่าง ๆ ไปขึ้นทางฝ่ายสูง ให้ใกล้ชิดกับ เสนาธิการทหารบก ได้ประโยชน์สำคัญในเรื่องรวบรัดงานหรือลดประตูน้ำ และทำให้เสนาธิการกับหัวหน้าแผนกต่าง ๆ มีความใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น ใกล้เคียงกับระเบียบที่จะต้องปฏิบัติจริงในสนาม นับว่าเป็นลักษณะการจัดที่พึงประสงค์ เรื่องเศรษฐกิจตกต่ำบังคับให้ต้องเปลี่ยนแปลงกำลังทหารอยู่เรื่อยๆ และการเปลี่ยนแปลงนี้ย่อมกระทบกระเทือนใจทั่วไป เพราะต้องถูกดุลย์หลายครั้งหลายคราวคำสั่งพิเศษของกระทรวงกลาโหม ลง ๑ มี.ค. ๗๔ จึงได้ชี้แจงทำนองโอดครวญว่า

"ด้วยเหตุอันเนื่องมาแต่เงินรายได้ของประเทศตกต่ำ จึงเป็นความจำเป็นที่รัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจักต้องตัดทอนรายจ่ายลง เพื่อรายได้กับรายจ่ายเข้าสู่ดุลยภาพ การตัดทอนรายจ่ายตามงบประมาณลงนี้ แม้ทางราชการจะได้พยายามแล้วทุกทาง ที่จะตัดทอนรายจ่ายอื่น ๆ ด้วยความหวังอย่างยิ่งที่จะให้กำลังทหารเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบันนี้คงสภาพตามเดิมก็ดี การตัดทอนรายจ่ายอย่างอื่น ๆ นั้น ก็ยังหาได้เป็นผลเพียงพอที่จะนำมาใช้จ่ายเพื่อให้คงมีกำลังทหารอยู่ตามสภาพเดิมได้ไม่

เนื่องด้วยมีความจำเป็นที่จักต้องดำรงฐานะของประเทศไว้พอให้ผ่านพ้นระยะเวลาระหว่างอุปสรรคเรื่องการเงินของประเทศตกต่ำนี้ไป และหมดหนทางที่จะแก้ไขอย่างอื่นได้แล้ว จึงจักต้องลดกำลังทหารลงเท่าที่อาจลดลงได้เพียงอย่างน้อยที่สุด และเมื่อต้องเปลี่ยนแปลงกำลังทหารไปในทางลดน้อยลงบ้างเช่นนี้แล้ว ก็สมควรยิ่งนักที่จะเปลี่ยนแปลงการจัดกรมใหญ่น้อยในกระทรวงกลาโหมตามไปด้วย ให้เป็นการพอเหมาะ....

ในส่วนการเปลี่ยนแปลงของกรมเสนาธิการทหารบกนั้นคือ ได้ยุบเลิกตำแหน่งผู้ช่วยเสนา

ธิการทหารบกฝ่ายทหารและฝ่ายธุระการ คงมีแต่ตำแหน่งผู้ช่วยเสนาธิการทหารบกแต่ตำแหน่งเดียว

ส่วนกรมจเรต่างๆ ซึ่งมีหัวหน้าเทียบตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลนั้น รวมจัดเป็นกรมเดียว เรียกว่า กรมจเรทหารบก(๑)

ในโอกาสนี้เองได้เปลี่ยนชื่อแผนกที่ ๔ กรมเสนาธิการทหารบกเป็นแผนกที่ ๒

ทั้งนี้เพราะว่าชื่อแผนกที่ ๒ นั้น ในต่างประเทศ เป็นที่รู้กันแพร่หลายว่าเป็นแผนกข่าว แผนกต่างประเทศและแผนกที่ ๔ เกี่ยวกับคมนาคมขนส่ง แต่ของเรายังสับกัน ทำให้ชาวต่างประเทศ งงในเวลาติดต่อจึงได้แลกชื่อกันเสียให้ถูกต้องตามสากลนิยม

ส่วนหน้าที่แผนก ๔ นั้น เปลี่ยนหนักไปในทางธุระการ(๒)

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกยุคที่ ๒ (ยุค ๗๐ เปอร์เซนต์)

สถานที่ศึกษา : กรมแผนที่ปัจจุบัน

ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ หรือตั้งแต่ชุดที่ ๘ จนถึงชุดที่ ๑๙ นี้ การโรงเรียนเสนาธิการซึ่งจะเป็นทางราชการก็ดีหรือจะเป็นทางนายทหารผู้มาศึกษาก็ดี ล้วนแต่มีความมุ่งหมายที่จะเลือกสรรค์กลั่นกรองหรือมุ่งที่จะให้ได้คะแนน ในการสอบไล่ตั้งแต่ ๗๐% ขึ้นไปด้วยกันทั้งสองฝ่าย จึงขอตั้งชื่อยุคนี้อย่างง่าย ๆ ว่ายุค ๗๐%

เมื่อพิจารณาดูข้อบังคับของโรงเรียนตอนที่ว่าด้วยผลประโยชน์ ของผู้ศึกษาจะเห็นว่ากำ-หนดไว้ ๓ สถานคือผู้สอบได้ ๗๐ % ขึ้นไปได้เลื่อนเงินเดือน ๑ ชั้น ๘๕ % ขึ้นไป ได้ ๒ ชั้น ผู้สอบได้คะแนนเยี่ยม (ดีจริงๆ) ไปดูการทหารต่างประเทศ ใช้เวลาไม่น้อยกว่า ๓ ปี

นี่แหละเป็นเหตุใหญ่ที่นายทหารฝึกหัดราชการ ทุกคนจะต้องมุ่งให้ได้คะแนนการสอบไล่กว่า ๗๐ % เพราะการศึกษากินเวลาถึง ๒ ปีและถ้าโชคไม่ดี ตอนที่จะมาเข้าโรงเรียนอาจไม่ได้เลื่อนขั้น ถ้าตอนออกจากโรงเรียนไม่ได้ขั้นอีก ก็เคราะห์ร้ายใหญ่ เพราะต้องไปทำงานอีก ๑ ปี เลยกลายเป็นว่าเสียเวลา ๔ ปี จึงจะได้เลื่อน ๑ ขั้น เพราะฉะนั้นเป็นตายอย่างไรก็ต้องให้ได้คะแนน ๗๐ % ขึ้นไป

นอกจากนี้ในสมัยนั้น ตำแหน่งผู้บังคับกองร้อย (ร้อยเอก) ชักจะตันไปหมด และอายุ

---

(๑) คำสั่งสำหรับทหารที่ ๘๐/๓๕๓๒๒ ลง ๕ มี.ค. ๗๔

(๒) การพิจารณาประวัติการเปลี่ยนแปลงตอนนี้ อาศัยคำสั่งย้ายบุคคลในตอนปลายปี พ.ศ.๒๔๗๕ เป็นหลัก เพราะหาหลักฐานอย่างอื่นไม่ได้ โดยที่สูญหายเนื่องจากความอลเวงในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง มีการยุบเลิกจัดใหม่และโยกย้ายเป็นการใหญ่

ของผู้บังคับกองร้อยคิดเฉลี่ยโดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ตกเรือน ๔๐ ปี การเลื่อนยศช้าเต็มที่ นายทหารที่สำเร็จจากโรงเรียนนายร้อยมีจำนวนมาก ๆ ทุกปี เพราะเดิมทีได้รับนักเรียนเข้ามาก เนื่องจากการขยายโครงกองทัพบก ความดิ้นรนหรือความหวังของนายทหารทั้งหลาย มักคิดเพียงตำแหน่งผู้บังคับกองร้อยเพราะตำแหน่งผู้บังคับกองพันมีน้อยนัก หวังได้ยาก ยิ่งตำแหน่งสูง ๆ แล้วยิ่งจำกัดและคัดเลือกพิเศษทีเดียว

ด้วยเหตุนี้เอง นายทหารชั้นร้อยโท ที่ยังมีสติปัญญาสามารถพอที่จะดิ้นรนได้ จึงตั้งหน้าขวนขวายหาความรู้ใส่ตนเพื่อเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการ ฯ เพราะตำแหน่งฝ่ายเสนาธิการเริ่มร้อยเอกขึ้นไป แต่การคัดเลือกผู้สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเพื่อบรรจุเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการนั้น เป็นที่รู้กันทั่ว ๆ ไปว่าจะบรรจุเฉพาะพวกได้คะแนน ๗๐ % ขึ้นไป ทำนองการคัดเลือกซ้อนการคัดเลือกหรือพูดง่าย ๆ ว่าต้องการเค้นเอาหัวกะทิจริง ๆ ผู้ศึกษาจึงต้องมุ่งหาทางให้ได้คะแนน ๗๐ % ขึ้นไปเป็นธรรมดา

อนึ่ง การได้บรรจุเป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการนั้น หมายความว่าจะได้ทำงานใกล้ผู้บังคับบัญชาชั้นสูง ซึ่งถ้าพากเพียรทำงานเป็นผลดี ย่อมจะได้ทั้งลาภและยศโดยรวดเร็วทั้งทางราชการและส่วนตัว

ถ้าสอบไล่ได้คะแนนต่ำกว่า ๗๐ % นอกจากจะไม่ได้เลื่อนขั้นเงินเดือนแล้ว ยังมีข้อเสียหลายประการคือ เมื่อต้องส่งกลับไปกรมกอง พวกกรมกองเองก็จะเย้ยหยันว่า เรียนไม่ดี ไม่มีใคร นับหน้าถือตา และเมื่อต้องกลับไปเป็นผู้บังคับหมวด ก็หมายความว่าต้องคงเป็นร้อยโทไปจนแก่ เพราะต้องรอคอยอาวุโสหรือจนกว่าจะมีผู้บังคับกองร้อยที่ไหนมีอันเป็นต้องออกจากตำแหน่งไป

ในที่สุดบำเหน็จชิ้นโบว์แดงคือการมีโอกาสไปดูการทหารต่างประเทศนั้น เป็นความฝันที่ทุกคนกระหายใคร่จะได้เป็นอย่างยิ่ง ในสมัยนั้นการไปเรียนต่างประเทศมีคุณความดีสูงอย่างที่เรียกกันว่ามีโอกาสได้ชุบตัว พวกที่ได้มีโอกาสไปแล้วและกลับมา อาทิเช่น ร.อ. แปลกขีตตะสังคะ ร.อ. จื๊ด ยุวนวรรธณะ และ ร.ท. จิตต์ อัคนิทัต(๑) ได้พิสูจน์ยืนยันให้เห็นประจักษ์ว่า ไปศึกษาได้ผลมีความรู้สามารถและนำความรู้มาเผยแพร่เป็นที่นิยมชมชอบกันทั่วไป ตัวอย่างอันนี้เองทำให้เกิดกำลังใจอย่างสูงแก่นายทหารผึกหัดราชการและกะตุ้นให้เกิดแข่งขันกัน ต่างมีพากเพียรศึกษาชนิด ยอมตาย ลืมเที่ยว ลืมกิน ลืมนอน ลืมลูก ลืมเมีย

---

(๑) จอมพล ป. พิบูลสงคราม พล.ท. จิระวิชิตสงคราม และ พ.ต. หลวงพ่ลหาญสงคราม ผู้ถึงแก่กรรมคราวกบฏ พ.ศ. ๒๔๗๖

โรงเรียนในยุค ๗๐% นั้นว่าเป็นล่าเป็นสันที่สุดในสมัยราชาธิปไตย คือจัดตั้งเป็นทางการ มีผู้อำนวยการรับผิดชอบโดยแน่นอนส่วนการขึ้นบังคับบัญชา นั้นบางทีก็ขึ้นกับกรมยุทธศาตร์ทหารบก หรือกรมยุทธการทหารบก หรือกรมเสนาธิการทหารบก สุดแต่การจัดกรมเสนาธิการทหารบกในปีนั้น ๆ จะจัดในรูปไหน

ข้อบังคับของโรงเรียนได้ตราไว้ชัดเจนและละเอียดละออ เช่น ระเบียบการคัดเลือก การสอบวิชาชั้นต้น หลักสูตรการศึกษา การสอบไล่ การบำเหน็จ การส่งไปดูการทหารต่างประเทศ(๑) (ดูข้อบังคับโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ฉบับนี้ พ.ศ. ๒๔๕๖ ตลอดจนหลักสูตรการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาในโรงเรียนนี้

สถานที่ของโรงเรียนได้ย้ายตามกรมเสนาธิการทหารบกไปตั้งที่โรงเรียนนายร้อยเดิม คือที่กรมแผนที่เดี๋ยวนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๘ จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕

ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนนี้ได้รับความยกย่องจากทางราชการมาก เพราะนอกจากจะได้ประกาศนียบัตรเป็นนายทหาร ฝ่ายเสนาธิการได้แล้ว ยังมีเข็มเครื่องหมาย (คำสั่งทหารบกที่๔๑/๑๕๐๐ ลง ๑๘ พ.ค. ๗๑ และที่ ๑๘๘ แก้ประมวลข้อบังคับ สำหรับทหารบกเล่ม ๒ ตอนที่ ๕ มาตรา ๒ ข้อ ๑๖) ตามที่ทางราชการกำหนดไว้อีกด้วย ดังนี้

"นายทหาร ซึ่งสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของแผนกโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ตามที่มีกรรมการของกระทรวงกลาโหมรายงานไว้เป็นหลักฐาน ให้มีเครื่องหมายแสดงความรู้เป็นรูปพระ-

---

(๑) เรื่องการส่งผู้ศึกษาได้คะแนนเยี่ยมไปดูการทหารต่างประเทศ ส่งไปได้เพียง ๔ ชุด คือ ๔ คน ทางราชการก็สั่งระงับ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ สาเหตุที่ระงับนั้นเนื่องมาจากมีงบประมาณจำกัด จึงได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาว่าในวงเงินที่มีควรวางระเบียบการจัดส่งนักเรียนออกไปศึกษาวิชาทหารบก ในต่างประเทศให้ได้ประโยชน์อย่างไร

คณะกรรมการมี ๕ คน มีความเห็นต่างกันเป็น ๒ ฝ่าย

ส่วนน้อย (๒ คน) เห็นว่าควรส่งนักเรียนนายร้อยปีละ ๒ คน

ส่วนมาก (๓ คน) เห็นว่าควรส่งนักเรียนนายร้อยปีละ ๑ คน เรียนชั้นเชี่ยวชาญ แล้วส่งนายทหารจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ปีละ ๑ นาย ถ้ามีเงินเหลือจึงส่งนายทหารผู้เคยไปศึกษาต่างประเทศแล้วออกไปศึกษาต่ออีก

ในที่สุดทางราชการตกลงเลือกวิธี ส่งนักเรียนนายร้อยและส่งนายทหารผู้เคยศึกษาวิชาในต่างประเทศเสร็จมาตอนหนึ่งแล้ว ออกไปศึกษาวิชาเฉพาะการและส่งคณะกรรมการออกไปทุก ๆ ๒–๓ ปี

เมื่อเป็นดังนี้ ก็เป็นอันว่างดส่งนายทหาร ซึ่งสำเร็จวิชาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง ถ้าทางราชการตกลงดังที่คณะกรรมการส่วนมากเสนอกิจการของทหารคงจะได้ก้าวหน้ายิ่งไปกว่านี้เป็นไหน ๆ เพราะเป็นวิธีที่เหมาะที่สุดคือ มีพวกเชี่ยวชาญพวกหนึ่ง มีพวกกว้างขวางพวกหนึ่งจะได้มาร่วมมือกันช่วยทำงานให้ตลอดรอดฝั่งไปได้

กรรม์ภิรมย์เสนาธิปัตย์เหนือหลังช้างทำด้วยกะไหล่ทอง ส่วนกว้าง ๓ ซม. ส่วนสูง ๖ ซม. กลัดที่หน้าอกเสื้อเบื้องขวา ใต้ชายกระเป๋าเสื้อบน ในเวลาแต่งเครื่องแบบราชการ"

"อนึ่ง นายทหารซึ่งสอบไล่ได้ตามหลักสูตรโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ณ ต่างประเทศ ถ้าได้รับเครื่องหมายแสดงความรู้จากประเทศนั้น ๆ ก็อนุญาตให้ประดับเครื่องหมายนั้นได้เช่นเดียวกัน"

กำเหนิดของเข็มเสนาธิปัตย์ มีดังนี้

ในตอนปลายปี พ.ศ. ๒๔๖๖ เมื่อนายทหารฝึกหัดราชการ ชุดที่ ๑๒ ได้ผ่านการสอบไล่ใหญ่แล้ว จำเป็นต้องส่งกลับกรมกองทั้งหมด เพราะตำแหน่งนายทหารฝ่ายเสนาธิการเต็ม ไม่มีที่บรรจุ เมื่อเป็นเช่นนี้เพื่อบำรุงขวัญให้มีความชุ่มใจ ทางราชการจึงคิดให้มีเครื่องหมายแสดงวุฒิว่าเป็นผู้สำเร็จจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

การคิดและออกแบบกินเวลา ๔ ปี สำเร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ และเริ่มแจกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑

หลักการทั่วไปสำหรับเข็มนี้คือเป็นเครื่องหมายแสดงความรู้ ให้แก่นายทหาร ซึ่งศึกษาจบหลักสูตรของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกและสอบไล่ได้ และถือตั้งแต่ชุดที่มีประกาศนียบัตร หรือมีรายงานของกรรมการสอบไล่เป็นหลักฐาน

ในส่วนหลักสูตร หรือวิชาที่ศึกษานั้น จะต้องพิจารณาจากความประสงค์ของการตั้งโรงเรียน ในมาตรา ๑ แห่งข้อบังคับมีบ่งวัตถุประสงค์ไว้ว่า "ตั้งขึ้นไว้สำหรับฝึกหัดสั่งสอนนายทหารให้มีความรู้วิชาต่าง ๆ โดยกว้างขวาง รู้จักระเบียบการทหารทั้งปวง โดยแน่นอนตลอดจนหน้าที่วิธีปฏิบัติการ กำลัง ความสามารถของกองทหารทุกขนาด ทุกเหล่า ทุกชนิด ทุกจำพวก ทั้งฝ่ายพลรบและผู้ช่วยพลรบ ทั้งให้รู้หน้าที่ของนายทหารฝ่ายเสนาธิการโดยช่ำชอง"

แปลว่าโรงเรียนเสนาธิการทหารบกหาใช่ผลิตนายทหารสำหรับทำหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการเป็นสิ่งสำคัญเท่านั้นไม่ กลายเป็นว่าจะผลิตนายทหารให้เป็นผู้นำทัพได้ดีและเป็นเสนาธิการได้ดีด้วยทั้ง ๒ ประการ

ดังนั้น ความประสงค์อันนี้จึงใหญ่หลวงอย่างไม่มีที่เปรียบ เพราะเป็นท่านองจะให้เรียนรู้เป็น "นักปราชญ์การทหาร" ได้ทีเดียว (๑) จึงเป็นปัญหาในวิธีศึกษามาก คือเวลา

---

(๑) ความประสงค์อันนี้ติดมาจากการวิเคราะห์คุณลักษณะของ "เสนาธิการ" ในข้อบังคับแสดงหน้าที่กรมเสนาธิการทหารบก พ.ศ. ๒๔๕๗

สำหรับศึกษามีน้อย แต่จะต้องเรียนรู้ร้อยสีพันอย่าง เกือบจะไม่มีอะไรที่ไม่ควรเรียน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเรียนเท่าไหร่ ๆ ก็ไม่รู้จักพอ ถ้ากล่าวอีกนัยหนึ่งว่าไม่มีทางเลยที่ผู้อำนวยการหรือผู้บัญชาการโรงเรียนไม่ว่าคนใดจะสามารถสนองความต้องการนั้นได้ เพราะเพียงเวลา ๒ ปี จะอบรมให้คนเป็นบัณฑิตรอบรู้กิจการทหารทุกเหล่าทุกฝ่าย ทุกชนิดทุกจำพวก ชำนาญงานทุกอย่างย่อมเป็นสิ่งเหลือวิสัยโดยแท้ ชั่วแต่จะให้เข้าใจสิ่งละอันพันละน้อย ก็จะหมดเวลาเรียนเสียแล้ว

อย่างไรก็ตาม เพื่อดำเนินตามที่ราชการประสงค์ เพราะเมื่อสั่งแล้วต้องทำ วิชาที่ศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการ จึงมีจิปาถะนับตั้งแต่ชวเลข วิชาเหล่าต่าง ๆ วิชาแผนที่ ยุทธศาสตร์ ประวัติศาสตร์การสงคราม การนำทัพ การระดมพล การระดมกำลังการปราบจลาจล วิชาปกครองบ้านเมือง เศรษฐกิจ กฎหมายต่างประเทศ ภาษาต่างประเทศรวมความว่า เรียนศิลปศาสตร์สารพัดอย่าง ยิ่งในชุดที่ ๘ ถึงชุดที่ ๑๓ ด้วยแล้ว ยิ่งเรียนกันสนุกใหญ่ เพราะมีเรียนคณิตศาสตร์ ภาษาต่างประเทศถึง ๔ ภาษา คืออังกฤษ ฝรั่งเศส พม่าและเขมร ถ้ารวมทั้งวิชาวรรณวิจิตร (ภาษาไทย) ด้วย ก็เป็น ๕ ภาษาด้วยกัน ดูคล้าย ๆ ว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะให้ทำหน้าที่ล่ามทหารไปด้วยในตัว

ในส่วนยุทธวิธีนั้นเล่า ก็ออกรสดีนัก เพราะเรียนกันแต่กลวิธี เล่ห์สงครามหรืออุบายขงเบ้งเป็นพื้น และเป็นชนิดโลดโผนเสียด้วย เช่นการตีโอบ ตีตัดหลัง รวมทั้งการล่อหลอกสารพัดสารเพ เคลื่อนที่ไปมาโดยรวดเร็วดุจสายฟ้าแลบ ทั้ง ๆ ที่ไม่ค่อยได้มีโอกาสพิจารณาถึงเรื่องกองลำเลียงหรือการข้างหลังเท่าใดนัก คือเพ่งเล็งหรือสนใจแต่ส่วนข้างหน้า (ส่วนรบ) เท่านั้น กองพลหรือกองทัพทำการกลับเนื้อกลับตัวอย่างคล่องแคล่ว เช่นวันนี้ยังเริ่มตั้งรับ พอพรุ่งนี้เข้าตี ตอนบ่ายเลยไล่ติดตาม ทำการเป็นสายฟ้าแลบยิ่งกว่ากองทัพเยอรมันสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ เสียอีก การที่ไม่ค่อยล้วงไปถึงรายละเอียดนั้น อธิบายง่าย เพราะเวลาไม่พอเป็นเหตุใหญ่อย่างหนึ่ง และเพราะวิชาต่าง ๆ ไม่ค่อยจะประสานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอีกอย่างหนึ่ง

ที่ว่าการศึกษาไม่ดำเนินไปโดยประสานกันทุกวิชานั้น เช่นเมื่อตั้งปัญหาคำสมมุติขึ้นอันหนึ่ง ทางที่ถูกทุกวิชาควรจะใช้ปัญหานั้นเป็นกรอบโครงร่วมกัน เช่นวิชาทหารราบทหาร

ปืนใหญ่ ทหารช่าง ฯลฯ อย่างแนวทางปฏิบัติกันอยู่ในขณะนี้ แต่การเป็นเช่นนั้นก็หาไม่ ต่างวิชาต่างว่ากันไปคนละทางสองทาง ต่างคนต่างพายคนละทีไม่พร้อมกัน ความตกหนักจึงอยู่ที่ผู้เรียน ต้องระวังจับประสานกันให้ดีและจับเอาเองตามข้ออัตโนมัติ ตามสติปัญญาของตนที่จะอำนวยให้ เมื่อเป็นดังนี้ จึงเพิ่มความยุ่งยากในการศึกษายิ่งขึ้น ถึงขนาดที่ปรับทุกข์กันว่า "อัดอั้นตันใจ มิรู้ว่าจะหันหน้าไปพึ่งใครได้"

เมื่อการศึกษาวิชาเหล่าต่าง ๆ ไม่เคยประสานกันเลย ยุทธวิธีและเสนาธิการกิจจึงรวมเป็นวิชาเดียวกันไม่ได้ ไม่มีโอกาสที่จะเน้น เสนาธิการกิจที่เกี่ยวกับยุทธวิธีอันเป็นหน้าที่ของฝ่ายเสนาธิการส่วนมาก กลับไปศึกษายืดยาวถึงเสนาธิการกิจในส่วนที่เกี่ยวกับยุทธศาสตร์ คือเตรียมกำลังทัพเพื่อสงคราม (ระดมพล, ระดมกำลัง, หน้าที่แผนกต่าง ๆ ในกรมเสนาธิการทหารบก) และเรียกชื่อวิชานี้ว่า "วิชาเสนาธิการกิจ" กิจของเสนาธิการทหารบก ไม่ใช่กิจของเสนาธิการอื่น ๆ ในที่สุด วิชายุทธวิธีจึงไม่ใช่วิชาประสานกำลังทุกเหล่าทุกฝ่าย กลายเป็นเรื่องของการตกลงใจทำนองปฤษณา ซึ่งลงเอยด้วยคำถามว่า "จะตกลงใจอย่างไร และเขียนคำสั่งบ้างพอเป็นสังเขป"

การศึกษาวิชายุทธวิธีกันในทำนองนี้นั่นเอง ที่เป็นเหตุให้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้พระราชวิจารณ์ไว้ในคราวมาทอดพระเนตรการสอนว่า "นี่สอนยุทธวิธีกันอย่างไร ฉันไม่เข้าใจ !"

เพราะเหตุที่เรียกการศึกษาวิธีตกลงใจเป็นวิชายุทธวิธี ต่อมาในโรงเรียนทหารอื่น ๆ ก็ทำตามอย่าง คราวนี้ต่างก็มีวิชายุทธวิธีด้วยกันทั้งนั้น เกิดมียุทธวิธีทหารราบ ยุทธวิธีทหารม้า ฯลฯ จนในที่สุดพื้นเผือหนักเข้าเลยไม่มีใครทราบแน่ว่ายุทธวิธีคืออะไร ?

ตามหลักสูตรที่เรียนนี้ จะเห็นได้ว่าเป็นภาระที่หนักมาก ผู้ที่จะฝ่าอุปสรรคตลอดรอดฝั่งไปได้ คือสามารถเรียนได้ผลค่อนข้างดีได้คะแนน ๗๐% ขึ้นไป ตามที่ทางราชการต้องการนั้น จะต้องมีความวิริยะ อุตสาหะอย่างสูง กอร์ปด้วยสติปัญญาดีหรือค่อนข้างดี ด้วยเหตุนี้เองในชุดหนึ่งซึ่งมีนักเรียนประมาณ ๑๐-๑๒ คน จึงมีที่เรียนได้ดีไม่ค่อยถึงกึ่งจำนวนนอกนั้นจวนจะแย่ ๆ เสียโดยมาก บางคนคร่ำเคร่งมากเกินไปจนเกือบจะกลายเป็นคนวิกลจริตก็มี สุขภาพของนักศึกษาเป็นที่น่าสังเวช บ้างผอมจนหน้าเป็นกระดูก บ้างหน้าซีดเซียวคล้ายคนไข้หนัก บ้างเส้นประสาทไม่ดี

ข่าวเรื่องการเอาเป็นเอาตายในโรงเรียนเสนาธิการนี้เป็นที่ครั่นคร้าม สำหรับนายทหาร

ตามกรมกองอยู่ทั่วกัน เกียรติของโรงเรียนนี้จึงสูง ต่างยอมรับให้ความนับถือด้วยน้ำใสใจจริง

การบรรจุมีความยุ่งยากไม่น้อย เพราะคะแนนสอบไล่ของนักเรียนชุดหนึ่งแตกต่างกันมาก มีตั้งแต่สอบไล่ตกไม่ถึง ๕๐% และสอบไล่ได้ตั้งแต่ ๕๑% จนถึง ๘๕% หรือกว่านั้น ครั้นจะเขยิบระดับคะแนนไล่ได้ให้สูงขึ้นไป เช่น ๖๕% หรือ ๗๐% ชุดหนึ่งจะสอบได้เพียง ๒-๓ คน นอกนั้นตกหมด สมัยนั้นถ้าใครเข้าโรงเรียนแล้วสอบตก หมายความว่าต้องเสียคนไปตลอดชาติ ซึ่งนับว่าทารุณมาก เพราะผู้ที่สอบไล่โรงเรียนเสนาธิการตกยังดีเสียกว่าผู้ที่ยังไม่ได้เรียน และไม่ได้สนใจเป็นไหน ๆ โดยที่ย่อมมีหูมีตาสว่างหรือกว้างขวางแม้ไม่มากก็น้อยเป็นธรรมดา

เมื่อวิธีเขยิบระดับคะแนนสอบไล่ได้ให้สูงขึ้นเกิดขัดข้องเสียแล้ว จึงต้องหันไปหาวิธีบรรจุ ถ้าจะบรรจุให้หมดก็ต้องเผชิญกับปัญหาเรื่อง "ไม่มีตำแหน่งว่างพอ" อย่างหนึ่ง และบรรจุไปแล้วจะไปทำให้งานทางกองทัพกองพลบกพร่อง ทำให้เสียชื่อ เพราะอ่อนอีกอย่างหนึ่ง เป็นการลำบากยากใจอยู่ ดังนี้

เพื่อแก้ปัญหาให้ตกทั้ง ๒ ประการ จึงต้องใช้วิธีเลือกผู้สอบไล่ได้คะแนนสูง กำหนดหลักการว่าผู้ที่สอบไล่ได้ตั้งแต่ ๗๐% ขึ้นไปจึงจะขึ้นทะเบียนเป็นเหล่าเสนาธิการ และบรรจุทำหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการ

การตกลงใจวิธีนี้หมายความว่า จัดฝ่ายเสนาธิการเป็นเหล่าหนึ่งต่างหาก ทำให้เสียผลการติดต่อทางใจระหว่างฝ่ายเสนาธิการกับหน่วยทหารเป็นอันมาก จริงอยู่แม้จะมิได้ทำผิดซ้ำประวัติศาสตร์อย่างกิจการเสนาธิการของฝรั่งเศสในสมัยปี ค.ศ. ๑๘๗๐ โดยตรงเพราะเราได้คัดเลือกจากนายทหารทุกเหล่า แต่การจัดเป็นเหล่าเสนาธิการต่างหากนั้นก็คงไม่ชอบด้วยหลักวิชาอยู่นั่นเอง เพราะเป็นการแบ่งพวกระหว่างหน่วยทหารกับฝ่ายเสนาธิการ

อนึ่งในประกาศนียบัตร ผ่านโรงเรียนนั้นระบุไว้ว่าเป็นฝ่ายเสนาธิการได้ แต่เมื่อได้คะแนนไม่ถึงขีดทางราชการกลับไม่ขึ้นบัญชี ฝ่ายเสนาธิการให้หรือไม่บรรจุ การจึงชวนจะให้เข้าใจไปว่าราชการเองพูดกลับกลอก เป็นที่ตะขิดตะขวงใจอย่างยิ่ง นอกจากนั้นยังเป็นการแยกพวกระหว่างผู้ผ่านโรงเรียนด้วยกันเอง พวกที่ได้คะแนน ๗๐% มีโอกาสที่จะได้บรรจุตำแหน่งประดับสายยงยศ และได้รับแจกเข็มเสนาธิปัตย์ จึงชอบเรียกว่า พวกมีทั้งช้างและเชือกล่าม ส่วนพวกที่สอบไล่ได้แต่คะแนนไม่ถึง ๗๐% ไม่มีโอกาสได้รับการบรรจุได้แต่เข็มเสนาธิปัตย์ไป จะเข้าพวกไหนก็ลำบาก เข้าไม่สนิท ชวนจะกลายเป็นช้างป่าเสียให้ได้ คือมีแต่ช้างไม่มีเชือก ในที่สุดยังมีพวกประเภทที่ ๓ คือ

มีเชือกแต่ไม่มีช้าง (เสนาธิปัตย์) เพราะนักเรียนในยุคแรกไม่ได้รับแจกเข็มเสนาธิปัตย์ และผู้ที่อยู่ในตำแหน่งฝ่ายเสนาธิการโดยไม่ได้ผ่านโรงเรียน และไม่ได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ อย่างที่เรียกกันว่า "สายเถื่อน" นั้นก็ยังมี

เรื่องเข็มเสนาธิปัตย์หรือเรื่องเชือก ๆ ช้าง ๆ นี้ก่อความยุ่งยากให้แก่ทางราชการมาก เพราะเป็นชะนวนสำคัญในการแบ่งพรรคแบ่งพวกและเลยไปถึงการล้มโรงเรียน ในตอนเปลี่ยนแปลงการปกครองด้วย

สรุปความว่าการจัดฝ่ายเสนาธิการเป็นเหล่าหนึ่งต่างหากนั้นมีโทษมหันต์พึงใส่ใจไว้อย่าลืมเป็นอันขาดว่าอย่าพยายามทำสิ่งใด ๆ ที่แสดงว่า ฝ่ายเสนาธิการกับหน่วยทหารเป็นคนละพวก ตรงกันข้าม ต้องพยายามทุกวิถีทางให้มีกำเนิดร่วมกันถ่ายเทกันได้ เมื่อใดทำขึ้น เมื่อนั้นเป็นเกิดเรื่องทุกที ประวัติศาสตร์บอกไว้อย่างนี้.

เหตุใดสมัยก่อนจึงได้ตั้งความมุ่งหมายอบรมสูงเหลือเกิน

สภาพครั้ง ๒๐ ปีโน้น กองทัพกำลังเริ่มก่อร่างสร้างตัว ขาดสารพัดอย่างทั้งคน เครื่องมือ เงิน ฯลฯ แต่มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องหาคนไปทำงานให้จงได้ ไม่ว่าจะได้ด้วยวิธีใด และต้องหาบรรจุตั้งแต่ตำแหน่งต่ำจนถึงตำแหน่งสำคัญ ๆ เข้าทำนองว่า พอออกจากโรงเรียนเสนาธิการแล้ว ก็มีปริญญาเสนามหาบัณฑิต ทำอะไรทำได้ ต้องทำงานได้ตั้งแต่นำหมู่ หมวด ทุกเหล่า ทุกชนิดจนถึงเตรียมแผนการสงคราม คือ เข้ารูปสิทธิการิยะว่างานอะไรไม่รู้ว่าจะส่งใคร ท่านว่าให้ส่งแก่ฝ่ายเสนาธิการไว้ทีก่อน และบางคนที่มีโอกาสพิเศษ ถึงกับได้ไปรับหน้าที่สำคัญ ๆ นอกวงการทหารในตำแหน่งสูง ก็มีหลายคน

ความเคยชินหรือธรรมเนียมอันนี้แหละที่สำแดงอิทธิพลอยู่ทุกยุคทุกสมัย

การศึกษาซึ่งมีในโรงเรียนเสนาธิการของเราในสมัยนั้น ถ้าเทียบกับกองทัพต่างประเทศสมัยนี้แล้ว จะเห็นว่าเราได้รวมโรงเรียนต่าง ๆ ซึ่งเขาได้แยกออกถึง ๓ แห่งคือ

โรงเรียนเสนาธิการ

โรงเรียนเพิ่มวิชาการทหารชั้นสูง หรือโรงเรียนผสมทัพ

โรงเรียนป้องกันราชอาณาจักร

สิ่งที่ควรกล่าวสำหรับในยุค ๗๐ % นี้ก็คือโรงเรียนเสนาธิการได้อบรมนายทหาร ๑๒ ชุดได้ผู้สำเร็จการศึกษารวม ๑๑๑ คน

โรงเรียนเพิ่มวิชาสำหรับตำแหน่งผู้บังคับกองพัน

ในยุค ๗๐ % นี้เอง ทางราชการได้ตั้งโรงเรียนเพิ่มวิชาสำหรับตำแหน่งผู้บังคับกองพันหรือเรียกกันย่อ ๆ ว่า โรงเรียนนายพัน ขึ้นอีกโรงเรียนหนึ่ง และคงอยู่ ในความดูแลของผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

ความมุ่งหมายในการตั้งโรงเรียนนี้ก็เพื่อจะได้นายทหารที่สามารถสำหรับบังคับกองพัน และเป็นการช่วยนายทหารขั้นเข้าขีดผู้ใหญ่ซึ่งไม่มีโอกาสผ่านโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

หลักสูตรอนุโลมจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบก แต่หย่อนกว่า เพราะมีเวลาศึกษาเพียงปีเดียว อันที่จริงการตั้งโรงเรียนนี้ ก็คือถ่ายแบบมาจากโรงเรียนผสมเหล่าของฝรั่งเศสที่เรียกว่า Centre d' Étude tactique d' Interarmées นั่นเอง

นายทหารผู้รับการศึกษามียศชั้นร้อยเอกอาวุโสและพันตรี

เริ่มรับนายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนนายพันชุดแรกในปี พ.ศ. ๒๔๖๗ และชุดสุดท้ายปี พ.ศ. ๒๔๗๓ รวม ๗ ชุด

มีนายทหารมาเข้าศึกษา ๑๒๐ คน สอบไล่ได้ ๑๐๐ คน ตก ๒๐ คน

๓. ยุคที่ ๓

เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นแบบประชาธิปไตยแล้วประมาณ ๖ เดือน (พ.ศ. ๒๔๗๕) ก็ได้มีการปรับปรุงการจัดกองทัพอย่างชนิดที่เรียกว่าล้มอย่างเก่าจัดกันใหม่ทั้งหมด ในส่วนกรมเสนาธิการทหารบกนั้น ยุบเลิกกรมเสนาธิการทหารบก และลดลงเป็นกรมยุทธการทหารบกขึ้นตรงต่อกองทัพบก ส่วนหน้าที่นั้นคงเป็นทำนองเดียวกับกรมเสนาธิการทหารบกนั่นเอง (๑)

กรมยุทธการคงแบ่งกิจการออกเป็น ๔ แผนก เช่นเดิม

ส่วนโรงเรียนเสนาธิการทหารบก เป็นอันล้มเลิกไป

รุ่งขึ้นปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้กลับจัดตั้งกรมเสนาธิการทหารบกขึ้นใหม่พร้อมกับการปรับปรุงการจัดหน่วยอื่น ๆ ภายในกระทรวงกลาโหมด้วย (๒)

---

(๑) ข้อบังคับทหารที่ ๘/๕๕๔๘ ลง ๒ พ.ย. ๒๔๗๕

(๒) ข้อบังคับทหารที่ ๗/๑๐๗๖๐ ลง ๑๖ ธ.ค. ๗๖ (แบบธรรมเนียมทหารฉบับที่ ๒๐)

กรมเสนาธิการทหารบก มีหน่วยขึ้นคือ:-

- กรมยุทธการทหารบก
- กรมจเรทหารบก
- กรมยุทธศึกษาทหารบก

สำหรับแผนกต่าง ๆ ในกรมยุทธการทหารบก คงแบ่งกิจการออกเป็น ๔ แผนกตามเดิมคือ :

แผนกที่ ๑ มีหน้าที่อันเกี่ยวกับการจัดและกำหนดกำลังการระดมกำลัง จัดและกำหนดอาวุธยุทธสัมภาระที่ใช้ในกองทัพบก

แผนกที่ ๒ มีหน้าที่สืบ ตรวจและรวบรวมข่าว กิจการอันเกี่ยวกับต่างประเทศ รัฐประศาสน์อันเกี่ยวกับการทหารและประมวลลับ

แผนกที่ ๓ มีหน้าที่เกี่ยวกับการฝึกและฝึกฝน เตรียมการประลองยุทธและแผนการรบ

แผนกที่ ๔ มีหน้าที่เกี่ยวกับการคมนาคม การฐานทัพและกิจการในเขตหลังทั้งปวง

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ตั้งโรงเรียนเสนาธิการทหารบกขึ้นใหม่อีก

ปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ได้ปรับปรุงกรมเสนาธิการ โดยเพิ่มตำแหน่งรองเสนาธิการทหารบก และเพิ่มเติมข้อกำหนดหน้าที่ของแผนกต่าง ๆ ให้รัดกุมสมสมัยยิ่งขึ้น

พ.ศ. ๒๔๘๔ ได้มีการปรับปรุงให้แผนกต่าง ๆ เป็นแผนกของกรมเสนาธิการทั้งนั้น และเสนาธิการมีผู้ช่วยในกิจการต่าง ๆ ๔ คน คือ รองเสนาธิการ เป็นผู้ช่วยในกิจการทั่วไป ผู้ช่วยฝ่ายธุระการรับผิดชอบทางธุรการ ผู้ช่วยฝ่ายยุทธการ รับผิดชอบกิจการของแผนกที่ ๑ ๒-๓-๔ ผู้ช่วยฝ่ายเทคนิค รับผิดชอบในกิจการของเหล่าต่าง ๆ และการสัตว์พาหนะ

โดยหลักการ วิธีนี้ก็คือจะต้องตัดขั้นการบังคับบัญชาระหว่างเสนาธิการทหารบก กับหัวหน้าแผนกจึงได้ยุบตำแหน่งเจ้ากรมยุทธการ ฯ จเรทหารบก ออกเสียและผลักตำแหน่งนั้นไปให้ใกล้ชิดทำงานในชื่อของเสนาธิการทหารบก งานจึงน่าจะรวดเร็วขึ้น เพราะไม่มีประตูน้ำ แปลว่าหันกลับไปหาวิธีครั้ง พ.ศ. ๒๔๗๕ อีกครั้งหนึ่ง

แต่ในทางปฏิบัติจริงมิได้ดำเนินไปตอนนั้น คงเป็นขั้นบังคับบัญชาดังเดิม ประจวบกับเกิดกรณีพิพาทอินโดจีน-สงครามมหาอาเซียบูรพา เจ้าหน้าที่ต้องแยกย้ายไปทำงานในตำแหน่งต่าง ๆ ตามที่บรรจุไว้เมื่อเจ้าหน้าที่ไม่มี จึงเท่ากับล้มเลิกขั้นการบังคับบัญชาที่ว่านั้นโดยปริยาย

เหตุการณ์ได้แก้ไขโดยมิได้แก้ข้อบังคับ

โรงเรียนเสนาธิการทหารบกยุคที่ ๓

สถานที่ศึกษา : วังบางขุนพรหม และ กระทรวงกลาโหม

ขณะเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองนั้น กิจการในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกได้หยุดชงักลงทันที เพราะตัวผู้อำนวยการ อาจารย์หลายคน และนายทหารผึกหัดราชการปีที่ ๑ เกือบทั้งชั้นเป็นผู้ก่อการโรงเรียนได้ล้มตัวเองก่อนมีการประกาศล้มเลิกเป็นทางราชการ

ต่อมาจึงได้มีคำสั่งให้ยุบเลิกกรมเสนาธิการทหารบก ซึ่งโรงเรียนเสนาธิการทหารบกก็ต้องล้มตามไปด้วย นายทหารกระจัดกระจายพลัดพรากไปประจำตามหน้าที่ใหม่ ต่อมาไม่ช้าต้องย้ายกรมเสนาธิการทหารบกซึ่งแปรสภาพเป็นกรมยุทธการทหารบก ออกจากที่ตั้ง ณ กรมแผนที่ทหารบกปัจจุบันไปอยู่ในกระทรวงกลาโหมโดยมีคำสั่งพิเศษสำหรับโรงเรียนเสนาธิการทหารบกว่า บรรดาเอกสารตำหรับตำราต่าง ๆ นั้นให้ทำลาย (เผา) หรือโอนให้แห่งอื่น สุดแต่วิธีใดจะเหมาะ จะโอนให้ใครหรือเผาเสียให้วอดวายไม่สำคัญ สำคัญแต่ว่าอย่ามีตำราที่เรียน ๆ กันก็แล้วกัน ทั้งนี้โดยอ้างว่าตำราเหล่านั้นล้าสมัยจะย้ายไปไหนคราวหนึ่งก็เป็นเครื่องถ่วงรุงรังเผาเสียดีกว่า ด้วยเหตุนี้เอง การล้มของโรงเรียนในครั้งนั้น แม้จะใช้เวลาล้มเพียงไม่เกิน ๒ สัปดาห์ แต่สรรพพัสดุและตำรา ซึ่งคนรุ่นก่อนได้พยายามสร้างสมมาเป็นเวลา ๒๐ ปีเศษแล้ว จึงกระจัดกระจายสูญหายอย่างน่าเอนจอนาถใจ กล่าวได้เต็มปากว่า โรงเรียนได้ล้มลงจริง ๆ ล้มอย่างแทบจะไม่มีซากเหลือมาถึงชุดหลังต่อไปทีเดียว

บรรดานายทหารฝ่ายเสนาธิการในครั้งนั้น เฉพาะอย่างยิ่งบรรดาครูอาจารย์และเจ้าหน้าที่ได้รับทราบคำสั่งและจำใจปฏิบัติตามด้วยอาการนองน้ำตา

เคราะห์ดีที่นายทหาร ๓ นาย (๑) ผู้รักโรงเรียนและยอมขัดคำสั่ง โดยเชื่อมั่นในใจอย่างเต็มเปี่ยมว่า "โรงเรียนจะต้องฟื้นตัวขึ้นอีกไม่ช้าก็เร็ว" ฉะนั้นจึงแบ่งหน้าที่กันดังนี้.-

ร.อ. หลวงศรานุชิต เก็บหนังสือสำคัญ ๓ เล่ม คือ ประวัติของโรงเรียน ทะเบียนเล่มใหญ่ปกสีดำบันทึกคะแนนการศึกษาของนายทหารผึกหัดราชการ และบัญชีคะแนนการศึกษาของโรงเรียนนายพัน

---

(๑) พล. ต. ส. สุทธิสารณกร พล ต. หม่อมเจ้าพิสิฐ ดิศพงศ์ และผู้เรียบเรียงประวัตินี้

เอกสารสำคัญยิ่งของโรงเรียนจึงรอดอันตราย และพอมีหลักฐานสำหรับเรียบเรียงมาเล่าสู่กันฟังได้มิฉะนั้นแล้วจะไม่มีใครทราบเรื่องราวอะไรเลย นอกจากนั้นมีหน้าที่ช่วยซุกซ่อนบรรดาตำราทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เท่าที่จะมีอุบายและกำลังที่จะซ่อนได้

ร.อ. หลวงสุทธิสารณกร มีหน้าที่ยักยอกเข็มเครื่องหมายเสนาธิปัตย์ซึ่งทำด้วยไม้ อย่าให้ใครแลเห็นได้ มิฉะนั้นจะเป็นภัยร้ายแรง เพราะความหมั่นไส้ของฝ่ายตรงกันข้าม กับมีหน้าที่ซุกซ่อนบรรดาตำราเอกสารทั้งปวงเท่าที่จะทำได้อย่างมากที่สุด

ร.อ. หม่อมเจ้า พิสิฐ ดิศพงศ์ มีหน้าที่เช่นเดียวกัน ร.อ. หลวงสุทธิสารณกร เฉพาะอย่างยิ่งบรรดาคำสอนต่าง ๆ จะต้องรวบรวมไว้ ไม่ว่าจะพบที่ไหนทั้งเอกสารของโรงเรียนและของกรมเสนาธิการ

ท่านที่กล่าวนามสองคนหลังได้ใช้วิธีซุกตำราในลิ้นชักบ้าง ในกระสอบพรางเป็นเศษกระดาษบ้างในตู้ทึบบ้าง แม้ในตะกร้าทิ้งเศษกระดาษ แล้วใช้เศษกระดาษปิดข้างบนก็ยังมี ร.อ. หม่อมเจ้าพิสิฐ ดิศพงศ์ ทรงทำหน้าที่พิเศษ เวลากรมแผนที่เผาตำรา มักจะหาโอกาสเข้าไปหยิบติดมือมาไว้เท่าที่จะถือมาได้ การเก็บตำราเป็นส่วนตัวเป็นวิธีรอดพ้นจากการทำลายก็จริง แต่ต้องเสี่ยงภัย ถ้าพฤติการณ์อันนี้แพร่ไปถึงหูผู้ไม่ชอบ

สร้างกว่า ๒๐ ปี ทำลายไม่ถึง ๒๐ วัน

ด้วยการยักยอกแอบแฝงผ่าอันตรายเหล่านี้แหละ เมื่อตั้งโรงเรียนเสนาธิการขึ้นใหม่ในคราวหลังจึงพอจะมีแนวทางดำเนินงานได้ตามสมควร

พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เกิดขบถขึ้นการปราบปรามขบถได้แสดงให้เห็นคุณประโยชน์และความจำเป็นที่จะต้องมีนายทหารฝ่ายเสนาธิการ จึงได้ตั้งโรงเรียนขึ้นใหม่ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ โดยใช้ระเบียบการสอบคัดเลือกหลักสูตรการศึกษา และตราข้อบังคับของโรงเรียนอนุโลมตามวิธีเดิม กลับมีการปรับปรุงใหม่บ้างเล็กน้อยใน พ.ศ. ๒๔๗๘ ในระยะนี้กรมเสนาธิการทหารบกตั้งอยู่ที่วังบางขุนพรหม โรงเรียนเสนาธิการทหารบกจึงเปิดการศึกษาที่นั่นด้วย

เนื่องจากในระยะนี้ทางราชการขาดแคลนนายทหารฝ่ายเสนาธิการ ทั้งมุ่งจะฟื้นฟูโรงเรียนเสนาธิการทหารบกให้เป็นล่ำเป็นสันยิ่งกว่าที่แล้วมา จึงรับนายทหารฝึกหัดราชการเข้าศึกษาเป็นจำนวนมากกว่าเคย กล่าวคือ ชุดที่ ๒๒ จำนวน ๑๗ คน ชุดที่ ๒๓ จำนวน ๑๙ คน ชุดที่ ๒๔ จำนวน

๑๕ คน นอกจากนั้นยังได้วางระเบียบให้นายทหารผู้ศึกษาได้คะแนนเป็นเยี่ยมไปศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการต่างประเทศเพื่อนำหลักการและวิธีดำเนินการสอบเข้ามาปรับปรุงให้โรงเรียนของเรามีความก้าวหน้าทันสมัย

โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ยุคอินโดจีน และมหาสงครามเอเชียบูรพา

สถานศึกษา : กระทรวงกลาโหม

เมื่อชุดที่ ๒๔ ผ่านโรงเรียนไปแล้ว ก็พอดีมีนายทหารที่สำเร็จการศึกษาโรงเรียนเสนาธิการต่างประเทศกลับมาประเทศไทย (อาทิเช่น ร.อ. สุรจิตร จารุเศรณี ในชุดที่ ๒๒ และ ร.อ. ไชย ประทีปเสน) ทางราชการจึงได้สั่งให้ตั้งกรรมการพิจารณาร่างข้อบังคับโรงเรียนเสนาธิการทหารบกใหม่ เพื่อให้การศึกษาของโรงเรียนนี้เข้าสู่ระดับทัดเทียมกับต่างประเทศ และเมื่อการไปศึกษาการเสนาธิการต่างประเทศมีโอกาสทำได้เฉพาะที่เบลเยี่ยมและฝรั่งเศส ก็เป็นธรรมดาอยู่เองที่จะถือโรงเรียนเสนาธิการทหารบกของฝรั่งเศสเป็นแบบฉบับเท่าที่จะทำได้

คณะกรรมการได้พิจารณาและเสนอหลักการสำคัญ ๆ ดังนี้.-

๑) ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้สูงขึ้นและถูกทางยิ่งขึ้น โดยยึดถือแนวทางของฝรั่งเศสเป็นหลัก

๒) คัดเลือกนายทหารเข้าศึกษาให้รัดกุม คือ นายทหารจะต้องมีพื้นความรู้ดีและชำนาญงานมากพอ ได้ประจำกรมกองทหารอย่างต่ำ ๓ ปี และผ่านโรงเรียนเหล่าแล้ว อายุไม่สูงเกินไป และเพื่อจะได้คนดีจริง ๆ มาเข้าเรียน จึงได้วางหลักสูตรการสอบคัดเลือกสูงมาก

๓) การศึกษาในโรงเรียนนี้เป็นไปด้วยความสมัครใจทั้งต้องเตรียมตัวเป็นเวลาแรมปี จึงเข้าหลักที่ว่า *คัดเข้ามาเรียนไม่ใช่คัดออก* หลักนี้สำคัญยิ่ง การนับ ได้ตก จึงไม่มี ไม่ต้องมีการสอบไล่ใหญ่ ตรงกันข้ามสอบไล่ทุก ๆ ๑๕ วัน โดยอาศัยคะแนนที่ได้ในระหว่างศึกษาสำหรับเรื่องหนึ่งปัญหาหนึ่งเป็นลำดับไปนั่นเอง วิธีนี้อาศัยโชคเคราะห์ได้ยาก ต้องดีจริง ๆ นอกจากนั้นยังได้ระบุให้มี *การศึกษาในภูมิประเทศ* ซึ่งการศึกษาประเภทนี้เป็นสิ่งสำคัญยิ่งเป็นหัวใจทีเดียว จะต้องลงทุนตามสมควร เพิ่งจะมีเป็นครั้งแรกในหลักสูตร

๔) บรรดาอาจารย์จะต้องกระทำการสอนเป็นงานเฉพาะ เพื่อการศึกษามีผลดีและประสานกันได้ ในส่วนวิชาสำคัญ สามารถเพ่งเล็งคุณงามความดีของผู้ศึกษาได้ถนัด *"อาจารย์ต้องเป็นคนขยัน เห็นงานนี้ (งานสอน) เป็นที่พอใจ"* พูดง่าย ๆ ว่ารักความเป็นครูมีนิสัยชอบ การคัดเลือกครูจะต้องพิถีพิถัน "อย่าเอาคนเห็นแก่ตัวมาเป็น"

๕) ผลประโยชน์ของผู้ศึกษาจะต้องดีขึ้นทุกประการนับตั้งแต่การบำเหน็จเข็มเครื่องหมายของโรงเรียนตลอดจนการคัดเลือกส่งไปดูการทหารหรือศึกษาในต่างประเทศ

ข้อบังคับกองทัพบก ว่าด้วยโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ได้ประกาศใช้เมื่อ ๒๑ ก.ค. ๘๑ (ที่ ๖/๑๒๓๓๗)

การปรับปรุงโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในคราวนี้ *นับเป็นก้าวที่สำคัญยิ่ง* คณะกรรมการได้พิจารณาอย่างละเอียดละออ มีเจตนารมณ์ร่วมกันเป็นเอกฉันท์ ในอันจะผดุงสถานการศึกษาชั้นสูงของกองทัพบก ให้เจริญขึ้นทัดเทียมกับนานาประเทศ ทางฝ่ายผู้บังคับบัญชาก็ส่งเสริมด้วยประการทั้งปวง ช่วยให้ความเห็นช่วยอุดหนุนทุกวิถีทางที่จะเขยิบฐานะของโรงเรียนให้เป็นที่น่านิยมนับถือจริง ๆ

ในวิธีการอันหนึ่งคือ "การส่งตัวนายทหารผู้ศึกษากลับ เพราะครูส่วนมากเห็นว่าเรียนไม่ได้ผลดีไม่มีทางแก้ไขให้ดีต่อไป" นั้น ผู้บัญชาการทหารบกได้กำชับด้วยความห่วงใยว่า *"ควรคัดแต่ต้นให้ดีที่สุด อย่าให้ส่งกลับได้"* ข้อกำชับอันนี้แหละที่แสดงเจตจำนงอย่างเด่นชัดว่า *โรงเรียนเสนาธิการทหารบกต้องการคุณภาพหาใช่ต้องการปริมาณไม่* และเมื่อทางโรงเรียนได้คัดเลือกเข้ามาแล้วก็ควรระวังอย่าให้มีการคัดออกและต้องหาทางชดเชยสิทธิพิเศษบางประการทางบำเหน็จ และประโยชน์ เพื่อสมกับหลักที่ว่า *คนทำดีได้ดีทางราชการเลี้ยงคนดีมีวิชา*

นอกจากนั้นยังเป็นปัญหาเรื่องชื่อผู้ศึกษา แต่เริ่มแรก (ยุคแรกทีเดียว) เรียกว่า "นายทหารฝึกหัดราชการกรมเสนาธิการทหารบก" เพราะสมัยนั้นเรียนกับทำงานไปพร้อม ๆ กัน ทำนองเสมียนฝึกหัด ต่อมาในยุค ๗๐% ได้ตั้งโรงเรียนเป็นทางการแล้วจึงเรียกว่า "นายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก" ซึ่งเป็นชื่อตำแหน่งที่ไม่ตรงและยืดยาวเกินไป ชื่อไม่ตรงเพราะโรงเรียนเป็นแหล่งศึกษา *ราชการของโรงเรียนคือการสอน* นายทหารมาเรียนไม่ใช่มาสอนหรือมาอบรมเป็นอาจารย์ ต่อมา (ในชุดที่ ๓ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นต้นมา) เรียกชื่อว่า "นายทหารฝึกหัด

ราชการเสนาธิการ'' ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าควรให้ชื่ออย่างไรจึงจะงดงามและเหมาะสม

กรรมการส่วนมากมีความเห็นว่าควรใช้ชื่อ "นักเรียนเสนาธิการทหารบก" ให้คล้ายคลึงกับที่นิยมเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า "นักเรียนเสนาธิการ" แต่กรรมการบางคนค้านว่าจะเรียกเป็นนักเรียนดูจะกลายเป็นเด็ก ทั้งอาจกลายเป็นเรื่องขลุกขลักเกี่ยวกับการเบิกเงินเดือนทางกระทรวงการคลัง ควรใช้ชื่ออย่างเดิม

ในที่สุดชื่อตำแหน่งของผู้เรียนในตอนนั้น จึงมิได้แก้ไข เพิ่งจะมาเปลี่ยนในตอนหลังว่า "นายทหารฝึกหัดราชการฝ่ายเสนาธิการ"

การปรับปรุงโรงเรียนเป็นอันว่าสำเร็จ ได้จัดการสอบคัดเลือกและกำหนดจะเริ่มเปิดการศึกษาอย่างใหม่ในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ โดยเว้นการรับนายทหารในปี พ.ศ. ๒๔๘๒ เสีย ๑ ปี เพื่อให้เป็นเวลาสำหรับอบรมครูอาจารย์ เมื่อชุดที่ ๒๕ เข้าศึกษาแล้วงานจะเป็นล่ำเป็นสันยิ่งขึ้น โดยจะมีครูที่สำเร็จการศึกษาจาก โรงเรียนเสนาธิการทหารบกต่างประเทศฝรั่งเศส อังกฤษ เบลเยี่ยม ค่อย ๆ ทะยอยกลับประเทศไทยอยู่เรื่อย ๆ จะได้ช่วยกันสอนต่อไป และในปีนี้เองกรมเสนาธิการทหารบกได้ย้ายกลับจากวังบางขุนพรหมมาอยู่ในกระทรวงกลาโหมตามเดิม *โรงเรียนย้ายตามมาด้วย*

ทุกคนเต็มไปด้วยความหวังที่จะได้และเห็นการศึกษาอย่างดีถึงขนาดเป็นประวัติการณ์ โดยที่จะมีอาจารย์ที่สำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนเสนาธิการต่างประเทศค่อย ๆ ทะยอยกลับประเทศไทยอยู่เรื่อยๆ บรรดานายทหารที่สอบผ่านการคัดเลือกเข้ามาศึกษาล้วนแต่เป็นนายทหารชั้นดี ๑ *บรรดาอาจารย์และนายทหารฝึกหัดราชการยอมสละทุ่มเททุนทรัพย์ส่วนตัว เพื่อความสะดวกในการศึกษา แม้โต๊ะเรียนและที่นั่งยังซื้อหาด้วยตนเอง* นายทหารอื่น ๆ จับตามองพฤติการณ์ด้วยความชื่นชม และเต็มไปด้วยความหวังว่าจะถึงคราวของตนบ้าง ทุกคนตื่นตัวที่จะศึกษาหาวิชาใส่ตน

แผนการได้กะไว้อย่างน่าชื่นชม แต่เหตุการณ์ทำลายเสียสิ้น เป็นการยืนยันความจริงที่ว่ากิจการไม่ว่าอันใด ตอนต้นนั้นยากมากจะต้องประสพอุปสรรคนานาประการ

พอเริ่มเปิดการศึกษา กลิ่นไอเรื่องกรณีพิพาทอินโดจีนก็เริ่มระเหยฟักตัวมากขึ้นตามลำดับจนในที่สุดต้องเปลี่ยนหลักสูตรเป็นชนิดเร่งรัด หรือหลักสูตรสงครามชนิดที่ฝรั่งเศสเรียกว่า Centre d Etat major ไม่ใช่ Ecole Superieure de Guerre สิ่งที่แตกต่างอย่างสำคัญก็คือ หนักไปทางเสนาธิการกิจไม่มีวิชายุทธวิธี

เมื่อกรณีพิพาทอินโดจีนเสร็จไปแล้ว นายทหารผึกหัดราชการก็กลับมาใหม่แต่พอเข้าห้องเรียนได้หน่อยกลิ่นไอสงครามมหาเอเชียบูรพาได้ลอยมาอีก จนในที่สุดก็ต้องผ่านโรงเรียนไปเรียนจากสนามดีกว่า เพราะได้เรียนของจริง ความขลุกขลักของชุดที่ ๒๕ นี้ เป็นเหตุให้พวกถือโชคลางจัดชัดเอาว่าเพราะเป็นชุดเบญจเพส "(ชุด ๒๕)" จึงมานั่งในห้องเรียนไม่ได้ เข้ามานั่งคราวใดมีเรื่องที่จะต้องออกปฏิบัติการรบ เนื่องจากสงครามทุกที

เมื่อชุดที่ ๒๕ ได้ผ่านโรงเรียนไปแล้ว ในไม่ช้าก็ปรากฏว่าจำนวนนายทหารฝ่ายเสนาธิการขาดแคลนลงทุกที ทั้งหน่วยทหารก็ขยายมากขึ้น เพราะอยู่ในระหว่างสงครามจำเป็นต้องหาวิธีผลิต โดยด่วนทางราชการคัดเลือกเข้าศึกษาอีกชุดหนึ่ง เป็นชุดที่ ๒๖ เข้ามาศึกษาจำนวน ๒๙ นาย

นอกจากนี้ ยังให้บรรดาหน่วยต่าง ๆ คัดเลือกนายทหารเข้ามาอบรมพิเศษอีกชุดหนึ่ง เรียกว่าชุดอบรมพิเศษจำนวน ๕๓ คน อบรมอยู่ ๓ เดือน จึงได้ออกปฏิบัติงานในหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการ

ต่อมาตอนท้ายสงครามยังได้คัดเลือกนายทหารมาอบรมพิเศษอีกรุ่นหนึ่งจำนวน ๒๑ คน ซึ่งเรียกว่า "ชุดอบรมพิเศษรุ่นที่ ๒

นายทหารที่ได้รับการอบรมพิเศษทั้ง ๒ รุ่นนี้ จะมารวมกันภายหลัง เมื่อเสร็จสงครามแล้ว และเป็นชุดที่ ๒๗ ต่อไป แต่เมื่อเสร็จสงครามลงคราวหนึ่งในทางประวัติศาสตร์ย่อมจะจัดเป็นยุคหนึ่ง ฉะนั้นประวัติการณ์เสนาธิการจึงต้องจบไว้เพียงนี้ก่อน

เรื่องราวของการเสนาธิการยุคที่ ๔ จะเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งแห่งประวัติของกองทัพบกด้วย *เป็นเรื่องชนิดยอมเอาชีวิตเข้าแลกเพื่อการเจริญของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก เป็นเรื่องของปัจจุบันและอนาคตไม่ใช่เรื่องของอดีต* ธุระของผู้เขียนจึงหมดลง ขอท่านผู้สนใจหรือมีใจบูชาโรงเรียนนี้ได้สังเกตและเขียนต่อไปในโอกาสอันควร (ได้รวบรวมเป็นฉบับสมบูรณ์ และลงในหนังสือเสนาธิปัตย์ ปี ๙๑)

ความเป็นไทย

"คนเราเมื่อเกิดมาเป็นไทยแล้ว มีหน้าที่รักษาความเป็นไทย นั่นแหละเป็นปฐม เมื่อจะรักษาไว้มิได้แล้ว ก็จงยอมตายเสียเถิด"

พระบรมราโชวาท รัชกาลที่ ๖

พ่อเป็นครูอยู่เสมอถึงแม้ว่าลูกจะเป็นนายทหารแล้วก็ตาม ยังต้องสั่งสอนกันเป็นประจำจนกระทั่งปัจจุบัน ดังที่ท่านสั่งสอนผมเมื่อเป็นนายทหารใหม่ ๆ

๑๑๐๘ *ต. บ้านศราพันธุ์ ตลาดพลู ธนบุรี*

S.J.

๑๔ ก.ค. ๘๑

หนุ่ย ลูกรัก

พ่อได้รับจดหมายของแกนานแล้ว พ่อหวังว่ากิจการงานในหน้าที่ของหนุ่ยจะทำให้เริ่มรู้จักคิดเป็นผู้ใหญ่ขึ้นบ้างแล้ว ประพฤติตัวให้ดี ๆ จะได้เป็นที่ชื่นใจของพ่อ

ที่หนุ่ยบอกมาว่า อยากจะได้หนังสือวิชาทหารที่สมควรนั้น พ่อขอบอกว่า หนังสือที่พ่อแต่งหรือเขียนลงในหนังสือพิมพ์ทหารก็ดี ล้วนเป็นคั่นสูง คือคั่นปรัชญาทางทหาร (Military thought) เหมาะสำหรับผู้มีภูมิสูงจึงจะอ่านได้อรรถรสและสามารถจับหลักการ (Principle) ได้อย่างน้อยที่สุด ผู้อ่านที่ผ่านโรงเรียน เส. แล้ว จึงจะรู้สึกว่า ค่าแห่งการเขียนของพ่อมีเพียงไหน อย่างไรก็ดี หนุ่ยเป็นลูก ควรจะได้รับการถ่ายวิชา ดังนั้นพ่อเคยตั้งใจไว้ว่าจะสอนทางจดหมายทำนอง "จดหมายของนายพลถึงลูกชาย" คือ ล้อเรื่องจดหมายจางวางหร่ำ ของ นมส. และถ้าหนุ่ยรวมจดหมายไว้ทุกฉบับ เรียงลำดับ (กลัด เย็บ) ตามลำดับวันไว้ต่อไปจะเป็นเอกสารที่ดีที่สุด และเมื่อต้องการรู้อะไรถามมาด้วย ก็จะเป็นการช่วยกันแต่งเรื่องจดหมายของนายพล ได้อย่างดี

ความเริ่มต้นที่พ่อกล่าวข้างบนคือ วิธีเก็บจัดให้เป็นระเบียบบอกการแบ่งหน้าที่ ระหว่างหนุ่ยกับพ่อนี้ไม่ใช่อื่นไกลเลย เป็นการเริ่มต้นปลูกฝังให้มีนิสสัยในทางการจัด (Spirit ทาง Organization ฝรั่งเศสว่า Esprit d'Organisateur)

ทุกครั้งที่จะทำงานอย่าลืมปัจจัย 4 ที่เคยเรียนและพ่อกำชับคือ ถือหัวข้อพิจารณา 4 ข้อ

– หน้าที่ (Mission) – ข้าศึก (Enemy)

– ภูมิประเทศ (Terrain) – เรา (Troops)

ขณะนี้หน้าที่ของหนุ่ยคือ นายร้อยหนุ่ม หน้าที่ผู้บังคับหมวด แต่ถ้าฉุกเฉินไม่มีใคร อาจต้องบังคับกองร้อยก็ได้ รวมความว่า หน้าที่ Lieutenant คือแยกศัพท์แปลได้ว่า ทำแทน ผบ. ร้อยได้

หน้าที่เฉพาะหน้า ฝึกทหาร ต้องรู้จัก หมวด ดีที่สุด ทุกสิ่งทุกอย่างในหมวดต้องเจนจัด (คน อาวุธ สิ่งอุปกรณ์สาระพัด) บางคราวอาจได้รับอาวุธเพิ่มเติมจากอัตราเป็น หมวดผะสม ก็ได้

เท่าที่ว่ามานี้เห็นได้ทันทีว่า ฝึกให้ทหารรบได้ รบเป็น และตัวเราเองต้องนำหมวดได้ ถ้าจำเป็นนำกองร้อยพอแก้ขัด

เรารับผิดชอบ ต่อประเทศ ถ้ามีการรบและนำหมวดผิด ๆ พาทหารเขาไปตาย เราตายด้วยก็แล้วไป ถ้ายังไม่ตายก็บาปหนัก

แต่การฝึกการรบนั้นต้องมีอย่างอื่นประกอบคือ ต้องมีจิตใจดี (ทำให้ต้องมีการอบรมให้รู้จักรักประเทศ รักหน้าที่ รักและวางใจเรา เพราะต้องไปตายด้วยกัน) ต้องรู้จักยุทโธปกรณ์สาระพัดที่มีในหน่วยของเรา

ภูมิประเทศ ก็คือ ที่นครศรีธรรมราช การฝึกต้องออกภูมิประเทศ ฉะนั้น ระหว่างไปเที่ยว สังเกตไว้บ้าง และถ้าถึงกับลองตั้งคำสมมุติด้วยตนเองแล้วลองแก้ ถกเถียงกับเพื่อนก็จะแตกฉานไปเอง

ข้าศึก ในเรื่องการฝึก ทหารในหมวดอุปมาเป็นข้าศึก เราจะต้องเข้าตี คือ สอนหัดให้รบเป็น ดังนั้นจะต้องรู้จิตใจ ความเกียจคร้าน ความนิยม ฯลฯ

เรา กำลังของเรา หนุ่ยมีภูมิเท่าใด มีตำราอะไรอ่าน อ่านแล้วรู้เรื่อง ? ถูก ผิด ? ต้องค้นคว้า

เมื่อพิจารณาปัจจัย ๔ นี้ ละเอียดแล้วก็ถึงคั่นตกลงใจ และวางแผน คือ

ตกลงใจว่า จะฝึกสอนอะไร

วางแผนการ ขั้นตอน กลเม็ด อย่างไร

เท่าที่ชักตัวอย่างมานี้ก็เพื่อรู้วิธีใช้ปัจจัย ๔ ต้องคลุกกับทหารให้เขามีความรัก และเลื่อมใสในเรา ต้องรักเกียรติพยายามมีความรู้ความสามารถกว่านายสิบจงได้ การเอาใจใส่ใน

ทุกข์สุขของทหารอย่างพ่อกับลูก การสนทนาพาทีถามความขัดข้องและช่วยเหลือนายสิบทั้งในด้านความรู้และสติปัญญา จะช่วยให้เป็น ผู้บังคับหมวดที่น่านับถือ

คำสอนอันนี้ขอให้สุมลได้อ่านพิจารณาด้วย และฝากความคิดถึงมาพร้อมกัน

พ่อ

ศรานุชิต

ป.ล. คราวก่อนหนุ่ยไม่ได้ปิดตราไปรษณีย์เขามาปรับเอา นี้แสดงความสพร่าว และถ้าติดต่อกับฝรั่งเขาว่าเสียมารยาท ให้สังเกตุวิธีเขียนจดหมาย (การใช้หน้าไหนก่อนแล้วเขียนที่ไหน – แบบของคนหรู)

(สุมลในที่นี้คือ พ.อ.สุมน ศุกรเศรนี ซึ่งเคยรับราชการอยู่กองพันเดียวกัน)

ตลาดพลู

SJ. ๒๖ ส.ค. ๙๑

หนุ่ย ลูกรัก

พ่อได้รับจดหมายฉบับที่ ๒ แล้ว มีธุระยุ่งประกอบด้วยตอนต้นเดือนเจ็บเป็นไข้หวัดใหญ่เสียเกือบ ๒ อาทิตย์ หายแล้วงานกลับมากเลยผลัดเรื่อยมา จนกระทั่ง พ.อ.ทักษ์ เสนีวงศ์ ติดตามรัฐมนตรี ฯ มาปักษ์ใต้ จึงถือโอกาสฝากจดหมายและหนังสือมาให้

ขณะนี้ทางปักษ์ใต้กำลังเตรียมการที่จะปราบการกำเริบบ้างก็ว่ากองโจร บ้างก็ว่าคอมมิวนิสต์ บ้างก็ว่าโจรจีนคอมมิวนิสต์ จะเป็นอะไรก็ตามเถิด แต่หน้าที่เฉพาะหน้าของทหารมีอยู่ว่า เตรียมพร้อมปราบปรามถ้าจำเป็น เมื่อฝ่ายบ้านเมืองขอร้อง

พ่อเป็นห่วงว่า การเตรียมตัวของพวกแกซึ่งเป็นนายทหารใหม่ ๆ จะไม่รู้ จึงขอแนะนำดังต่อไปนี้

ข้าศึก คือพวกนั้น ความสามารถของพวกนี้รบแบบใต้ดินเก่งที่สุด ชำนาญภูมิประเทศ มีเครื่องประกอบสำหรับปฏิบัติการในป่าในเขาครบครัน มีสอดแนม (สปาย) ทุกหัวระแหง

เรา ขาดทั้งหมด ไม่ชำนาญภูมิประเทศ รบในป่าในเขาแบบกองโจรไม่เป็น ถ้าเข้าไปในถิ่นข้าศึกอยู่ในอาการเสียเปรียบ ต้องระวังและแก้ไขปรับปรุงตัวเอง

วิธี การปราบพวกนี้ต้องยึดเยื้อ บังคับไม่ให้ลงมาเพ่นพ่านในถิ่นเรา คือมันอยู่ป่า เราอยู่บ้าน แล้วใช้การข่าว สืบเสาะอยู่ที่ไหนแน่ ปราบ พวกนี้ชอบจู่โจม ประมาทเผลอไม่ได้ ทหารของเราบกพร่อง ๒ ประการนี้นัก

ฉะนั้น การเตรียมของพวกเราจึงไม่ใช่เพียงเตรียมยกไปตั้งที่โน่นตั้งที่นี่ แต่ต้องเตรียมตัว**ศึกษาด้วย อยู่ไหนขอให้อ่านหนังสือ** พ่อได้ส่งไปให้ ๓ เล่ม คือ การรบแบบใต้ดิน, กู้พม่า **และ** The Campaign in Burma เล่มหลังสำหรับอ่านเล่นจะได้เปลี่ยนรสและฝึกฝนภาษาอังกฤษไปด้วย

อย่าลืมว่า ยิ่งศึกษาเท่าใด ก็ยิ่งเป็นทางออมชีวิตของทหารใต้บังคับบัญชาและช่วยตัวเองเท่านั้น พ่อเป็นห่วงอย่าเกียจคร้านจงศึกษา ๓ เล่มนี้ให้แตกฉาน บอกสุมลด้วย

ต่อไปนี้ พ่อจะได้แนะนำวิธีฝึกฝนตนเอง

ตอนที่ ๑ อ่านการรบแบบใต้ดิน อ่านแล้วพึงสังเกตุว่าในหนังสือนี้เขาแนะนำให้พวกใต้ดินมีวิธีการอย่างนั้น ๆ มาถึงหน้าที่ของเราเป็นเรื่องการ **ปราบใต้ดิน** ฉะนั้นก็ต้องหาทางแก้ตรงกันข้าม พูดง่าย ๆ คล้ายเล่นหมากรุก เมื่อรู้แล้วว่าข้าศึกต้องทำหรือควรทำอย่างนั้น เราอยู่อีกฝ่ายหนึ่งจะแก้ไขซ้อนกลอย่างไรจึงจะเอาชนะได้ **เกลือจิ้มเกลือ**

การฝึกฝนทุกชนิดต้องหัดแก้ปัญหา คือสมมุติถ้ามีแผนที่ติดมือเป็นดีที่สุด แก้ปัญหาบนแผนที่ ถ้าแผนที่ไม่มีต้องทำแผนที่สังเขปไว้ ไปประจำที่ไหนต้องทำแผนที่สังเขปติดตัวไว้ **อย่าลืมข้อนี้**

ครั้นแล้วสมมุติเหตุการณ์ (เขียนไว้ย่อ) ถ้ามีเพื่อน ๒ คน ก็เป็นคนละฝ่าย ฝ่ายหนึ่งคือฝ่ายปราบ อีกฝ่ายเป็นฝ่ายใต้ดิน แล้วถกเถียงลองกำลังลองสมมุติเคลื่อนทหาร คำนวณระยะทางเวลาให้ถ้วนถี่ โดยวิธีนี้จะรู้ว่าใครแพ้ใครชนะ ได้บทเรียนแล้วตรวจดูว่าที่แพ้ชนะนั้นเพราะใครทำผิดถูกหลักอย่างไร วิธีนี้เขาเรียกว่า **จำลองยุทธบนแผนที่** เมื่อชำนาญแล้วหนุ่ยจะสามารถสมมุติเหตุการณ์ทางยุทธวิธีอย่างดี สามารถฝึกทหารอย่างน่าพิศวง **อย่าท้อ** คราวแรก ๆ จะไม่ค่อยได้เรื่อง ต่อไปดีขึ้นเอง การไปเที่ยวชมภูมิประเทศอย่าลืมลองสมมุติเหตุการณ์แก้กันเล่นบ้าง สนุกดี ฝึกปัญญา ไหวพริบด้วยเสร็จ

ตามที่กล่าวนี้ สรุปได้ว่า ลำดับการฝึกฝนตนเองดังนี้

- อ่านตำรา พอรู้ (จำไม่ได้หมดแน่) ความสำคัญ
- ผูกปัญหา แก้กัน
- อ่านใหม่ตรวจดูที่ทำถูกหลักหรือบกพร่องอะไร
- บันทึกบทเรียนไว้

พยายามหัดแก้ปัญหา หมวดผะสม

ตอนที่ ๒ อ่านกู้พม่าและภาษาอังกฤษเพื่อความรู้แตกฉาน และหัดแก้ปัญหาขนาด **กองร้อยผะสม**

เพื่อมีความเข้าใจ เราต้องสอนทหารฝึกทหารให้ชำนาญรู้กลเม็ดต่าง ๆ ด้วย จะได้สามารถปราบได้ การสังเกตภูมิประเทศสำคัญนัก พอแลเห็นจะต้องเดาได้ทันทีว่า ถ้าข้าศึกยึดเขาจะวางอะไรไว้ที่ไหน จะได้ไม่ซุ่มซ่ามเข้าไปหาที่ตาย และวางแผนเข้าตี (ปราบ) สถานใด แผนในที่นี้คือตกลงใจสั่งการมอบหมายต่าง ๆ

พ่อหวังว่า แกก็มีเลือดของพ่ออยู่ ควรจะศึกษาตามที่พ่อได้แนะนำมานี้ได้ ลองปรึกษากับ ผบ. ร้อย ของแก แล้วพวกเราช่วยกันฝึกปรือ **อย่าให้ทหารอยู่ว่าง จะเกะกะเสียวินัย** ต้องฝึกเขา ยิ่งเราหัดดีเท่าใด ทหารยิ่งรักเรามากขึ้น

ข้อบกพร่องของทหารไทยมีดังนี้

๑) ประมาท **การข่าว** ไม่รู้เรื่อง **การระวังตัว** (วิธีวางยามวางการติดต่อ สัญญาณภัย **เหตุสำคัญ** ใครไปที่ไหนหน้าที่อะไร ฯลฯ) ยังอ่อนนัก

๒) **ชอบเล่นการพนัน** จนข้าศึกเข้าตีไม่รู้ต้องวิ่งหนีมีกางเกงในตัวเดียว

๓) **รักษาความลับไม่เป็น** ปากโป้งโฉงเฉง ข้าศึกรู้หมด

๔) **ชั่วขณะ** ที่แรกเหิม แพ้หนเดียว ท้อ ไม่อดทน พยายามอีก เมื่อท้อแล้วสั่งวิ่งเตลิดป่าราบ (ตื่นแตกกระจัดกระจาย ถ้ากรณีนี้เกิดขึ้นร้องห้ามไม่ไหว มีวิธีเดียวแก้ได้คือนำหน้ามาทางหนึ่ง เหนื่อยแล้วหยุดเอง)

ข้อบกพร่องเหล่านี้มีทางเชียงตุงคราวที่แล้วเป็นบทเรียนจริง ๆ ต้องแก้ไข

ได้รับหนังสือแล้วตอบรับมาด้วย และจะส่งจดหมายที่ไหนอย่าลืมบอกมา

พ่อ

ศรานุชิต

๒๑ ก.ย. ๙๑

หนุ่ย ลูกรัก

ได้รับจดหมายแล้ว พร้อมกันนี้ได้ฝากหนังสือเรื่อง "การรบในพื้นที่เป็นภูเขา การรบแบบกองโจร การปฏิบัติในเวลากลางคืน" ฝาก พ.ต. หลวงปรีชา อัศวชาติ ผู้ซึ่งจะไปเป็น Liaison Officer นายทหารติดต่อประจำ บ.ก. อังกฤษ ที่ กัวลาลัมเปอร์

ตามที่หนุ่ยบอกว่า แกไม่ต้องกังวลอะไรนัก เพราะเป็น ผบ. หมวดสัมภาระ ไม่ใช่หน่วยรบนั้น **นั้น** เป็นความเข้าใจผิดอย่างลึกซึ้ง "การรบแบบกองโจร ขบวนลำเลียงสัมภาระเสบียงอาหารนั้นแหละเป็นที่หมายวิเศษที่สุด" ฉะนั้น ผบ. หมวดสัมภาระต้องมีความเข้าใจในยุทธวิธีการลำเลียง (วิธีระวังป้องกัน การจัดขบวน การต่อสู้ถ้ามีภัย ฯลฯ) อย่างช่ำชองที่สุด มิฉะนั้นแล้วจะเสียทีแก่พวกโจร หนุ่ยรู้อยู่แล้วว่า เสบียงอาหารแถบนั้นหายาก จะหาได้เฉพาะในแดนไทย พวกโจรจึงไม่กล้าก้าวร้าวทางไทยมากนัก เพราะจะกลายเป็นทุบหม้อข้าวตัวเอง ไม่ใช่กลัวทหารไทยหามิได้ ยุทธวิธีปราบโจรจึงหนักไปในทางตัดกำลังมิให้เสบียงอาหารไปถึง การตัดเสบียงก็คือ ทำให้พวกโจรต้องออกหาหรือแย่งชิงเสบียง ด้วยเหตุนี้พ่อจึงว่า ตัวเสบียงนั้นแหละเป็นที่หมายสำคัญที่สุด เป็นชนวนที่จะเกิดการต่อสู้อย่างฉกาจฉกรรจ์

เมื่อรู้ความสำคัญดังนี้แล้ว ก็ต้องคิดถึง "ความปลอดภัย Security หรืออย่างที่เขาเรียกว่าการระวังป้องกัน แยกออกเป็นหัวข้อเลา ๆ เท่าที่พ่อนึกได้ในขณะนี้ คือ:

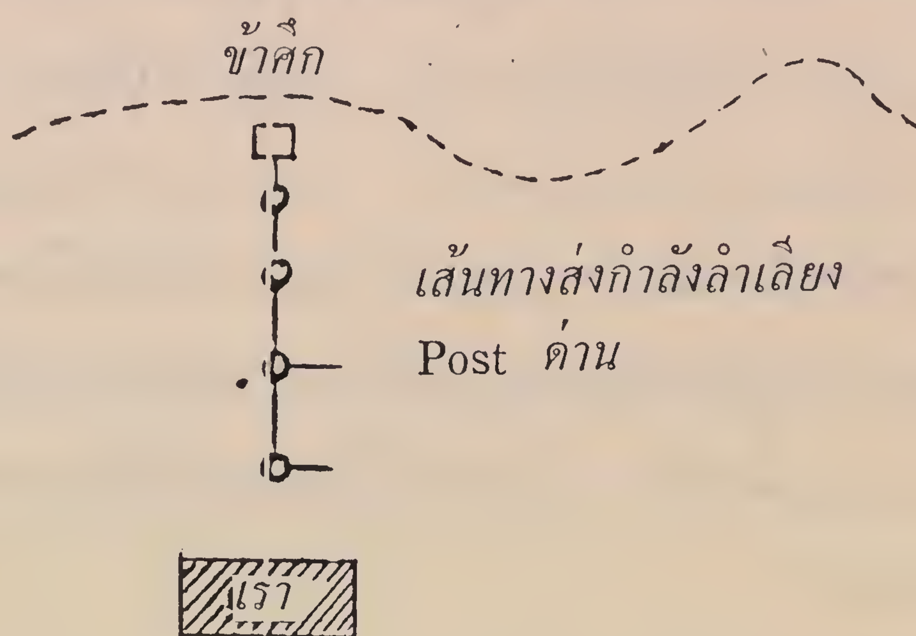
ความปลอดภัยในวิธีจัด กองลำเลียงจะต้องมีอาวุธคุ้มกันเป็นพิเศษ ไม่ใช่เพียงแต่จัดอาวุธให้หน่วยรบเท่านั้น คือจัดให้สามารถป้องกันตนเองได้ เช่น ต้องมีปืนกลมือ ปืนกลเบา ลูกระเบิดขว้าง ปืนเล็ก ฯลฯ ด้วยตามสมควร ทหารในกองลำเลียงจะต้องฝึกให้รู้จักวิธีรบป้องกันกองลำเลียง พาหนะสัตว์ต่าง ๆ จะต้องคุ้นเคยกับเสียงการรบ (เสียงปืนและอื่น ๆ) มิฉะนั้นแล้ว เวลามีเหตุฉุกเฉิน สัตว์เหล่านั้นเตลิดเข้าป่าหมด ขบวนแตกระส่ำระสาย การจัดอาวุธเฉลี่ยไว้ตามขบวนนำ คั่นกลางท้ายขบวนต้องพิจารณาให้ดี การฝึกทหารได้แก่การสมมุติเหตุการณ์ต่าง ๆ

ความปลอดภัยในเรื่องข่าว เราจะต้องสนใจเป็นพิเศษ เพื่อทราบว่า *สถานะการณ์เสบียงของข้าศึก* ดีเลวเพียงไหน เช่น เราเคยทราบว่า ข้าศึกได้จากทาง ก. ข. และ ค. ถ้าทางการ

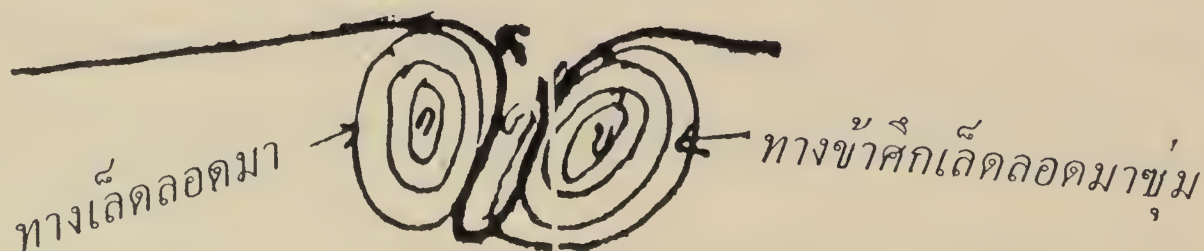
ของเราตัดหนทางเหล่านั้นส่งกันไม่ได้ ข้าศึกก็ย่อมดิ้นรนปล้นกองเสบียงเราโดยไม่ต้องสงสัย นอกจากนี้ ข่าวซุ่มซ่อนตามเส้นทางลำเลียงก็ต้องรู้ว่า มีวี่แววอย่างใดหรือไม่

ความปลอดภัยในการเคลื่อนที่

ก. เส้นทาง ต้องพิจารณาว่ามีกี่ทาง ๆ ไหนมีที่คับขันตรงไหนบ้าง เพื่อว่าเมื่อใกล้จะถึงตรงนั้น จะได้เตรียมพร้อมเป็นพิเศษ การลำเลียงจำเจในเส้นทางเดียว ทำให้ข้าศึกรู้และสะดวกในการหาวิธีจู่โจม อย่างไรก็ดี ถ้าตามเส้นทางนั้นได้จัด ด่าน (Post) ไว้เป็นระยะ ๆ มีการติดต่อสื่อสารอย่างดีระหว่างนั้น สามารถจัดกำลังจากด่านไปช่วยเหลือระหว่างทางได้ ถ้ามีเหตุก็เรียกว่าเส้นทางนั้นได้รับการตกแต่งระวังภัยเป็นอย่างดี อุบายอันนี้เป็นยุทธวิธีปราบโจรชนิดค่อย ๆ คืบหน้าเข้าไป ดูรูป

ข. วิธีเคลื่อนที่ ต้องมีหมู่นำ (ลาดตระเวน) หมู่ระวังภัยข้างท้าย (หมู่ตาม) ในตอนคับขันอาจต้องแบ่งส่วนเคลื่อนที่ (ตามหลักการเดินระยะใกล้เข้าหาข้าศึก) พ่อจะสมมุติตัวอย่างสักอันหนึ่ง ในเส้นทางผ่านคอคอดเขา ๒ ลูก ซึ่งมักมีรูปตัว U นั้น อันตรายคับขันเอาการ ถ้าเผชิญเหตุการณ์เช่นนั้นจะทำอย่างไร

สมมุติว่า เมื่อกองลำเลียงเคลื่อนที่ในระหว่างตัว U คือบริเวณ ค. หัวขบวนอยู่ที่ลูกศรซ้าย ท้ายขบวนอยู่ลูกศรขวา ถูกยิงจากกองโจร ๒ ข้างไหล่เขาคือจาก ก. ยิงไปยังท้ายขบวน จาก ข. ยิงไปยังต้นขบวนขว้างลูกระเบิดด้วยเพื่อทำลายขวัญและทำลายเสบียง ถามว่าจะเอาตัวรอดได้อย่างไร ข้าศึกมิยิงเล่นเหมือนยิงนกหรือ? เราจะยิงตอบก็ไม่ถนัดเพราะข้าศึกอยู่บริเวณทางยอดเนิน ฉะนั้น

วิธีแก้จึงอยู่ที่ต้องแบ่งทีละส่วนเคลื่อนที่ผ่าน ถ้ามีเหตุจะได้ช่วยกันได้ โดยแบ่งยิงข่มคนละไหล่เขาที่เหลือเข้าตีข้าศึกที่ ก. ข.

ตัวอย่างปัญหามีได้หลายประการ สุดแต่ภูมิประเทศ ที่ชักตัวอย่างมานี้เป็นเพียงแนะทาง จะให้ดีต้องวาดรูปภูมิประเทศจริง ๆ เวลาฝึกใช้วิธีทำรูปบนโต๊ะทราย วิธีนี้ทหารก็เพลิน เราเองก็มีความรู้แตกฉาน และจะเกิดความสนุก ทั้งชำนาญเขาทุกที เพียงแต่เริ่มออกเดินเราก็รู้อยู่เสมอว่าตรงไหนควรระวังมาก ตอนไหนควรจัดอะไร หมู่ตรวจ ควรนัดหมายอาณัติสัญญาณอะไรบ้างอย่างไร เช่น ข้าศึกเข้าตีขอกำลังยิงช่วย แยกขบวน

การไตร่ตรอง การพิเคราะห์ภูมิประเทศตลอดเขตที่อาจได้รับมอบให้ปฏิบัติการเป็นวิธีการป้องกันโดยปริยาย ฉะนั้นขอให้สนใจเรื่องนี้ให้มากจากการพิเคราะห์นี้จะทำให้หนุ่ยสามารถยื่นคำขอจากผู้บังคับบัญชาได้ เช่น

– แผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วนขนาดเหมาะ เช่น ๑/๕๐.๐๐๐ กับ ๑/๑๐๐.๐๐๐ ฯลฯ ได้แล้ว ต้องเพิ่มเติมด้วยมือของเราเอง มีทางแยก ถนนตัดใหม่อย่างไร ฯลฯ

– กำลังอาวุธสำหรับกองลำเลียง

– เสนอวิธีจัดกองลำเลียง

– เสนอแผนการฝึกทหาร

– เสนอวิธีติดต่อสื่อสาร เช่น เมื่อจะออกจากตำบล ก. ไป ข. ข. ต้องทราบว่า ประมาณเวลาเท่านั้นควรถึง ถ้าไม่ถึงอาจมีเหตุต้องส่งใครมาดูหรือมาช่วย แต่การติดต่อชนิดนี้อาจเป็นทางให้ข้าศึกทราบการเคลื่อนไหว เป็นดาบ ๒ คมอยู่ วิธีที่ดี ถ้ากองลำเลียงมีวิทยุด้วยก็วิเศษ

ฯลฯ

เท่าที่พ่อแนะนำมานี้ หนุ่ยจะเห็นได้แล้วว่า ความยุ่งยากในยุทธวิธีข้างหลังนั้น ไม่ยิ่งหย่อนกว่ายุทธวิธีข้างหน้าเลย เรื่องนี้เรายังเข้าใจผิดกันมากนัก เราละเลยเรื่องข้างหลังอย่างน่าอนาถ จนข้างหน้ารบไม่ได้ สมัยก่อนลักษณะการรบช่วยให้แบ่งส่วนกันได้เด็ดขาดว่า แดนไหนข้าศึกแดนไหนฝ่ายเรา ข้างหลังปลอดภัยพอควร จึงว่าข้างหลังสะดวกกว่า แต่ในการสงครามทุกวันนี้มีอาวุธพิเศษ พลร่ม ยานเกราะ ทำให้การแบ่งแดนนั้นรัวรางไป ข้าศึกอาจเล็ดลอดมาอยู่ข้างหลังได้เมื่อไหร่ก็ไม่รู้

ฉะนั้น *ส่วนช่วยรบข้างหลังจึงเปลี่ยนวิธีจัดให้มีอาวุธป้องกันตนมากยิ่งขึ้น คือ ต้องรบด้วยอาวุธเหมือนกัน* การแบ่งเหล่าจึงถือเหมือน ๆ กัน เหล่า ร.ม.ป. ข.ส. พลา........... ไม่ใช่ช่วยรบ เรียกว่า *พวก* พลรบต้องเรียก *เหล่า* เป็นการถือชั้นวรรณะอย่างผิด ๆ

ระเบียบวินัยของข้างหลังเป็นเรื่องสำคัญยิ่ง เพราะเวลามีเหตุทุกครั้ง "จะต้องใช้ความคิดทำการเป็นอิสระ คือทำไปโดยลำพัง" ขณะนั้นจะไปหาเจ้านายที่ไหน อยู่ห่างไกลกันทั้งนั้น เราเป็นเพียงร้อยตรีก็จริง แต่ความรับผิดชอบกลายเป็นร้อยเอกหรือมากกว่านั้น ลองคิดดูที่ว่า ถ้าเราพลาดพลั้งนอกจากจะเป็นอันตรายแล้ว การที่ทหารข้างหน้าจะต้องพลอยอดอยาก รบต่อไปไม่ได้ ต้องเสียทีข้าศึกนั้น จะมีผลใหญ่หลวงสักเพียงไหน ?

แนวทางที่พ่อแนะนำมานี้รู้อยู่เหมือนกันว่า มีบางตอนที่ลึกซึ้งเกินไป จนนายทหารเด็ก ๆ ขนาดหนุ่ยยากที่จะเข้าใจ ฉะนั้นวิธีที่ดี ถ้าสงสัยติดใจ ก็นำจดหมายของพ่อนี้ไปหารือกับผู้บังคับบัญชาของหนุ่ย ผบ. พัน หรือ คุณอาพีระ พุกกะคุปต์ ก็ได้ เขาจะอธิบายเพิ่มเติม หรืออาจไปแต่งหัวข้อใหม่ ๆ ฝึกฝนนายทหารก็จะเป็นประโยชน์ไม่น้อย การฝึกในหน้าที่ให้ซ่ำชองขึ้นไปตามลำดับเป็นของดียิ่ง เวลามียศสูงขึ้นจะรู้สึกสบายใจ และหาทางก้าวหน้าได้มาก

ทุกวันนี้โลกกำลังอลเวงไปทุกแห่ง ทั้ง ๆ ที่ประเทศไทยไม่อยากยุ่ง ก็อาจถูกบีบบังคับให้เข้ายุ่งกับเขา การทหารของเราก็ยังขลุกขลัก ถ้าเราไม่รีบขวนขวายหาความรู้ใส่ตน เวลาคับขันจะเอาตัวรอดได้อย่างไร

ในส่วนความทุกข์สุขของพ่อคงตามเคย รู้สึกอึดอัดอยากจะพักราชการเสียที แต่ก็ยังขัดข้องด้วยค่าครองชีพ ในจิตใจอยากจะช่วยความเจริญของกองทัพเป็นการสนองคุณที่ได้ไปเล่าเรียนมา แต่มักจะมีเหตุการณ์ต่าง ๆ ปิดโอกาสอยู่เนือง ๆ ด้วยเหตุนี้ ถ้าพ่อจะต้องออกจากราชการก็ขอหนุ่ยอย่าได้โทมนัส พ่อคิดอยู่เสมอว่า เป็นคนอาภัพ มีน้อยกินน้อยไปตามสภาพก็ดีแล้ว เราไม่ใช่คนมักใหญ่ใฝ่สูง เท่าที่เป็นมาจนถึงขั้นนี้ก็เกินความคาดหมายอยู่มากแล้ว

พ่อ

ศรานุชิต

ปล. น้อยสบายดี ยายปี๊ดเริ่มพูดพร้อมกับซนอย่างชมัดญาติ เรียนคุณอาพีระว่า พ่อคิดถึง

ศ

สถานีตำรวจชนะสงคราม

๗ ธ.ค. ๙๑

ไกวัล ลูกรัก

พ่อได้ส่งทะเบียนปืนมาเพื่อให้หนูจัดการโอนเป็นของตัว ต้องเสียเงิน ๕๐ บาท พ่อโอนทางนี้ไม่ได้ ต้องหนูขอทางนครฯ เจ้าหน้าที่สันติบาลเขาแนะนำ *พ่อได้แนบทะเบียนปืนมาด้วยแล้วพร้อมกับจดหมายนี้* และในซองเดียวกัน ได้มีหนังสือเรียนผู้บังคับกองพันให้ทราบด้วย เพื่อได้แนะนำให้ปฏิบัติถูกต้องตามระเบียบราชการ

พ่ออยู่สบายดี แต่กลุ้มใจที่เขายังคุมตัวให้อยู่ที่โรงตำรวจ เมื่อเสร็จคดีจะได้วิ่งเต้นหาอาชีพอื่น เบื่อราชการเต็มที พ่อแต่งหนังสือไว้หลายเล่ม พึ่งพิมพ์เสร็จเล่มหนึ่งคือ "บันทึกคำสอนวิชายุทธศาสตร์" จะส่งมาภายหลัง กำลังแก้ที่พิมพ์ผิด จะส่งมา ๒ เล่ม สำหรับฝาก ผบ. พัน ของแก ๑ เล่ม

ตั้งใจปฏิบัติราชการ เมฆหมอกแห่งสงครามตั้งเค้าไม่น่าไว้ใจ เหตุการณ์ทางด้านประเทศจีนอาจเป็นเหตุให้การเมืองระหว่างประเทศผันผวน การศึกษาและเอาใจใส่เรียนรู้ในหน้าที่ของตนนอกจากจะเป็นการสนองคุณชาติ-ส่วนรวม-แล้วยังเป็นการช่วยตนเองให้มีความก้าวหน้า

สำหรับเรื่องของพ่อไม่ควรวิตก เพราะพ่อรู้อยู่นานแล้วว่า ในฐานะเป็นอาจารย์คนหมู่มากวันหนึ่งจะต้องพลอยติดร่างแหเข้าไปอยู่ในวงชุลมุนกับเขาด้วยโดยไม่มีทางหลีกเลี่ยง จึงได้นอนยิ้มรับภัยอันนั้นด้วยสติอันมั่นคง ผลที่สุดแห่งคดีนี้จะเป็นอย่างไรก็ตาม พ่อคงได้รับความพอใจอันสูงสุดอยู่ข้อหนึ่งคือ *"ได้โอกาสปลีกตัวออกจากวงราชการตามความปรารถนา"* ส่วนจะลำบากยากแค้นสิ้นเนื้อประดาตัวอย่างไรนั้น ลูกเอ๋ย มันเป็นเรื่องของชตากรรม ซึ่งเราจะต้องต่อสู้ ชีวิตคือการต่อสู้ ดิ้นรน ความมีสติมั่น ความทรหดอดทน ความวิริยะอุตสาหะโดยไม่มีวันเพลามือ ๓ ข้อนี้ พ่อมั่นใจว่าจะช่วยตัวเองได้

ขอให้หนูรีบจัดการเรื่องปืน เพราะจะสิ้นอายุในสิ้นเดือนนี้

พ่อของหนู

ส. ศรานุชิต

เฟงฉาน – วัมเปา

พ.อ. ไกวัล ศรานุชิต

(ลงในหนังสือพิมพ์ยุทธโกษ ปี ๐๗)

ท่านจะไปไหนครับ ผมจะไปเที่ยวไทเปสักอาทิตย์หรือสองอาทิตย์ อ้อถ้าท่านไปละก็อย่าลืมไปแวะที่เป่โถสักหน่อย เขาว่ามันยอดเหมือนกัน ไม่มีผู้ใดกล่าวขวัญถึงว่าจะไปเที่ยวเกาจุงหรือเฟงฉานกันเลย ถ้าเราพูดว่าจะไปเกาจุง พรรคพวกหรือคนอื่น ๆ ก็จะสงสัยว่าไปทำไมกันที่นั่น ไม่เห็นมีอะไรน่าดูน่าชมเลย แต่ถ้าเป็นนักการทหารแล้วควรจะไปดูไปชมบ้างเพราะเขามีของดี ๆ ให้เราดูเหมือนกัน เฟงฉานเป็นแหล่งผลิตผู้นำทางทหารในอนาคต เราอย่าเพิ่งไปดูถูกดูแคลนว่าเขาไม่มีประสิทธิภาพดีหรืออะไรทำนองนั้น แต่ความเป็นจริงถ้าเรามองดูให้ลึกซึ้งจะเห็นว่า เพราะการฝึกอบรมอย่างนี้เองจึงทำให้ชาติมหาอำนาจต้องปวดเศียรเวียนเกล้า ต้องทุ่มเทเงินทอง ตลอดจนกำลังทหารเข้าต่อสู้เป็นจำนวนมาก เข้าทำนองขี่ช้างจับตั๊กกะแตน เพราะโดนกลขงเบ้งเข้าก็หาทางออกไม่ค่อยได้ การไปดูกิจการทหารนั้นไม่ใช่ไปดูแล้วก็ลอกเอามาเสียทุกอย่าง คนไทยจะทำได้หรือไม่ได้ก็ช่าง การดูควรจะมีการเปรียบเทียบระหว่างของเขาและของเรา แล้วสรุปหาข้อดีข้อเสีย เราเป็นคนไทยก็ควรลอกเอามาอย่างไทย ๆ อันไหนเหมาะก็ควรเอามา อันไหนไม่เหมาะก็ควรทิ้งไป แล้วก็อย่าไปเห่อพวกเฟอร์นิเจอร์ เช่นจรวดขีปนาวุธ รถถังขนาดหนัก และอะไรต่อมิอะไรอีก เพราะเราเอามาแล้วไม่ทราบว่าจะเอาไปทำอะไรได้ บ้านเราไม่อำนวยที่จะเกิดสงครามยานเกราะ ใช้รถถังสู้กันเป็นกองพล ๆ นอกจากนั้นยังเสียค่าบำรุงรักษาไปวัน ๆ หนึ่ง เอาเงินไปพัฒนากำลังรบด้านอื่นจะเหมาะกว่า การดูกิจการทหารในต่างประเทศ ถ้าว่ากันโดยแท้จริงแล้วจะมีที่ดูไม่กี่แห่ง แห่งแรกที่ควรจะดูก็คือ รร. นายร้อยทหารบก (พูดถึงเรื่องที่เกี่ยวกับทหารบก) ไปดูแหล่งผลิตผู้นำหน่วยทหารขนาดเล็ก ๆ เสียก่อนว่ามีประสิทธิภาพแค่ไหน ถ้าประสิทธิภาพที่เป็นแม่พิมพ์ของทหารดีเสียแล้วประสิทธิภาพของกองทัพก็จะดีตามไปด้วย ฉะนั้นถ้าท่านมีโอกาสไปดู รร. นายร้อยของต่างประเทศ จะเห็นได้ว่าทุกชาติต่างมีสถานที่กว้างขวาง เหมาะสมที่จะเป็นสถาบันแหล่งกำเนิดของผู้นำ มีเครื่องมือเครื่องใช้สมบูรณ์ครบถ้วน พร้อมที่จะฝึกคนให้เป็นผู้นำ มีอุปกรณ์การเรียนครบ มีครูบาอาจารย์สอนโดยพร้อมมูล เวลาจะฝึกก็ไม่ต้องไปฝึกไกล ใน รร. มีสนามยิงปืน มีหน่วยทหารเป็นลูกมือ

ประกอบการฝึก ไม่ต้องเสียเวลาเดินทางไปฝึก *พูดโดยสรุปก็คือ แหล่งผลิตมีขีดความสามารถที่จะผลิตได้ตามที่ต้องการ* พูดไปพูดมาก็มาถึงประเทศเราบ้างว่าควรจะเอาสถานที่ที่ไหนกันล่ะถ้าจะสร้าง รร. นายร้อยใหม่ พูดถึงเรื่องที่ตั้งทางทหารในต่างประเทศ เขามักจะสร้างในที่ที่ไม่มีประโยชน์ในด้านกสิกรรม หรือสรุปง่าย ๆ แล้วก็คือที่ที่ไม่มีประโยชน์ในทางเกษตร คือทำแล้วได้ผลน้อย แต่เหมาะในด้านการทหาร สำหรับต่างประเทศนั้นเขาเอาชนะธรรมชาติได้ คืออยู่ที่ไหนน้ำไหลไฟสว่าง ไม่เหมือนของเราแม้แต่บ้านที่จะอยู่ก็ลำเค็ญ อยู่ซอยอ่อนนุชเดี๋ยวนี้ก็เปลี่ยนเป็นซอยอ่อนใจ หรือซอยน้ำทิพย์ก็กลายเป็นซอยน้ำท่วมไป ตามสภาพที่เป็นจริง ฉะนั้นการสร้างโรงทหารก็คือการสร้างเมืองขนาดเล็ก ๆ นั่นเอง จากถิ่นที่ปราศจากผู้คนกลายเป็นชุมนุมชนต่อไปก็จะกลายเป็นเมืองใหญ่ขึ้นมา ผู้เขียนเคยไปดู รร. นายร้อยแซงซีร์ที่ประเทศฝรั่งเศส ซึ่งกำลังสร้างอยู่ บ่านนี้ก็คงจะเสร็จเรียบร้อยไปแล้ว เขาสร้างที่เมืองโกเอตกีดง จังหวัดมอร์บือง เพราะ รร. เก่าถูกระเบิดทำลายเมื่อครั้งสงครามโลกครั้งที่ ๒ เมืองโกเอตกีดงเป็นเมืองเล็ก ๆ ต่อไปก็คงจะเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีป่าแวดล้อมไปด้วยธรรมชาติซึ่งเหมาะที่จะใช้ในการฝึก เมื่อไปดู รร. นายร้อยของนานาชาติแล้วก็อดคิดถึงประเทศเรามิได้ เมื่อไหร่ รร. นายร้อยของเราจึงจะมีสภาพที่เหมาะสมทั้งสถานที่และอุปกรณ์โดยพร้อมมูล ไม่ต้องไปไกลจากบางกอก เอาใกล้ ๆ ก็ได้ เพราะไปไกลนักไม่มีครูสอน สำหรับเรื่องภูมิประเทศที่เป็นป่าเป็นเขา ทำเอาเองก็ได้ เพราะหญ้าหรือต้นไม้เมืองไทยทิ้งไว้ไม่ถึง ๑ ปีก็รกเป็นป่าชัฏเสียแล้ว ไม่ต้องไปทำป่าเทียมเหมือนกับ รร. นายร้อยเวสต์ปอยต์ ผู้เขียนพอเข้าศึกษาในสถาบันแห่งนี้แต่โชคไม่ดี พอเข้า รร. ได้สักหน่อย รร. ก็ย้ายไปเพชรบูรณ์ เพราะรัฐบาลในสมัยนั้นจะย้ายเมืองหลวงไปอยู่เพชรบูรณ์ ซึ่งขณะนั้นท่านว่าเพชรบูรณ์เหมือนสวิตเซอร์แลนด์ ผมก็ต้องว่าเหมือนสวิตเซอร์แลนด์ เพราะคำขวัญในขณะนั้นว่า "เชื่อผู้นำชาติพ้นภัย" และว่าอะไรว่าตามกัน เริ่มเปลี่ยนอักษรไทยใหม่พร้อมทั้งคำพูด นักเรียนนายร้อยก็ต้องเปลี่ยนไปด้วย เช่น ท่าน ฉัน เธอ จ้ะ จ๋า สวัสดีจ้ะ ทำไปทำมาเขียนหนังสือไทยไม่ค่อยจะถูกจนถึงบัดนี้ พอมีโอกาสได้ไปดูกิจการทหารต่างประเทศผ่านไปที่สวิตเซอร์แลนด์ ไปอยู่พักหนึ่งนั่งพิจารณาดูแล้วไม่เห็นมันเหมือนกันที่ตรงไหน ทะเลสาบเจนีวาก็ไม่มี มีแต่ลำห้วยลำธาร หรือว่าจะเหมือนกันที่ทิวเขาลำเนาไม้ หรืออากาศก็ไม่ใช่ ที่เพชรบูรณ์อากาศหนาวในตอนกลางคืน กลางวันร้อน มีแต่ยุง สัตว์ทุกชนิด ไม้ทุกชนิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งไม้ไผ่ ไม้ซาง ซึ่งทาง รร. สั่งให้นักเรียนนายร้อยไปตัดไม้มาปลูกบ้าน ทำโรงที่อยู่อาศัย

ตลอดจนห้องเรียน ฉะนั้นนักเรียนรุ่นนั้นจึงมีนิสัยก่อสร้าง มีความรู้ในการคุมงาน การทำเครื่องปั้นดินเผา การขายกาแฟ (ดู ๆ จะเป็น นนร. พาณิชย์ไปเสียแล้ว) การตัดไม้ และการยังชีพในป่าไม่ต้องมาร่ำเรียนอีกเพราะได้ประสบของจริงมาแล้ว นอกจากนั้นก็ต้องต่อสู้กับโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งประกอบด้วยโรคมาลาเรีย คุดทะราด โรคตับ ฯลฯ บางคนขี้เกียจฝึกเลี้ยงแผลเข้าไว้ ขาเกือบเสียต้องขูดทั้งขา อยู่เพชรบูรณ์สมัยนั้นก็นึกว่า รร. คงจะไม่ย้ายแน่เพราะเห็นคนงานกรมทางกำลังทำถนนใหญ่ ๆ ถามเขาว่าทำอะไร เขาบอกว่าจะสร้างถนนราชดำเนินผ่านป่าแดง ซึ่ง รร. นายร้อยตั้งอยู่เสียด้วย เออ รร. นี้คงหนีถนนราชดำเนินไม่พ้น หันเข้าไปดูในเมืองก็มีโรงแรมรัตนโกสินทร์ แต่ว่าสร้างด้วยไม้ไผ่ พวกเราเรียกว่า จผด. ตอนกลางคืนวันเสาร์มี เต้นรำ รำวงเสียอีก สมัยนั้นรำวงเป็นของใหม่กำลังฮิททีเดียว พวกเราหาแฟนได้ก็เป็นชนิดรำวงทั้งนั้น ถ้าท่านเข้าไปในป่าแดงตอนกลางคืนได้ยินเสียงตุ้ม ๆ ละก็ พวกที่รำไม่ใช่ใคร นนร. ทั้งนั้น ยิ่งวันเสาร์ละก็รำกันจนสว่างทีเดียว พอเรียนไปได้สักหน่อย รร. ย้ายอีกแล้วมาอยู่ที่อยุธยา เข้าวัดเลย เพราะทหารไทยกับวัดแยกกันไม่ออก รู้สึกว่าวัดจะเป็นตำบลสำคัญที่ทางทหารไทยชอบเลือกเข้าไปอยู่อาศัย มาอยู่วัดก็รู้สึกคับแคบ เคยเห็นแต่ป่าเขาลำเนาไม้ คราวนี้ไม่มีป่าและเขามีแต่น้ำล้อมรอบ นักเรียนก็กลายเป็นลูกศิษย์วัดและนักประดาน้ำด้วย ตอนเย็นนักเรียนก็งมกุ้ง งมหอย สารพัดที่จะทำทั้งนี้เป็นไปตามสิ่งแวดล้อม ข้าวกลางวันก็ไม่มีให้กินเขาว่างบประมาณไม่มี เลยกินข้าว ๒ มื้ออยู่พักหนึ่ง จะไปโทษใครได้ต้องโทษตัวเราเองที่เกิดและเติบโตมาในตอนบ้านเมืองอยู่ในภาวะสงคราม เรียนที่อยุธยาอยู่เกือบปี รร. ย้ายอีก กลับเข้าที่ตั้งปกติ แต่ต้องมานั่งเรียนในโรงที่มุงด้วยจากเหมือนเพชรบูรณ์ตามหน้าโรงต่าง ๆ ไม่ทราบว่าเพราะเหตุใดย้ายไป ๒ ปี รร. มุงจากเสียแล้ว พอจบเป็นนายทหารรับราชการได้ ๗-๘ ปี ไปสมัครสอบเข้า รร. สธ. ทบ. พอสอบได้เข้า รร. สธ. ทบ. รร. เกิดย้ายอีกแล้วไปอยู่สวนสนจะว่าสงครามก็ไม่ใช่ไหงย้ายอีกแล้ว ตัวผู้เขียนเห็นว่าเห็นจะขอยุติการศึกษาแต่เพียงเท่านี้ ถ้าไปศึกษาในสถาบันชั้นสูงของ ทบ. ไทยต่อไปเห็นจะไม่รอดเรื่อง รร. ย้ายแน่ เพราะดวงศึกษาไม่ค่อยดี เข้า ร.ร. ไหน ร.ร. นั้นย้ายทุกที ร.ร. นายร้อยย้าย ๆ ไปย้ายมาก็มาอยู่ที่เดิม

พูดมาเสียนานเลยพาท่านไปดูได้แค่ชื่อเรื่องว่า ควรจะไปดู ร.ร. นายร้อยเท่านั้น แหล่งที่ควรจะไปดูต่อไปในต่างประเทศก็คือ ร.ร. สธ. ทบ. กันไปดูเขาอำนวยการรบว่าเขาวางแผนอลหม่านแค่ไหน ถ้า ๒ แห่งนี้ดีแล้วก็หมายความว่ากองทัพมีประสิทธิภาพ เพราะ รร. สธ. ทบ. ผลิตนายทหาร

ที่จะไปเป็นแม่ทัพ นายกอง เสนาธิการ เพราะฉะนั้น รร. ทั้ง ๒ แห่งจึงต้องลงทุนมากสักหน่อยเพื่อหวังผลการผลิต ท่านก็จะสงสัยว่า เออ แล้ว รร. เหล่าต่างๆ ไม่มีความสำคัญอย่างนั้นหรือ ผู้เขียนก็ต้องตอบว่า สำคัญซีครับ แต่ความสำคัญนั้นรองลงไป เหมือนกับอวัยวะในร่างกายจะไม่สำคัญทัดเทียมกันไปหมดนั้นไม่ได้ ความสำคัญของ รร. เหล่านั้นเปรียบเสมือนกระดูกสันหลังในร่างกาย ถ้าเทียบยศของกระดูกสันหลังก็คือ ยศ ร.อ. นายทหารชั้น ร.อ. นี้เองที่กองทัพต่างประเทศจะต้องมีมากกว่า ยศ ใด ๆ ทั้งสิ้น มิฉะนั้นแล้วฝรั่งไม่เรียกยศนี้ว่า Captain หรือกัปตัน เพราะยศนี้เปรียบเสมือนโครงร่างของกองทัพจะยุบหรือขยายใช้ยศนี้เป็นหลัก ทำหน้าที่ได้หลายชนิด เช่นเป็น ผบ. ร้อย ผบ. พัน รอง ผบ. พัน ฝอ. ๓ บางทีทำหน้าที่รอง ผบ. กรมก็ได้ นอกจากนั้นภารกิจพิเศษต่าง ๆ เขาก็ใช้นายทหารยศ ร.อ. ไปทำงาน ฉะนั้น รร. เหล่าต่าง ๆ จึงนับว่ามีความสำคัญเป็นอันดับรองลงไป เราจะเห็นว่าลงทุนเสียครั้งเดียวก็ได้ผลผลิตได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องไปเสียงบประมาณอีกนอกจากการเพิ่มพูนประสิทธิภาพตามความต้องการเท่านั้น การเรียนใน รร. สธ. ต่างประเทศนั้นถ้าจะมีการตรวจภูมิประเทศตอนใด เขาก็มีหนังฉายให้ดู มีแผนที่ทรวดทรง มีรายละเอียดเกี่ยวกับภูมิประเทศประกอบรวมทั้งลมฟ้าอากาศฤดูกาลให้ทราบด้วย ไม่ต้องนั่งรถยนต์ไปตรวจหรือขึ้นเครื่องบินไปตรวจให้เมื่อย เพราะไปดูแล้วไม่เห็นได้อะไรขึ้นมา แผนที่ก็ไม่มีมีก็ดูไม่ออกเพราะมันคนละขนาด เห็นแต่ทิวเขาลำเนาไม้ ป่าเขียว ๆ เป็นแถว ๆ ดูไปดูมาหลับ ถ้านั่งรถยนต์ดู แทนที่จะดูภูมิประเทศกลับต้องใช้มือข้างหนึ่งจับท้ายรถอีกมือหนึ่งจับที่นั่ง มิฉะนั้นแล้วรถจะกระแทกกระทั้นตายเลยไม่ได้ดู ถ้าดูเป็นตกรถ สรุปแล้วก็คือ ควรมีอุปกรณ์ให้พร้อม ไม่ใช่เรียนแล้วดูแต่รูปภาพหรือใช้มโนภาพนึกถึง กองทัพสนาม กองพลยานเกราะ กองพลส่งทางอากาศ มันเป็นยังไงออกไปแล้วก็ไม่เคยเห็นสักที ฉะนั้นการเรียนก็เอาแต่พอเป็นแนวทางในการค้นคว้าหาความรู้ก็เพียงพอ มิฉะนั้นจะเข้าตำรา เรียนแล้วไม่ได้ทำ ทำแต่ที่ไม่ได้เรียน ที่เขียนมานี้ก็เพื่ออยากจะเห็นประเทศของเราทัดเทียมเขาบ้าง อย่างน้อย ๕๐% ก็ยังดี ที่กล่าวมานี้ไม่ใช่ติเสียเรื่อย เมื่อเรียนของเขาแล้วก็ควรเรียนของเราเปรียบเทียบกันด้วย ของเราก็มีดี ๆ แต่ไม่ได้ค้นคว้าขึ้นมาศึกษาพิจารณากัน มีนายทหารประวัติศาสตร์ไปร่วมรบในสงคราม แต่ไม่ได้ศึกษาหรือทำประวัติการรบกลับไปทำปฏิทินประวัติศาสตร์ เลยไม่ได้บทเรียนจากการรบ ผู้บังคับบัญชาก็ไม่รู้ข้อเท็จจริง จะพาท่านไปเฟงฉาน – วัมเปาเสียทีเพราะรำพึงมานานแล้ว

รร. นายร้อยทหารบกจีนชาติ

เฟงฉาน (ไทเป)

ท่านคงพอจะเดาเรื่องได้ว่า รร. นายร้อยจีนชาตินั้นอยู่ที่ตำบลเฟงฉาน ถ้าท่านจะเดินทางไปดูกิจการที่ รร. นายร้อยแห่งนี้ท่านจะต้องขึ้นเครื่องบินจากกรุงไทเปไปลงที่เกาซุง แล้วออกเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ ๓๐-๔๐ นาทีก็จะถึง

ประวัติความเป็นมาของ รร. นี้

รร. นายร้อยทหารบกจีนชาตินี้ ดร. ซุนยัดเซนได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๔๖๗ (หลัง รร. นายร้อยทหารบกไทย) ตั้งอยู่บนเกาะเล็ก ๆ แห่งหนึ่งชื่อ เกาะวัมเปา ซึ่งอยู่ใกล้ ๆ เมืองกวางตุ้ง ด้วยเหตุนี้เอง รร. นายร้อยแห่งนี้จึงรู้จักกันในนามของ รร. นายร้อยวัมเปา ผู้บัญชาการคนแรกก็คือ นายพลเจียงไคเช็ค หรือประธานาธิบดีในปัจจุบันนี้ เมื่อมีผู้สำเร็จจากสถาบันแห่งนี้มีจำนวนมาก นายพลเจียงไคเช็ค ก็ได้คิดปรับปรุงกองทัพบกจีนขึ้นใหม่ โดยอาศัยผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก รร. นายร้อยแห่งนี้เป็นพลังในการดำเนินงาน ความมุ่งหมายของการปรับปรุงกองทัพบกนี้ก็เพื่อที่จะรวบรวมประเทศจีนให้เป็นปึกแผ่นและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฉะนั้นเพื่อให้เป็นไปตามแผน นายพลเจียงไคเช็คก็ส่งทหารขึ้นปฏิบัติการทางภาคเหนือและภาคตะวันออก ในที่สุดก็ประสบความสำเร็จในการรวบรวมประเทศจีนให้เป็นปึกแผ่น ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ญี่ปุ่นเริ่มรุกรานประเทศจีน รร. นายร้อยแห่งนี้จึงย้ายไปตั้งที่กรุงนานกิง ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ญี่ปุ่นรุกรานประเทศจีนอีก โรงเรียนนายร้อยแห่งนี้จึงย้ายอีกเป็นครั้งที่ ๒ ไปตั้งอยู่ที่เมืองเชงตู และได้มีการจัดตั้งโรงเรียนประจำเหล่าขึ้นรวมทั้งสิ้น ๙ โรงเรียน เพื่อฝึกสอนนายทหารประจำการซึ่งมีจำนวนนับเป็นพัน ๆ คน ต่อมาคอมมิวนิสต์รุกรานรัฐบาลเจียงไคเช็ค รร. นายร้อยจึงต้องสละที่อยู่ในแผ่นดินใหญ่มาอยู่ที่เกาะไต้หวันที่เฟงฉาน ในปัจจุบันนี้ และต่อมาในปี ๒๔๙๖ ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรการศึกษาใหม่ให้เข้ากับมาตรฐานสากล ทาง รร. นายร้อยทหารบกจีนชาติจึงได้นำหลักสูตรของ รร. นายร้อยเวสต์ปอยต์มาใช้จนกระทั่งทุกวันนี้ นักเรียนนายร้อยขณะนี้จึงมีหลักสูตรการศึกษาแบบมหาวิทยาลัย ๔ ปี เพิ่มขึ้นจากการศึกษาวิชาทหารโดยเฉพาะ

เมื่อ ไปดูแล้วก็ควรจะคิดพิจารณาไปด้วยเพราะเหตุใดกองทัพในต่างประเทศในสมัยนี้จึงให้นักเรียนนายร้อยของเขาเรียนวิชาวิศวกรรมศาสตร์ควบคู่ไปกับวิชาทหารด้วย แม้แต่ใน รร. นาย

ร้อย SANDHURST ของอังกฤษก็เช่นกัน ผู้ใดศึกษาดีก็ไปเรียนต่อทำปริญญาตรีหรือโทต่อไป ไม่ใช่เรียน ๒ ปี อย่างที่เข้าใจกัน รร. ที่ไปเรียนต่อนี้ก็คือ วิทยาลัยวิทยาศาสตร์ทหารบก (ROYAL MILITARY COLLEGE OF SCIENCE) ซึ่งมีหลักสูตรหลายชนิด เช่น หลักสูตรชั้นปริญญาทางวิศวกรรมหลักสูตรนายทหารเทคนิค หลักสูตรอาวุธนำวิถีและนิวเคลียร์เป็นต้น สาเหตุที่ทหารต้องเรียนวิชาวิทยาศาสตร์หรือวิศกรรมศาสตร์ก็เนื่องมาจากสงครามนั่นเอง ซึ่งกองทัพไทยเคยมีหลักสูตรนายทหารวิทยาศาสตร์มาครั้งหนึ่ง แต่ไม่ทราบว่าวิทยาศาสตร์แขนงใดหรือหนักไปในทางทำแก๊สพิษหรือป้องกันแก๊สพิษ การที่กองทัพไทยเคยเปิดหลักสูตรดังกล่าวแล้ว ก็สันนิษฐานได้ว่ามีแนวความคิดในทางวิทยาการสมัยใหม่มาแล้วครั้งหนึ่ง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่ามิได้ก้าวหน้าไปเท่าที่คิด คงเปิดได้ไม่กี่รุ่นแล้วก็เลิกราไป แต่ยังคงมีอยู่ก็เฉพาะความทรงจำเท่านั้น

เราและท่านได้ตระหนักเป็นอย่างดีแล้วว่าสงครามนั้นไม่สามารหลีกเลี่ยงได้ และมีวิทยาศาสตร์หลายกิ่งที่เกี่ยวข้องกับการสงคราม และวิทยาศาสตร์ยุคใหม่นี้เองได้เปลี่ยนสภาพของสงครามไปอย่างสิ้นเชิง และก็กำลังเปลี่ยนโฉมหน้าไปเรื่อย ๆ ฉะนั้นเมื่อใช้วิทยาศาสตร์ประยุกต์เข้ากับการสงครามก็จะทำให้สงครามตามแบบเป็นสิ่งที่ล้าสมัย ฉะนั้นสงครามปรมาณู สงครามจรวด สงครามชีวรังสี สงครามจากอวกาศ ได้ปรากฏขึ้นมาลาง ๆ แล้ว เรายังไม่ทราบว่าสงครามที่จะเกิดขึ้นใหม่นั้นจะเป็นไปเช่นใด สงครามกองโจรหรือสงครามในเวียดนามทุกวันนี้ก็ได้ใช้วิทยาศาสตร์ประยุกต์รวมกันกับวิชาจิตวิทยาประยุกต์เข้าด้วยกัน ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าทุกสงครามจำต้องใช้วิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีควบคู่กันไป ถ้าอ่านในประวัติศาสตร์ของสหรัฐ ฯ จะเห็นได้ว่าสหรัฐ ฯ ไม่เคยยกย่องนักวิทยาศาสตร์หรือนักประดิษฐ์คิดค้นแต่อย่างใดเลย มาเห็นความสำคัญก็ในตอนสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้เอง ถึงแม้สหรัฐฯ จะได้ก่อตั้งวิทยาลัยวิทยาศาสตร์แห่งชาติขึ้นโดยประธานาธิบดีอับราฮัม ลินคอล์นในระหว่างสงครามกลางเมือง และต่อมาในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๑ ประธานาธิบดีวูดโรว์ วิลสัน ได้ก่อตั้งสถาบันวิจัยแห่งชาติขึ้น แต่ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่๒ นี่เองประธานาธิบดีรูสเวล ได้ยอมรับนักวิทยาศาสตร์เข้าร่วมงานในสงคราม ในการสู้รบในสงครามโลกครั้งที่ ๑ ในระยะเริ่มแรกก็คงใช้อาวุธที่มีอยู่เข้าต่อสู้กัน แต่ในภายหลังตอนท้ายสงครามก็ได้มีการพัฒนาอาวุธที่ใช้กันโดยมีอำนาจทำลายอย่างกว้างขวาง แต่ถึงกระนั้นก็ดีก็ยังมีนักการทหารหลายท่านได้มีความเห็นว่าสงครามได้ทำการสู้รบแบบนี้ ถ้าจะมีสงครามอีกก็คงจะสู้กันแบบนี้อีก เมื่อได้ยินคำพูดนี้เข้าก็รู้สึก

ว่านักการทหารเช่นที่กล่าวมาแล้วนั้นมิได้มีความคิดก้าวหน้าแต่อย่างใด เคยเป็นมาอย่างไรก็คงจะให้เป็นเช่นนั้นไม่มีการปรับปรุงหรือพัฒนาแต่อย่างใดและนักการทหารที่กล่าวแล้วนี้ปรากฏว่าบางคนอยู่ในตำแหน่งหน้าที่สูงๆ แต่ก็นับว่าเป็นคราวเคราะห์ดีของมนุษย์โลก ที่ฮิตเลอร์ได้กำจัดนักวิทยาศาสตร์ นักประดิษฐ์ ฯลฯ ที่มีความเห็นขัดแย้งกับตนในเรื่องเชื้อชาติและทางการเมืองเสีย โดยเข้าควบคุมเสียเองจึงทำให้การค้นคิดในทางวิทยาศาสตร์ของเยอรมันเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ เพราะไม่ให้เสรีภาพแต่อย่างใด มิฉะนั้นแล้วชาวโลกจะต้องประสบเคราะห์กรรมยิ่งกว่าที่เป็นมาแล้วในสงครามโลกครั้งที่ ๒ โดยเฉพาะ วีหนึ่ง วีสอง

ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นอาจเป็นคำตอบหนึ่งที่ว่าทำไม นนร. จึงต้องเรียนวิทยาศาสตร์หรือที่จริงวิชาวิศวกรรมศาสตร์ควบคู่กันไปด้วย แม้แต่ในปัจจุบันนี้จะเห็นได้ว่าการส่งมนุษย์ขึ้นดวงจันทร์เมื่อเร็ว ๆ นี้ นักบินอวกาศที่ขับนี้ได้รับปริญญาถึงปริญญาเอก บางคนก็ปริญญาโท การที่บุคคลบางคนกล่าวว่าการเป็นทหารนั้นไม่เห็นจำเป็นจะต้องไปเรียน ๓-๔ ปี เป็นการเสียเวลานานไม่ได้ประโยชน์อะไร สำเร็จออกมาฝึกทหารก็ไม่ค่อยจะคล่องแคล่ว ไม่เหมือนกับสมัยก่อนออกมาฝึกได้เลย การที่พูดเช่นนั้นเป็นการพูดที่ต่างกรรม ต่างวาระ ต่างศตวรรษ ต่างสงคราม การทำเช่นนั้นเป็นการแก้ปัญหาแรกในเมื่อ ผบ. หมวด ขาดแคลนเท่านั้น แต่ในห้วงระยะเวลาที่รับราชการเมื่อไปสู่ระดับขั้นสูงแล้วจะรู้สึกว่าจะไปไม่ทันกับโลกในปัจจุบันนี้เสียแล้ว ไม่สามารถเพราะอะไรก็เพราะสมัยนั้นความเจริญในเรื่องการพัฒนาอาวุธยังไม่มี โดยเฉพาะประเทศเราก็มีน้อย ไม่เหมือนสมัยนี้เป็นสมัยที่ได้รับความช่วยเหลือเลยไม่ได้พัฒนาเลย สมัยก่อนมีแต่ปืนเล็กยาว ปืนกลหนักเบา อาวุธไม่มากมายเหมือนสมัยนี้ ส่วนสมัยนี้ ผบ. มว. ต้องรับผิดชอบอาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องมือสื่อสารและยานยนต์ เมื่อมีเครื่องรบมากผู้หมวดคนเดียวดูแลไม่ไหว ฉะนั้นการจัดกำลังทหารในสมัยนี้ จึงต้องมีนายสิบที่ชำนาญเฉพาะหน้าที่ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของผู้หมวด ผู้หมวดก็รับหน้าที่ในเรื่องการฝึกทางยุทธวิธีและการปกครอง ฉะนั้นอย่าไปว่าสมัยนั้นดี สมัยนี้ไม่ดี อ้ายที่ว่าไม่ดีต้องมีสาเหตุแล้วก็ควรวิจัยออกมาด้วยว่าไม่ดีเพราะอะไร ประเทศไทยเรามีของดี ๆ ตั้งเยอะแยะแต่ไม่ดำรงไว้เพราะชอบของใหม่ ๆ ชอบทำตามฝรั่ง ถ้าทำไม่ไหวก็ทิ้งเลย ถ้าเราค่อยพิจารณาของเก่าโดยการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น ให้เหมาะสมกับกาลสมัยก็จะเหมาะสม ไม่ใช่รื้อทิ้งทั้งดุ้น ที่สำคัญก็คืออย่าไป Copy right มาเสียทั้งดุ้น เพราะบางอย่างไม่เหมาะสมกับคนไทย เราเป็นคนไทยหรือทหาร

ไทยซึ่งมีร่างกายเล็กหรือตัวเล็ก ถ้าเอาเสื้ออเมริกันขนาดเดียวกันมาใส่ บางทีแขนขามันยาวใส่ไม่ได้ เอาหมวกเหล็กมาใส่หัว ดูแล้วตัวเตี้ยนิดเดียว เอาเสื้อฝนมาใส่ก็ยาวลากดิน ฉะนั้นเราก็ควรจะดัดแปลงให้เหมาะสมกับขนาดของคนไทย มันยาวนักก็ตัดออกให้พอดี เครื่องแบบก็เหมือนกันสมัยก่อนใส่กระดุมหมด มีเท่าไหร่ใส่หมดทั้งๆ ที่เป็นประเทศร้อนเสื้อต้องแนบตัวรัดตึงเปรี๊ยะ ดูทะมัดทะแมงก็เพราะการรบในสมัยก่อนใช้ม้าใช้อาวุธพันแทง ไปแต่งตัวรุ่มร่ามถูกแทงตายหลังจากที่ต่อสู้กันไม่ถึงยก พอมาถึงสมัยยานยนต์ทหารมัวจะไปพันแข้งได้อย่างไร จะก้าวขึ้นรถทีก็ยากเย็น จะนุ่งกางเกงขี่ม้าขึ้นรถพอก้าวเท่านั้นตะเข็บแตกเสียแล้วก็เลยเปลี่ยนเป็นชุดหลวม ๆ เพื่อจะได้ก้าวขึ้นรถลงรถได้สะดวก ถ้ามาพิจารณากันแล้วยังมีอีกมากมายที่การแต่งกายของทหารจะต้องวิวัฒนาการตามลักษณะของอาวุธและเครื่องมือเครื่องใช้ ดูนักบินอวกาศซิครับ รุ่มร่ามพิลึก

ขอพาท่านไปดูกิจการโรงเรียนนายร้อยอีกต่อไป ซึ่งทาง รร. เขามาบรรยายเกี่ยวกับภารกิจและหน้าที่ของ รร. ต่อไป

ภารกิจและความมุ่งหมาย

โรงเรียนนายร้อยแห่งนี้ มีภารกิจฝึกสอนนักเรียนนายร้อยให้เป็นนายทหารที่มีคุณภาพและมีความสามารถที่ดีในอนาคต ซึ่งนักเรียนนายร้อยพวกนี้จะเป็นผู้ที่เสียสละเลือดเนื้อรับใช้ประเทศชาติสืบไป ด้วยเหตุนี้ทางโรงเรียนจึงมีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

๑. เพื่อปลูกฝังอุปนิสัยใจคอที่ดีให้กับนักเรียน พูดง่าย ๆ ก็คือให้เป็นสุภาพบุรุษนั่นเอง
๒. เพื่อปลูกฝังความเป็นผู้นำให้กับนักเรียน
๓. ให้นักเรียนได้รับการศึกษา ในวิชาศิลปศาสตร์ และวิทยาศาสตร์อย่างกว้างขวางเช่นเดียวกับมหาวิทยาลัย
๔. ให้นักเรียนมีความรู้กว้างขวางเกี่ยวกับการฝึกทหารขั้นต้น เกี่ยวกับยุทธวิธีและเทคนิคของการสงครามแบบสมัยใหม่
๕. ให้นักเรียนมีความแข็งแกร่งทั้งในทางร่างกายและจิตใจ

สรุปความมุ่งหมายที่กล่าวมาแล้วก็คือ นักเรียนนายร้อยจะต้องประกอบด้วย คือ เป็นสุภาพบุรุษ มีร่างกายแข็งแรง มีความเป็นผู้นำ และมีความรู้กว้างขวางทั้งวิชาการและวิชาทหารพอที่จะพูดจะคุยกับบุคคลพลเรือนทั่วไปได้ เพราะสมัยนี้ต่างคนต่างก็มีปริญญากันทั้งนั้น ถ้าในที่ประชุมประ-

กอบด้วยบุคคลพลเรือนที่มีปริญญาและทหารเข้าประชุมด้วยแต่ไม่มีปริญญาเลย ท่านจะเอาอะไรไปพูดกับเขาหรือเอาประสพการณ์ของท่านเองไปพูดอย่างนั้นหรือ

การจัดหน่วย

รร. นายร้อยจีนคณะชาติได้มีการจัด ดังนี้

๑. ฝ่ายอำนวยการ สธ. ๑ สธ. ๒ สธ. ๓ สธ. ๔ สปธ.
และแผนกการสงครามทางการเมือง

๒. ผู้อำนวยการศึกษา มีแผนกต่างๆ ขึ้นอยู่ในบังคับบัญชา เช่น แผนกสังคมศาสตร์ แผนกภาษา แผนกคณิตศาสตร์ พิสิคส์–เคมี แผนที่ทหาร วิศวกรรมช่างกล ไฟฟ้า วิศวกรรมทางทหาร

๓. กรมนักเรียนนายร้อย มี ๒ กองพันทหาร แต่ละกองพัน มี ๕ กองร้อย

๔. กองพันลูกมือ ๑ กองพัน

ทั้ง ๔ หน่วยนี้ ขึ้นตรงต่อกองบัญชาการ รร. นายร้อย ซึ่งมีผู้บัญชาการโรงเรียนเป็นผู้บังคับบัญชา

หน้าที่มีดังนี้

ผู้อำนวยการศึกษา	มีหน้าที่รับผิดชอบในการสอนวิชาสามัญในระยะเวลา ๔ ปีของการศึกษาระดับขั้นมหาวิทยาลัย
ผู้บังคับการกรม นนร.	มีหน้าที่รับผิดชอบในการฝึกสอนวิชาทหาร และการรักษาระเบียบวินัยของนักเรียน และการสนับสนุนในด้านธุรการให้กับนนร.
ผบ. กองลูกมือ	มีหน่วยขึ้นบังคับบัญชาคือ รร. เตรียม และกองพันลูกมือ ๑ กองพัน ซึ่งประกอบด้วยทหารทุกเหล่า เพื่อแสดงให้ นนร. ได้ดูของจริงหรือฝึกการปฏิบัติ

การรับสมัครเข้าเป็นนักเรียน

๑. ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก รร. มัธยมตอนกลาง (มศ. ๓) และได้รับการคัดเลือกเข้าศึกษาแล้วไม่ต้องสอบแข่งขัน แต่ทางกระทรวงกลาโหมและศึกษาธิการจังหวัด หน่วยแนะนำเยาวชนจะจัดตั้งคณะกรรมการคัดเลือกขึ้นคณะหนึ่งดำเนินการคัดเลือกผู้สมัครที่อุปนิสัยดี, ร่างกายแข็งแรง และมีประวัติการศึกษาดี และต้องผ่านการสัมภาษณ์จากคณะกรรมการด้วย ผู้สมัครที่ผ่านการสัมภาษณ์จะได้รับคัดเลือกเข้า รร. ทหารตามเหล่าทัพที่ตนสมัคร ซึ่งจะเริ่มเปิดการศึกษาประมาณต้น ก.ค.

๒. ผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก รร. มัธยมตอนกลางทั่ว ๆ ไปเมื่อจะเข้าศึกษาต้องผ่านการสอบคัดเลือก โดยทางกระทรวงกระโหมจะเป็นผู้ดำเนินการสอบคัดเลือกเข้า รร. ทหารตามเหล่าทัพมักจะกระทำในตอนต้นเดือน ก.ค. เริ่มการศึกษาประมาณ ๑ ก.ย. ถ้าต้องการนักเรียนมากทาง รร. ก็อาจเปิดการสอบขึ้นต่างหากอีกก็ได้

๓. ผู้สำเร็จจาก รร. เตรียมทหารหรือไม่สำเร็จก็ตาม ถ้าผ่านการสอบคัดเลือกก็สามารถเข้าเป็น นนร. ได้เช่นกัน

หลังจากนั้นทาง รร. ก็พาไปชมสถานที่

การพัฒนาความรู้ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก รร. นี้

เมื่อ นักเรียนจบการศึกษาหลักสูตร ๔ ปีแล้ว จะได้รับปริญญาตรีทางวิทยาศาสตร์และได้รับยศเป็น ร.ต. แห่งกองทัพบกจีนชาติ ต่อจากนั้นนายทหารแต่ละคนก็มีโอกาสที่จะเข้าศึกษาต่อ

ใน รร. ประจำต่าง ๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศ สำหรับนอกประเทศก็คือสหรัฐอเมริกา ในเรื่องที่เกี่ยวกับทางยุทธวิธีและเทคนิคทางทหาร นอกจากนั้นประมาณ ๒๐% ของผู้ที่สำเร็จการศึกษาจะได้รับการคัดเลือกโดยวิธีการสอบแข่งขันเพื่อไปศึกษาต่อ ณ ต่างประเทศ หรือในประเทศอีกในหลักสูตรขั้นปริญญาโท เมื่อได้ปริญญาโทมาแล้วจะต้องกลับมาเป็นครูบาอาจารย์ สอนที่ รร. นายร้อยแห่งนี้ หรือมิฉะนั้นก็ไปประจำอยู่กับหน่วยค้นคว้าและวิจัยของทางราชการทหาร (คือบรรจุคนให้เหมาะกับงานและเหมาะกับความรู้ที่ไปศึกษามา) สรุปแล้วจะเห็นได้ว่าผู้ที่สำเร็จการศึกษาจาก รร. นายร้อยแห่งนี้จะกอปรไปด้วยคือ เป็นผู้ที่มีอุปนิสัยใจคอดี มีความรู้ความคิดดี ได้รับการฝึกให้เป็นผู้นำที่ดี สามารถที่จะดำรงวิถีทางแห่งชีวิตตามแนวทางรับราชการต่อไปได้

เมื่อได้ฟังเขา Brief ตอนนี้ จะเห็นได้ว่า แนวทางในการรับราชการได้กำหนดไว้แน่นอน และมีการส่งเสริมความรู้เพื่อกลับมาเป็นครูบาอาจารย์ทดแทนกัน กองทัพจีนชาติจัดแบ่งนายทหารออกเป็น ๓ พวกคือ

๑. พวกที่ใช้ความรู้ ในการเป็นครูบาอาจารย์

๒. พวกที่สอง คือพวกที่ใช้ความรู้ในทางวิจัย

๓. พวกที่อยู่ตามหน่วยทหาร

แล้วก็มีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน

ฉะนั้นในการศึกษาทำปริญญาโทเพื่อมาพัฒนาการด้านการศึกษาเขาส่งไปศึกษาตั้งแต่เมื่อจบการศึกษาใหม่ ๆ ไม่ใช่ไปเรียนกันเมื่อแก่แล้ว ฉะนั้นจะต้องวางแนวทางในด้านการพัฒนากำลังพลเสียก่อน ถ้าไปเรียนด้านนี้แล้วเราจะมีการส่งเสริมอย่างใดบ้าง ถ้าให้เรียนอย่างนั้นจะส่งเสริมอย่างไรบ้าง ไม่ใช่เรียนแล้วมั่วไปหมดอย่างชนิดที่ว่า คนเรียนไม่ได้สอนคนสอนไม่ได้เรียนเพราะทุกคนที่ผ่านมาจาก รร. นายร้อยแล้วมิใช่ว่าจะเป็นผู้นำที่ดีไปเสียทุกคนก็หาไม่ บางคนชอบค้นคว้าทำตำรับตำรา บางคนเหมาะสำหรับเป็นครู บางคนเหมาะสำหรับเป็นนายทหาร ฝสธ. บางคนเหมาะสำหรับเป็นผู้บังคับหน่วย บางคนไม่เหมาะที่จะให้เป็นนายทหารต่อไปได้คือไม่เอาไหนเลย

การจัดระบบของนักเรียน

๑. **ระบบธำรงเกียรติ** กล่าวคือ นักเรียนนายร้อยต้องไม่พูดโกหกหรือขโมย (ระบบนี้น่าคิดสำหรับคนไทยคือเรื่องไม่โกหก กล่าวคือ คนไทยชอบพูด คำว่า เปล่าครับ เป็นนิจสิน

ไปไหนมา เปล่าครับ หน้าตาเฉย ฉะนั้นการคัดเลือกบุคคลมาเป็นทหารจะต้องมีระบบการคัดเลือกที่ทำอย่างไรจึงจะให้โกหกน้อยที่สุด การที่จะไม่ให้พูดโกหกเพียง ๔ ปี นั้นเป็นไม่ได้ เพราะฉะนั้นก็มีวิธีเดียวที่จะแก้ไขคือต้องให้พูดความจริง) ระบบนี้ต้องการความร่วมมือ ทั้งในจิตใจและการกระทำของนักเรียนในโรงเรียนแต่ละคน เพื่อให้บังเกิดผล ทาง รร. จึงตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งคอยแนะนำและควบคุมความประพฤติของนักเรียน คณะกรรมการนี้ดำเนินงานโดยคัดนักเรียนแต่ละกองร้อยเข้าร่วมเป็นกรรมการแต่อย่างไรก็ดีการธำรงเกียรติอันสูงส่งนี้ขึ้นอยู่กับนักเรียนแต่ละคน ฉะนั้นเมื่อกระทำผิดนักเรียนแต่ละคนต้องรายงานตัวเองหรือรายงานเพื่อนด้วยกัน ถ้าหากกระทำผิดฐานฝ่าฝืนต่อระบบธำรงเกียรตินี้ และมาตรการอันสุดท้ายที่เด็ดขาดก็คือ ถ้ากระทำผิดด้วยความจงใจแล้ว จะต้องไล่ออกจาก รร. ทันที

๒. **ระบบนักเรียนใหม่** นักเรียนใหม่ต้องทำตนให้เป็นผู้ที่เคร่งครัดต่อวินัยตลอดจนการฝึกบุคคลเบื้องต้น การเชื่อฟัง การประพฤติและปฏิบัติตามและอื่น ๆ ซึ่งได้กล่าวไว้ในสมุดคู่มือของนักเรียนนายร้อย นักเรียนชั้นสูงมีหน้าที่รับผิดชอบให้คำแนะนำสั่งสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติตนแก่นักเรียนใหม่ เพื่อจะได้เกิดความชำนิชำนาญในการฝึก เช่นเดียวกับความสามารถที่สูงส่งในการเรียน

๓. **ระบบนิสัย** ระบบนี้ช่วยทำให้เกิดการวิวัฒนาการที่ดีที่สุดในความสามารถเป็นผู้นำ ระบบนี้เป็นระบบที่ประเมินคุณค่าในการเป็นผู้นำของนักเรียนแต่ละคน การจัดระดับของนักเรียนแต่ละคน การจัดระดับของนักเรียนนั้นให้เป็นคะแนนรวมกันทั้งสี่ปี แล้วนำมารวมคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ว่ามีความก้าวหน้าแต่ละปีอย่างไรบ้าง การจัดระดับนักเรียนนี้ใช้เป็นรากฐานในการเลือกตั้ง นักเรียนผู้บังคับบัญชาด้วย

๔. **ระบบคะแนนความประพฤติ** นักเรียนคนใดที่กระทำผิดระเบียบวินัยจะถูกนำชื่อไปติดประกาศไว้ตามทางสาธารณะ นักเรียนผู้นั้นจะต้องเซ็นชื่อรับรองว่าตัวทำผิด อย่างไรก็ตามนักเรียนอาจไปรายงานกับผู้บังคับบัญชาของตนก็ได้ว่าตนไม่ได้กระทำผิดตามที่กล่าวหา การฝ่าฝืนต่อระเบียบวินัยจะทำให้ต้องเสียคะแนนความประพฤติ ถ้านักเรียนคนใดถูกตัดแต้มมากเกินกว่าที่กำหนดไว้จะต้องถูกลงโทษทางวินัยถ้าอยู่ในระหว่างเทอมการศึกษาใดถูกตัดคะแนนเกินกว่าที่กำหนดไว้ จะถูกไล่ออกจาก รร. ในฐานที่เป็นบุคคลที่ไม่เหมาะสมที่จะเป็นนักเรียนต่อไป

๕. ระบบนักเรียนผู้บังคับบัญชา ระบบนี้มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้นำที่ดีคนหนึ่ง เพิ่มพูนความชำนาญในหน้าที่และในขณะเดียวกันก็ปลูกฝังความสำนึกในการรับผิดชอบในหน้าที่และการเชื่อฟังการบังคับบัญชา ฉะนั้นในการปกครองบังคับบัญชา นักเรียนชั้นสูงจะได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับบัญชา เป็นฝ่ายอำนวยการ และเป็นนักเรียนนายทหารที่ทำหน้าที่นายสิบ นักเรียนเหล่านี้ทำหน้าที่ภายใต้ความกำกับดูแลของนายทหารยุทธการของ รร.

ความมุ่งหมายอันนี้ก็คือให้ นนร. ทุกคน ทำหน้าที่ผัดเปลี่ยนหมุนเวียนกัน ตามตำแหน่งหน้าที่ ๆ มีอยู่ในกองร้อยหรือกองพัน เป็นการเรียนไปด้วยในตัว ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าคล้ายคลึงกับ รร. นายร้อยของสหรัฐ เมื่อเป็นดังนี้นักเรียนผู้บังคับบัญชาจึงมีบั้งอย่างนายสิบเช่น สิบตรี สิบโท มีข้างเดียวมองเห็นไม่ชัดเลยใส่เสียตั้ง ๒ ข้าง รร. นายร้อยเราก็เคยมีแต่เลิกเสีย ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าของเก่ายังทันสมัย แม้ว่าจะเป็นยุคจรวดก็ตาม

เมื่อดูกิจการของ รร. นายร้อยจีนชาติสิ้นสุดลงแล้วก็เป็นเวลาเที่ยงพอดี ผู้บัญชาการ รร. ก็เชิญรับประทานอาหาร เสพย์สุราฮะกึนกันตามธรรมเนียมจีน อาหารร้อน ๆ ออกมาจากกะทะในโรงครัวของโรงเรียน สุราน้ำใสเหมือนตาตั๊กกะแตน ทุกสิ่งทุกอย่างทำในไทเปทั้งนั้น ไม่มีบุหรี่ฝรั่งเหล้าฝรั่งอย่างที่เรา ๆ เคยเลี้ยงรับรองกัน ไม่ต้องมีการสอนว่าต้องนิยมจีน อย่างที่เราคนไทยต้องสอนกันอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ ขณะที่กินอาหารก็ต้องเชิญชวนคนนี้ดื่มทีคนนั้นดื่มที ตามธรรมเนียมทหารจีนพร้อมกับพูดว่า "แคมเป้" แปลว่า "หมดแก้ว" ผู้เขียนถูกชวนเชิญแคมเป้สัก ๒–๓ ครั้ง ก็ชักจะตาเหล่เสียแล้ว เพราะเหล้าจีนนั้นท่านทั้งหลายที่เป็นคอสุราก็อาจทราบได้ว่าร้อนแรงแค่ไหน เพื่อมิให้เสียทีเจ๊กเพราะจะเห็นว่า รำทวนไม่ทัน ๒ ยกตกม้าตาย เลยต้องรีบกินกับเข้าไปมาก ๆ เพื่อให้หนักท้องเข้าไว้ พอกินกันไปหน้าชักตึงและคุ้นเคยกันมากแล้ว ก็มีคำถาม ๆ ว่า "นักเรียนนาย-ร้อยไทยเรียนกันกี่ปี" ผมจะตอบว่า ๔ ปี ก็จะเป็นการหลอกลวง อันไม่ใช่วิสัยของผู้ที่เป็นนายทหารด้วยกันแล้ว จะตอบไปตรง ๆ ก็ยังไม่แน่แก่ใจว่า รร. นายร้อยของเราเอาหลักสูตรของ รร. นายร้อยเวสต์ปอยต์มาใช้ แต่ทำไมคนของเราต้องเรียนถึง ๕ ปี คนของเราโง่ไปงั้นหรือ (หรือว่าต้องเรียนนาน ๆ จึงจะได้ พ.ค.ว. มาก) ผมก็เลยตอบตัดปัญหาไม่ให้ถาม โดยตอบไปว่า เรียน ๕ ปี ๔ ปีแรกเรียนเช่นเดียวกัน west point แต่ปีสุดท้ายหาความชำนาญ ก็เลยเงียบไป แต่ พ.ท. ที่นั่งข้าง ๆ ผมก็ถามอีกว่า มี รร. เตรียมหรือเปล่า ผมก็ตอบว่ามี รวมทั้งเตรียมด้วยก็เรียนกัน ๗ ปี ถ้าตก

อาจถึง ๑๐ ปี (เพราะรุ่นเดียวกันผมเรียน ๙ ปีก็มี) ถ้างั้นสำเร็จออกมามิแก่ไปรึ สำหรับอายุผู้บังคับหมวด ผมก็บอกว่าไม่แก่ดอก การแก่หรือไม่แก่อยู่ที่ใจต่างหาก จริงหรือไม่ลองพิจารณาดูก็แล้วกัน เมื่อพูดมาถึงเรื่องนี้ก็เป็นที่ถูกอกถูกใจเฒ่าชะแลแก่ชราที่เป็นนายทหารเจ๊กและไทย เลยพากันคุยไปใหญ่ถึงเรื่องความแก่และไม่แก่ ตามสภาพอายุขัยแห่งตนจนเป็นที่สนุกสนานครึกครื้น ชักจะชวนไปเปโถ่วอีกแล้ว ลืมเรื่องนักเรียนนายร้อยไปเสียแล้ว

จากการไปดูงานหรือกิจการของ รร. นายร้อยจีนชาติและชาติอื่น ๆ มาแล้วก็พอจะสรุปได้ว่า

๑. รร. นายร้อยทหารบกแทบทุกประเทศ มักจะมีสถานที่กว้างขวางเป็นสัดส่วน เพื่อแสดงถึงสมรรถภาพของกองทัพ และมีสถาบันการศึกษาอันเป็นที่เชิดหน้าชูตา ทั้งด้านอาคาเดมิคและวิชาทหารควบคู่กันไป คนต่างชาติหรือทหารต่างชาติที่จะมาดูมาชมกิจการทหาร ประการแรกจะขอดูที่แหล่งนี้ก่อน ขณะนี้ รร. นายร้อยของทุกชาติส่วนมากมีหลักสูตรการศึกษา ๔ ปี เช่น ของฝรั่งมังค่า พม่า จีน โดยใช้หลักสูตรมาตรฐาน ส่วนของไทยเรานั้น ประเดี๋ยวยาวประเดี๋ยวสั้น ตามอัธยาศัย ไม่มีอะไรเป็นมาตรฐาน จบจากสถาบันแห่งเดียวกัน เรียนก็ไม่ค่อยจะเท่ากัน พ.ค.ว. ก็ไม่เท่ากัน ดูแล้วอุตลุดดีแท้ อันการที่จะให้ศึกษา ๔ ปี หรือ ๕ ปีนั้น ขึ้นอยู่กับความมุ่งหมายว่าจะให้เขาเป็นอะไร ออกมาทำอะไร แล้วจึงใส่ระยะเวลาเข้าไป

๒. การรักษาประวัติหรือประเพณีของ รร. นายร้อย โดยเฉพาะเรื่องการแต่งกาย เคยแต่งอย่างไรก็มักจะให้คงรูปให้แต่งเช่นนั้น โดยเฉพาะชุดเต็มยศ มักจะใช้แต่งในเวลาสวนสนามหรือในงานพิธีที่สำคัญ ๆ จะเห็นได้จากการแต่งกายของนักเรียนนายร้อยเวสต์ปอยต์ หรือนักเรียนนายร้อยแซงซีร์ แต่ รร. นายร้อย จปร. แห่ง ทบ. ไทย ยังคงเหลือเฉพาะอินทรธนูสีแดงเท่านั้นที่ยังคงไว้เพื่อรักษาประวัติในการแต่งกาย

๓. ในโรงเรียนนายร้อยจะต้องมีการเรียนภาษาหลักและภาษารอง ยิ่งเราเป็นประเทศเล็กยิ่งมีความจำเป็นที่ต้องการเรียนภาษามากขึ้น เพราะต่างประเทศเขามักจะมีนักเขียนบทความเขียนเป็นเรื่อง เขียนตำรา ฯลฯ ถ้าอ่านออกก็จะเป็นทางค้นคว้าหาความรู้ได้กว้างขวางทั้งวิชาทหารและวิชาอื่น ๆ ประเทศเราไม่ค่อยจะมีผู้เขียนตำหรับตำรามีแต่เขียนไม่ค่อยเป็นเรื่องเป็นราวเสียมาก อย่างที่ข้าพเจ้าเขียนนี้ การเรียนภาษาต้องให้มีการเลือกเรียน *ไม่ใช่บังคับให้เรียนภาษาโน้นภาษานี้* ข้าพเจ้าเป็นนักเรียนเตรียมสมัยนั้นต้องเรียน ภาษาอิตาเลียน เพราะประเทศไทยได้เข้าอยู่ร่วมกับฝ่ายอักษะ ฉะนั้นภาษาที่เรียนนอกจากภาษาอังกฤษแล้ว ยังเรียนภาษาญี่ปุ่น ภาษาฝรั่งเศส (ถึงแม้จะเป็นฝ่าย

ศัตรูก็ต้องเรียน) ภาษาอิตาเลียน การเรียนในสมัยนั้นไม่ได้มีความมุ่งหมายจะให้ทำอะไรได้โดยแน่ชัด รู้สึกว่านายสั่งให้สอนก็สอนตามนายไปเท่านั้นเอง ตำราเรียนก็ไม่มี มีอย่างเดียวคือท่องจำกับจด สอนก็ไม่เป็นล่ำเป็นสัน เรียนมาสองปี ข้าพเจ้าจำภาษาอิตาเลียนได้เท่านี้คือ "บวนจิโอโน" "รัมเมนดิอาโม คอนเฟอเมสส่า อิลมอตโต้ เซเควนเต้ ลาปาตรีอ้า โอโนเร่ ดีซิปปรีน่า แอนด์เอจอิล คอลราจจีโอ่" ข้าพเจ้าหวังว่านักเรียนที่เรียนภาษาอิตาเลียนในสมัยนั้นคงจะทราบดีว่า แปลว่าอะไร และพวกที่ไม่ได้เรียนพอได้ยินสำเนียงภาษาอิตาเลียนที่กล่าวแล้ว ก็พากันคลื่นเหียนที่สุด เพราะตอนอิตาเลียนตะเบ็งเสียงขึ้นมาพร้อมกันตามคำสั่งครู ตอนอื่นเงียบไม่ต้องเรียน และเจ้ากรรมตารางสอนจะต้องเรียนชั่วโมงเช้าเสียด้วย ฉะนั้นการเรียนจึงเรียนไปด้วยการท่องดังๆ อ้ายที่ง่วงเหงาหาวนอนก็งีบตอนนี้ การเรียนภาษานั้นไม่ควรบังคับ ต้องสมัครเรียนด้วยใจรัก และต้องมีพรสวรรค์ในทางภาษาด้วย จึงจะรู้เร็ว มิฉะนั้นจะเข้าทำนองเข้าหูซ้ายออกหูขวาไปหาครูหมด

๔. ไปฟังเขา Brief หรือสอนแล้วไม่ว่าประเทศไหน แม้แต่เจ๊กยังไม่เคยได้ยินคำพูดที่ว่า "ที่ผมมาบรรยายในวันนี้ออกจะขลุกขลัก เพราะไม่ได้เตรียมตัวมา เพราะราชการมันมาก" เอ๊ะ ถ้ามาบรรยายไม่ได้ก็อย่าบรรยายเสียจะเหมาะกว่า งานในหน้าที่ต้องคล่องขึ้นใจ ไม่ใช่ถามแล้วไม่ค่อยรู้ นอกจากนั้นถ้ามีเรื่องเกี่ยวกับความเป็นความตายของชาติด้วยแล้ว เขาจะพยายามปลุกปั่นนักเรียนให้ช่วยกันคิดค้นแก้ไข แม้แต่ผู้บรรยายเอง ไม่ใช่บรรยายแล้วเที่ยวฝากให้นักเรียนไปคิดไปทำ แต่ตัวเองไม่ทำได้แต่คิด ฉะนั้นชั่วชีวิตที่เรายังอยู่ก็ควรจะทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ไม่ใช่ฝากชะตากรรมให้แก่ลูกแก่หลานต่อไป

๕. การไปดูงานหรือกิจการทหารนั้น เราต้องการดูของเขาเพื่อมาปรับปรุงกิจการของเรา ไม่ใช่ดูแล้วกลายเป็นแปลงกองทัพไทยให้เป็นกองทัพต่างประเทศ ฉะนั้นการดูก็ต้องพินิจพิเคราะห์ เราจะเห็นได้ว่า การศึกษาของ นนร. แต่ละประเทศนั้นไม่เหมือนกัน ถ้าเป็นประเทศที่ร่ำรวยอย่างเยอรมันตะวันตก เมื่อนักเรียนจบหลักสูตรเป็นนายทหารแล้ว ก็ส่งไปเรียนทำปริญญาตรีหรือโท การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าคนไม่นิยมเป็น ฉะนั้นก็ต้องเอายศเอาเงินเดือนเข้าล่อ จุดมุ่งหมายของทุกประเทศก็คือให้มีความรู้ในระดับชั้นปริญญาตรี

ผมได้พาท่านไปถึงเฟงฉาน - วัมเปาแล้ว ฉะนั้นการเดินทางก็สิ้นสุดลง ปัญหาในขณะนี้ มีอยู่ว่า ถ้ามีคนไทยไปเข้าศึกษาใน รร. นายร้อยจีนชาติ กองทัพบกไทยจะยินยอมให้เข้ารับราชการหรือไม่ ถ้าไม่เพราะเหตุใด ตามประวัติศาสตร์ของกองทัพบกยังไม่เคยมีนายทหารไทยจบจาก รร. นายร้อยจีนเลย ฉะนั้นในยุคนี้อาจมีก็ได้.

แผนต่อสู้กับพวกญี่ปุ่น

ลับมาก กองบัญชาการทหารสูงสุด

ด่วน

ที่ ๒๓๓/๓ ก.ย. ๘๕

เรื่อง การเริ่มการรุกต่อไป

จาก ผบ.ทส.

ถึง ผบ.ก.พายัพ

ท.ส.(ลงชื่อ) ร่าง ๕ ๑๑.๘๕

ตรวจ

ตามที่ท่านแจ้งว่าจะรวบรวมกำลังที่ยังมีอยู่จัดขึ้นเป็นหน่วยสำหรับทำการก่อนหน่วยจัด คือประมาณอย่างเร็วในตอนกลางเดือน พ.ย. และเตรียมการทางด้าน ม.มะก่อนนั้น เห็นชอบด้วย และให้ท่านเริ่มดำเนินงานตามที่รายงานมานั้นได้

อนึ่ง พล.ต.โมริยา ทูตฝ่ายทหารบกญี่ปุ่น ได้มาติดต่อเร่งเร้าให้ออกคำสั่งเรื่องการเคลื่อนที่เข้าประชิดชายแดนสหรัฐไทยใหญ่นานตามที่ได้ตกลงกันไว้ ฝ่ายเราได้ชี้แจงให้ทราบเหตุผลที่จะออกคำสั่งในระยะนี้ยังมิได้ แต่ก็ได้เตรียมการต่าง ๆ เพื่อจะทำการต่อไป เพื่อมิให้เกิดไม่พอใจ

พล.อ.(ลงชื่อ) ๑๑ ๑๑. ๘๕

นอกจากนั้น เวลานี้สถานะการณ์ ~~[illegible]~~ ทั่วไปของฝ่ายอักษะไม่ใคร่ดีนัก โดยเฉพาะ เยอรมันภัยทางอากาศมาก ส่วนระดมกันขุดที่หลบภัย เตรียมการเหลือทั้งชายทะเลเป็นการใหญ่ การรบในโซโลมอนและเกาะกาดาลคะแนล ญี่ปุ่นทุ่มเทกำลัง ต่อต้านพันธมิตร การลงวัวเล็ก ทางเรือก็ไม่ปลอดภัยมากขึ้น มีเรือทั้งเยอรมันเบาไปทำการใกล้ส่วนใกล้ฝั่ง ที่พะม่าก็ถูกระเบิดมากขึ้น โดยเฉพาะการตอนแหลมสมุทร ทางสตาลิน ~~[illegible]~~ ทางอิตาลี ก็ยังไม่สู่เหนือกว่าไป

(ขอยกเว้นที่ ส่วนเดิมส่งให้ หลายแห่ง อาจให้ สงครามยืดเยื้อแก่ กองทัพอากาศอเมริกัน จะไม่ยอมให้เกาะนี้ มุ่งให้สงครามตาย)

ฉันคิดว่า ทางอื่นนั้นความยุ่งจะหลาย
ความคิดของเรา โดยผู้อื่นไม่ปะทะ
คนอื่นก็ได้ เพราะว่าความคิดของเรา
ยังสั้นอยู่ ถ้าเปนหนทางยอกอาทย์
ในทางเรื่องเชื่อถือนอกมี น้อยที่มั่น
มีข่าวว่า ยี่ปุ่นปล่อยให้ทางอินโดจีนเตรียมการ
ให้เราทางตะวันอีสานด้วย ข้าง/เรื่องทั้งนั้น
หลังสงบสงครามแล้ว

ฉันเห็น ทางที่ความคิดมี เพราะว่าระมัดระ
หน้าที่เปนไปตามตามลำดับความก้าวของยี่ปุ่นอินโด
ต่างเราได้ พยายามเก็บกำลังของเราไว้
ให้ดีที่สุด จึงให้ค่อยทำไปโดยระเบียบ
ดูเหตุการณ์ไป

ศิลป์

พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต

"ครู" ที่ลูกศิษย์ทั้งเคารพและทั้งกลัว

ประวัติของกิจการเสนาธิการได้กล่าวไว้ว่า พระเจ้าเฟรเดริค มหาราช แห่งปรัสเซียได้ทรงตั้งโรงเรียนเสนาธิการขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๐๖ นับเป็นการเริ่มต้นของสถาบันการศึกษาวิชาเสนาธิการกิจ ต่อมาอีกเกือบ ๑๕๐ ปี ในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตั้งโรงเรียนเสนาธิการทหารบกขึ้นในกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒ สถาบันการศึกษาชั้นสูงของทหารแห่งนี้ได้ผลิตนายทหารฝ่ายเสนาธิการออกมาช่วยเหลือตระเตรียมงานทั้งในยามปกติและยามสงครามให้แก่ผู้บังคับบัญชาในกองทัพไทยเรื่อยมา กระทั่งถูกมรสุมการเมืองต้องยุบเลิกไปครั้งหนึ่งเมื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. ๒๔๗๕ ใหม่ ๆ แต่ชั่วเวลาไม่ถึงปีก็ต้องตั้งขึ้นอีก เพราะยังเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับกองทัพสมัยใหม่

ครั้นเมื่อเกิดกรณีพิพาทกันในทางอาวุธระหว่างประเทศไทยกับประเทศอินโดจีนฝรั่งเศสในเดือนมกราคม ๒๔๘๔ (เริ่มวันขึ้นปีใหม่ ๑ มกราคม ในปีนี้) นั้น ปรากฏว่ากองทัพไทยประสบภาวะขาดแคลนนายทหารฝ่ายเสนาธิการอย่างมาก โรงเรียนเสนาธิการทหารบกจึงได้เปิดการอบรมพิเศษขึ้นชุดหนึ่งใช้เวลาเพียง ๖ เดือน และจบลงก่อนกองทัพญี่ปุ่นเข้าประเทศไทยเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ ไม่นานนัก การใช้เวลาอบรมไม่ครบ ๒ ปี ตามตามหลักสูตรเป็นการผิดข้อบังคับของโรงเรียน เพราะตามหลักสูตรมีวิชาที่ต้องอบรมให้นายทหารมากมาย ต้องใช้เวลาอบรมถึง ๒ ปี จึงเพียงพอ ที่จะให้นายทหารมีความรอบรู้และความชำชองในการปฏิบัติหน้าที่นายทหารฝ่ายเสนาธิการได้ผลดี แต่เมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกขณะนั้นรับรองผล กรมเสนาธิการทหารบกจึงยอมรับว่านายทหารฝึกหัดราชการชุดนี้ได้ผ่านการศึกษาจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกโดยสมบูรณ์ มีศักดิ์ และสิทธิ์ ครบถ้วนทุกประการ โรงเรียนได้ขึ้นบัญชีนายทหารชุดนั้นเป็น "รุ่นที่ ๒๖" เรื่องราวเกี่ยวกับรุ่นนี้ ผู้เขียนทราบน้อยมาก เพียงแต่รู้จักตัวอยู่ ๒ - ๓ ท่าน คือ พลเอก วิโรจน์ อินวะษา ท่านเป็นครูวิชายุทธวิธีที่เปรื่องปราชญ์มากสำหรับผู้เขียน ท่านเคยเป็นผู้บังคับหมวดในโรงเรียนนายร้อยทหารบก (ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า) หลักจากได้มาสอนกันในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกแล้ว ยังตามมาเป็นเจ้ากรมยุทธการทหารบกปกครองผู้เขียนที่เป็นหัวหน้ากองประวัติศาสตร์อีกระยะหนึ่ง ท่านได้ถึงแก่กรรมไปหลายปีแล้ว น่าเสียดายความรู้ของท่านนัก ในปัจจุบันยังเหลือ พลอากาศเอก หะริน หงสกุล และ พลอากาศเอก ทวี จุลละทรัพย์ อยู่อีก ๒ ท่านที่รู้จัก ในปัจจุบันท่านทั้งสองกำลังมีบทบาทสำคัญในวงการเมือง ซึ่งพอจะเห็นความฉลาดแหลมคมของท่านอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีผู้ใดอีกบ้าง ผู้เขียนไม่ทราบ

อย่างไรก็ตาม อยากจะคิดว่า นายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกรุ่นที่ ๒๖ นี้จะเก่งกาจมีชื่อเสียงขึ้นมาไม่ได้เลย ถ้าขาดบุคคลสำคัญผู้หนึ่งที่ได้รับมอบหมายจากผู้บัญชาการทหารบกขณะนั้น (คือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม) ให้มารับหน้าที่เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในรุ่นนี้ ท่านได้รับ

การเลือกเฟ้นและไว้วางใจมาเป็นอย่างดีแล้ว เมื่อได้รับมอบหมายหน้าที่แล้ว ท่านได้วางแผนการอบรม โดยต้องกำหนดหลักสูตรขึ้นใหม่ให้เหมาะแก่เวลาเพียง ๖ เดือน หานายทหารที่แกร่งในวิชาแต่ละแขนงมาสอน พร้อมกันนั้นวิชาใดยากและหาตัวครูไม่ได้ ท่านก็ต้องสอนเองหลายวิชา ท่านต้องทำงานอย่างหนัก เพราะนอกจากอำนวยการให้การอบรมดำเนินการไปตามกำหนดเวลาแล้ว ต้องแต่งตำราที่จะต้องสอนและมอบให้นายทหารไปเป็นคู่มือด้วย วาดภาพไม่ออกว่า ในขณะนั้นท่านแบ่งเวลาในชีวิตประจำวันของท่านอย่างไร คงวุ่นพิลึก เกือบจะไม่ต้องกินต้องนอนกันทีเดียว ก็เพราะท่านปั้นนายทหารรุ่นนี้มาเองอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา จึงเมื่ออบรมจบลงแล้ว ท่านจึงรับรองผลการศึกษาของรุ่นนี้ได้อย่างมั่นใจ บุคคลผู้นั้นคือ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต (สมัยนั้นยังเป็น พันโท หลวงศรานุชิต)

ภายหลังที่ประเทศไทยต้อง "ตกกระไดพลอยโจน" ต้องเข้าร่วมรบกับกองทัพญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพาเมื่อ ๘ ธันวาคม ๒๔๘๔ แล้ว กำลังทหารไทยต้องถูกส่งออกไปปฏิบัติตามที่ต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ ไม่นานก็เกิดการขาดแคลนนายทหารฝ่ายเสนาธิการขึ้นในกองทัพทั้งสามอีกอย่างรุนแรง กรมเสนาธิการทหารบกจึงมอบให้โรงเรียนเสนาธิการผลิตนายทหารฝ่ายเสนาธิการออกมาอีกชุดหนึ่งตามจำนวนที่ต้องการ ในการนี้จะประกาศให้นายทหารเดินทางเข้ามาสอบคัดเลือกตามระเบียบการก็ทำไม่ได้ จึงใช้วิธีให้หน่วยต่าง ๆ คัดเลือกนายทหารที่เห็นว่ามีหน่วยก้านที่จะทำหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการได้ ส่งเข้ามารับการอบรมพิเศษรวม ๔๐ กว่าคน โดยวิธีนี้นายทหารเหล่านั้นจึงมีทั้งทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ ต่างวัยและต่างรุ่นกันถึง ๑๗ ปี ยศก็ต่าง ๆ กัน ผู้เขียนเองก็ได้รับคำสั่งให้เดินทางจากตำบลท่าขี้เหล็ก (ในเขตรัฐเชียงตุง) ซึ่งตั้งอยู่คนละฟากฝั่งแม่สายกับบ้านแม่สาย (ในเขตไทย) เข้ามารับการอบรมตั้งแต่กลางเดือนตุลาคม ๒๔๘๖ ได้รับการอบรมที่อยากจะเรียกว่า "ทารุณ" ที่สุดในชีวิตของนายทหารนักเรียนที่เคยผ่านมาแต่โรงเรียนต้องทำอย่างนั้น เพราะทางราชการกำหนดให้อบรมให้เป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการที่ดีที่สุด แต่ให้เวลาน้อยเพียง ๔ เดือนเท่านั้น เคราะห์ดีเหลือเกินที่ทางราชการเจาะจงให้ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต มาเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนในระหว่างที่อบรมนี้อีกครั้งหนึ่ง จึงปรากฏผลออกมาว่า "ใช้ได้" แต่ไม่ถึงขีดที่โรงเรียนยอมรับ ฉะนั้นนายทหารชุดนี้จึงไม่ได้ขึ้นทะเบียนเป็น "รุ่น" ในบัญชีของโรงเรียน ศักดิ์ สิทธิ์ และ เข็มเสนาธิปัตย์ จึงไม่ได้รับ อบรมแล้วคงให้ติดสายปฏิบัติการเส้นเล็ก ๆ ออกไปประจำทำงานอยู่ตามหน่วยต่าง ๆ ทั้งในและนอกประเทศ (ที่ญี่ปุ่นมอบให้) ทันที

อย่างไรก็ตาม นายทหารที่ผ่านการอบรมในครั้งนี้จะต้องจำเหตุการณ์ในระหว่างนั้นไปจนตาย เพราะการอบรมนั้นเพียง ๔ เดือน สั้นมากสำหรับวิชาการที่จำเป็นต้องเรียนกันอย่างธรรมดา ๆ ถึง ๒ ปี ทั้ง ๆ ที่ได้ตัดเอาวิชาประกอบที่ไม่จำเป็นเช่น การดูงาน การเดินทางไปแก้ปัญหาในภูมิประเทศ และการขี่ม้า ออกแล้วก็ตาม พวกเราต้องเดินทางตั้งแต่เช้าตรู่มาโรงเรียนทุกวัน เพราะสมัยนั้นยังไม่เลิกสงคราม ต้องพรางไฟ และเดินทางด้วยเท้ามากกว่าขึ้นรถ เพราะรถโดยสารที่มีบ้าง แต่ก็ไม่มีน้ำมันเพียงพอ เราเข้าห้องเรียน ๙ นาฬิกา พักรับ

ประทานอาหารกลางวันและพักผ่อนหนึ่งชั่วโมง ตอนบ่ายก็ต้องเข้าห้องอบรมต่อ ตอนเย็นจะกลับบ้านได้ก็ต่อเมื่อได้ลอกข้อความและแผนภูมิต่าง ๆ ที่โรงเรียนนำมาแขวนที่ราวหน้าชั้นเรียน เรียงเป็นแผ่น ๆ ราวกับตากผ้า และไม่ใช่มีเพียงราวเดียว ตั้ง ๒ - ๓ ราวก็เคยมี พวกเราต้องลอกจนหมด ผู้อำนวยการท่านว่า ฟังเรื่องราวไม่ทัน หลับไปบ้าง นั่งสั่นไปบ้างเพราะมาลาเรียกำลังขึ้น ก็พอจะได้เอาที่ลอกนี้ไปอ่านเมื่อออกไปทำงานที่หน่วยแล้ว ลางท่านอาจจะตำหนิว่า ทำไมโรงเรียนไม่โรเนียวให้ จะได้ไม่ต้องเสียเวลาลอก โรงเรียนทำให้ไม่ได้ เพราะไม่มีกระดาษไข-และหมึกพิมพ์ แม้กระดาษมาจด พวกเราก็ต้องใช้กระดาษเก่า ๆ ที่ใช้มาแล้วหน้าหนึ่งและกระดาษสามาจดกัน กว่าจะลอกเสร็จก็ถึงค่ำ แล้วเราก็ต้องเดินทางกลับบ้าน เพราะตอนกลางคืนมักจะถูก "หวอ" เครื่องบินข้าศึกมาทิ้งระเบิด ต้องรีบไปกินข้าวกินปลาและดูแลครอบครัว ถึงกระนั้นพวกเราก็อดทนกันมาได้ตลอด ๔ เดือน

เท่าที่กล่าวมาแล้ว ยังไม่ได้เล่าถึงเรื่องราวเกี่ยวกับ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต ครูที่พวกเราทั้งเคารพและกลัวตามที่ได้ตั้งใจไว้เลย จะได้ขอเริ่มแต่บัดนี้

จากหนังสือ "บันทึกคำสอนวิชายุทธศาสตร์ "ของท่านเอง" และจากหนังสือ "ชีวิตนายพล" ของพลเอก เนตร เขมะโยธิน พอจะมองเห็นเบื้องหลังการศึกษาของท่านได้ว่า ท่านได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนายพันของฝรั่งเศส คือกระบวนการศึกษาสำหรับพันตรีอาวุโส ซึ่งเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกฝรั่งเศสไม่ได้ เพราะอายุเกิน ท่านใช้คำอย่างละเมียดละไมว่า "เกษียณอายุนักเรียนเสนาธิการ" สำเร็จแล้วได้เข้าเรียนในโรงเรียนเสนาธิการฝรั่งเศส อันเป็นโรงเรียนการทหารชั้นสูงสุดของเขาต่อ การเข้าโรงเรียนนี้ยากมาก แม้แต่นายทหารฝรั่งเศสเอง สำหรับชาวต่างประเทศเขาแบ่งโควต้าให้ เฉพาะคนไทยนั้นเข้าได้ครั้งละคน และขณะนั้นได้เข้ามาแล้วเพียง ๖ คนเท่านั้น คนแรกได้แก่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ ๒ ได้แก่ พลเอกพระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นจันทบุรีสุรนาท พระชนกแห่งสมเด็จพระบรมราชินีนาถพระองค์ปัจจุบัน ที่ ๓ หม่อมเจ้าขจรจบกิติคุณ กิติยากร (ทรงศึกษาอยู่ได้ปีเดียว ก็ทรางถูกเรียกกลับ เนื่องจากมีการเปลี่ยนการปกครองใน พ.ศ.๒๔๗๕) ที่ ๔ พลตรี ไชย ประทีปะเสน (ขณะนั้นยังเป็น ร้อยเอก) ที่ ๕ พลเอก เนตร เขมะโยธิน (ขณะนั้นเป็น ร้อยเอก) และที่ ๖ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต (ขณะที่ยังเป็น พันตรี) แต่เรียนได้ปีเดียว ก็พอเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ ต้องกลับประเทศไทย

เห็นจะเป็นเพราะได้เข้าเรียนนายทหารชั้นสูงของประเทศฝรั่งเศสถึง ๒ โรงเรียน และตั้งใจจะตักตวงเอาความรู้กลับเมืองไทยให้มากที่สุด จึงมุเรียนอย่าง "หามรุ่งหามค่ำ" หรือ "เอาเป็นเอาตาย" ดังที่ท่านได้เขียนไว้ใน "บันทึกคำสอนวิชายุทธศาสตร์" ของท่านตอนหนึ่งว่า "..... ต่อมาได้มีโอกาสเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบก (ฝรั่งเศส) ร้อยเอก เนตร เขมะโยธิน (ปัจจุบัน พลเอก) ผู้ซึ่งศึกษาอยู่ก่อนและทราบดีว่าข้าพเจ้าสนใจอะไรบ้าง โดยเราได้ตกลงแบ่งหน้าที่หรือน้ำหนักในการสนใจค้นคว้ากันไว้ล่วงหน้าแล้ว ได้มาติดต่อ

ว่าที่ห้องสมุดของโรงเรียนมีตำรายุทธศาสตร์ดีชนิดพระคัมภีร์ แต่งโดย นายพล Duffour อยู่เล่มหนึ่ง แต่เขาหวงมาก ไม่ยอมให้ยืมออกมาอ่านข้างนอก ยืมอ่านได้แต่ในบริเวณห้องสมุด เวลาในโรงเรียนหายาก จะมีเหมาะตอนเดียวคือ ถ้าวันไหนมีการขี่ม้าตอน ๐๖๐๐ เลิก ๐๘๐๐ และต้องรอฟังปาฐกถาตอน ๑๐๐๐ จะกลับมาทำงานที่บ้านก็ป่วยการเวลา ฉะนั้นตอนนี้เองเราเอาห้องสมุดเป็นที่พัก และลองพิจารณาตำราเล่มนี้ดู บางทีจะได้ประโยชน์บ้าง ตัว ร้อยเอก เนตร ฯ เคยพลิก ๆ บ้างแล้ว แต่ยังไม่ถึงขนาดเอาจริงเอาจัง เมื่อข้าพเจ้ามาถึงจึงขอเวรคืนภาระนี้ให้ ......" จากข้อความที่ตัดตอนมาให้ดูนี้ จะเห็นว่า ท่านมีทัศนะในการหาความรู้อย่างไร และตั้งใจเก็บหาความรู้ต่าง ๆ เข้าบรรจุเข้าไว้ในสมองอย่างไร ไม่แต่เท่านั้น เรื่องใดที่ท่านชอบใจหรือยังไม่เข้าใจ ก็จะเก็บซื้อหนังสือเกี่ยวกับเรื่องนั้นไว้ ฉะนั้นเมื่อกลับมาเมืองไทยท่านขนเอาตำราดี ๆ แต่งโดยคนมีชื่อเสียงเข้ามาด้วยมากมาย ผู้เขียนเคยเห็นหนังสือประวัติศาสตร์ทหาร เขียนโดยจอมพล ฟ๊อช และนักการทหารมีชื่อเสียงเล่มโต ๆ ปกหนังอย่างดี แต่เป็นภาษาฝรั่งเศส ที่บ้านท่านมีหนังสือต่าง ๆ เช่นว่านี้หลายตู้ แต่พวกเราไม่มีใครกล้ายืมท่านดอก จะว่าท่านหวงก็คงจะได้ เพราะท่านเป็นคนรักหนังสือ แต่ก็เป็นที่ทราบกันแล้วว่าเมื่อให้ผู้ใดยืมไปแล้วมักไม่ได้กลับคืนอย่างหนึ่ง บอกว่าหายบ้าง ถูกขโมยบ้าง หรือได้กลับมาในลักษณะปกหัก ภาพแทรกฉีกขาด ร้อยแปด เคยมีผู้กล้ายืมท่านเหมือนกัน ท่านให้ แต่พอนำกลับมาคืน จะถูกท่านถามทันทีว่า "อ่านแล้วพบอะไรดีบ้าง เล่าไปถิ" พอคนถูกถามอึกอักท่านก็พูดต่อไปว่า "ยืมไปอ่านก็ต้องถามกันหน่อย เพราะเอาไปแล้ว มักเปิดดูแต่ภาพแทรกสวย ๆ และชอบนอนอ่านหลับไปหนังสือตกปกหัก" ถูกเข้าแบบนี้ก็พากันเข็ด ไม่มีใครยืมหนังสือท่านต่อไป ในปัจจุบันหนังสือเหล่านี้ท่านได้ขายให้แก่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกทั้งหมดเมื่อท่านตกอับ ผู้เขียนเคยขอยืมจากโรงเรียนไปค้นหาประวัติของคธานายพล (Baton) เพราะในสารานุกรมภาษาอังกฤษไม่มีรายละเอียดมากเท่า

ก็เพราะท่านมีความรู้มาก สามารถเข้าสอนแทนครูคนอื่น ๆ ได้แทบทุกวิชา และทั้งสอนสนุกเสียอีกด้วย พวกเราทั้งรัก เคารพ แต่ในเวลาเดียวกันก็กลัวท่านมากอีกด้วย เราจึงแอบเรียกท่านอย่างเคารพว่า "ท่านสมภาร" ซึ่งก็น่าจะถูกต้องดี เพราะท่านทำหน้าที่เป็น "สมภาร" ของโรงเรียนจริง ๆ

ถ้ามีใครจะถามว่า ที่วาท่านมีความรู้มากนั้น มากแค่ไหนแล้ว ออกจะตอบยาก เพราะไม่ทราบว่าจะวัดอย่างไร สำหรับผู้เขียนแล้วขอสารภาพว่า แม้จะเคยฟังคำบรรยายเรื่องยุทธศาสตร์ทหารมาจากโรงเรียนนายร้อยบ้างแล้ว ก็เพิ่งมาเข้าใจดีจากการบรรยายของท่านนี้เอง เพราะวิชายุทธศาสตร์เป็นเรื่องที่เข้าใจยากที่สุด นอกจากนั้นยังได้รับความรู้เรื่องภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitics) ภูมิศาสตร์การเมือง (Political Geography) ภูมิศาสตร์ทหาร (Military Geography) และรู้จัก Pivot Area ใจโลก (Heartland) ขอบโลก (Rimland) และความสำคัญของพื้นที่ (Space) จากท่านนี้เองเป็นครั้งแรก นอกจากนั้นท่านยังทำให้พวกเรารู้จักชื่อนักภูมิศาสตร์และนักยุทธศาสตร์คนสำคัญ ๆ ของโลก เช่น แมคคินเดอร์ (Mackinder) เฮาส์โฮเฟอ (Haushofer) มาหัน (Mahan) ฯลฯ ว่าคนเหล่านี้ให้ความเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์โลก (Global Strategy)

ไว้พอเป็นแนวทาง ชี้ให้เห็นว่า ทำไมรัสเซียจึงพยายามหาทางออกทะเลนักหนา และการที่เยอรมันมหาประเทศในกาลก่อน ถูกหั่นออกเป็นชิ้น ๆ เมื่อพ่ายแพ้สงครามโลกครั้งที่ ๒ นั้น มีผลกระทบกระเทือนต่อความสงบของโลกในเวลาต่อมาอย่างไรบ้างเป็นต้น สิ่งเหล่านี้ได้มาปูพื้นให้ขึ้นไปศึกษาในสถาบันการศึกษาที่สูง ๆ ต่อไป เช่น โรงเรียนเสนาธิการทหาร วิทยาลัยการทัพบก และวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักรได้สดวกใจขึ้น

ก็เพราะท่านมีความรู้มากและหลายแขนงวิชา ท่านจึงต้องเตรียมหัวข้อบรรยายมากเหลือเกิน จนคิดไม่ออกว่าท่านเอาเวลามาจากไหน แต่ท่านก็ทำแล้วและทำได้ดีเสียด้วย ดังจะเห็นว่า ท่านได้รวบรวมหัวข้อบรรยายเหล่านั้นเขียนขึ้นเป็นเล่ม ลางเล่มรูปบันทึกคำบรรยาย ลางเล่มเป็นตำรา รวม ๆ แล้วก็หลายเล่มทีเดียว เพื่อเป็นเครื่องรับรองว่าที่กล่าวนี้เป็นความจริง จึงขอคัดบันทึกของท่านเอง ที่มีอยู่ในบันทึกคำสอนวิชายุทธศาสตร์ตอนหนึ่งว่า "......ในการสอน ข้าพเจ้าได้ทำเพียงบันทึกหัวข้อสำหรับพูด มิได้แต่งไว้เป็นคู่มือพร้อมเสร็จก่อนสอน เมื่อทิ้งไว้นาน ๆ เข้า บันทึกที่ทำไว้ก็ชวนจะร่อยหรอลงทุกวัน อนึ่งนายทหารผู้ศึกษาก็ได้มารบเร้าเป็นเนืองนิจ ใคร่จะได้คำสอนยุทธศาสตร์ สำหรับอ่านทบทวนและพิจารณาในยามว่าง ข้าพเจ้าเห็นว่า ถ้าขืนละเลยไม่รวบรวมไว้ให้เป็นเรื่องเป็นราวไม่ช้าบันทึกที่ทำไว้คงสูญหายสิ้น จึงได้ส่งมาตีพิมพ์ในหนังสือเสนาธิปัตย์นี้......." แต่ไม่ว่าท่านจะแต่งหนังสือในแนวใด รูปไหน ท่านได้วางหัวข้อในการเขียนเป็นขั้นเป็นตอน ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่าย ไม่สับสนวนเวียน ที่สำคัญที่สุดท่านใช้ภาษาง่าย ๆ อ่านสนุก ลางตอนอาจจะเขียนเป็นภาษาพูด แต่ตอนที่ข้นเข้ม ประทับใจที่สุด จะได้แก่คำนำต้นเรื่องของท่าน พวกลูกศิษย์ของท่านที่เป็นคนรักหนังสือ เช่น พลเอก วัลลภ โรจนวิสุทธิ์ ได้พยายามตามเก็บเรื่องที่ท่านแต่งมาพิมพ์เป็นเล่ม แต่ก็ทำได้ไม่หมด ตัวผู้เขียนเองพยายามตามเก็บ แต่ก็ได้ไม่ครบทุกเล่มเช่นกัน ลางเล่มเพื่อนยืมต่อแล้วหายเลยก็มี เท่าที่เหลืออยู่ขณะนี้มี .-

- <u>การใช้ปืนใหญ่ในทางยุทธวิธี ภาคที่ ๑ หลักทั่วไปในการใช้ปืนใหญ่</u> พิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ.๒๔๘๓ พิมพ์ครั้งที่ ๒ ใน พ.ศ.๒๔๘๖ (คราวอบรมพวกผู้เขียนในปีนั้น) ในการพิมพ์ครั้งแรก ท่านได้ส่งไปให้ผู้บัญชาการทหารบกเล่มหนึ่ง จึงได้รับจดหมายตอบมาดังนี้.-

วังสวนกุหลาบ

๒๕ กรกฎาคม ๒๔๘๓

คุณหลวง ที่รักยิ่ง

ตามที่ได้ส่งแนวสอนวิชาทหารปืนใหญ่ ว่าด้วยการใช้ปืนใหญ่ในทางยุทธวิธี ภาคหลักทั่วไปในการใช้ปืนใหญ่ ซึ่งได้เรียบเรียงโดยคุณหลวงเองนั้น ได้รับแล้ว หนังสือนี้แสดงให้เห็นว่า หลักฐานและตำราของทหารปืนใหญ่ในกองทัพบกไทยได้ก้าวหน้าขึ้นทัดเทียมกองทัพนานาประเทศ จึงขอขอบคุณ คุณหลวง ที่ได้เรียบเรียงขึ้นเป็นที่เรียบร้อย และจัดส่งมาให้ผม ๑ เล่มนี้

โดยรักยิ่ง

พิบูลสงคราม

จดหมายฉบับนี้เป็นใบรับรองคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ได้เป็นอย่างดี จอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นนายทหารในเหล่าทหารปืนใหญ่ และเคยแต่งตำราและแบบฝึกทหารปืนใหญ่มาหลายเล่ม ย่อมทราบคุณค่าของหนังสือเล่มนี้ดี

- การเสนารักษ์สนาม (ยุทธวิธีแพทย์) หนังสือเล่มนี้ ท่านแต่งร่วมกับ พันตรีนายแพทย์ ศิริ สุวรรณสังข์ (ยศในขณะนั้น) พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๔๘๖ รับรองได้ว่าในกองทัพไทยไม่เคยมีตำราเช่นนี้มาก่อน
- การแผนที่ในสายตาฝ่ายเสนาธิการ ท่านแต่งเองตลอด พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๖ หนังสือเล่มนี้ไม่เหมือนกับที่นายทหารแผนที่คนใด ๆ เขียน เพราะผู้เขียนเป็นเพียงผู้ใช้แผนที่ ในนั้นมีการชี้ให้เห็นความสำคัญของแผนที่ในสนาม วิธีเตรียมแผนที่ การเก็บรักษาแผนที่ น่าอ่านมาก พิมพ์เป็นเล่มครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๘๖
- บันทึกคำสอนวิชายุทธศาสตร์ หนังสือเล่มนี้จัดอยู่ในจำพวกหนังสือสำคัญสำหรับนายทหารฝ่ายเสนาธิการที่หวังจะเรียนในสถาบันการศึกษาชั้นสูง ๆ ต่อไป จากหนังสือเล่มนี้อีกเหมือนกันที่แสดงให้เห็น
- ภูมิปัญญาของท่านผู้แต่ง พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๑
- บันทึก คำแถลงเรื่องทูตฝ่ายทหาร หนังสือเรื่องนี้ท่านแต่งเพื่อใช้ในการประชุมสภากลาโหม ยังไม่เคยพบว่า มีผู้ใดแต่งเรื่องนี้มาก่อน นอกจากจะเป็นประวัติการทูตทหารไทยแต่เดิมมาแล้ว จะพบข้อขอดที่น่าทราบอีกเป็นอันมาก พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.๒๔๙๒
- กองพันปืนกล

เหล่านี้เป็นหนังสือที่ผู้เขียนเหลืออยู่ในปัจจุบัน

ได้เล่าเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวท่านมามากพอสมควรแล้ว แต่ยังไม่ได้เล่าถึงวิธีการสอนที่ท่านได้นำมาใช้กับพวกเรา จึงใคร่จะเล่าไว้บ้าง เพราะเป็นวิธีการที่แปลก เหมาะที่จะนำไปใช้ในกรณีที่มีเวลาอบรมน้อยแต่มีวิชาที่จะต้องสอนมาก เผื่อว่าสถาบันใดประสบปัญหาเช่นเดียวกันนี้จะนำไปใช้บ้าง ก็น่าจะได้ผลดีอยู่

"ท่านสมภาร" ท่านสายตายาว ต้องใช้แว่นตาเมื่อเข้าบรรยายในห้องเรียนถึง ๒ อัน ตอนที่ยืนบรรยายอยู่บนยกพื้นหน้าพวกเรา เมื่อจะมองดูพวกเราทั่วห้องว่าใครตั้งใจฟังไหม ใครหลับเพราะเมื่อคืนนี้ต้องทำการบ้าน แก้ปัญหาวิชาทหารช่างของครู - พันตรี เอกศักดิ์ ประพันธ์โยธิน สว่างคาตาบ้างไหม ท่านจะสวมแว่นอันหนึ่ง บรรยายไปสักครู่หนึ่งจะก้มลงมองหัวข้อบรรยายที่ถัดไป ก็จะถอดแว่นอันเก่าออก เอาอันใหม่ที่วางเตรียมไว้แล้วขึ้นสวมแทน เพราะต้องดูในระยะใกล้ ๆ กว่าจะจบบรรยายต้องถอดแว่นเข้าออกวนเวียนอยู่เช่นนี้ตลอดเวลาหลายสิบหน จนพวกเราเวียนหัวแทน บางคนอมยิ้ม บังเอิญท่านสังเกตเห็นเข้าเมื่อเข้าสอนชั่วโมงแรก ๆ คราวหนึ่งเข้า ท่านเข้าใจทันที จึงบอกว่า "พวกคุณไม่ต้องสนใจในการถอดแว่นออกและสวมแว่นเข้า ที่วุ่นวายของผมนี้ เพราะเป็นเรื่องที่ช่วยไม่ได้ ขอให้ตั้งใจฟังไป คิดตามไป และบันทึกไปก็แล้วกัน" พวกเรายิ้มกันทั่วห้อง ในวันหลัง ๆ เรา

ก็ชินกับพฤติกรรมเช่นนั้น

และก็เพราะท่านเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนและต้องสอนพวกเราหลายวิชา มีโอกาสใกล้ชิดกับพวกเรามาก ท่านจึงอ่านลักษณะนิสัยใจคอตลอดจนภูมิความรู้ของพวกเราแต่ละคนได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นลักษณะที่สอนไปและป้อนคำถามไล่เลียงพวกเราไปแต่ละคนจึงไม่เหมือนกัน ด้วยพวกเรามีอายุต่างกันมากและผ่านการศึกษามาในระดับที่ไม่เท่ากัน คำถามของท่านจึงเหมาะกับแต่ละคน สำหรับคนที่เก่ง ๆ ตั้งใจเรียน ท่านไว้ใจแล้วพวกนี้จะถูกถามน้อย ถ้าจะถาม ท่านก็ถามเพื่อต้องการให้เพื่อนฟังคำตอบที่ถูกต้อง เป็นการช่วยท่านอธิบายอีกทีหนึ่ง แต่กับคนที่มีจุดอ่อนแม้พยายามจะหลบเลี่ยงท่านอย่างไรก็ไม่มีทางสำเร็จ ท่านจึงเป็นครูที่พวกเราทั้งกลัวและเกรง (ในความรู้ของท่าน) ในระหว่างบรรยาย เมื่อท่านกวาดสายตาไปทิศทางใด พวกที่อยู่ในทิศทางนั้นมักจะหลบหน้า กลัวจะถูกถามแต่หนีไม่พ้นเลยถ้าท่านตั้งใจจะถาม เคยมีเพื่อนคนหนึ่งอายุค่อนข้างมาก แต่ชอบคุยในห้องเรียน เมื่อถูกท่านเรียกให้ไปชี้ที่ตั้งจังหวัดอุบล ฯ เพื่อนปอดสั่นอย่างไรไม่ทราบ ไพล่ไปชี้เอาจังหวัดเลย ท่านและพวกเราก็พากันหัวเราะลั่นห้อง ท่านว่า "อ้อ! เพิ่งถึงบ้านดงคุย" พวกเราหัวเราะต่อ และเพื่อให้การสอนทันเวลาตามที่ทางราชการกำหนดให้ ท่านจึงได้ใช้วิธีการสอนและสอบแบบใหม่ที่ไม่เหมือนใคร <u>เป็นแบบบรรยายเชิงสอบ</u> โดยจะจัดให้ครูประจำวิชาต่าง ๆ มานั่งเรียงกันอยู่หน้าเวทีที่ท่านขึ้นไปยืนบรรยาย ตัวท่านเองจะมี "โผ" มาเสร็จว่า ข้อใดจะถามใคร คราวใดที่ท่านหยุดบรรยายและกวาดตาไปยังผู้ที่จะถูกถาม คนนั้นหลบ ท่านก็ว่า "ไม่ต้องหลบหน้าดอก ผมรู้จักคุณดีทุกคน ทั้งมีชื่ออยู่ในแผนผังที่นั่งนี้แล้ว" พวกเราเบิ่งตาสู้ ทำทีว่าตนรู้และกล้าเสียเต็มประดา เมื่อใครถูกเรียกตัวให้ตอบ บรรดาครูที่นั่งอยู่ข้างหน้าจะเขียนคะแนนให้ตามที่พิจารณาได้จากคำตอบ วิธีนี้จึงเป็นการสอบปากเปล่าไปด้วยในตัว ไม่ต้องเสียเวลาเขียนข้อสอบ เขียนคำตอบ และตรวจคำตอบ ได้ผลทันใจดีนัก เหมาะสำหรับเมื่อไม่มีเวลาที่จะทำการสอบตามแบบแผนได้ หากสถาบันใดเห็นว่าเหมาะ จะนำไปใช้บ้างก็ได้ แต่จะไม่มีหลักฐานการตอบเก็บไว้ยืนยันเมื่อเกิดปัญหาขึ้นภายหน้าเท่านั้น

โดยวิธีการเข้าถึงตัวลูกศิษย์เช่นนี้เอง ท่านจึงทราบคุณค่าของลูกศิษย์ของท่านแต่ละคนได้เป็นอย่างดี ในตอนใกล้จะจบการอบรม พวกเราจึงได้ยินท่าน "บอกใบ้" สำหรับลูกศิษย์คนเด่น ๆ ของท่านไว้ให้ก่อนอย่างถูกต้อง ว่าเสร็จจากการอบรมแล้วควรไปประจำทำงานในหน้าที่ใด เมื่อได้รับการบรรจุตามนั้นจริง ๆ ก็ปรากฏผลว่าผู้นั้นได้ทำงานเจริญก้าวหน้าในหน้าที่ของตนอย่างดียิ่งตลอดมา เช่น ท่านอาจจะเห็นกิริยาท่าทีอันองอาจและพูดจาคล่องแคล่วฉะฉานของ ร้อยเอก วัลลภ โรจนวิสุทธิ์ ในขณะที่กำลังอบรม ท่านก็บอกว่า คน ๆ นี้เหมาะที่จะไปทำงานในกรมข่าวทหารบก และแล้วก็เป็นไปตามนั้นทุกประการ ลูกศิษย์ของท่านคนนี้ได้ทำงานเป็นใหญ่เป็นโตในกรมข่าวทหารบกและกรมข่าวทหารมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งได้เป็นพลเอก เป็นต้น

หลังจากโรงเรียนเสนาธิการทหารบกได้อบรมพิเศษแก่พวกเราเป็นชุดที่สองออกไปใน พ.ศ.๒๔๘๖ แล้ว ใน พ.ศ.๒๔๘๘ ทางราชการก็ให้โรงเรียนอบรมพิเศษขึ้นอีกชุดหนึ่ง ผู้เข้าอบรมเป็นนายทหารชั้นเยี่ยมส่วนมาก

เพิ่งสำเร็จมาจากต่างประเทศ ซึ่งกำลังหนุ่มและภาษาดีรวม ๒๔ คน ทั้งนี้ก็เพราะทางราชการจะนำไปใช้งานพิเศษ - งานใต้ดิน ก็เพราะการอบรมชุดนี้พิเศษไปทุกอย่าง จึงได้รับสมญาว่า "ชุดกระเป๋า" ผู้อำนวยการอบรมได้แก่ พลเอก เนตร เขมะโยธิน และต่อมาเปลี่ยนเป็น พลเอก สุรจิต จารุเศรนี เพราะ พลเอก เนตร เขมะโยธินต้องเดินทางไปปฏิบัติงานใต้ดินในรัฐเชียงตุงบ้าง ในที่อื่น ๆ บ้าง ไม่มีเวลาจะควบคุมการอบรม อบรมไปได้ ๒ - ๓ เดือน สงครามมหาเอเชียบูรพายุติ การอบรมนี้ต้องเลิก เพราะไม่จำเป็นแล้ว โรงเรียนเสนาธิการทหารบกจึงไม่มีอะไรจะมอบให้เป็นเครื่องหมายว่า ได้ผ่านโรงเรียนแห่งนี้แล้วเช่นเดียวกับการอบรมชุดที่แล้ว

โดยเหตุนี้เมื่อเลิกสงครามมหาเอเชียบูรพาเรียบร้อยแล้ว และบ้านเมืองจะเข้าสู่ภาวะปกติแล้วทางราชการจึงเรียกนายทหารที่ผ่านการอบรมมานิดหน่อยทั้งสองชุดนี้ เข้ามาสอบคัดเลือกเพื่อเรียนในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกใหม่ใน พ.ศ.๒๔๘๘ พวกเราทั้ง ๖๖ คน ที่สอบเข้าไปได้ จึงกลายเป็น "นายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนเสนาธิการทหารบกรุ่นที่ ๒๗" เต็มภาคภูมิ โดย พลเอก เนตร เขมะโยธิน เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน "ท่านสมภาร" เป็นครูรับเชิญให้มาสอนพวกเราในลางวิชา พวกเราต้องเรียนครบสองปีเต็มตามระเบียบของโรงเรียนเสนาธิการทหารบก วิชาทหารที่เรียนในรุ่นนี้ก็แปลก ในปีแรกยังใช้แบบฝรั่งเศสอยู่ พอพวกครูครูที่ได้ไปเรียนวิชาทหารในสหรัฐอเมริกากลับมาและเตรียมทำคำบรรยายเสร็จ ก็ได้เปิดการสอนในปีที่ ๒ ตามแบบอเมริกันทันที ความรู้จะว่าเฟื่องก็ว่าเฟื่อง เพราะทันสมัยมากในครั้งนั้น แต่ก็เข้าไปตีกันอยู่ในสมองย่ำแย่ ต้องแยกเก็บแบบฝรั่งเศสแอบไว้ทางหนึ่ง มาจับแบบอเมริกันขึ้นมาเรียนกันใหม่ ซึ่งที่จริงการทหารอเมริกันในตอนแรก ๆ ก็ได้ถอดแบบมาจากฝรั่งเศส ที่ถือกันในขณะนั้นว่าเป็นเมือง-ตักศิลา-ของวิชาทหารเหมือนกัน แต่ภายหลังได้นำมาดัดแปลงให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของประเทศและลักษณะนิสัยของคนภายในชาติของเขาได้อย่างเหมาะเจาะ แม้ค่อนข้างจะฟุ่มเฟือยไปบ้าง เมื่อเราเอามาใช้ ก็ต้องแก้ไขให้กระทัดรัดเหมาะสมกับประเทศไทย ที่มีฐานะเป็นประเทศเล็ก ๆ ขาดสิ่งสนับสนุนด้านการทหารอยู่หลายอย่าง และให้เข้ากับลักษณะนิสัยของคนไทยไปด้วย

ในตอนหลัง ๆ นี้ ผู้เขียนไม่มีโอกาสจะพบปะตัวท่านและทราบเรื่องราวของท่านมากนัก ได้แต่ทราบว่าท่านถูกพวกเพื่อนฝูงและลูกศิษย์ลูกหาดึงตัวท่านสู่วงการเมือง ทำให้ท่านถูกจับถึง ๒ หน และถูกลบหลู่ที่ทำให้พวกเรารู้สึกอนาถใจในความทรามของบุคคลที่ทำเช่นนั้นต่อท่าน และเพราะพวกเราทราบถึงฐานะทางครอบครัวของท่านดีด้วย ในสมัยที่กำลังสอนพวกเราอยู่นั้น ท่านเคยพูดว่า "สมบัติของครูมีแต่หนังสือกับผ้าขี้ริ้วเท่านั้น" เมื่อไปเยี่ยมท่านก็เห็นเช่นนั้นจริง ๆ จึงได้หาหนทางช่วยเหลือเกื้อหนุนท่านตามกำลังที่จะทำได้ ก็เพราะท่านถูกมรสุมร้ายเข้าคุกคามวิถีชีวิตของท่านในเวลาติด ๆ กันเช่นนี้เอง ในบั้นปลายท่านจึงผละออกจากสังคมจนหมดสิ้น

บัดนี้ชีวิตของท่านก็ดับสิ้นไปแล้ว คงเหลือแต่คุณงามความดีที่ท่านได้ทำไว้กับลูกศิษย์ของท่านและเหลือหนังสือตำราใหญ่ ๆ ยาก ๆ ที่ท่านได้ทำขึ้นไว้ด้วยปัญญาไว้เป็นอนุสรณ์เท่านั้น

เชื่อว่าดวงวิญญาณของท่านคงไปสู่สุคติภพตามที่พวกเราหวังแล้วทุกประการ

พลโท ดำเนิร เลขะกุล

๑๗ ตุลาคม ๒๕๒๒

กราบอาลัยท่านอาจารย์ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต

เริ่มเป็นลูกศิษย์ท่านอาจารย์เป็นครั้งแรก เมื่อกองทัพบกได้คัดเลือกนายทหารสัญญาบัตรไปเข้ารับการอบรมในหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการ หลักสูตรเร่งด่วน ระหว่าง ๑ ตุลาคม - ๓๑ ธันวาคม ๒๔๘๖ ที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบกในกระทรวงกลาโหม ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพา (สงครามโลกครั้งที่ ๒) เนื่องจากความจำเป็นที่ต้องใช้นายทหารฝ่ายเสนาธิการเพิ่มขึ้นตามอัตราการขยายหน่วยของกองทัพสนาม

ท่านอาจารย์เป็นหลักในการประสิทธิ์ประสาทความรู้ในหน้าที่เสนาธิการกิจ เป็นคนแรกในบรรดาอาจารย์ด้วยกัน ท่านเป็นอาจารย์ที่ทรงคุณวุฒิปราชญ์เปรื่องในหลักวิชาการทางทหารมากท่านหนึ่ง ซึ่งท่านได้เขียนตำราสำหรับใช้เป็นแนวการศึกษาส่วนใหญ่ ท่านอาจารย์ท่านมีบุคลิกลักษณะสมเป็นเกติอาจารย์โดยแท้ ท่านเอาใจใส่ต่อศิษย์ทุกคนและกวดขันในวิชาการเป็นรายบุคคลอย่างเอาจริงเอาจัง ท่านมีระเบียบวินัยทหารมาก ศิษย์ทั้งเกรงกลัวและเคารพรัก จึงทำให้ศิษย์ของท่านต้องขยันหมั่นเพียรมาก เพื่อเตรียมรับความรู้จากท่านให้มากที่สุด เพื่อออกไปปฏิบัติหน้าที่ฝ่ายเสนาธิการในสนามได้ ในระยะเวลาอบรมเพียง ๓ เดือนเท่านั้น

การศึกษาได้เริ่มเข้มข้นเริ่มแต่เวลา ๐๘๐๐ - ๑๗๐๐ ทุกวัน (เว้นวันอาทิตย์) มีตารางอบรมถี่ยิบ บรรดาอาจารย์ที่เข้ามาสอนแต่ละท่านล้วนแต่มีความรู้ความสามารถมากเป็นพิเศษ ยิ่งวันไหนถึงตารางสอนของท่านอาจารย์ ศรา ฯ ท่านจะเข้าสอนเอง มักมีบรรยากาศที่เคร่งเครียด บางครั้งท่านจะเข้ามาพร้อมอาจารย์อื่น ๆ ด้วย เป็นทีมแบบขึ้นธรรมมาศ เริ่มปัญหาซักถาม ไล่เลียงด้วยเหตุผลอย่างกระชั้นชิด ตอนนี้ศิษย์ทุกคนตื่นเต้นมีหยาดเหงื่อซึมหายใจไม่ทั่วท้องดีฝ่อไปตามกัน เมื่อถูกเรียกชื่อแล้วจะยืนขึ้นปากสั่น กลัวจะตอบปัญหาของท่านไม่ได้ เพราะท่านอาจารย์ใต่ถามเป็นรายบุคคลครบทุกคนหมด จึงต้องติดตามคำถามของท่านไปโดยตลอดเผลอไม่ได้ ท่านจะย้อนถามมาเรื่อย ๆ จนหมดเวลาลงจากธรรมมาศเมื่อใด จึงพากันโล่งอกไปครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ยังมีงานมอบของแต่ละอาจารย์เป็นการบ้านทุกวิชา จนศิษย์ผ่ายผอมอิดโรยไปตามกัน เพียงสังขารอ่อนเพลียเพราะนอนดึกและค้นตำราต่าง ๆ ตอบปัญหามาส่ง ส่วนด้านจิตใจแล้วยังเข้มแข็งตลอดเวลาการอบรม เมื่อเสร็จการอบรมศิษย์ของท่านอาจารย์ได้แยกย้ายกันไปประจำหน่วยต่าง ๆ ในสนาม ตามคำสั่งกองทัพบก

ในตอนปลายสงครามมหาเอเชียบูรพา มีเหตุการณ์ที่ไม่หน้าไว้วางใจจากกองทหารญี่ปุ่นที่อยู่ในประเทศไทย ท่านอาจารย์ ศรา ฯ ได้รับมอบหมายจากกองทัพบกให้กองทัพพายัพตั้งหน่วยราชการลับขึ้นที่บ้านป่าแดง อำเภอพาน จังหวัดเชียงราย เพื่อเตรียมรับอาวุธจากสหรัฐอเมริกาที่ส่งมาทางอากาศ จะได้รวบรวมนำไว้ออกต่อต้านทหารญี่ปุ่นในภาคเหนือที่มีทีท่าและสิ่งบอกเหตุว่าจะกลับยึดครองประเทศไทยอีกครั้งหนึ่ง ในตอนนี้ผมและเพื่อนฝ่ายเสนาธิการบางท่านได้มาร่วมทำงานอยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านอาจารย์ ศรา ฯ ได้

ร่วมปฏิบัติงานพิเศษอยู่กับท่านจนสงครามใกล้ยุติลง นับว่าเป็นเกียรติประวัติแก่ตนเองที่ท่านอาจารย์ได้ไว้เนื้อเชื่อใจเป็นอย่างดี ตลอดจนได้มีโอกาสมารับใช้ท่านอาจารย์อย่างใกล้ชิด

หลังจากสงครามมหาเอเชียบูรพายุติลง ทุกหน่วยต่างได้เคลื่อนย้ายกลับที่ตั้งปกติ พอย่างเข้าปี ๒๔๘๙ บรรดาศิษย์ของท่านอาจารย์ต้องมาสมัครสอบเข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกชุดที่ ๒๗ ในหลักสูตรประจำอีกครั้งหนึ่ง มีระยะเวลาการศึกษา ๒ ปี เริ่มต้นปี ๒๔๘๙ - ๒๔๙๐ ในโอกาสนี้นับเป็นโชคดีในชีวิตที่ได้กลับมาเป็นลูกศิษย์ท่านอาจารย์ ศรา ฯ อีกครั้งหนึ่ง ตลอดระยะเวลาศึกษาอันยาวนานจึงมีโอกาสอยู่ใกล้ชิดกับท่านอาจารย์มากยิ่งขึ้น ท่านได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ให้แก่ศิษย์ของท่านมากมาย เพื่อให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถในหน้าที่เสนาธิการที่ดีของกองทัพบกสืบไป

กระผมได้สำนึกในความกตุญญูกตเวทิตาคุณของท่านอาจารย์ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต มากเป็นพิเศษที่ท่านอาจารย์ได้ให้ความรู้และความเมตตากรุณาทั้งระหว่างที่ได้ศึกษาอยู่และในโอกาสที่ได้ไปอยู่ใต้บังคับบัญชาของท่านในขณะปฏิบัติหน้าที่ราชการพิเศษระหว่างสงครามมหาเอเชียบูรพาในกองทัพพายัพ จังหวัดเชียงราย

เกียรติคุณและความดีของท่านอาจารย์ ศรา ฯ มีมากมายแก่ศิษย์แก่กองทัพบกและประเทศชาติ สุดที่จะกล่าวได้ในคำไว้อาลัยอันสั้นนี้ กระผมในฐานะศิษย์คนหนึ่งรู้สึกเศร้าสลดอย่างสุดซึ้งที่ท่านอาจารย์ได้จากไปโดยไม่มีวันกลับมาอีก ในโอกาสที่เจ้าภาพจัดงานพระราชทานเพลิงศพ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต กระผมกราบไว้อาลัยท่านอาจารย์ที่เคารพรักเป็นครั้งสุดท้ายด้วยความคารวะอย่างสูง โดยขอตั้งจิตอธิษฐานให้ดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ไปสู่สุคติและเสวยสุขสิงสถิตย์ในทิพยพิมานสถานแห่งสัมปรายภพโน้นด้วยเทอญ

พลโท สุพงศ์เดชาติวงศ์ ณ อยุธยา

ตุลาคม ๒๕๒๒

สดุดีและไว้อาลัย

ท่านเจ้าภาพจะกำหนดพระราชทานเพลิงศพ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก และท่านได้กรุณาเชิญชวนให้นายทหารนักเรียนโรงเรียนเสนาธิการทหารบก ชุดที่ ๒๗ ที่ได้เข้าศึกษาในขณะที่ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนและเป็นอาจารย์สอนประจำวิชาด้วยตนเองในครั้งนั้น ได้มีส่วนเขียนข้อความระลึกถึงและไว้อาลัยแก่ท่านอาจารย์ เพื่อรวบรวมลงในหนังสือพิมพ์แจกเป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ ข้าพเจ้ารู้สึกปีติยินดีอย่างยิ่งที่ได้มีโอกาสสนองพระคุณครูบาอาจารย์ที่ได้อบรมสั่งสอนมาแต่อดีต จึงได้รับใช้ตามเจตน์จำนงค์ ข้าพเจ้ารู้จักและมีความเข้าใจในตัวท่านอาจารย์ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต ในขณะที่ข้าพเจ้าได้เป็นศิษย์เข้าศึกษาในโรงเรียนเสนาธิการทหารบกในสมัยที่ท่านดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียน ฯ และเป็นอาจารย์สอนประจำวิชาด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง โดยอาศัยที่ท่านได้ใกล้ชิดสนิทสนมคลุกคลีอยู่กับศิษยานุศิษย์ที่ท่านรักใคร่ เมตตาปราณี ข้าพเจ้าจึงได้สังเกตและเรียนรู้ในความเป็นอยู่ของท่านอาจารย์ เท่าที่จดจำได้ติดหูติดตา บางสิ่งบางอย่าง เพราะเป็นเวลาล่วงเลยมานานพอสมควร ความจำย่อมเลือนลางไปบ้างเป็นธรรมดา บุคคลิกลักษณะรูปร่างท่าทางองอาจผึ่งผายสง่างามสมเป็นชายชาติทหารและนายทหารชั้นผู้ใหญ่ ไม่เป็นคนเจ้ายศเจ้าอย่าง ไม่ถือตัว กิริยาวาจาเรียบร้อยลมุนละม่อมละเมียดละไม สังสรรค์กับคนได้ทุกชั้นวรรณะ พูดจาชัดถ้อยคำเด็ดขาด ยิ้มแย้มแจ่มใส ร่าเริง สม่ำเสมอ คุณธรรมข้อหนึ่งในสายตาของข้าพเจ้า จิตใจของท่านกอร์ปไปด้วยพรหมวิหารคือ มีเมตตา กรุณา มุฑิตา อุเบกขา แก่ศิษย์เสมอหน้ากันทุกรูปทุกนาม เป็นที่ปีติยินดีและสรรเสริญของบรรดาลูกศิษย์ลูกหาทั่วหน้ากัน มีความตั้งใจจริงที่จะให้ศิษย์มีความรู้ความสามารถจะได้ออกรับราชการให้เป็นประโยชน์ทั้งส่วนตัวและประเทศชาติในตำแหน่งหน้าที่การงาน ท่านอาจารย์เป็นผู้มีความอุตสาหะวิริยะแรงกล้า มีน้ำอดน้ำทนวางรากฐานและสร้างตำหรับตำราไว้เป็นแนวทางศึกษาพร้อมบริบูรณ์ของโรงเรียน ฯ การศึกษาของโรงเรียนเสนาธิการทหารบกสมัยท่านอาจารย์จึงนับได้ว่าเจริญก้าวหน้าทันสมัยไปได้ไกลพอสมควรขึ้นเป็นลำดับ

ด้วยเกียรติคุณงามความดีของท่านอาจารย์ดังได้พรรณามาพอสมควรเท่าที่ความทรงจำที่พอระลึกถึงท่านได้นี้ เมื่อท่านต้องมาด่วนจากโลกนี้ไป ย่อมทำให้ข้าพเจ้าผู้เป็นศิษย์ที่เคยได้รับการอบรมสั่งสอนจากท่านระลึกถึงท่านอาลัยท่าน แม้ว่าจะได้สดับตรับฟังพระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่องความเกิดและความตายว่า "สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดย่อมมีความดับเป็นธรรมดา" ก็ตาม ก็ไม่สามารถจะหักห้ามความระลึกถึงความอาลัยในสิ่งที่เป็นที่รัก พลัดพลากจากไปได้คือ ท่านอาจารย์ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนเสนาธิการทหารบก

วาระสุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอตั้งจิตอธิษฐานด้วยกุศลบุญราศรีที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาแต่ครั้งปุริมชาติและปัจจุบันชาติ จงเป็นปัจจัยน้อมนำอำนวยผลให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ผุดผ่องของท่านอาจารย์ พลตรี สมบูรณ์ ศรานุชิต ประสบแต่อิษฐวิบากสมบัติบุญมนูญผลอันเป็นที่ชื่นชุเจริญใจ ควรแต่คติวิสัยในสัมปรายภพสมเจตนาปรารภอุทิศ ขอแสดงคาระวะสักการะเคารพด้วยความกตัญญูกตเวที ณ บัดนี้เป็นที่สุดเทอญ.

พลตรี กระแส เสนาพลสิทธิ์

พิมพ์ที่ บัวหลวงการพิมพ์ 89 ลาดพร้าว ซอย 18 กรุงเทพฯ โทร. 5110478